

T.C.

Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Enstitüsü
İlköğretim Anabilim Dalı
Sınıf Öğretmenliği Tezli Yüksek Lisans Programı

**SINIF ÖĞRETMENLERİNİN DEĞERLER EĞİTİMİNE YÖNELİK
GÖRÜŞLERİ (ISPARTA İLİ ÖRNEĞİ)**

Mustafa AYDIN
Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Osman YILMAZ

Burdur, 2019

T.C.
Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Enstitüsü
İlköğretim Anabilim Dalı
Sınıf Öğretmenliği Tezli Yüksek Lisans Programı

**SINIF ÖĞRETMENLERİNİN DEĞERLER EĞİTİMİNE YÖNELİK
GÖRÜŞLERİ (ISPARTA İLİ ÖRNEĞİ)**

Mustafa AYDIN
Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Osman YILMAZ

Burdur, 2019

**MAKÜ EĞİTİM BİLİMLERİ
ENSTİTÜSÜ**

YÜKSEK LİSANS JÜRİ ONAY FORMU

M.A.K.Ü Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun 29/07/2019 tarih ve 2019-297/1 sayılı kararıyla oluşturulan jüri tarafından 22.08.2019 tarihinde tez savunma sınavı yapılan Mustafa AYDIN' ın Sınıf Öğretmenlerinin Değerler Eğitimine Yönelik Görüşleri (Isparta İli Örneği) konulu tez çalışması Temel Eğitimi Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS tezi olarak kabul edilmiştir.

JÜRİ

ÜYE : Prof. Dr. Osman YILMAZ
(Tez Danışmanı)

ÜYE : Doç. Dr. Mevlüt GÜNDÜZ

ÜYE : Dr. Öğr. Üyesi Feride ERSOY

ONAY

M.A.K.Ü Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun/...../..... tarih ve/..... sayılı kararı.

İMZA/MÜHÜR

BİLDİRİM

Tez yazma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyduğumu, yararlandığım tüm kaynakları kaynak gösterme ilkelerine uygun olarak kaynakçada belirttiğimi ve bu bölümler dışındaki tüm ifadelerin şahsıma ait olduğunu taahhüt edip, tezimin kaynak göstermek koşuluyla aşağıda belirttiğim şekilde fotokopi ile çoğaltılmasına izin veriyorum.

[] Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

[] Tezim/Raporum sadece Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.

[] Tezimin/Raporumun yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

Mustafa AYDIN

Tarih

İmza

TEŞEKKÜR

Yüksek lisans eğitimime başladığım ilk günden bugüne kadar tezimin hazırlanması aşamasında emeğini ve çok değerli zamanını esirgemeyen saygıdeğer tez danışmanım Sayın Prof. Dr. Osman YILMAZ'a, teşekkürü bir borç bilirim.

Ayrıca derslerinde kendilerinden çok şey öğrendiğim hocalarım Sayın Dr. Öğr. Üyesi Mustafa KILINÇ başta olmak üzere Sayın Prof. Dr. Ekber TOMUL'a, Sayın Doç. Dr. Fikret KORUR'a, Sayın Dr. Öğr. Üyesi Behsat SAVAŞ'a, Sayın Doç. Dr. Ramazan SAĞ'a, Sayın Dr. Öğr. Üyesi Feride ERSOY'a, Sayın Doç. Dr. Mevlüt GÜNDÜZ'e, Sayın Dr. Öğr. Üyesi Rafet AYDIN'a ve Sayın Dr. Öğr. Üyesi Mustafa BİLGEN'e teşekkür ederim.

Çalışma yaptığım ilkokullarda görevli okul yöneticilerine, öğretmenlere ve diğer okul çalışanlarına teşekkür ederim.

Son olarak; hayatım boyunca maddi ve manevi desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen, her zaman yanımda olan sevgili Aileme ve örnek çabaları ile benim bugünlere gelmemi sağlayan Ağabeyim Mehmet AYDIN'a sonsuz sevgi ve teşekkürlerimi sunuyorum.

Sınıf Öğretmenlerinin Değerler Eğitimine Yönelik Görüşleri

(Isparta İli Örneği)

(Yüksek Lisans Tezi)

Mustafa AYDIN

ÖZ

Eğitim toplumların gelişim sürecinde önemli bir rol oynamaktadır. Eğitim hayatın her aşamasında bireylere toplumsal fikirlerin aktarılmasında kullanılan en önemli araçtır. Eğitim kurumları bireylere sadece sayısal ve sosyal bilgilere dair öğretim değil aynı zamanda toplumun kültür ve temel değerinin eğitimini de vermektedir. Değerler eğitimi, bireylerin kişilik gelişiminde önemli bir yere sahiptir. Değerlerin oluşumunda ise toplumun kültür yapısı etkilidir. Bu sebeple daha iyi bir toplum yapısı etkili bir değerler eğitiminden geçer. Etkili bir değerler eğitimi için de okullarda değerler eğitiminin verilmesinde en aktif rolü oynayan öğretmenlerimizin değerler eğitimine yönelik davranışları, görüşleri ve eğitim durumları önemli görülmektedir.

Bu araştırmanın amacı; sınıf öğretmenlerinin eğitimde değerler eğitimi uygulamalarına ilişkin görüşlerinin nitel verilerle ölçülerek yorumlanmasıdır. Araştırmada değerler eğitiminde; uygulama süreci, yapılan etkinlikler, ailenin rolü, ahlâk gelişimi, kitle iletişim araçları ve medyanın etkileri, sorunlar ve çözüm önerilerine dair öğretmen görüşleri incelenmiştir.

Araştırmanın ilk aşamasında konu ile ilgili olarak alan yazın taraması yapılmıştır. Detaylı verilerin elde edilmesi için araştırmanın çalışma grubu amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme kullanılarak belirli kriterlere göre belirlenmiştir. Çalışma grubu, 2018-2019 öğretim yılında Isparta merkez ve ilçede bulunan ilkokullarda görev yapmakta olan 11 erkek, 9 kadın olmak üzere toplam 20 sınıf öğretmeninden oluşmaktadır. Çalışma grubuyla uzman görüşleri alınarak hazırlanmış 9 soruluk yarı yapılandırılmış “Değerler Eğitimi Katılımcı Öğretmen Görüşleri ile İlgili Görüşme Formu” aracılığıyla açık uçlu sorular kullanılarak görüşmeler yapılmıştır. Araştırmacı görüşme esnasında hem not tutup hem de görüşmeleri ses kaydına almıştır. Öğretmen görüşlerinden elde edilen nitel veriler betimsel analiz yöntemi kullanılarak analiz edilmiştir. Elde edilen bulgular nitel araştırma yönteminin argümanları çerçevesinde yorumlanmıştır.

Elde edilen bulgulara göre öğretmenler başarı odaklı eğitimden ziyade değerlerle bütünleşik bir eğitimin verilmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Bilgisayar üzerinden oynanan şiddet içeren oyunlar yerine; sokaklarda oynanan geleneksel çocuk oyunlarının yaygınlaştırılması gerektiği savunmaktadırlar. Değerler eğitiminin sadece belirli günler ve haftalarda değil; derslerin tümünde tabana yayarak verilmesi sağlanmalıdır. Yeni nesilde vicdan duyguları fazla gelişmediği için çevresiyle etkileşimi artırılmalıdır. Okullarda etkinlik ve oyun temelli eğitimlere ağırlık verilmelidir. Öğrencilerin değerleri kazanıp kazanmadıkları teneffüslerde, fiziki etkinlikler ve serbest zaman etkinliklerinde, görsel sanatlar ve müzik derslerinde, birlikte oyun oynarken sergiledikleri hal, hareket ve davranışları gözlemlemek gerekir. Uygun okul kültürü ve iklimi bütün çalışanlarla birlikte ortak hareket ederek oluşturulmalıdır. Değerler ilkokul öğrencilerine soyut geldiği için somutlaştırarak verilmelidir. Öğretmenler

sevgi, saygı, hoşgörü, sabır, empâti gibi değerlerin eğitimini verirken öncelikle kendisi rol model olmalıdır. İlkokul 1. sınıftan 4. sınıfa kadar değerler eğitiminin eksik bırakılmaması ve en az 4 yıllık boylamsal bir devamlılığın olması gerekir. Okullarda öğrencilerin kitle iletişim araçlarının bilinçli ve kontrollü kullanımını öğrenebilmeleri için medya okuryazarlığı dersi yaygınlaştırılarak öğretilmelidir. Ailelerin televizyondaki programları izlerken ve izletirken yaş sınırı işaretlerine dikkat etmesi gerekir. Kitle iletişim araçlarının ailelerin kontrolü ve takibi altında kullanılması sağlanmalıdır. Çocukların teknolojinin doğru kullanımı ile ilgili sürekli olarak takip edilmesi, internetin kontrolsüz şekilde kullanımının önüne geçmek için filtrelemelerin ve kısıtlamaların yapılması şarttır. Kamu Spotu dediğimiz kısa tanıtıcı eğitici videoların çocukların duygularına dokunarak farkındalık kazanmasını sağladığı için yaygınlaştırılmalıdır.

Anahtar Kelimeler: Değer, Değerler Eğitimi, Eğitim, Sınıf Öğretmenleri

Sayfa Adedi : 165

Danışman : Prof. Dr. Osman YILMAZ

Classroom Teachers' Views on Values Education

(Isparta Province Example)

(Master Thesis)

Mustafa AYDIN

ABSTRACT

Education plays an important role in the development process of societies. Education is the most important tool used to convey social ideas to individuals at every stage of life. Educational institutions not only teach individuals about digital and social information, but also educate the cultural and fundamental values of society. Values education has an important role in the personality development of individuals. For this reason, a better social structure passes through an effective values education. For an effective values education, the behaviors, views and educational status of our teachers, who play the most active role in providing values education in schools, are considered important.

The purpose of this research; The aim of this course is to evaluate the opinions of classroom teachers about the values education practices in education by measuring with qualitative data. In the study of values education; teachers' opinions about the implementation process, the activities done, the role of the family, moral development, mass media and the effects of the media, problems and solution suggestions were examined.

In the first stage of the research, literature review was conducted on the subject. In order to obtain detailed data, the study group was determined according to certain criteria by using criterion sampling which is one of the purposive sampling methods. In the 2018-2019 academic year, the study group consisted of a total of 20 classroom teachers (11 male, 9 female) working in primary schools in Isparta. Interviews were conducted with the study group using open-ended questions through a semi-structured Values Education Interview Form on Participating Teacher Opinions 9 prepared with 9 questions. The researcher took notes and recorded the interviews during the interview. The qualitative data obtained from the teachers' views were analyzed using descriptive analysis management. The findings were interpreted within the framework of the arguments of the qualitative research method.

According to the findings, teachers stated that an education integrated with values should be given rather than success oriented education. Over Computer instead of violent games played; they argue that traditional children's games played on the streets should be expanded. Values education is not only limited to specific days and weeks; all courses should be spread to the base. Since the feelings of conscience do not develop much in the new generation, the interaction with the environment should be increased. Efficiency and play-based trainings should be emphasized in schools. It is necessary to observe the behaviors, behaviors and

behaviors that the students exhibit while they are playing together during the breaks, physical activities and leisure activities, visual arts and music lessons, whether they gain values or not. Appropriate school culture and climate should be created in collaboration with all employees. Values should be given to the primary school students because they are abstract. Grade 1 to 4 values education should not be left incomplete and there should be a longitudinal continuity of at least 4 years. Media literacy course should be expanded and taught in schools so that students can learn about the conscious and controlled use of mass media. Families should pay attention to age-limit signs when watching and watching television programs. It should be ensured that mass media are used under the control and monitoring of families. It is imperative that children are constantly monitored for the correct use of technology, and that filtering and restrictions are required to prevent uncontrolled use of the Internet. The short introductory videos, which we call the Public Spot, should be made widespread because they enable children to gain awareness by touching their emotions.

Key Words : Education, Primary School Teacher, Values Education, Values,

Page Number : 165

Supervisor : Prof. Osman YILMAZ

İÇİNDEKİLER

BİLDİRİM.....	i
TEŞEKKÜR.....	ii
ÖZ.....	iii
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER.....	vii
KISALTMALAR	x
BÖLÜM I	1
GİRİŞ	1
1.1. Problem Durumu	1
1.2. Problem Cümlesi	5
1.2.1. Alt Problemler.....	5
1.3. Araştırmanın Amacı	6
1.4. Araştırmanın Önemi	6
1.5. Sınırlılıklar	7
BÖLÜM II.....	8
KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR.....	8
2.1.Kuramsal Çerçeve.....	8
2.1.1. Değer Kavramının Tanımı	8
2.1.2. Değerler Eğitiminin Tarihi Gelişimi	10
2.1.3. Değerler Eğitiminin Amacı ve Önemi.....	12
2.2. Değerler Eğitiminde Temel Süreç ve İlkeler.....	14
2.2.1. Değerler Eğitimi Yaklaşımları.....	17
2.2.1.1. Değerleri Telkin Etmek/Aşılımak.....	17
2.2.1.2. Davranış/Eylem(Yaparak Yaşayarak) Değiştirme	18
2.2.1.3. Değerleri Belirginleştirme/Açıklama Yaklaşımı.....	19
2.2.1.4. Değer Çözümlemesi (Analizi) Yaklaşımı.....	20
2.2.1.5. Bilişsel Ahlakî Muhakeme/İkilem Yaklaşımı	21

2.2.1.6. Bütüncül Değerler Eğitimi.....	23
2.2.1.7. Adil Topluluk Okulları.....	23
2.3. Ailede Değerler Eğitimi.....	25
2.4.Okulda Değerler Eğitimi.....	27
2.4.1. Öğretmen ve Değerler Eğitimi.....	29
2.4.2. Öğretmenlerin Değerler Eğitimine Olan Tutumları.....	30
2.5. İlgili Araştırmalar.....	31
BÖLÜM III	40
YÖNTEM.....	40
3.1. Araştırmanın Modeli	40
3.2. Çalışma Grubu.....	41
3.3. Veri Toplama Araçları	41
3.4. Verilerin Analizi.....	42
BÖLÜM IV	43
BULGULAR VE YORUM.....	43
4.1. Okullarda Öğrenciler Açısından Düşünüldüğünde Öncelikli Olarak Yer Alması Bekelenilen Değerlerin Neler Olması Gerektiğine Dair Bulgular.....	43
4.2. Değerler Eğitimine Yönelik Gerçekleştirilen Uygulamaların Nasıl Olması Gerektiğine Dair Bulgular.....	46
4.3. Eğitim Etkinliklerinde Değerler Eğitimine Yönelik Neler Yapıldığına Dair Bulgular.....	56
4.4. Değerler Eğitimi İle İlgili Eğitim Etkinliklerinde Karşılaşılan Sorunlara Dair Bulgular.....	63
4.5. Öğrencilerin Ahlâk Gelişimine, Kimlik ve Kişilik İnşasına Yardımcı Olmak Amacıyla Değerler Eğitimi Kapsamında Neler Yapılabileceğine Dair Bulgular.....	71
4.6. Değerler Eğitiminin Öğrencilerin Ahlâki Davranışlarında Etkili Olup Olmadığına Dair Bulgular.....	79

4.7. Sınıf Öğretmenlerine Göre Değerler Eğitiminde Ailenin Rolüne Dair Bulgular.....	87
4.8. Okul Dışı Çevrenin Özellikle Kitle İletişim Araçlarının Değerler Eğitiminin Amacına Ulaşımı Noktasındaki Bulgular.....	97
4.9. Öğrencilerin Medyadan ve Sosyal Medyadan İzlediği Filmlerin, Oynadığı Oyunların vb. Durumların Değerler Eğitimi Üzerindeki Etkilerine Dair Bulgular.....	107
BÖLÜM V.....	123
SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER.....	123
5.1.Sonuç ve Tartışma.....	123
5.2. Öneriler.....	131
5.2.1. Milli Eğitim Bakanlığına Yönelik Öneriler.....	131
5.2.2. Öğretmenlere Yönelik Öneriler.....	133
5.2.3. Ailelere Yönelik Öneriler.....	135
5.2.4. Okul İdarecilerine Yönelik Öneriler.....	136
5.2.5. Öğretmen Yetiştiren Kurumlara Yönelik Öneriler.....	137
5.2.6. Araştırmacılara Yönelik Öneriler.....	138
KAYNAKLAR.....	139
EKLER.....	146
EK-1.....	147
ÖZGEÇMİŞ.....	151

KISALTMALAR

AB: Avrupa Birliği

EBA: Eğitim Bilişim Ağı

MAKÜ: Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi

MEB: Milli Eğitim Bakanlığı

ODTÜ: Orta Doğu Teknik Üniversitesi

ÖMB: Öğretmenlik Meslek Bilgisi

PDR: Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik

RTÜK: Radyo Televizyon Üst Kurulu

TDK: Türk Dil Kurumu

TYL: Tezsiz Yüksek Lisans

TYLP: Tezsiz Yüksek Lisans Programı

UNESCO: Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü

YDEP: Yaşayan Değerler Programı

YÖK: Yükseköğretim Kurulu

BÖLÜM I

GİRİŞ

Bu bölümde araştırmaya temel teşkil eden problem durumu, problem cümlesi ve alt problemler ile araştırmanın amacı, önemi ve sınırlılıklarına yer verilmiştir.

1.1. Problem Durumu

Tarih boyunca insanlar eğitime ve eğitilme işi ile hep karşı karşıya gelmişlerdir. Her dönemde o devrin en iyi eğitimi verilmeye çalışılmıştır. Eğitim ve öğretim esnasında amaçların başında bilgi kazandırmak, meslek edindirmek gelmişse de insan davranışlarının, karakterlerinin ve kişiliklerinin oluşturulması içinde eğitim ve öğretim etkili bir rol üstlenmiştir. İnsanlar hep bilgili, becerikli, eğitilmiş, kendini iyi yetiştirmiş insanları kabul ederken aynı zamanda bu insanların davranışlarını da kontrol ederek, inceleyerek onlarla olan veya olacak olan ilişkilerine yön vermişlerdir (Ulusoy ve Dilmaç, 2014).

Eğitim insanın doğuştan getirdiği yetenekleri, sıra ile değil, birlikte ele alarak doyurmak ve geliştirmeyi amaçlar. Eğitim aynı zamanda yetiştirmek istediği bireylerin en iyi donanıma sahip olmasını istemesinin yanında bireylerin en iyi karaktere ve bilince de sahip olmasını ister. O halde insanın bilişsel, duyuşsal ve bedensel güçleri dengeli bir şekilde geliştirilmelidir. Manevi yönden eğitim geliştikçe, doğruluk, dürüstlük, iyilik ve gerçek gibi kavramlarda da ileriye doğru atılımlar başlar. Böyle bir eğitimden geçen bir kimse, kendine güven ve saygınlık kazanır. Dolayısıyla değerlerin öğretimi de eğitim alanına girmelidir. Bu değerleri insanlara, çağdaş eğitim verilerini kullanarak öğretmek mümkündür (Aydın ve Gürler, 2018).

Toplumda değerlerin nesilden nesile aktarılmasında eğitim önemli bir yere sahiptir. Yaman (2012)'in belirttiği gibi değerler eğitimi; etik, kültürel, insani, sosyal, bireysel ve evrensel duyarlıkların benimsenmesi ve içselleştirilmesidir. Bireylerin tutum ve

davranışlarına rehberlik eden, kişiliğini şekillendiren, hayata bakış açısını oluşturan temel öğelerden biri değerlerdir. Bu nedenle her bireyin evrensel değerlerin farkına varması, onları özümsemesi ve bu değerleri davranış ve kişilik haline dönüştürmesi gerekir. Bireyin yaşamı boyunca devam eden bu değer edinme sürecine değerler eğitimi denir. Bu süreç ailede başlayıp okulla devam etmektedir. Ancak bununla sınırlı değildir çünkü değerler eğitimi bütün toplumu ve toplumsal kurumları ilgilendiren geniş bir alandır. Zaten değerler eğitiminde ilerleme ve başarının sağlanması için bu anlayışın hâkim olması gerekir (Köylü, 2016).

Hökekleli (2013)'ye göre, gerek evrensel dinî ve felsefî öğretiler gerekse günümüz insan ve toplum bilimlerinin önde gelen temsilcileri, insan tabiatının iyi ve kötü yönde etkinlikte bulunan zıt güçlerin çatışma alanı olduğu konusunda ortak bir noktada birleşirler. İnsan doğal yaratılışı bakımından ne iyi ne de kötüdür. Duruma ve şartlara göre iyi yönde bir kişilik yapısı geliştirebildiği gibi, tam tersi yönde kötü bir kişiliğe de dönüşebilir. İnsanın iyi ve olgun bir karakter geliştirmesine rehberlik eden en önemli rehber değerlerdir. Aklın ve sağduyunun onayladığı, dini geleneklerin kuvvetle desteklediği, toplumsal hayatın ortak tecrübesinin talep ettiği değerlere uygun bir karakter geliştirme tüm insanlar için en önemli hayat görevidir. Değerler, iyi ya da kötü olma insan olmanın parametrelerini gösteren değişmez bir ölçüt, bireysel mutluluğun, toplumsal barış ve huzurun en önemli kaynağıdır.

Günümüzde pek çok ülkede yeni yetişen nesillerin ve gençlerin sağlıklı bir biçimde topluma kazandırılmasında değerler eğitimi önemli bir ihtiyaç haline gelmiştir. Bununla ilgili farklı ülkelerde ulusal ve küresel ölçekte birçok kuruluş faaliyet göstermektedir. Bunlardan biri UNESCO tarafından desteklenen Yaşayan Değerler Eğitimi Programı (Living Values Education Program)'dır. Bu programın amacı çocukları giderek artan şiddet, sosyal sorunlar, çocuklara ve onları kuşatan dünyaya karşı saygı eksikliğinden kaynaklanan olumsuzlukları azaltmaktır. Ülkemizde ise, Milli Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı tarafından 2010 yılında yayınlanan 2010-53 no'lu genelgede değerler eğitimi, eğitim sisteminin temel amaçları arasında yer almaktadır. İlgili genelgede konuya ilişkin olarak eğitim sisteminin amacı, öğrencilere sadece akademik bilgi, beceri ve tutumları kazandırmakla kalmayıp aynı zamanda onları dengeli ve sağlıklı bir karakter ve kişiliğe sahip milli ve evrensel değerleri benimsemiş iyi bir insan ve yurttaş olarak

yetiştirmek görevini de üstlenmesi gerektiği şeklinde ifade edilmektedir. Eğitim sistemi tarafından benimsenen bu değerlerin kazandırılması değerler eğitimi sürecini oluşturmaktadır. (MEB, 2010a). Bu bağlamda yeni nesillerin arzu edilen amaçlara uygun bir şekilde yetiştirilmesindeki sorumluluk ve görevin büyük oranda eğitimcilere ve eğitim kurumlarına düştüğü söylenebilir (Çelik, 2002; Nalçacı ve Karadağ, 2014; Ulusoy ve Tay, 2011).

Değerler, eğitim sistemimizin genel amaçları arasında olmasına rağmen, doğrudan değerler eğitimine yönelik bir programın varlığından açıkçası söz edemeyiz. Değerler, 2004-2005 yılında hazırlanan programlara kadar örtük (gizil) program kapsamında ele alınmıştır (Narin, 2007). 2005-2006 yılından itibaren uygulanan programlarda öğrencilere kazandırılmak istenen değerler, programlarda derslerin kazanımlarına eklenmiştir. İlkokul düzeyinde özellikle Hayat Bilgisi, Türkçe ve Sosyal Bilgiler programında yer almıştır (Kurtdele-Fidan, 2013).

Değerler konusu bir toplumun olmazsa olmaz etkenlerinden birisidir. Değerler sosyal hayatın düzenlenmesi, sosyal ihtiyaçların giderilmesi, bir ülkeyi ya da bir milleti millet yapan miras bütünüdür. Değerler eğitimi bir toplumun var olması ve kültürünü koruması için önemlidir. Bu nedenle değerler eğitiminin bir ülkenin eğitim politikasında önemli bir yeri olması gerekmektedir. Peki değerleri yeni nesillere aktarma konusunda neler yapılabilir? Daha doğrusu değer aktarımı konusu da hangi etmen ve faktörler etkin olarak kullanılabilir? Bu sorunun cevabı “Değerler Eğitimi” ile karşımıza çıkmaktadır.

Teknolojinin de her alanda hızla gelişmesi ile birlikte kitle iletişim araçlarının herkesi etkisi altına aldığı görülmektedir. Kitle iletişim araçları insanların hayatlarını kolaylaştırmakla birlikte topluma zarar veren yönleri de olmaktadır. Özellikle insanları kişilik, kültürel ve ahlaki yönlerden olumsuz yönde etkisi altına almış vaziyettedir. Aynı zamanda medya ve sosyal medyanın bilinçsiz bir şekilde kullanılması ile birlikte toplumsal ve kültürel yozlaşmalarda kendini iyice hissettirmeye başlamıştır. Gün geçtikçe büyüyen bu sosyal problemlerden çocuklar giderek daha fazla derinden etkilenmektedir. Günümüzde ocukların teknoloji bağımlısı haline gelmesi ile birlikte çocuklar asosyal vaziyette yetişmekte olup aynı zamanda arkadaşlık ilişkilerini de geliştirememektedirler. Hal böyle olunca değerlerden yoksun yetişen çocuklarda sevgi, saygı, hoşgörü, yardımlaşma,

paylaşma, doğruluk, dürüstlük, empati, sorumluluk gibi değerler eksik kalmaktadır. Bu eksikliğin temelinde yatan sorunlardan birisi de akademik başarı odaklı öğrenci yetiştirme, sınav kaygısı vs. gibi sebeplerle değerler eğitiminin ihmal edilmesidir. Bu nedenle son dönemlerde özellikle çocuklarda bencillik, yalan söyleme, sorumsuzluk, kibirlilik, saygısızlık, acımasızlık gibi bir toplumu temelden yok edebilecek nitelikte yaralar oluşmaktadır. Bütün bu sorunların çözümü ise elbette ki değerler eğitimi ile olacaktır. Sonuç olarak içinde yaşadığımız dönemde değerler eğitimi, eğitimin bir işlevi olmanın ötesinde bir ihtiyaç olarak kendisini iyice hissettirmektedir.

Çünkü değerler eğitiminde birçok faktörün etkili olduğu söylenebilir. Yapılan araştırmalarda, aile, sosyal çevre, medya ve kitle iletişim araçları, öğretmen, okul ve örtük program vb. faktörlerin değerler eğitiminde etkili olduğu söylenebilir (Başçı, 2012; İşcan, 2007; Yazar, 2010; Baydar, 2009; Sağlam ve Genç, 2015; Kurtulmuş, Tösten ve Gündaş, 2014). Sözü edilen faktörlerin aynı düzeyde olmasa bile değerler eğitimi üzerinde belli oranlarda etkiye sahip oldukları söylenebilir. Bu doğrultuda değerlerin öğretimi ve hayata geçirilmesi aile ve toplum tarafından sağlanmakla birlikte bu işi bilimsel, planlı ve amaçlı olarak gerçekleştirenler okul ve öğretmenlerdir. Okul ve öğretmenler değerlerle ilgili kazanımları aktarabildiği, öğrenmeyi gerçekleştirebildiği ve çocukların hayatında somutaştırabildiği ölçüde değerler eğitimi başarıya ulaşır. Yani çocukların değerleri içselleştirerek davranışa dönüştürebilmesi gerekir. Özellikle biz eğitimciler olan öğretmenlere yeni bir bilinçle değerlerimizi çocuklara aktarma aşamasında büyük sorumluluklar yüklenmektedir. Bu nedenle ailede temeli atılan değerler eğitiminin önemli bir ayağı öğretmenlerdir. Değerler eğitiminin küçük yaşlardan itibaren verilmeye başlaması gerektiği ön plana çıkmaktadır.

Çocuklar aileden sonra ilkokul döneminde buldukları gelişim çağı gereği yön verilmeye ve değerlerin oluşmaya başladığı çağlardadır. Bu sebeple nitelikli bir değerler eğitimi için özellikle sınıf öğretmenlerine önemli görevler düşmektedir. Sınıf öğretmenlerinin değerlerin aktarımı ve hayata geçirilmesi aşamasında değerlere ilişkin görüşlerinin de etkili olduğu düşünülmektedir. İşte bundan dolayı bu çalışma ile sınıf öğretmenlerinin değerler eğitimine yönelik görüşleri belirlenmeye çalışılmıştır. Araştırmada değerler eğitiminde; uygulama süreci, yapılan etkinlikler,

ailenin rolü, ahlâk gelişimi, kitle iletişim araçları ve medyanın etkileri, sorunlar ve çözüm önerilerine dair öğretmen görüşleri incelenmiştir.

1.2. Problem Cümlesi

Bu araştırmanın problem cümlesini; “Sınıf öğretmenlerinin eğitimde değerler ve değerler eğitimine yönelik görüşleri nelerdir?” sorusu oluşturmaktadır.

1.2.1. Alt problemler. Bu çalışmada aşağıdaki alt problemlere cevap aranmıştır.

1. Değerler eğitiminin amaçlarını kazandırmaya yönelik sınıf öğretmenlerinin ne tür uygulamaları bulunmaktadır?
2. Değerler eğitiminin uygulanması sürecinde karşılaşılan sorunlar ve çözüm önerileri nelerdir?
3. Değerler eğitiminin iyileştirilmesinde sınıf öğretmenlerinin rolü nelerdir?
4. İlkokullarda eğitim etkinliklerinde değerler eğitimine yönelik yapılan faaliyetler nelerdir?
5. Sınıf öğretmenlerine göre değer eğitiminde ailenin rolleri nelerdir?
6. Değerler eğitiminin öğrencilerin ahlâki davranışları üzerindeki etkileri nelerdir?
7. Okullarda öğrenciler açısından düşünüldüğünde, öncelikli olarak yer alması gereken değerler nelerdir?
8. Okul dışı çevrenin özellikle de kitle iletişim araçlarının değerler eğitiminin amacına ulaşmasındaki etkileri nelerdir?
9. Öğrencilerin medyadan ve sosyal medyadan izlediği filmler, oynadığı oyunlar vb. durumlar değerleri nasıl etkiler?

1.3. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, Isparta ilindeki ilkokullarda görev yapan sınıf öğretmenlerinin eğitimde değerler eğitimi uygulamalarına ilişkin görüşlerinin nitel verilerle yorumlanmasıdır. Bu amacı gerçekleştirmek üzere Araştırmaya katılan sınıf öğretmenlerinin değerler eğitimine yaklaşımları ve bakış açıları öğrenilmeye çalışılmış. Ayrıca araştırmaya katılan sınıf öğretmenlerinin değerler eğitime yönelik görüşleri doğrultusunda; çalışmanın amacına ulaşması için değerler eğitiminde; uygulama süreci, yapılan etkinlikler, ailenin rolü, ahlâk gelişimi, kitle iletişim araçları ve medyanın etkileri, sorunlar ve çözüm önerilerine dair öğretmen görüşleri incelenmiştir.

1.4. Araştırmanın Önemi

Değer kavramı bir toplumun ve bir milletin var olması konusunda en önemli mihenk taşlarından birisidir. Örneğin yurt dışına çıktığında bir kişinin davranışlarından sahip olduğu kültürel ve davranışsal değerlerinden hangi millete ait olduğu kolayca anlaşılabilir. Kısacası değerler toplumu bütünleştirici bir özelliğe sahiptir. Eğer bir toplumda değerlere gerekli önem verilmiyorsa o toplumda huzur ve mutluluktan bahsetmek çok da doğru olmayacaktır. Sevginin, saygının, yardımlaşmanın ve diğer değerlerin olmadığı yerde kin, nefret, bencillik gibi birey ve toplumu huzursuzluğa iten duygular olacaktır. Bu kötü duyguların, huyların bulunduğu her bir birey kendi içinde mutsuz olduğu gibi üyesi olduğu ailede de toplumda da mutsuzluk ve gerginlik oluşturacaktır. Bilindiği üzere sağlıklı bir toplum için sağlıklı aileler, sağlıklı aileler için sağlıklı bireylere ihtiyaç vardır. Dolayısıyla sağlıklı bir toplum için değerlerini bilen, içselleştiren kişiler yetiştirilmelidir. Tüm bunlar göz önünde bulundurulduğunda değerlerimiz konusunun başıboş bırakılması, kimin nereden, ne öğrendiğine bakılmaksızın öğrenebildiğiyle yetinmesini beklemek pek mantıklı olmaz. Bu nedenle okulların amaçlarından biride toplumun ihtiyaç duyduğu özelliklere, becerilere sahip bireyler yetiştirmektir (Aydın, 2018). Böylece okullarda iyi bir değerler eğitimi vererek, toplumlarda yaşanan buhranların iyileştirilmesini de gerçekleştirilmiş oluruz. Bu

nedenle okul, aile ve toplum olarak hep birlikte değerler eğitimine gerekli önemi vermeliyiz.

Bu çalışmada; ilkokullarda görev yapan sınıf öğretmenlerin değerler eğitimi ve uygulamalarına ilişkin görüşlerini, karşılaşılan sorunları ve çözüm önerilerini bulunması hedeflenmektedir. Bu hedefte esas olarak çalışmanın önemi açıkça görülmektedir. Çalışmanın daha önceki bölümlerinde “değer” kavramının bir milletin ve toplumun oluşmasındaki yegâne önemi belirtmiştir. Değer kavramının nesilden nesile aktarılmasında önemli bir faktör olan eğitim kurumları ve öğretmenlerin değer eğitimi sürecinde yaşadıkları sorunların ve aksaklıkların belirlenmesi oldukça önemlidir. Sorunlar açıkça belirlenmeli ki ona göre çözüm önerileri üretilsin.

Ayrıca araştırmanın değerler eğitimi ve uygulamalarının önemi konusunda farkındalık meydana gelmesine, bu konuda farkındalık geliştirilmesine yardımcı olacağı ve konuyla ilgili bundan sonra yapılacak araştırmalara katkı sağlaması beklendiğinden ayrı bir öneme sahip olduğu düşünülmektedir.

1.5. Sınırlılıklar

Bu araştırma, çeşitli yönlerden bazı sınırlılıklara sahiptir. Bu sınırlılıklar şu şekilde sıralanabilir:

- 1) Araştırmada elde edilen bulgular, görüşmeyle toplanan veriler ile sınırlıdır.
- 2) Araştırmanın sonuçları, 2018-2019 öğretim yılı içerisinde Isparta/Yalvaç ilçesi ve köylerindeki ilkokullarda görev yapan sınıf öğretmenleriyle sınırlıdır.

BÖLÜM II

KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. Kuramsal Çerçeve

Bu bölümde araştırmanın konusu ile ilgili gerekli literatür taraması yapılarak araştırmanın kuramsal çerçevesi oluşturulmuştur.

2.1.1. Değer kavramının tanımı. Değer kavramı ile ilgili birçok tanım yapılmıştır. Giriş bölümünde de belirtildiği gibi Örneğin Fidan (2009), değer kavramını “Değerler, toplum ya da bireyler tarafından benimsenen birleştirici olgular, toplumun sosyal ihtiyaçlarını karşıladığına ve bireylerin iyiliği için iyi olduğuna inanılan ölçütler, bilinç, duygu ve heyecanları da ilgilendiren yargılar ve bireyin bilincinde yer eden ve davranışı yönlendiren güdüler” olarak tanımlamıştır.

Uysal (2003), eserinde değeri “insanın yapıp-etmelerini determine (belirleyen) eden ilke ya da ilkeler; kutsallığı olan, kutsallık atfedilen ilkeler” olarak tanımlamaktadır. Yine farklı kişilerce değer tanımı yapılmaktadır. Değerler insan davranışlarının incelenmesinde ve açıklanmasında oldukça önemli bir yere sahiptir. İnsanlar bir davranış biçimini diğerine tercih ederken değerlerini göz önünde bulundurarak seçimlerini yaparlar (Sarı, 2005).

Güngör (2000), değeri bir şeyin arzulanması ya da arzulanmaması hakkında inanç olarak tanımlamıştır. Doğan (2004,) ise değerleri, bireyin hayat tarzı ve günlük alışkanlıklarında, davranışlarında etkili olan toplumsal davranış kalıpları olarak tanımlamıştır. Bir başka tanımda değerler: insanın nesnelere, kişilerle ilişkisini ve ilişkisinin devamlılığını sağlayan bir alışkanlıklar durumu olarak tanımlanmıştır (Kıllıoğlu, 1990).

Değer kavramı hakkında bugüne kadar pek çok bilimsel ve felsefi yönden tartışmalar ve araştırmalar yapılmasına rağmen değerlerin tam olarak ne içerdiğine ilişkin henüz ortak bir fikir elde edilememiştir. Bazı zaman dilimlerinde değerlerin

sübjektif bir nitelik taşıdığı değer kavramının objektif bir temele dayanmadığı ileri sürülmüştür. Kuramcıların birçoğu değerleri çeşitli kavramlarla ilişkilendirerek açıklamaya çalışmışlardır. Değer kavramının çok değişik disiplinlere girmiş olması bu kavramın tanımını oldukça güçleştirmektedir. Her bilim dalı bu kavramla ilgili kendisini ilgilendiren boyutunu seçmiş ve incelemiş, kendini ilgilendirmeyen kısmını da göz ardı etmiştir. Bu nedenlerden dolayı da genel kabul görebilecek bir tanım üzerinde bir fikir birliği sağlanmış değildir (Güngör, 2000). Değer, sözlük anlamı olarak; ‘‘1. Bir şeyin önemini belirlemeye yarayan soyut ölçü, bir şeyin değdiği karşılık, kıymet. 2. Bir şeyin para ile ölçülebilen karşılığı, paha. 3. Yüksek ve yararlı nitelik. 4. Üstün, yararlı nitelikleri olan kimse. 5. *fel.* Kişinin isteyen, ihtiyaç duyan bir varlık olarak nesne ile bağlantısında beliren şey. 6. *mat.* Bir değişkenin veya bilinmeyenin sayı ile anlatımı.’’ anlamlarına gelmektedir (TDK, 1998).

Hökelekli (2013)’ye göre, değerler; davranışlarımıza yol gösteren, rehberlik eden inançlar ve kurallardır. Eylem ve davranışlarımızın yerindeliğini, etkililiğini, güzelliğini, ahlakiliğini belirlemeye hizmet eden ilke ve standartlardır. Bir davranışın veya amaç ve hedefin diğerinden daha üstün olduğuna, kabul ettiğimiz değerlerle karar veririz. Birey, değerlerinin etkisiyle oluşturduğu düşünce yapısı aracılığıyla dünyayı anlamaya, sosyal çevresindeki olayları anlamlandırmaya çalışır. Grupların seçtikleri değerler, kimliklerini betimleme; kendilerini, etkinliklerini ve hedeflerini değerlendirme ve özellikle diğer grupların asıl hedeflerini ve etkileşim yargılarını değerlendirme için ölçütler oluştururlar.

Değerler eğitimi Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO) ‘‘Çocukların ve gençlerin pozitif değerleri keşfedip geliştirmeleri ve kendi potansiyellerine göre ilerlemeleri için yürütülen eğitimsel gayretler’’ olarak tanımlanmaktadır (Eğitimsen, 2015). Değerler, insanların tutum ve davranışlarını etkilemede, tutum ve davranışların belirlenmesinde ve biçimlendirilmesinde önemli rol oynar. Değerler insanların dünyaya bakış açılarını etkilemede, insani algıları geliştirmede ve değiştirmede oldukça etkilidir. Yaman (2014), değer ve değerler eğitimi kavramlarını;

"Değer, insanı değerli kılan, sahip olduğu üstün nitelikler ve sahip olduğu donanımlardır. Sahip olunan değerler bireyin gelecekte kişiliğini, bakış açısını, davranışlarını, hatta hayatını belirleyecek etkenler olduğu için, bireyin belli bağlı değerlerin farkına varması, yeni değerler benimsemesi;

bütün bu değerleri kişiliğinin temel taşları haline getirerek davranışa dönüştürmesi gerekir. Neredeyse hayat boyu devam eden bu kazanma/kazandırma süreçlerine "değerler eğitimi" denilmektedir" şeklinde açıklar.

2.1.2. Değerler eğitiminin tarihi gelişimi. Toplum ve birey hayatı için son derece önemli olan değerlerden arınmış bir eğitim anlayışı düşünülemez. Kaymakcan (2010)'a göre, geçmişten bu yana değerlerle ilgili çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Dünya üzerindeki pek çok ülkede bu çalışmalara ilgi de artmıştır. Değerler konusu geçmişten günümüze tüm filozofların da gündeminden düşmemiştir. Filozoflar hayatın manası ve varoluş gayesiyle ilgili birçok fikirler ortaya atmışlar, erdemli bir bireyin iyi bir toplumun tanımına vurgu yapmışlardır. Yer ve zamana göre değerlerin anlaşılmasında farklılıklar ön planda olsa da değerler önemini kolay kolay kaybetmemiştir.

Birçok filozofun, düşünürün, bilim adamının ortak noktası, değerler olmuştur. Sokrates (M.Ö. 469-M.Ö. 399), Ahlak felsefesinin kurucusu olarak kabul edilir. Sokrates'in ahlâk görüşü iki düşünceden ibarettir: Erdem bir bilgidir. "Kimse bilerek kötülük yapmaz. Cehaletten daha büyük bir kötülük yoktur." Aristoteles (M.Ö. 384 - M.Ö. 322), Platon'un öğrencisi, Büyük İskender'in hocası "Zayıflar her zaman adalet ve eşitlik isterler. Güçlülerse bunların hiçbirini takmaz. Herkes en fazla kendi çıkarını, en az başkalarının çıkarını düşünür. (Aristoteles) Mevlana, Mesnevisinde "Değer Nedir" diye sorar ve cevaplar: "Buğday ve un değerlidir. Asıl amaç ve ürün olan olan ekmek daha değerlidir. En değerli nedir? Tohumun ekmeğe dönüşmesine şükreden insan daha değerlidir. Bu insan sadece bedenini değil canını da beslemiştir. Önce yok olmuş sonra başak vermiştir (Ekinci, 2018).

1789 yılında gerçekleştirilen Fransız Devriminden sonra yayımlanan İnsan Hakları Evrensel Bildirisi'nde, Özgürlük, eşitlik ve kardeşlik gibi evrensel değerler gerçek yerini almıştır. 10 Aralık 1948 tarih ve 2171 A(III) sayılı Kararla Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nca ilan edilen "İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi" ile İnsanların yasalar karşısında, toplumsal ve siyasal haklar bakımından eşit oldukları, insanlar arasında ayırım yapılamayacağı kabul edilmiş ve üyelerin parlamentolarında onaylanmıştır (Kazıcı, 2016).

Değerler eğitiminin geçmişi 1920'li yıllarda Amerika'da karakter eğitimi adı altında yapılan çalışmalara dayandığı görülür. Eğitim politikaları devletin ve toplumun ideolojisi ile şekillenmeye başlamıştır. ABD'nin kuruluş felsefesine bağlı olarak eğitimin dört ana ilkesinden biri de değerler eğitimi olmuştur. Devletin kuruluş ilkelerinden olan demokrasi, vatandaşlık gibi kavramların güçlendirilerek yaygınlaşması koşuluyla ahlâk ve karakter eğitimi de eğitim programlarında yer almıştır. Bu doğrultuda değerler eğitimi, farklı toplumlarda farklı değerlerin öğretilmesi amacıyla geniş coğrafyalarda önem kazanan bir konu olmuştur (Mızıkacı, 2015).

1995 yılında Birleşmiş Milletlerin 50. Kuruluş yıl dönümü kutlamaları çerçevesinde, Birleşmiş Milletler Eğitim Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO) tarafından Yaşayan Değerler Eğitimi Programı' (YDEP) kapsamında; Brahma Kumaris'in hazırladığı ve halen dünyanın birçok ülkesinde uygulanmakta olan "Daha İyi Bir Dünya İçin Değerlerimizi Paylaşalım" projesi ile "Değerler Eğitimi" ülkelerde uygulanmaya başlanmıştır. Bu proje 12 evrensel değere odaklanmıştır. Bu değerler, Sevgi, saygı, sorumluluk, hoşgörü, özgürlük, barış, mutluluk, dürüstlük, işbirliği, alçak gönüllülük, sadelik, birlik olarak belirlenmiştir (Ekinci, 2018).

Değerler eğitimi ile ilgili yapılan çalışmalar 1970'li yılların ortalarından sonra yayımlanmaya başlamıştır. Değerler eğitimiyle ilgili yurt dışında yapılan yayın ve çalışmalarda Rokeach, Simon, How, Raths, Harmin, Kirschenbaum, Kohlberg gibi isimler ön plana çıkmaktadır. 1990'lı yıllarda ise toplumsal ve ahlakî değerlere verilen önem azalırken, bireysel uyum değerleri ön plana çıkmıştır. Bu dönem sonrası ortaya çıkan toplumsal sorunlar değerler ve ahlak eğitimi tekrar gündeme getirmiştir. Aileler, eğitimciler ve toplum liderleri bu olumsuz gelişmeler karşısında okullarda ahlak ve değerler eğitimi tekrar vurgulamaya başlamışlardır (Demircioğlu ve Tokdemir, 2008).

Günümüzde değerler eğitimi, programda yer alan derslerin içerisine yerleştirilen değerlerin aktarılması ile gerçekleştirilmektedir. Programlarda verilen bu değerlerin kazanım olarak verilmemesi bütün okullarda tutarlı bir değerler eğitimi verilmesini engellemektedir.

2.1.3. Değerler eğitiminin amacı ve önemi. Değerler eğitimi, toplumsal düzenin sağlanmasında önemli bir yere sahiptir. Toplum içinde yaşayan insanları değerler ve yasalar bir arada tutar. Toplumsal hayatın düzenli gitmesi için sadece yasalara uymak yetmez. Ortak değerlerin, görenek ve geleneklerin birleştirici gücüne de ihtiyaç vardır. Başka bir deyişle insancıl değerler olmadan toplum çarkı dönmez. Örneğin doğruluk, konukseverlik, güçsüze el uzatma, hoşgörü, saygı ve sevgi gibi değerler yasa gücüyle benimsetilemezler. Toplumsal ilişkiler, kişilerin tek tek ve toplu olarak insancıl değerlere bağlılığı ölçüsünde düzenli olarak devam eder (Yörükoğlu, 1998).

Değerler eğitiminin amacı, çocuğun doğuştan getirdiği en iyi tarafını ortaya çıkarmak; kişiliğinin her yönü ile gelişmesini sağlamak; insani mükemmelliğe ulaşmasına yardımcı olmak; bireyi ve toplumu kötü ahlaktan korumak ve kurtarmak, bunun yanında iyi ahlakla donatmak ve devamını sağlamaktır. Bu nedenle, çocuklara ahlaki ve ahlaki olmayan özellikler hakkında doğru bilgiler verilmeli, sağlam kanaatler oluşturulmalıdır. Bu şekilde onlar, iyi eğilimlerini geliştirmeyi, kötü eğilimlerine teslim olmamayı denerler ve böylece karakterleri olumlu yönde gelişir. Çocuklara yüksek fikirler verilmeli ki yüksek duygular meydana gelsin. Doğrunun öğretilmesi ile yüksek fikirler oluşur (Aydın ve Gürler, 2018).

Günümüz toplumlarında kötüleşen gençlik eğilimleri: şiddet ve saldırganlık, hırsızlık, kopya, otoriteye saygısızlık, akranlarına karşı gaddarlık, önyargı, kötü dil/argo kullanımı, erken cinsel gelişme ve cinselliğin kötüye kullanımı, benmerkezcilikteki artış ve toplumsal sorumluluktaki düşüş, alkol ve uyuşturucu gibi kendine zarar verici davranışlardaki artışlar, aile yapısındaki bozulmalar, kitle iletişim araçlarının aşındırıcı fonksiyonları okul ve ebeveynlerin değerler eğitimine saldırmasını gerekli kılmaktadır (Lickona, 1991, California School Boards Association, 1982, akt. Kaymakcan).

Toplum yaşamını devam ettirmek ancak ortak değerlerle mümkündür. Yaşama dair ortak değerlerde buluşamayan insanların bir toplum olarak ortak huzur ve refah için çalışmaları zordur. Bu nedenle demokratik toplumda vatandaşlık; kendi dileği gibi yaşamak değil, kendi dilekleri ile toplumsal değerler arasında bir ahenk sağlayabilmek olarak kabul edilmektedir. (Blaylock, 2003, Kaymakcan ve Meydan 2010).

Lickona (1991)'nın deyimiyle, demokratik bir toplumun sağlıklı yürüyebilmesi için bireylerin en azından "iyi insanlar" olması gerekir. Değerler eğitimi ise bu amaca hizmet eden sistemli bir çabanın adıdır. Baltacıoğlu (1995), bireyde ahlaki karakterin gelişimini sağlayacak bir ahlak eğitiminin önemine birey açısından farklı bir bakış açısı getirir. O'na göre insanların başarısında hâkim olan şey karakterdir. Bilgi ancak ikinci planda etkili olabilir. Birçok zeki ve bilgili adam zekâ ve bilgilerine rağmen girişimcilik ve cesaret gibi karakter erdemlerine sahip olmadıkları için hayatta pasif kalırlar. Bilginin en büyük önemi bile karakterin unsurlarına kuvvet veren ve gelişme sağlayan bir araç olmasından kaynaklıdır. Bir nesil hayata hazırlanmak isteniyorsa bu amaç ancak şahsiyetlerde sağlam karakter oluşturmakla gerçekleştirilebilir.

Greenwalt (1996)'a göre ise, belirli değerlere dayanan ahlak eğitimi kaçınılmazdır. Ahlak eğitimi birtakım değerlerin diğerlerine tercih edilebilir olduğu gerçeğine dayanmalıdır. Değerler arasında tercih yapmamak farklı değerlere sahip toplumların neticede aynı olduğunu kabul etmek olur ki realite bunu göstermemektedir. Sorumluluk bilinci yüksek, çalışkan toplumların diğerlerine göre daha kolay gelişme gösterdikleri görülmüştür. Ahlakı iyice göreceleştirip belli ortak değerleri kaldırarak ve ahlakın otoritesini yok sayarsak ahlakın ikna ediciliğini uygulamak imkânsız hale gelir.

Değerler eğitiminde amaç çocuğun çevresine ve kendisine karşı olan sorumluluklarının farkına varmasını sağlamak, evde okulda ve buna bağlı olarak da uyumlu bir geleceğin oluşturulmasında kendilerine düşen görevinin farkına varmalarını sağlamaktır. Ayrıca ilişkide bulunduğu insanlarla iş birliği yapmayı öğrenmek, başkalarını görüşlerine önem verilmesinin farkında olmak, ebeveyne, öğretmenlere, birbirimize, yaşlılara, yasalara ve düzene kısaca her şeye yönelik saygı geliştirmektir (Yılmaz, 2010).

Çocuklara değerlerin öğretilmesinde, anne baba ve öğretmenlerin etkileri ve her türlü öğretici rolleri vardır. Anne baba ve öğretmenlerin etkilemeleri ve öğretici rolleri, bilinçli/sistemli olabileceği gibi gelişigüzel bir şekilde de olabilir. Ancak öğretme ve etkileme amacı taşımadan, bilinçsizce yapılan faaliyetlerin sonucu kestirilemez. Çünkü her etki, farklı kişilerde, farklı zamanlarda değişik tepkiler oluşturabilmektedir. Rastgele etkilerin olumlu tepkiler oluşturması için bunların belli değerler üzerinde tutarlılık ve süreklilik göstermesi gerekir. Babanın, annenin veya

öğretmenin değerlerle ilgili davranışları, doğru, tutarlı ve sürekli olursa çocukların bu yönde davranışlar geliştirmeleri daha kolay olacaktır. İşte bu nedenle değerler eğitimi önemsenmeli ve planlanmalıdır (Aydın ve Gürler 2018).

2.2. Değerler Eğitiminde Temel Süreç ve İlkeler

Değerlerin öğrenilmesi aşamasındaki süreç ve ilkeler ise; değerlerin öğrenilmesi gelenekçi eğitim süreçlerinde daha ziyade rol öğrenmesi şeklinde bir sosyal öğrenmedir. Herkesin toplumun içinde bir mevkii (kız, erkek, memur, tüccar, evli, dul, genç, v.s) ve bu mevki için toplumun uygun gördüğü rolleri vardır. Şu halde biz bulunduğumuz bir mevkide o mevkideki insanların neler yapması, neler düşünmesi, nelere kıymet vermesi v.s. gerektiği hakkındaki bilgilere sahip oluruz. Bir erkek olarak cesaret, azim ve sebat, soğukkanlılık gibi vasıflar bizim değer verdiğimiz şeyler olur. Bu değerler arkalarında toplumun desteğini buldukça bizde kuvvetle yer eder, fakat bu destek zayıflayınca değişmeye veya bozulmaya müsaittir (Güngör, 1993).

Değer sisteminin temelinde de özgürlük oturtulmakta; ya da kendisi ana değer haline gelmesi gerekir (Gürsoy, 2006). Ancak değerler eğitimi özgürlük ortamında verilirse, değerler eğitimi kimlik oluşturma eğitimine dönüşebilir (Çağlar, 2005). Değerler öğretiminde hiçbir zaman zorlanma söz konusu değildir. Bir kişinin, bir başka kişiye herhangi bir değeri seçmeye zorlayamayacağı gibi, kendi değerlerini de kabullendirme yönünde zorlama yapamaz. Bir öğretmen değer kazanımını sağlarken, öğrencilere inandığı değerleri takdim edilebilir, inanma sebeplerini açıklayarak daha sonra öğrencilerin değerleri seçmesini bekleyebilir (Kneller, 1964; Tozlu, 1997).

“Değerler eğitiminde göz önünde bulundurulması gereken temel ilkelerden biri de öğrencilerin gelişim düzeyidir. Somut işlemler döneminde öğrenciler bir değer sistemi oluşturamadıklarından içinde buldukları koşullara göre değerlendirme yapmaktadırlar. Bu dönemde çocukların soyut değer ve ilkeleri kavrayabilmeleri için yalnızca öğüt vererek telkinde bulunmak yeterli olmamakta, değerlerin varlığı ve yokluğunda karşılaşılabilecek durumları gözlerinde canlandırmalarına yardımcı olmak gerekmektedir (Erden ve Akman, 1997).

Aydın (2018)'a göre, değerler eğitiminde öğretmen olumlu, kabul edici, öğrenci merkezli bir sınıf iklimi oluşturmalıdır. Öğrencilerin etkinlikleri eğlenerek yapması önemlidir.

Bottery (2000), bir toplumda değerler eğitiminde aşağıdaki dört genel süreci kapsamı gerektiğini vurgulamıştır. Bunları şöyle açıklayabiliriz:

Akıl yürütme, bilmek için sınamak, gözlemlemek, düşünmek, olayları çözümlenmek ve sonra farklı olaylardan genellemeler yapmak ve sonuçlar çıkartmak olarak tanımlayabiliriz (Hançerlioğlu, 1988). Bu süreçte öğrenenler, öğrenme sürecine uyum sağlayarak, adım adım soyutlama sürecine yönelirler. Öğrenme süreci içinde buldukları olayları gözleme imkânı bulur, bu doğrultuda olaylar arasında muhakeme yaparak öğrenme sürecine aktif olarak katılırlar (Ültanır, 2003).

Değer eğitiminde ister çocuklarda, isterse yetişkinlerde olsun öğretim yapılırken öğretilmeye çalışılan değerler takdim edilir. Takdim edilen bu değerler, değerleri öğrenen bireyin yaşama normlarına ve kişisel tercihlerine uygun olup olmadığı birey tarafından analiz edilerek uygun olup olmadığına karar verilir. Birey kendi mantığı çerçevesine takdim edilen değerler, kendi yaşamına uygunsa öğrenmeye yönelecektir. Şayet sunulan değerler sistemi bireyin yaşam normlarına uygun değilse bu değerler sistemini kabul etmeyecektir. Bundan dolayıdır ki, değer eğitiminde, akıl yürütme sürecine odaklanması gerekmektedir (Doğanay, 2006).

Empati karşıdaki bireyin yaşantılarına, kişinin kendi açısından değil, karşıdaki bireyin açısından bakabilme süreci olarak tanımlayabiliriz (Kuzgun, 1991). Empati karşıdaki bireyin iç dünyasına girip, onu sanki kendi iç dünyası gibi algılaması ama kendi bütünlüğünü ve kendi kimliğini koruması olarak ifade etmekte doğrudur (Rogers, 1959). Bu süreçte birey karşıdaki kişinin iç dünyasına girip, onun kendi iç dünyasını doğru algılaması fakat kendi kimliğine ve bütünlüğüne zarar vermeden karşıdakinin duygularını anlamaya çalışır (Özgüven, 1999).

Empati üç biçimde ortaya çıkmaktadır. Bunlardan ilki, kendini başkalarının gözüyle görme yatkınlığı, bir diğeri, başkalarını başka insanların gözüyle görme yatkınlığı ve son olarak da başkalarına diğerlerinin gözüyle bakma yatkınlığı olarak ifade ederiz (Dilmaç ve Ekşi, 2003).

Benlik kavramı, varoluşsal anlamda bizi birbirimizden ayıran, farklı kılan, bizi biz yapan en temel yapılandırma, hem felsefede hem de psikolojide “benlik” (self) terimi ile karşılığını bulmuştur (Arıca, 1999). Bireyin benlik kavramı algısının temel unsurları, kendinden hoşlanma ve temel yeterliliği hakkındaki oluşturduğu inanç sistemini içerir. Yaşama karşı “ben iyi değilim” ve “kendimden hoşlanmıyorum” şeklinde tutumlar sergileyen bireyin mutsuz ve verimsiz olacağı açıktır (Eisenberg ve Patterson, 1979).

Bireyin kendi benlik algısı yüksek olan bireyler, kendine güvenen, kendine saygı duyan bir yaşam tarzı geliştirirler. Kendisine yönelik düşün benlik algısına sahip olan bireylerde ise, kendine güven duymayan, başkalarının duygularını önem vermeyen, başkalarının duygularının farkında olmayan bir tutum geliştirirler. Bu açıdan da baktığımızda benlik (öz) saygı geliştirmek değerler eğitiminin kesinlikle bir parçası olmalıdır. Değerlerin insanların kişiliğinin oluşmasında önemli katkı sağlar. Değerlerin kaybı ve zarara uğraması, kişiliğin ve benliğin sarsılmasına ve güvensizlik hislerine neden olmaktadır (Öner, 1999). Bireylerin benlik gelişimleri sayesinde kazanmış oldukları ahlaki gelişim düzeyleriyle de buldukları toplumun değer yargılarını edinerek, içsel yaşantısına ve çevreye uyum sağlama sürecini gerçekleştirir (Özden, 1997).

İşbirlikçi öğrenme, öğrencilerin küçük gruplar halinde çalışarak ve birbirlerinin öğrenmesine yardım ederek öğrenmeyi gerçekleştirme süreci olarak ele alınabilir (Açıkgöz, 2005). Öğrencilerin birbirleriyle etkileşerek birbirlerine yardımcı olması ve ortak bir ürün ortaya koyması esastır. İşbirlikçi sınıflarda yaklaşımının temel amacı, öğrencilerin küçük gruplar halinde toplanarak etkileşimde buldukları, öğretmeninde grupların arasında dolaşarak gereksinim duyanlara yardımcı olduğu yerlerdir.

İşbirliği içinde yetişen öğrencilerin ben duygusundan çok biz duygusu gelişmesine katkı sağladığı gibi toplumsal değerlerin kazanımı da sağlar. Bunun için hem akademik hem de duyuşsal özelliklerin kazanımında önemli etkileri kanıtlanmış işbirliğine dayalı öğrenme, değer eğitiminin de önemli bir parçası olmalıdır (Doğanay, 2006).

2.2.1. Değerler eğitimi yaklaşımları. Bacanlı (1999)'ya göre, okullarda değerler eğitiminin nasıl yapılması gerektiği konusunda farklı yaklaşımlar bulunmaktadır. Kore savaşının ardından, Amerika'da en çok dikkat çeken iki ahlak eğitimi yaklaşımı ortaya çıkmıştır. Bunlardan biri, değer çözümlemesi üzerine odaklanmış olan, değerlendirme süreci ve değer açıklama diğeri de Kohlberg'in ahlak eğitiminin bilişsel gelişimsel görüşüdür.

Bu yaklaşımların yanında değerler öğretimi ile ilgili kaynaklarda yer alan yaklaşımlar temel olarak, genel doğru kabul edilen değerleri öğrenciye aktarmayı hedefleyen tündengelimci değer aktarma yaklaşımları ve öğrencilerin kendi değerlerini oluşturmalarına yardım eden, bu yolla onların genel doğrulara ulaşmalarını sağlamaya çalışan tümevarımcı değer geliştirme yaklaşımları olarak iki grupta değerlendirilebileceğini göstermektedir.

Değerler eğitiminde işe koşulan bu yaklaşımlara karakter eğitimi ve adil topluluk okulları gibi daha bütüncül ve her iki eğilimden de istifade eden yönleri bulunan yaklaşımları da bütüncül yaklaşımlar olarak ilave edebiliriz. Zira bu yaklaşımlar bir yandan saygı, sorumluluk, işbirliği gibi bir takım değerleri önceden belirleyip eğitim yaşantılarını buna göre düzenleme ve örneklik oluşturma gibi geleneksel yöntemlerden istifade ederken bir yandan öğrencilerin eğitim süreçlerine aktif katılımı ve yaşayarak öğrenmesi gibi değer geliştirmeci çağrışımlar yapmaktadır. Ayrıca bu yaklaşımlar çok daha kapsamlı ve sistemli bir eğitim reformu önermektedirler (Kaymakcan ve Meydan, 2011).

2.2.1.1. Değerleri telkin etmek / aşlamak. Yüzyıllardır okullarda benimsenen değerlerin doğrudan öğretimi anlayışında eğitim, yetişmiş neslin yetişmekte olan nesle, bilgi, kültür, norm ve değer aktarımı şeklinde anlaşılmaktadır. Bu anlayışın temelinde, okulun ve yetişkinlerin görevi, çocuklara toplumun değerlerini doğrudan öğretmek onları erdemli bireyler olarak yetiştirmektir. Bu yaklaşımın amacı, öğrencilere belirli değerlerin aşılmasını ve bunların içselleştirilmesini sağlayarak, öğrencilerin istenen değerleri daha iyi yansıtmaları için sahip oldukları değerleri değiştirmektir. Bu yaklaşımda süreç içerisinde; model olma, olumlu ve olumsuz pekiştirme, küçümseme, azarlama, alternatifleri idare etme,

oyunlar ve taklitler, rol oynama ve araştırmacı öğrenme yöntemleri kullanılmaktadır (Aladağ, 2009).

Telkin etme yaklaşımında, öncelikle toplumca benimsenmiş ve öğrenciye kazandırılacak değerler ve bunların nasıl kazandırılacağı belirlenir. Çünkü yetişkinlerin uzun yılların sonunda tecrübeyle elde ettikleri değerler, toplumsal hayatın devamına olumlu katkılar sağlayan erdemlerdir. Bu nedenle, yetişkinler, doğru ve gerekli olarak düşündükleri (adalet, doğruluk, özgürlük, eşitlik, yardımlaşmak vb.) temel değerleri benimsemeye çalışırlar (Ekşi ve Katılmış, Doğanay, 2011).

Telkin yoluyla değer aşılama sürecinde uyulması gereken ve birbirini takip eden belirli işlem basamakları vardır. Bu işlem basamakları şunlardır (Dilmaç, 2007):

1. ‘‘Telkin edilecek değeri belirleme.
2. Değer seviyelerini belirleme.
3. Davranışsal amaçları belirleme.
4. Uygun yöntemleri seçme.
5. Seçilen yöntemleri uygulama.
6. Sonuçları değerlendirme.’’

2.2.1.2. Davranış/eylem (yaparak yaşayarak) değiştirme. Davranışçı yaklaşıma göre öğrenme temelde bir tepki göstermenin şartlanmasıdır; klasik şartlanmada tepki bir yansız uyarıcıya olurken, operant/edimsel şartlanmada davranışın kendisi pekiştirilir ve istenen ahlaki davranışın gelişimi sağlanır (Bacanlı, 2007). Davranışçı öğrenme kuramını doğurgularının değerler eğitimi alanındaki uygulamasını yansıtan davranış değiştirme yöntemi koşullanmaya bağlı olarak bireylerin davranışlarını değiştirmeyi amaçlayan yöntemdir. İstenen değerlere uygun davranış gerçekleştiğinde öğrenciler ödüllendirilerek değerleri benimsemeleri amaçlanır (Dilmaç, 2007, Kaymakcan ve Meydan, 2011).

Eylem/davranış öğrenimi yaklaşımında, hem sınıf içi hem de sınıf dışı eylemde bulunulması gerektiğine vurgu yapılmaktadır. Hem analiz hem de belirginleştirme yaklaşımında kullanılan birçok öğretim yöntemi, davranış öğrenme yaklaşımında da vardır. Ancak şu etkinlikler sadece davranış öğrenme yaklaşımına özgüdür (Superka, 1976, akt. Aladağ, 2009).

1. ‘‘Okuldaki ve toplumdaki kişisel ve grup hareketleri aracılığıyla, insanlarla bağlantı kurma fırsatları sağlayan grup organizasyonları,
2. Kişilerarası ilişkiler ve hareket projelerindeki beceriler.’’

1960’lı yıllardan sonra geliştirilen, bireyin tek tek özel yaşantı ve tecrübelerinden yola çıkarak kendini tanıma ve değerler sistemini kurmasını amaçlayan, dolayısıyla değerlerin kazanımında tümevarımcı bir yol takip eden yaklaşımlardır. Ahlaki davranışın kazandırılmasında hümanist psikoloji ve hümanist eğitim hareketlerinden kaynaklanan bu yaklaşımlar belli bir değerler demetinin telkin edilmesini onaylamaz ve değer biçmenin kendini gerçekleştirme süreci olduğuna inanırlar. Bu yaklaşım içsel bir bilinç ve etkin bir karar verebilmek için tercih oluşturma anlayışına dayanır (Mehmedoğlu, 2006).

2.2.1.3. Değerleri belirginleştirme/açıklama yaklaşımı. Değer açıklama yaklaşımı 1970’lerde popülerlik kazanmış bir yaklaşımdır. Bu yaklaşım ayrı eğitim öğretim ortamı öngörmek yerine, öğretmenlerin sınıflarda uygulayabilecekleri etkinlikler ve ders programları geliştirmişlerdir. Bu yaklaşımın temeli, bireylerin kendi hayatlarında neyin önemli olduğunu, nasıl belirlediklerine dayanmaktadır. John Dewey’in çalışmalarından etkilenecek, Raths, Harmin ve Simon tarafından 1966 yılında bir değer kuramı adıyla oluşturulan bu yaklaşımda, doğrudan öğretim yaklaşımının aksine bireyin, neye değer verip vermeyeceğine başkalarının telkiniyle değil, alternatifleri ve muhtemel sonuçlarını inceledikten sonra, özgürce kendisinin değer hakkında karar vermesi esastır (Doğanay, 2011).

Bu yaklaşım, bireyin kendi duygu, inanç, öncelik ve değerlerinin farkında olmasını, güçlü ve zayıf yönlerini bilmesini ve hayat onuruna sahip olmasını kapsar. Bireyin hayat değerlerini fark etmesine, karar almasına, kararını uygulamasına ve başarmasına yardım eder. Hayat becerileri eğitimi olarak da anılır. Değişen dünyada öğrencinin hayatının tümünde ona rehberlik edecek bilgi, beceri ve duyguları öğrenmesine yardım eder (MEB, 2009).

Değer açıklama yaklaşımında rol oynamaya dayalı oyunlar, canlandırmalar, yapay veya gerçek değer yüklü durumlarda yüzleşmek, derinlemesine benlik analizi etkinlikleri, duyarlılık çalışmaları, sınıf dışı etkinlikler, küçük grup müzakereleri, düşünce kâğıtları, tümevarım ve problem çözme gibi metotlar kullanılır (Suparke ve

Johnson, 1975, Bazarkulov, 2008, akt. Kaymakcan ve Meydan, 2016). Bu metotların uygulanışında birtakım aşamalardan geçerek öğrencinin kendi değerlerini bulması sağlanır. Öğrencinin eğitimcinin de yardımı ile mevcut değer seçeneklerinden her birisini sonuçları ile değerlendirmesi ve bağımsız bir şekilde kendi savunduğu değeri belirlemesi gerekir. Öğretmenin bundan sonraki görevi öğrencinin yaptığı seçimi eleştirmek ve değiştirmeye çalışmak değil bunu açıkça ifade etmesi için ona imkânlar sunmak ve teşvik etmektir (Kaymakcan ve Meydan, 2016).

2.2.1.4. Değer çözümlemesi (analizi) yaklaşımı. Değer analizi, ahlakî değeri içeren örnek olaylar üzerinden sistemli düşünce becerilerini kullanarak öğrencilerin ahlakî değerleri kazanmasını sağlamaya çalışan bir yaklaşımdır. Bu yaklaşım, öğrenciye sınıf içinde veya dışında nasıl davranması gerektiği konusunda öğüt ve direktifler vermeye karşı çıkararak karşılaşılan problemleri neden ve niçin soruları temelinde kanıtlarla birlikte analiz edilmesini öngörür. Değer analizinde öğrencilerin sorunu tanımlaması, sorun hakkında çeşitli kaynakları kullanarak bilgi toplaması, olası çözüm yollarını belirlemesi gibi bilimsel düşünce süreçlerinin değerler alanına uygulandığı görülür (Doğanay, 2006).

Bu yaklaşımda öğrenciler örnek olaylarla ahlaki düşünme becerisini kazanırlar. Aynı zamanda öğrenciler bilimsel problem çözme yöntemini sosyal problemlere uygulamayı da öğrenirler. Öğrencilerin değerlerle ilgili sorunları anlamaları için çözümleme yeteneklerinin ve dikkat yeteneklerinin geliştirilmesi gereklidir. Bacanlı (2006), değer analizi yaklaşımının değer öğretiminde hedeflerini aşağıdaki şekilde açıklamaktadır:

1. ‘‘Öğrencilere bir değer nesnesini belli bir şekilde değerlendirmeyi öğretmek,
2. Öğrencilerin, söz konusu değer nesnesi hakkında en kalıcı yargıya ulaşmalarına yardım etmek,
3. Öğrencilere, en kalıcı yargıya ulaşmayı öğretmek,
4. Öğrencilere, bazı değer nesneleri hakkında genel bir değer yargısını paylaşan bir grubun üyesi olunabileceğini öğretmek.’’

Değer analizi yaklaşımında değerler eğitiminin en sık kullanılan öğretim yöntemleri, sosyal değer problemlerinde ve konularında kişisel ve grup çalışmaları, kütüphane ve alan araştırmaları, mantıksal sınıf tartışmaları, seminerler ve buldurma (Sokratik)

yöntemleridir. Değer analizi yaklaşımı, sıkça kullanılan bilişsel operasyonlar, konuları ifade etme, açıklamalarla ilişkili olarak sorgulama ve kanıtlama, değer durumlarını süzme ve nitelendirme için benzer olaylara başvurma, tartışmalardaki deneyimsel ve mantıksal tutarsızlıkları işaret etme, karşıt fikirleri tartma, kanıtları arama ve sınama gibi yöntemleri içermektedir. (Aladağ, 2009)

Bu yaklaşım ile öğrenciler, değerlerin neden önemsenmesi ve neden değerlere uygun yaşanması gerektiği konusunda ikna olur. Bu yaklaşımda ‘‘Başkalarının eşyalarını almamalıyız.’’ şeklinde öğütler vermek yerine, bulduğu cüzdanı sahibine iade eden öğrencinin davranışının neden doğru ve dürüst olduğu her yönüyle tartışılır. Bu nedenle öğütler vermektense daha etkilidir (Erdem ve Akman,1998).

Zavalsız (2014)’a göre, değer analizi bilimsel problem çözme basamaklarıyla benzerlik gösteren yedi aşamada yapılır:

1. ‘‘Problemin tanımlanması
2. Problemin ve alternatif yolların açıklanması
3. Her alternatifle ilgili kanıtlar toplayarak sonucun tahmin edilmesi
4. Kanıtların değerlendirilmesi ve uzun vadeli sonuçların öngörülmesi
5. Oluşacak durumun yeniden tanımlanması
6. Her durum için mümkün olan sonucun değerlendirilmesi ve açıklanması
7. Alternatifler arasında seçme ve uygun hareket için karar alma.’’

Aşamalar öğrenciler bütün yeterlilikleri kazanana kadar uygulanır. Değer analizinde de birçok basamak öğretmenin soracağı seri sorulara bağlıdır. Grupların küçük olması durumunda, dikkat dağıldığında özetleme yapılırsa, yeterli zaman varsa ve örnek problemin içeriği yeterliyse amacına ulaşması kolaylaşır. Değer analizi birçok eğitimci tarafından faydalı görülen ve ilköğretim, lise ve üniversite seviyesinde uygulanabilen bir yaklaşımdır (Ryan, 1991, akt. Zavalsız, 2014).

2.2.1.5. Bilişsel ahlakî muhakeme/ikilem yaklaşımı. Ahlaki gelişim ya da ahlakî ikilem tartışması yaklaşımı, Kohlberg’in ahlakî gelişimi açıklamak için ortaya koyduğu örnek olayların tartışılarak ahlakî değerleri öğretme esasına dayanmaktadır. Ahlaki gelişim konusunda oldukça kapsamlı araştırmayı ilk Piaget yapmış ve onun çalışmalarını Kohlberg geliştirmiştir. Kohlberg, Piaget’nin zihin ve ahlak gelişimi

alanında ortaya koyduğu dönemleri dikkate alarak ahlaki gelişimi incelemiştir. Piaget ahlaki gelişimi, bir inşa süreci; Kohlberg ise evrensel ahlaki ilkelerin keşif süreci olarak görmektedir. Ayrıca, Piaget anlattığı hikâyelerle eylem ve düşünce arasında bir ayrım gözetmezken, Kohlberg deneğin zihnindeki çatışmaları anlamaya yönelik hipotetik hikâyeler anlatmaktadır. Bu amaçla, çocukların ve yetişkinlerin ahlaki yapılarını ortaya koyacak ahlaki ikilemlerdir (Selçuk, 2001).

Kohlberg'in ahlaki ikilem yaklaşımına göre, öğretmenin rolü, etik konularda öğrencilere yardımcı olmak ve aynı zamanda öğrencilerin düşünmesi kolaylaştırmasına hizmet etmek, ayrıca ahlak muhakemesinin gelişmesi için öncelikli ve gerekli şartlarda toplumdaki tartışmaları oluşturmaktır (Leming, 1999, akt. Aladağ, 2009). Öğretmenin gerçek hayat problemleri içeren ahlaki ikilemlerin bulunduğu örnek olaylar vererek öğrencilerin kendi çıkmazlarını çözümlemelerine yardım eder. Kohlberg, ahlaki değerlerin öğrenilmesinin, değerlerin başkaları tarafından değil, kişinin ahlaki gelişim seviyesine göre şekillenen akıl yürütmesi sonucunda oluştuğunu belirtmiştir. Bu nedenle de değer öğretiminin bilişsel alanda yapılmasını ve bunun yolunun da ahlaki ikilem tartışmaları yani örnek olay incelemesi yöntemi olduğunu söylemektedir (Aydın ve Akyol Gürler, 2018).

Kohlberg, ahlaki yapının, ahlaki düşüncenin üç ayrı seviyede ve altı evrede oluştuğunu ve her bir seviyenin diğer ikisi ile bağlantılı olduğunu ileri sürmüştür. Bu evreler belli bir sıra içerisinde oluşurlar ve bir sonraki evre, bir öncekinden nitelik olarak farklıdır. Her bir seviye, çocuk bir sonraki seviyeye ilerlemeden önce başlamalı ve özümsemelidir (Temel ve Aksoy, 2001).

Yaklaşımın değerler eğitimi açısından amacı çeşitli ahlaki ikilemlerle: (i) Öğrencilerin yüksek değerler sistemine dayanan daha karmaşık düşünce şemaları geliştirmesine yardım etmek. (ii) öğrencileri kendi değer tercihleri ve pozisyonlarının gerekçelerini müzakere etmeye yöneltmektir (Kaymakcan ve Meydan, 2016).

Bu yaklaşımda öğrenci, hayatın gelecekte ona sunmasının olası olduğu durumları dolaylı olarak tecrübe eder. Öğrenci gelecekteki davranışının toplumun genelinin tercih edeceği standartları karşılayıp karşılamadığını anlar. Bu yöntemde esas amaç öğrencilerin davranışlarına rehberlik edecek ahlakî ilkeler geliştirmelerine yardım etmektir. Öğrenci değerlendirme yaparken kullandığı dayanaklar bireyin ahlakî

gelişimi hakkında bilgi verir. Burada öğrencinin çözümü değil çözüme ulaşma yolu önemlidir (Zavalsız, 2014).

2.2.1.6. Bütüncül değerler eğitimi. Değerler eğitiminin kapsamı oldukça geniştir. Gencin düşüncesine olduğu kadar duygularına hitap etmeden; iradeyi güçlendirirken ahlak kazandırmadan; bireyi eğitirken çevresini, sosyal faktörleri göz önünde bulundurmadan; ders konuları ve sınıf etkinlikleri ile değer kazandırmaya çalışırken okul kültürü oluşturmadan etkili bir karakter eğitiminin gerçekleştirilmesi zordur. Bu yüzden değerler eğitimi genel anlamda değerler arasında tercih yapabilme yeteneğine indirgeyen değer açıklama; ahlaki ikilemleri çözümlenmeye odaklanan ahlaki muhakeme veya ahlaki problemleri somut bilimsel meseleler gibi ele alan analiz yöntemleri ya da gencin bireyselliğini görmezden gelerek eğitimi telkin ve örnek olmaya yönelten değer aktarma yaklaşımlarının tek başına sonuca ulaşması oldukça zordur. Sonuçta değerler eğitiminde imkânlar, konunun özelliği, muhatapların durumu gibi faktörlere bağlı olarak farklı yöntemlerin bir bütünlük içerisinde kullanılması önerilmektedir (Lickona, 1991). Değerler eğitiminde bütüncül yaklaşımlar olarak kabul edilen adil topluluk okulları ve özellikle de karakter eğitimi, belli etkinlik ve yöntemleri bütünleştirip bir arada kullanmakta ve değer odaklı ve sistemli bir eğitim reformu önermektedirler (Kaymakcan ve Meydan, 2016).

Ersoy (2013)'un bütüncül değerler eğitimi alanında yapmış olduğu tez çalışmasında analizler sonucunda okul, aile, öğrenci, ders kitapları ve öğretim programları kaynaklı çok sayıda eğitim ihtiyacı tespit edilmiştir. Bu ihtiyaçların çözümüne yönelik geliştirilen, sosyal bilgiler dersiyle bütünleştirilmiş aile katılımlı karakter eğitimi programının, öğrencilerin akademik başarısını ve değer kazanımını, velilerin eğitime katılımını olumlu etkilediği görülmüştür. Programla ilgili yapılan değerlendirmelerde programın uygulamada başarılı olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

2.2.1.7. Adil topluluk okulları. İnsanların bir arada yaşamaya başlaması, sosyal kurum ve organlar oluşturarak örgütlenmesi sonucunda devletler ortaya çıkmıştır. Toplum halinde yaşayan insanların birbirleriyle ve devletle olan ilişkilerinin düzenlenmesi ve uyumlu olabilmesi için yazılı kurallara ve değerlere

ihtiyaç vardır. Değerler toplumda oluşan gayri resmi ilişkilerde önemli rol oynarken, hukuk resmi ilişkileri düzenler. Vatandaşlık eğitimi ise bireyin içinde yaşadığı topluma, toplumun kurum ve kuruluşlarına uyumunu amaç edinir (Duman, Karakaya ve Yavuz, 2001).

Okullar, topluma yeni katılan bireye, diğer insanlarla ve devletle olan ilişkilerindeki hak ve görevlerini öğretirler. Vatandaşlık görevinin gerektirdiği bilgi, beceri ve değerlerin herkese aynı şekilde verilmesi herkesin ortak bir eğitim sürecinden geçirilmesi ile mümkün olur. Bu durumu sağlamak amacıyla vatandaşlık eğitimi okulun görevi haline gelmiştir. Okullar bu görevi yerine getirirken, gençlere devletin yapısı, görevleri, kurumları hakkında bilgi verilmeli, devleti ve kurumlarını sevdirmeli, gençlerin kalplerini millete bağlamalı ve onların devlete karşı görevlerini kolaylıkla yapabilmelerini sağlamak için alışkanlıklar vasıtasıyla iradelerini kuvvetlendirmelidir (Zavalsız, 2014).

Adil topluluk okullarının ise iki temel karakteristiği vardır: (i) okullardaki tüm bireylerin yönetim süreçlerine doğrudan katılımını öngören katılımcı demokrasi ve (ii) güçlü birlik duygusu ile karakterize edilen bir toplum inşasına olan bağlılık. Bu iki temel ilkeye dayanarak okulun tüm paydaşlarının okulun yönetim ve gelişim sorumluluğunu paylaşması ve okul topluluğunu sahiplenmesi sağlanmaya çalışılmıştır (Kaymakcan ve Meydan, 2016).

Kohlberg'e göre, çocuğun gerek yaşantılar gerek büyükleriyle ortak faaliyetlere katılması ona çeşitli rolleri tecrübe etme imkân verdiği için önemlidir. Çocuğun katıldığı ve roller aldığı söz konusu faaliyetlerin gerçekleştirildiği bu gruplar asıl toplumun birer minyatürü gibidir. Çocuk orada toplumun kaidelerini ve rol sitemlerini öğrenmektedir (Güngör, 1993).

“Adil topluluk okul modelinde, okul toplumunun adil bir yapıya kavuşturulması amaçlanmaktadır. Bu kapsamda adil topluluk yapısı için gerekli olan bazı koşullar vardır. Dokuz maddede toplanan bu koşullar aşağıda verilmiştir (Çiftçi, 2003):

1. Grubun/topluluğun demokrasi ve hakkaniyete dayanan bir aşamaya getirilmesi.
2. Sorumluluğun bütün üyeleri içine alacak biçimde genişletilmesi
3. Ortak sorumluluğun teşvik edilmesi
4. Güven atmosferinin oluşturulması.

5. Sosyal sözleşme ve anayasanın/kuralların belirlenmesi.
6. Grup olarak, grubun ahlâkî düzeyinin yükseltilmesi.
7. Üyeler arasındaki, üyeler ve personel arasındaki çatışmaları âdil bir biçim ve yöntemde çözebilme yeteneği ile personelin otoritesinin korunması.
8. Bireysel ahlâkî kararların ve eylemlerin oluşması için uyarıcı/teşvik edici ortamın oluşturulması.
9. Ahlâkî gelişim otoritesinin ve prensiplerinin üyelerle paylaşılması.”

2.3. Ailede Değerler Eğitimi

Aile biyolojik ilişki sonucu insan türünün sürekliliğini sağlayan, belirli kurallarla karşılıklı ilişkilerin belirlendiği, toplumsallaşma sürecinin ilk ortaya çıktığı, o güne dek toplumda maddi ve manevi zenginlikleri kuşaktan kuşağa aktaran biyolojik, psikolojik, ekonomik, toplumsal, hukuksal yönleri bulunan toplumsal bir birimdir (Tezcan, 1997). Çocuğun doğduğu anda kendini içinde bulunduğu aile, bakım, duygusal ve psikolojik gelişim, karakter gelişimi, değerler kazanımı açısından birincil çevredir (Aydın ve Akyol Gürler, 2018).

Aslında her ev bir okuldur. Her anne ve baba o okulun öğretmenleridir. Her anne ve baba çocuklarının kendilerini örnek olarak aldığı birer rol modelidir. Çocuklar bu okulun öğrencileridir. Çoğu zaman dersler uygulamalı olarak verilir. Müfredat hayatın ta kendisidir. Ev eşyaları aynı zamanda ders materyalleridir. Sınavlar uygulamalı olarak yapılır. Sınav soruları hayattan karşılaşılan durumlar, cevabı: Kişinin olaylar karşısındaki tutum ve davranışlarıdır. Ailede eğitim süresi doğumla başlar, ölümle biter. Kısaca yaşam boyu devam eder. Evlerde verilen eğitimin kalitesi; evde yetişen çocuğun güzel ahlâklı olması ve hayattaki başarısı ile ölçülür. Evde alınan eğitimin, kazanılan bilgi, beceri ve davranışların diploması yoktur (Ekinci, 2018).

Bütün değerlerin özündeki sevgi değeri öncelikle ailede karşılanır. Çocuk için özellikle anne sevgisi çok önemlidir. Anne sevgisinden mahrum kalan çocuk, diğer ihtiyaçları giderilse bile, dokunma ve sevmeye ihtiyacı doyurulmadığı için, psikolojik açıdan tutarsız davranışlar gösterilebilir. Yetiştirme yurtlarında yapılan araştırmalar bu durumu açıkça göstermektedir. Çocuk sevgiyi ailede öğrenmektedir. Nitekim

Sovyet Birliği'nde Stalin döneminde aileyi ortadan kaldırma girişimleri istenen sonuçlar doğurmamış, tekrar ailenin güçlenmesine dönülmüştür (Sönmez, 2003).

Karşılaştığı ilk toplumsal kurum olan ailede çocuk, iyi-kötü, güzel-çirkin gibi ahlaki normları ve değer yargıları ile gelenek ve göreneklerinin ilk bilgisini burada alır. Bireyi toplumsal hayata alıştıırma ve hazırlamanın, eğitimin temel hedeflerinden olduğu göz önüne alındığında, ailenin çocuğun toplumsallaşmasında yerinin ne denli önemli olduğu ortaya çıkar. İnsanın en ilkel ve sürekli duyguları diyebileceğimiz zevk, hoşlanma, acı, kin, çocukluk çağlarında oluşur. Bu bakımdan doğumdan on iki yaşına kadar olan çağ, insan hayatının en önemli dönemidir. Her türlü iyi veya kötü alışkanlıkların kazanılması çoğunlukla bu çocukluk döneminde oluşur ve pekişir. Unutulmamalıdır ki bütün bunlar çocuk henüz akıl yürütme ve her şeyin nedenini anlama yaşına gelmeden gerçekleşmektedir. İşte böyle bir çağın en etkileyici ve kalıcı eğitimi ailenin sorumluluğu altındadır (Doğan, 2004).

Çocuğun anne babadan aldığı iki şey vardır: sevgi ve eğitim. Sevgi; kabullenme, koruma, kollama ve sevecenlik gibi bütün olumlu duyguları içerir. Eğitim ise, öğretilen her şeyi, verilen bilgileri, becerileri, yasakları, kuralları, inançları, değer yargılarını, görgü kurallarını ve insanın sosyalleşmesi için gerekli olan tüm toplumsal değerleri kapsar. Ailenin çocuk yetiştirmedeki tutumunu ve çocuk yetiştirmeye ilgili sorunlarını anlamak için aile tutum modeli geliştirilmiştir. Anne ve babaların kendi değer ve inançlarına göre değişik tutumları vardır. Yaygın anne ve baba tutumları; ilgisiz, baskıcı, aşırı koruyucu, serbest, dengesiz, dengeli olarak sıralanabilir (Aydın ve Akyol Gürler, 2018).

Sonuç olarak çocuğun nasıl bir kişilik ve karakter yapısına sahip olacağı konusunda, doğuştan getirdiği kalıtımsal özelliklerin rolü önemli olmakla birlikte, ailede çocuğa verilen değer ve çocuk yetiştirme tutumlarının da büyük rolü vardır.

Değerlerin kazanılması sosyal öğrenme ile mümkündür. Değerler hakkında birtakım bilgileri öğrenmek değerlerin yaşanması için yeterli değildir; bu bilgilerin sosyal hayatta yaşanabilirliğinin görülmesi ve bizzat yaşanarak tecrübe edilmesi gerekir. Bu nedenle çocuğun hayatla ilgili tecrübelerini yaşadığı en önemli kurum olan ailesi, temel değerlerin kazanılması için öncelikli bir role sahiptir. Ailede özdeşleşme, model alma ve anne babayı taklit etme şeklinde başlayan değerlerin yaşanarak

öğrenilmesi süreci, okuldan ve çevreden edinilen bilgi ve tecrübeyle gelişir ve bireye has bir keyfiyet kazanır (Kaymakcan ve Meydan, 2016).

Çocuk ailede ilk olarak anne ile özdeşim kurar. Anne en önemli özdeşleşme objesidir. En kuvvetli vicdan, annesinden ancak iyi davranışlar yapınca sevgi gören ve genellikle annesi tarafından sıcak karşılanan çocuklarda görülmüştür. Bunun yanında elbette ki babanın disiplin ve otoritesinin, güç ve aktivitesinin çocuğun vicdan gelişiminde, annenin rolü bütünleyici bir etkisi bulunmaktadır (Hökelekli, 2013).

Bilindiği üzere son yıllarda şiddet konusu üzerinde çok durulan sorulardan biridir. Ailenin temelde kişinin ahlaki değerlere uyması, tutum ve hareketlerini belirleyen esasların egemenliği, erdemli bir insan olma ölçütlerine uymasını sağlayan bir sosyal kontrol aracı olması açısından şiddet uygulaması, burada yetişen çocuk üzerinde derin etkiler bırakmaktadır. Aile içindeki mevcut ortamın huzurlu, sıcak güvenilir olup olmaması arasında şiddete eğilim açısından bir ilişki olduğu muhakkaktır. Ayrıca ekonomik durumları yetersiz olan ailelerin çocuklarının şiddete yönelme oranlarının da yüksek olduğu gözlenmiştir (Türkdoğan, 1996).

2.4. Okulda Değerler Eğitimi

Okul ve diğer eğitim kurumları insanlık tarihinde her zamankinden daha fazla günümüzde çocuğun hayatında yer etmektedir. Okul öncesi eğitim kurumlarının yaygınlaşması ile birlikte okul çağı artık çocuğun karakter gelişiminin en yoğun olduğu ilk çocukluk dönemine kadar inmiştir. Çocuk okula başladığında o güne kadar hayatındaki yegâne sosyalleşme kurumu olan aile çevresinin dışına çıkıp yeni sosyalleşme ortamları ile etkileşime geçmiş olur (Kaymakcan ve Meydan, 2016).

Eğitimin amacı ile değer eğitiminin amacı göz önünde bulundurulacak olursa değer eğitiminde okulların önemi daha iyi anlaşılacaktır. Eğitimciler ve eğitim üzerine düşünenler, eğitimin tanımında ‘‘insanları belli amaçlara göre yetiştirme’’yi vurgulamaktadır (Değirmencioğlu, 1997). Bu ise her tür eğitimin, bir amacının olduğunu gösterir. Eğitimin amacı, insanın doğuştan getirdiği yetenekleri, sıra ile değil, birlikte ele alarak doyurmak ve geliştirmektir. O hâlde insanın bilişsel, duyuşsal ve bedensel güçleri dengeli bir şekilde geliştirilmelidir. Manevi yönden

eğitim geliştikçe, gerçek, iyilik ve güzellik kavramları da ileri atılımlar kazanır. Böyle bir eğitimden geçen kimse, kendine güven ve saygınlık kazanır. Dolayısıyla değerlerin ğretimi de eğitim alanına girmelidir. Bu değerleri bireylere, çağdaş eğitim verilerini kullanarak öğretmek mümkündür. Değer eğitiminin amacı ise, insanın gerek kendisinin gerekse başkalarının mutluluğuna ve mükemmelliğine yardımcı olacak şekilde hareket eder hâle getirilmesini sağlamak olmalıdır (Aydın ve Akyol Gürler, 2018).

Günümüzde toplumlar kitle iletişim araçlarının etkisi altında endüstri toplumundan bilgi toplumuna, ulusal küresel ekonomiye, merkeziden yerel yönetime geçiş çabası içinde, bireysel özgürlükle toplumsal özgürlük bağlantısını kurmaya çalışmaktadır. Ancak bu devrede toplumlarda kavram kargaşası, din, dil, milliyet gibi temel toplumsal kurumların, mezhep, tarikat, etnik köken, gelenek, görenek, tre gibi alt kültür yapılarının karşı çıkmasına, etkinlik kazanmasına yol açmıştır. Bu durum ülkenin kültür ve sosyal alanında çatlamalara, gerginliklere sebep olmuştur. Birlik ve beraberlik tehdit altına girmiştir. Yine de insanlık, gayeler, beklentiler, değerler sisteminden oluşan evrensel bir arayış aşamasındadır (Balcıoğlu, 2009).

Okulların, ailede kazanılan değerlerin daha da pekiştirileceği ve yeni bazı değerlerin kazanılacağı ortamlar olduğu unutulmamalıdır. Ailede olduğu gibi okul hayatında da değerler, eğitim yaşantılarının bir parçası hline getirilerek, verilmesi en uygun olan yoldur. Bireye kazandırılmak istenen değerlerin, bütün okul çatısı altında kabul gören, benimsenen ve yaşanan değerler olması, bunların sosyal öğrenme yoluyla ve doğal bir süreçte edinilmesini kolaylaştıracaktır. Değerlerin gelişiminde öğrencilerin üzerinde olumlu etkileri olduğu görülen okulların, katılımına önem veren, sorumlu bir şekilde davranmayı cesaretlendiren, düzenli bir okul görüntüsü veren ve dürüst bir şekilde uygulanan açık kurallara sahip okullar olduğu görülmüştür (Hökelekli ve Gündüz, 2007).

Okul çevresinde değerler eğitimine yönelik doğrudan dersler olmasa bile örtük program ile değerler öğretilir. Çünkü okulun atmosferi, öğretmenlerin disiplin anlayışları ve beklentileri gibi yapılar, değer öğretir veya öğrencilerin değer gelişimine katkıda bulunur. Bir toplumun yesi olan birey tecrübe edindiği planlı yahut plansız tecrübeler, yaşantılar sonucunda çeşitli bilgi, beceri ve duygular edinir. Bunların sonucunda kendi hayatı ve toplumun diğer bireyleri için doğru ve yanlışlar

belirler. Bunlar onun hayatının yön vericileri olur. Birey burada ulaştığı iyiliği sadece kendisi için değil, herkes için istemeye başlar. Böylece hem kendi hem de başkaları için hayatın anlamını bulmuş ve değerlerle yaşamanın toplumu mutluluğa götüreceğine inanmıştır (Akbaş, 2007).

Okullarda değerler eğitimi etkili hale getirebilmek için, okul çalışanlarının bir bütün halinde hareket ederek öğretilecek değerlere yönelik olarak örnek rol model olmaları gerekir. Okulun ortak bir kültür anlayışı çerçevesinde hareket etmesine zemin oluşturulmalıdır. Aksi takdirde değerlerin benimsenmesine yönelik olarak topyekûn hareket etmek zor olur. Değerlerin öğrenciler tarafından daha kolay içselleştirilebilmesi için bütün öğretmenlerin elini taşın altına koyarak aynı değere karşı aynı tepkileri verebilmeleri de bu noktada çok önemlidir. Çünkü özellikle ilkökul dönemindeki öğrenciler somut işlemler döneminde oldukları için yaparak yaşayarak öğrenmeleri daha kolaydır. Teneffüslerde olumsuz davranış sergileyen bir öğrenciyi bazı öğretmenler uyarıp, bazıları aynı olumsuz davranışı gördükleri halde uyarmazlarsa; öğrenci ister istemez bir bocalama içerisine girmiş olacaktır. Değerlerle ilgili yapıp ettiği davranışları içselleştirmeleri de zor olacaktır. Bütün bu sebeplerden dolayı tüm okul çalışanlarının duyarlı olması, aynı hassasiyete ve kararlılığa sahip olmaları gerekir.

2.4.1. Öğretmen ve değerler eğitimi. Öğretmen, pedagojik kapsam dışına çıkmadan olumlu değerleri ifade eder ve eğitim programlarına göre öğrencilerinde bu değerleri geliştirmek ister. Öğretmenler özellikle öğrencilerle kurdukları etkileşimle süreci yönetir ve öğrencileri etkilemeye çalışırlar. Öğrenciler kendi değerlerini kendileri geliştirirler, değerlerden kendi anlamlarını çıkarırlar; öğretmenler de bu anlamlandırma sürecini etkilemeye ve yönlendirmeye çalışırlar. Hem yapılandırmacılıkta hem de eleştirel pedagojide, öğretmenler öğrencilerine değerlerini doğrudan aktarmazlar; onları kendi değerlerini oluşturma ve doğru olanı bulmaya teşvik ederler ve onları etkilemeye çalışırlar. (İşcan, 2007).

Değerler eğitiminde en etkili öğrenme yollarından birisi sosyal öğrenmedir. Çocuk veya genç değerleri içinde yetiştiği toplumda gayri ihtiyari olarak bulur ve çeşitli tecrübelerle onları içselleştirir. Çocuğun ailesinden sonra en önemli sosyalleşme ortamlarından olan sınıfın değerler konusundaki farkındalığı ve sınıfa liderlik eden

öğretmenin bu konudaki hassasiyeti öğrenciye etki eden pek çok faktörle birlikte öğrencinin değerler sisteminin oluşmasında önemli bir faktördür. Sınıfta değer temelli yürütülen etkinlikler, öğrencilerin kendi aralarında ve öğretmenle ilişkilerinde değerlerin yeri, derslerin işlenişinde seçilen eğitim materyallerinin değer temelli mesajları içerme durumu, öğretmenin akademik ve pedagojik yetkinliği ile kişilik özellikleri gibi pek çok faktör sınıfta değerler eğitiminin yönünü ve kalitesini belirler (Kaymakcan ve Meydan, 2016).

Eğer öğretmen; özü sözü bir, iyi kişilik örneği ve daima kendisini geliştirmeye çalışan bir kişi ise bu durum öğrencilerine de yansır. Değerler eğitimi, her öğrenciye sorumlu ve aktif bir öğrenen olarak saygı duyan öğretmen pratiğinde hayat bulmaktadır. Yapılan araştırmalar karakter eğitimi konusunda hassas olduğunu belirten birçok öğretmenin arasından yalnızca model olmayı başarabilen öğretmenlerin öğrenciler tarafından ciddiye alındığını ortaya koymuştur. Buna göre model öğretmenler öğrencileri için dürüstlük ve saygıya dayalı bir öğrenme ortamı hazırlayan, üstünlük taslamayan ve asla otoriter olmayan, beklentilerini açıklayan, gerçekten dinleyen, vaatlerini yerine getiren, çalışkan, öğrencilerin öğrenmesi konusuna gerçekten duyarlı olan, saygıyı sürdüren öğretmenlerdir (Sarı, 2007).

Ahlaki rehber olacak bir öğretmen öğrencilere saygı ve sevgi ile davranan, güzel örnek olan, toplum yararına davranışları destekleyen ve kırıci davranışları düzelteren kişidir. Öğretmenler öğrenciler arasında ayırım yapmadan, onları iğneleyip alaya almadan, onur kırıcı veya özgüvenlerini zedeleyici davranışlarda bulunmadan onları önemseyerek ilgi göstermelidir. Böylece öğrencilere olumlu yönde rol model ve rehber olurlar.

2.4.2. Öğretmenlerin değerler eğitimine olan tutumları. Öğretmenlik mesleği birçok değere sahip olmayı gerektirmektedir: dürüstlük, çalışkan olma, açıklık, adil olma, eşitlik, bilimsellik, fedakârlık, insana saygı ve gönüllülük gibi (Yılmaz, 2009). Özellikle gönüllülük öğretmenlik mesleği için önemli değerlerden biridir. Çünkü okulda yapılan birçok çalışma gönüllülük esasına dayalı olarak yapılmaktadır. Geleceğin öğretmenleri olarak öğretmen adaylarının nasıl bir kültürlenme ve sosyalleşme içerisinde olduğunun, yani değerler sisteminin nasıl

olduğunun, bilinmesi önemlidir. Öğretmenlerin değerlerinin öğrenci davranışlarını etkilediği ile ilgili araştırma bulguları vardır (Gözütok, 1995, Varış, 1973).

Yapılan araştırmalar öğretmenlerin değerlerin öğretimindeki etkin rolünü önemle ortaya koymaktadır. Öğretmenlerin, okul ortamında ve dışında değerleri doğru yansıtan örnek model olmaları, ahlaki sınıf ortamları oluşturmaları, değişik stratejiler kullanarak formal olarak sınıf içinde, informal olarak da sınıf dışında değerlerin kazandırılmasına ilişkin çocuklara çeşitli uygulamalar yapturmaları gerektiği önemle vurgulanmaktadır. Doğal olarak değer eğitimi konusunda yeterli donanıma sahip öğretmenlerin yetiştirecekleri bireyler de demokratik yurttaşlık becerilerini kazanarak, içinde buldukları topluma gerekli katkıları sağlayacaklardır (Yıldırım, 2009).

Doğanay (2006), değer eğitiminin eğitimin genel amaçları arasında her zaman yer almış ancak nasıl öğretileceği belirtilmediği için eksik kalmış, planlı olarak değil ancak az da olsa örtük bir şekilde formal eğitim içinde görülebilen bir alan olduğunu belirtmektedir. Eğitim programlarında değerlerin nasıl kazandırılacağına açık ve net olarak belirtilmemiş olması, okulda değer eğitiminin gerçekleşmediği anlamına gelmemelidir. Aslında öğretmenlerin sınıfta ve okulda oluşturdukları kültür neye önem verip vermedikleri, neyi iyi ya da kötü olarak algıladıkları öğrenciler için örtük olarak değer eğitimi oluşturmaktadır.

2.5. İlgili Araştırmalar

Son dönemde değerler, üzerinde tartışmaların ve araştırmaların en fazla yapıldığı alanların başında gelmektedir. Bu bölümde değerler konusu ile ilgili yapılan çalışmalar değerlendirilmiştir.

Değerlerin yaşam içinde çok sayıda işlevinden de söz etmek gerekir. Bir bakıma insan davranışlarını anlamlandırmanın yolu değerlerden geçmektedir. Bunun en önemli gerekçesi, insan davranışlarını bir takım değerlere dayanarak gerçekleşmesindedir. Bu nedenle değerlerle insan davranışları arasında sıkı bir ilişki vardır. Değerler insan davranışlarını yönetirler. Diğer bir ifadeyle bir olayın nasıl gerçekleştiğini, yani arka planında neler olduğunu anlamak istiyorsak, o olayı gerçekleştiren insanların tutum ve davranışlarını yönlendiren değerleri tespit etmek

ve anlamak gerekmektedir (Okumuş, 2010). Buradan yola çıkarak, çocuklara ve gençlere sadece bilmeleri gereken şeyler hakkında eğitim verilmemeli, insan olmak ve bir arada yaşamak konusunda da eğitim verilmelidir. Nitelikli eğitim, insanı bir bütün olarak algılar ve bilişsel alanı olduğu kadar duyuşsal alanı da içeren eğitimi destekler (İşcan, 2007).

İnsanın bilişsel, duyuşsal, davranışsal olmak üzere üç boyutu vardır. Eğitimin de insanın bu üç boyutunun farkına varacak, bunları geliştirecek bir yapıda olması gerekmektedir. Değerler eğitimi, duyuşsal boyutunun bir parçası olması dolayısıyla aile ve okul eğitiminde değerlerin farkında, kişiliği gelişmiş, davranışları olgunlaşmış bireyler yetiştirmeyi amaçlamaktadır (Kantar, 2014). Bu nedenle okullarda bu eğitimin istenen sonucu vermesi için değerler eğitiminin daha nitelikli bir şekilde verilmesi gerekmektedir. Bu eğitimin daha nitelikli verilebilmesi için ise konuya ilişkin araştırmalara ve bu araştırma sonuçlarına gereksinim vardır.

Günümüzde eğitimcilerin hemen hemen tamamı temel değerler ve ahlaki standartların gelecek kuşaklara aktarılmasının bir gereklilik olduğu konusunda görüş birliği içindedirler. Çünkü toplumların varlıklarını devam ettirebilmeleri değerlerin gelecek nesillere aktarılması ile yakından ilgilidir. Toplum sahip olduğu ve yetiştirdiği bireylerle gelişimini ve varlığını sürdürür. Bu nedenle, toplumun yetiştireceği bireyler ve bu bireylerin özellikleri toplumun nasıl bir noktaya geleceğinin belirleyicisi olarak değerlendirilebilir. O halde bireylerin sahip oldukları değerler, toplumsal gelişimin seyri açısından çok büyük önem taşımaktadır (Uzunkol, 2014).

Toplumun varlığını devam ettirebilmesi için son derece önemli olan değerlerin toplumu oluşturan bireyler tarafından içselleştirilmesi ve davranış olarak gösterilebilmesi için daha erken yaşlardan itibaren bireylere değerler eğitiminin verilmesi gerekmektedir. Bu nedenle okullarda verilen değerler eğitimine önemli görevler düştüğü söylenebilir. Bu araştırma ile Türkiye’de değerler eğitimi alanında yapılan araştırmaların analizinin yapılması, böylelikle değerler eğitimine yönelik yapılmış ve yapılması muhtemel araştırmalar hakkında bilgi verilmesi hedeflenmiştir. Bu amaçla internet ve kütüphane ortamında “değerler eğitimi” kelimesiyle yapılan taramalarda elde edilen araştırmaların sonuçları ele alınmıştır.

Okullarda uygulanmakta olan değerler eğitimini öğretmen görüşlerine göre değerlendiren birçok araştırma bulunmaktadır. Bu çalışmalarda genellikle öğretmenlerin değerler eğitiminin nasıl daha etkili verilebileceği, hangi değerlere öncelik verdikleri ve daha çok hangi yöntemleri kullandıkları, değerler eğitimi ile ilgili yaşanan sorunların nasıl ortadan kaldırılacağı ve kitle iletişim araçlarının çocuklar üzerindeki olumsuz etkiler vurgulanmaktadır.

Değişen toplum yapısıyla beraber cömertlik, yardımseverlik, saygı, sevgi gibi çok sayıda değerın artık oldukça zayıfladığını belirtilen bir araştırmada okullara önemli görevler düştüğü dile getirilmekte, konuya ilişkin öğretmen görüşlerine yer verilmektedir. Öğretmenler değerler eğitimine okullarda yer verilmesi gerektiğini belirtirlerken, bu eğitimin sadece kâğıt üzerinde kaldığını belirtmekte ve değerler eğitiminin okulda sosyal faaliyetler ya da etkinlikler olarak planlanmasının gerektiğini ifade etmektedirler. Yine bu araştırmada değerler eğitim konusunun öğrenci başarısı üzerinde doğrudan, gözlenebilir bir etkisi olmadığı için hem ailenin hem de okulun bu konuya gereken önemi vermediği vurgulanmaktadır (Ateş, 2013).

Toplumda, her geçen gün değerlere dönüş, değerlere sahip çıkma, değerleri yaratma gibi söylemlerle değerlere vurgu yapıldığını ifade eden Özdaş (2013), ise değerler eğitiminde sıklıkla yapılan vurgunun, bireysel ve toplumsal ihtiyaçtan kaynaklandığını belirtmekte, dolayısıyla değerler eğitiminin örgün eğitim kurumlarında nasıl yapıldığı, öğrencilere hangi düzeyde kazandırıldığının önemli olduğunu dile getirmektedir. Özdaş, okullarda değerlerin kazandırılma düzeyi ve istenmeyen öğrenci davranışlarına ilişkin yapmış olduğu araştırmasında öğretmen görüşlerini almış ve bu konuda farklı sonuçlara ulaşmıştır. Buna göre ortaokul öğretim programlarında yer alan değerlerin bireyler arası ilişkiler, milli değerler, evrensel değerler ve özerklik boyutlarındaki değerler kısmen yeterli düzeyinde kazanılmış olduğu belirlenmiştir. Ortaokul öğretim programlarında yer alan değerlerin kazandırılma düzeyine ilişkin öğretmen görüşleri arasında okul türü değişkenine göre, özel okullarda görev yapan öğretmenler lehine anlamlı fark olduğu, cinsiyet, kıdem ve branş değişkenlerine göre ise anlamlı bir fark olmadığı tespit edilmiştir.

Değerler eğitiminin bir gereklilik olduğu belirtilen araştırmalar yanında ortaya çıkan sorunlar konusunda da araştırmalar bulunmaktadır. Baysal (2013), değerler eğitimi

uygulamalarını sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşleri açısından değerlendirdiği araştırmasında değerler eğitimi sırasında karşılaşılan sorunları en aza indirmek için ilk önce yapılacak olan şeyin, etkili bir değerler eğitimi programının hazırlanması olduğunu belirtmektedir. Bunun yanında etkili bir değer eğitiminde öğretmen ve konuya uygun hikâye vb. araçlarından da söz eden Baysal, araştırması sonunda; öğretmenlerin değerler eğitimi uygulamalarında en çok dürüstlük değerine, en az ise görsel eserleri estetik eleştirme değeri” ne yer verdikleri, değerler eğitimi uygulamalarında öğretmenlerinden fazla ahlaki ikilem yaklaşımını kullandıkları, değer analizi yaklaşımını ise en az kullandıkları, değerler eğitimi uygulamalarında öğretmenlerin en çok örnek olay kullanma yöntemini, en az ise teşekkür mektubu yazdırma tekniğini kullandıkları, öğretmenlerin %96.81’inin değerler eğitimi programlarına ailelerin katılımının daha etkili sonuçlar doğuracağını düşünmeleri gibi sonuçlara ulaşmıştır.

Dördüncü ve beşinci sınıf öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler dersinde değerler eğitimi ile ilgili yaptıkları uygulamalara ilişkin görüşlerini belirlemek amacıyla gerçekleştirilen Can (2008)’in çalışmasında elde edilen sonuçlar şunlardır: Öğretmenlerin sosyal bilgiler dersinde değerler eğitimi uygulamalarında en çok sorumluluk sahibi olmaya ilişkin etkinlikler düzenledikleri yönündedir. Değer eğitiminde öğretmenlerin telkin, model olma, empati kurma ve değer aydınlatması gibi değer kazandırma yollarını etkin bir şekilde kullandıkları ancak değerler analizi ve ahlaki muhakeme gibi yöntemleri yeterince kullanmadıkları bulunmuştur. Öğretmenler değerler eğitiminde en çok işbirliğine dayalı öğrenme ve yaratıcı drama yöntemlerini kullanmaktadırlar. Öğretmenleri sosyal bilgiler dersinde değerler eğitimi uygulamalarında gözlem, örnek olay yöntemi, tartışma yöntemi, soru cevap tekniği ve velilerle görüşme yöntemi yardımıyla öğrencilerin değerleri kazanıp kazanmadıklarını anladıklarını belirtmişlerdir. Ayrıca öğretmenler öğrencilerin değerleri kazanıp kazanmadıklarını en çok öğrencilerin davranışlarını gözlemleyerek anladıklarını açıklamışlardır. Öğretmenlerin eğitim durumlarına göre değerler eğitimi uygulamalarına ilişkin görüşleri arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Öğretmenlerin sosyal bilgiler dersinde değerler eğitimi ile ilgili olarak görüş belirttikleri bir başka çalışmada da kitle iletişim araçlarının etkileri, öğretmenlerin hizmet içi eğitimlerinde değerler eğitiminin yeri ve önemi ile aile katkısı

belirlenmeye çalışılmıştır. Yazar (2010), sosyal bilgiler dersinde değerler eğitiminin ne durumda olduğunu belirlemeye yönelik olarak bir araştırma gerçekleştirmiş konuya ilişkin öğretmen görüşlerinden yararlanmıştır. Araştırma sonunda şu sonuçlara ulaşılmıştır: Öğretmenler kitle iletişim araçlarındaki şiddet ve saldırganlık içeren bazı yayınların okulda verilen değerler eğitimini olumsuz etkilediği görüşünde birleşmektedir. Öğretmenler okulda verilen değerlerin ailede ve sosyal çevrede yeterince pekiştirilmediği görüşündedir. Öğretmenler hizmet öncesi eğitimde değer eğitimi dersi almalarının değerleri öğrencilere kazandırmada yararlı olacağını düşünmektedirler. Öğretmenler değerler eğitimiyle ilgili bir kılavuz olursa bu kılavuzdan faydalanacakları görüşünü paylaşmaktadır. Öğretmenlerin tamamına yakını etkili bir değerler eğitimi için görsel-işitsel araç-gereçlerin eksiksiz olarak okullarda bulunması gerektiği görüşünde birleşmiştir.

Yiğittir ve Öcal (2011), ise değerler eğitiminin etkililiğini tarih öğretmenlerinin görüşlerine göre incelemişlerdir. Araştırma sonucuna göre; tarih öğretmenleri 4-7. sınıflardaki sosyal bilgiler, 8. sınıfta T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersi öğretim programında doğrudan kazandırılması amaçlanan 29 değer genel olarak ortaöğretim öğrencilerinde gözlemlendiği sonucuna ulaşılmıştır. Tarih öğretmenleri ise birer milli değer olarak; vatan ve millet sevgisi, tarih bilinci ve şuuruna sahip olma, tarihsel ve kültürel mirasa duyarlı olma, milli ve manevi değerlere sahip çıkma, birliktelik, bağımsızlık, istiklal marşı ve bayrağa saygılı olma ve çalışkanlık gibi değerleri kazandırmak istediklerini belirtmişlerdir.

Bozdaş (2013), araştırmasını Kırıkkale ilinde ilköretim okullarında görev yapan öğretmenlerin mesleklerine adanmışlık düzeyleriyle değerler eğitimi uygulama düzeyleri arasında ilişkinin olup olmadığını ortaya koymak amacıyla yürütmüştür. Mesleki adanmışlık düzeyi yüksek olan sınıf ve branş öğretmenlerinin değerler eğitimini uygulamaya yönelik farklı etkinlikler uygulama eğiliminde oldukları; mesleki adanmışlık düzeyi düşük olan sınıf ve branş öğretmenlerinin değerler eğitimi uygulamalarını çeşitlendirme eğiliminde olmadıkları gözlenmiştir.

Değerler eğitimini ilköretim ve ortaöğretimde göre görev yapan öğretmenler açısından değerlendiren araştırmalar yanında okulöncesi alanda görev yapan öğretmenlerin değerlendirmelerini konu alan araştırmalar da bulunmaktadır. Okul öncesi öğretmenlerinin okul öncesi eğitim programındaki değerler eğitimine ilişkin

görüşlerinin değerlendirilmesini amaçlayan bir araştırma sonucunda okul öncesi öğretmenlerinin, kitle iletişim araçlarının okulda verilen değerler eğitimi olumsuz etkilediği düşüncesinde oldukları sonucuna varılmıştır. Araştırmanın sonuçları dorultusunda; okul öncesi eğitim programında değerler eğitimi boyutu daha kapsamlı olarak yeniden düzenlenmeli, öğrenci sayısı azaltılmalı, programdaki değerler somut yaşantılar ile verilmeli ve ailede değerlerin pekiştirilmesi gibi öneriler geliştirilmiştir (Erkuş, 2012).

Okullarda gerçekleştirilen değerler eğitimi çalışmalarının öğrencilerin en fazla sosyal ve duyuşsal gelişimini etkilemesi beklenmektedir. Uzunkol (2014), hayat bilgisi öğretiminde uygulanan saygı ve sorumluluk temelli değerler eğitimi programının ilkokul 3. sınıf öğrencilerinin özsaygı düzeyleri, sosyal problem çözme becerileri ve empati düzeylerine etkisini incelemek ve öğrencilerin uygulama sürecine ilişkin görüşlerini almak amacıyla yapmış olduğu araştırmasında, uygulanan değerler eğitimi programının öğrencilerin özsaygı düzeylerini artırmada etkili olmadığı sonucuna ulaşmıştır. Bununla birlikte, sosyal problem çözme becerileri ve empati düzeyleri üzerinde olumlu bir etkiye sahip olduğu görülmüştür.

Değerler eğitiminin çocukların sosyal ve duyuşsal gelişimlerine olan etkileri konusunda bir diğer araştırmada Samur (2011), tarafından gerçekleştirilmiştir. Değerler eğitimi programının 6 yaş çocuklarının sosyal ve duygusal gelişimlerine etkisini araştırmıştır. Deneysel olarak gerçekleştirilen araştırmada; değerler eğitimi programının çocukların duyguları düzenleme, okul hazır bulunuşluğu, sosyal güven, sosyal ve duygusal gelişimlerine olumlu katkı salacağı gibi sonuçlara ulaşılmıştır.

Değerler eğitiminin çocuklar üzerinde sadece sosyal ve duygusal değil aynı zamanda bilişsel, ahlaki ve psikomotor gelişim açısından da inceleyen araştırmalar bulunmaktadır. Cevherli (2014), okul öncesi dönem değerler eğitimi konu edindiği araştırmasında bu dönemin; çocukların bilişsel, duyuşsal, psikomotor, sosyal, ahlaki gibi birçok gelişimini tamamları, dini duygunun gelişiminin ve dini konulara merakın en yoğun olması, çocukların gelecekteki kişilik yapılarını, duygu ve düşüncelerini doğrudan etkilemesi nedeniyle oldukça önemli bir dönem olduğunu belirtmektedir.

Değer ve öz düzenleme ilişkisine ilişkin yapılan bir araştırmada değerler eğitiminin ergenlik dönemindeki bireylerin öz düzenleme stratejileri üzerinde önemli bir etkiye sahip olup olmadığı araştırılmıştır. Deneysel olarak gerçekleştirilen araştırmada;

ergenlere verilen değerler eğitiminin öğrencilerin öz düzenleme becerilerini, bilişsel stratejilerini ve içsel değerini arttırdığı, sınav kaygısını ise azalttığı sonucuna varılmıştır (Ergün, 2013).

Değerler eğitiminin etkisinin araştırıldığı başka bir çalışmada ise demokratik tutum ve davranışlarına olan etkileri ile ilgilidir. Araştırmada uygulanan değerler eğitimi programı ilköğretim 8. sınıf öğrencilerinin demokratik tutum ve davranışlarını değiştirdiği, bağımsızlık, insan onuruna saygı, arkadaşlık, eşitlik, dürüstlük, sorumluluk, adalet, çeşitlilik, gizlilik ve çevreye saygı alt boyutlarındaki demokratik tutum ve davranışlarını da aynı şekilde olumlu yönde değiştirdiği sonucuna varılmıştır (Izgar, 2013).

Literatür taraması çerçevesinde konu ile ilgili çalışma sürecinde hem yöntem hem de bilgi açısından yararlanacağımız makaleler de analiz edilmiştir. Sarı (2005)'nin yazdığı "Öğretmen Adaylarının Değer Tercihleri: Giresun Eğitim Fakültesi Örneği" adlı makalesinde öğretmen adaylarının değer tercihlerini belirlemek istemiştir. Araştırmada öğrencilerin değer tercihleri önem sırasıyla siyasi, genel ahlak, dinî, ekonomik, estetik, sosyal ve bilimsel değerler olarak bulunmuştur. Kız ve erkek öğrencilerin bilimsel değerleri arasında bir farklılık yoktur. Erkek öğrencilerin değerleri benimseme düzeyleri bilimsel değer dışındaki tüm değer alanlarında kız öğrencilerden daha yüksektir.

Konu ile ilgili bir diğer makale Balcı ve Yelken (2010)'in yazmış oldukları "İlköğretim Öğretmenlerinin "Değer" Kavramına Yükledikleri Anlamlar" isimli makaledir. Makalede ilköğretim okulu öğretmenlerinin değer kavramına yükledikleri anlamları betimlenmiştir. Analiz sonuçlarına göre "ölçüt olarak değer", "birey ve toplum ilişkilerini düzenleyen unsur olarak değer", "davranışlar bütünü olarak değer", "maddi ve manevi unsurlar olarak değer", "kurallar bütünü olarak değer", "nitelik olarak değer" ve "değer eğitiminin işlevleri" olarak adlandırdığımız 7 tema grubuna ulaşılmıştır.

Konu ile ilgili bir diğer makale Yılmaz (2009)'ın yazdığı "Öğretmenlerin Değer Tercihlerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi" başlıklı makalesidir. Bu eserde Ercan, öğretmenlerin değerler tercihlerinin bazı değişkenlere göre farklılaşp farklılaşmadığını saptamaktır. Araştırmanın sonuçlarına göre kadın öğretmenlerin evrensellik, yardımseverlik, uyum ve güvenlik boyutlarının puan ortalaması erkek

öğretmelerin puan ortalamasından anlamlı bir şekilde yüksektir. Medeni durum değişkenine göre güç boyutu hariç tüm boyutlarda anlamlı bir farklılaşma gözlenmiştir. Kıdem değişkenine göre ise öğretmenlerin değer tercihleri tüm değer boyutlarında anlamlı düzeyde farklılık göstermiştir.

Konu ile ilgili bir diğer makale ise Fidan (2009)'ın yazdığı “Öğretmen Adaylarının Değer Öğretimine İlişkin Görüşleri” başlıklı makaledir. Öğretmen adaylarının değer öğretimi konusundaki görüşlerini ölçmek amacıyla Akbaş tarafından geliştirilen “değer öğretiminde kullanılan etkinlikler ve değer öğretimine ilişkin görüşler ölçeği” kullanılmıştır. Sonuç olarak, öğretmen adaylarının çoğunluğu, değer öğretimi için en önemli şeyin değerleri yaşamak olduğunu, değer öğretiminin bilgi kadar önemli olduğunu, derslerimizin yapısının bilgi temelli olduğunu, bireylerin değere verdikleri anlamların farklı olduğunu ve sorunlar yaşandığını, medyanın değer öğretiminde okulun ve öğrenmenin etkisini azalttığını belirtmişlerdir.

Konu ile ilgili bir diğer çalışma ise, Ersoy ve Şahin (2012)'in yazdığı “Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Değerler Eğitimi Yaklaşımları Açısından İncelenmesi” başlıklı makaledir. Araştırmada toplumun tamamına ulaşabilecek bir eğitim öğretim aracı olan ders kitaplarında yer alan etkinliklerin de değerler eğitimi yaklaşımlarına uygun olarak hazırlanmasının, öğrencilerin bilişsel ve duyuşsal gelişimleri üzerinde olumlu yönde etki yapacağı belirtilmiştir. Konu ile ilgili bir diğer makale Çengelci, Hancı ve Karaduman (2013)'in beraber yazdığı “Okul Ortamında Değerler Eğitimi Konusunda Öğretmen ve Öğrenci Görüşleri” adlı makaledir. Makalede bir ilköğretim okulu ortamında değerler eğitimi konusunda öğretmenlerin ve öğrencilerin görüşlerinin belirlenmesi amaçlanmıştır.

Konu ile ilgili Başpınar, Büyükkarcı ve Gündüz (2017)'ün yazmış oldukları “2000-2015 Yılları Arasında Değer Eğitimi Üzerine Yapılan Doktora Tezlerinin İçerik Analizi” adlı makaledir. Değerler eğitimi üzerine yapılan tezlerin büyük bir kısmının yüksek lisans tezi olduğu tespit edilmiştir. Örneklem olarak ise daha çok ilköğretim kademesindeki öğrenciler alınmıştır. Çocukların bu dönemde içinde buldukları gelişim dönemi gereği yön verilmeye ve değerlerin oluşmaya başladığı yaşlarda olduğu ifade edilmiştir. Bu nedenle nitelikli bir değer eğitimi için bilhassa sınıf öğretmenlerine büyük görevlerin düştüğü vurgulanmıştır.

Araştırma verilerinin toplanmasında nitel ve nicel araştırma yöntemleri birlikte kullanılmıştır. Araştırma sonucunda öğretmenlere göre okulda kazandırılmaya çalışılan temel değerlerin sevgi, saygı, hoşgörü, dayanışma ve sorumluluk olduğu belirlenmiştir. Öğretmenler değerler eğitime yönelik olarak değerlerin öğretim süreci, okul personeli ve okul-aile-toplum işbirliği konularında öneriler getirmişlerdir. Öğrenciler okullarında en çok dürüstlük değerinin kazandırılmaya çalışıldığını düşünmektedirler. Öğrencilerin okulun temizliği ve sınıf kurallarının oluşturulması konusundaki maddelere ise daha düşük oranda katıldıkları belirlenmiştir. Araştırmada elde edilen sonuçlara dayalı olarak okullarda değerler eğitimi konusunda öğretmen ve öğrencilerin beklenti ve görüşlerinin karşılaştırmalı olarak incelenmesi, okullarda bu doğrultuda düzenlemeler yapılması önerilmiştir.

Literatür taraması sürecinde konu ile ilgili çeşitli kitaplarda incelenmiştir. Bu kitaplardan ilki Aydın ve Gürler (2018)'in Nobel Yayıncılıktan çıkan "Okulda Değerler Eğitimi Yöntemler-Etkinlikler-Kaynaklar" isimli kitabıdır. Eserde son yıllarda hızla yok olmaya doğru giden değerlerimizi korumak, çocuklarımıza daha yaşanılabilir bir dünya bırakmak için Millî Eğitim Bakanlığı yeni geliştirdiği öğretim programlarına doğrudan değerlerimizle ilgili konular ele alınmıştır. Eser, eğitimcilerimizin değer eğitimi çalışmalarına yardımcı olmak üzere hazırlanmış bir çalışmadır. Kitapta çeşitli yöntemler ile öğretmenlerin değer eğitiminde nasıl bir yol izlemeleri gerektiği açıklanmıştır.

Bu eserin yanında yine, Kaymakcan ve Meydan (2016)'ın Ahlak, Değerler ve Eğitimi adlı eseri; Yaman (2014)'ın yayımladığı Değerler Eğitiminde Yeni Ufuklar adlı eseri; Zavalısız (2014)'ın Değerler Eğitimi adlı eseri; Hökelekli (2013)'nin yayımladığı Ailede, Okulda, Toplumda Değerler Psikolojisi ve Eğitimi adlı eseri, Güngör (2000)'ün yayımladığı Değerler Psikolojisi Üzerine Araştırmalar adlı eseri ve son olarak Öztürk (2012)'ün editörlüğünde çıkarılan Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi: Demokratik Vatandaşlık Eğitimi adlı eseri çalışma sürecinde yararlanılacak kaynaklar arasındadır. Bu kitaplarda genel olarak "değer" kavramı üzerinde durulmuştur. Özellikle değer kavramının toplumsal bilişsel yapının inşasındaki rolüne değinilmiştir. Ayrıca değerlerin nasıl ve hangi yöntemlerle öğretilmesi gerektiği değer eğitimi sürecinde öğretmenlerin rollerinin neler olduğu da bu eserlerde belirtilmiştir.

BÖLÜM III

YÖNTEM

Bu bölümde araştırma modeli, çalışma grubu, veri toplama aracı, verilerin toplanması ve verilerin analizi ile ilgili bilgiler yer almaktadır.

3.1. Araştırmanın Modeli

Araştırma nitel araştırma yöntemi ile yürütülmüştür. Çalışmanın desenlemesi ise durum çalışması (case study) ile yapılmıştır. Durum çalışmalarında bir ya da birden fazla olay, ortam, program veya sosyal gruplar derinlemesine incelenir (Yin, 2014). Durum çalışması bir yöntem seçiminden ziyade aslında araştırmacının neyi inceleyeceğini tüm boyutlarıyla belirleme yöntemidir (Stake, 2013). Bu araştırmada okul kültürü de dikkate alınarak sadece değerler eğitiminin birkaç boyutta durumu detaylı bir şekilde betimlenmeye çalışılmıştır. Bu sebeple çalışmada Yin (2014)'in durum çalışması türlerinden bütüncül tek durum deseninin (holistic single-case design) kullanılması uygun görülmüştür. Tek durum deseninde isminden de anlaşılacağı üzere tek bir analiz birimi (bir birey, bir grup, bir kurum, bir program, bir okul, vb) bulunmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2008). Bu araştırmada ise değerler eğitime yönelik görüşlerin alındığı hedef kitle sınıf öğretmenleridir.

Nitel araştırmacılar, belli bir konu ile ilgili araştırma yaparken o konunun "ne kadar kötü" ya da "ne kadar iyi" olduğunu öğrenmekten çok daha geniş bir bakış açısı elde etmek isterler. Örneğin bir dersin nasıl öğretildiği, bu ders için nasıl hazırlandığı, öğrencilerin neler yaptıkları, ne tür etkinliklerin işe koşulduğu, öğrenme sürecini olumlu ve olumsuz yönde etkileyen faktörlerin neler olduğu araştırılır. Bunların gerçekleştirilebilmesi için de öğrenci ve öğretmenin deneyimleri doğal ortamında gözlenmeye ya da raporlanmaya çalışılır. Bu örnek, bu tür çalışmaları yapan araştırmacıların, bir olayın ya da olgunun hangi sıklıkla ortaya çıktığını sorgulamak yerine belli bir etkinliğin niteliği üzerine odaklandıklarını göstermektedir (Büyüköztürk, Kılıç Çakmak, Akgün, Karadeniz, Demirel, 2013).

3.2. Çalışma Grubu

Araştırmaya 12 ilkokulda görev yapmakta olan 11 erkek, 9 kadın olmak üzere toplam 20 sınıf öğretmeni dâhil edilmiştir. Çalışma grubunun seçiminde nitel paradigmanın ön gördüğü amaçlı örnekleme yöntemlerinden olan ölçüt örnekleme (criterion sampling) yöntemi kullanılmıştır. Ölçüt örneklemede belirli kriterleri sağlayan tüm durum ya da kişiler seçilir (Creswell ve diğ., 2007; Miles, Huberman ve Saldana, 2014). Öğretmenlikte tecrübe kazanımında öngürülen asgari sürenin en az 5 yıl olacağı düşünülmektedir. Katılımcıların değerler eğitimine yönelik fikirlerini belirtebilmeleri için değerler eğitimi ile ilgili çeşitli etkinliklere katılmış olmaları gerektiği de düşünülmektedir. Ayrıca değerler eğitimi ile ilgili yapılan çalışmaların örneklem grubunu daha çok ilköğretim kademesindeki öğrenciler oluşturduğu için bilhassa bu gelişim çağındaki çocuklara yön veren sınıf öğretmenlerine önemli görevler düşmektedir. Bütün bu sebeplerden dolayı çalışma grubu belirlenirken katılımcıların branş olarak sınıf öğretmenliği branşında olması, bu alandaki eğitim kurumlarında en az 5 yıllık mesleki deneyime sahip olması ve değerler eğitimi alanında okulda gönüllü faaliyetlerde (değerler kulübü, sempozyum, vb.) bulunmuş olması kriterleri dikkate alınmıştır.

3.3. Veri Toplama Araçları

Katılımcıların, değerler eğitimi ile ilgili düşünceleri yarı-yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılarak elde edilmiştir. Çalışma grubuyla uzman görüşleri alınarak hazırlanmış 9 soruluk yarı yapılandırılmış “Değerler Eğitimi Katılımcı Öğretmen Görüşleri ile İlgili Görüşme Formu” aracılığıyla açık uçlu sorular kullanılarak görüşmeler yapılmıştır. Araştırmacı görüşme esnasında hem not tutup hem de görüşmeleri ses kaydına almıştır. Öğretmen görüşlerinden elde edilen nitel veriler betimsel analiz yönetimi kullanılarak analiz edilmiştir. Elde edilen bulgular nitel araştırma yönteminin argümanları çerçevesinde yorumlanmıştır. Öğretmenlerin değerler eğitiminde uygulama süreci, yapılan etkinlikler, ailenin rolü, ahlâk gelişimi, kitle iletişim araçları ve medyanın etkileri, sorunlar ve çözüm önerilerine dair görüşlerinden birebir alıntı yapılarak araştırmanın geçerliliği sağlanmıştır.

Görüşmeler katılımcılarla birlikte önceden planlanmış ve görüşme öncesinde öğretmenlere görüşme ile ilgili detaylı bilgiler verilmiştir. Araştırmanın neden ve nasıl yapıldığı ve neyin amaçlandığı ve ilkeler açıklandıktan sonra; görüşmeye gönüllü olarak katıldıklarını belirten “Görüşme Etik Sözleşmesi” katılımcılara onaylatılmıştır.

3.4. Verilerin Analizi

Araştırmada elde edilen veriler nitel araştırma yaklaşımı içinde yer alan betimsel analiz tekniği kullanılarak çözümlenmiştir. Betimsel analiz, çeşitli veri toplama teknikleri ile elde edilmiş verilerin daha önceden belirlenmiş temalara göre özetlenmesi ve yorumlanmasını içeren bir nitel veri analiz türüdür. Bu analiz türünde araştırmacı görüştüğü ya da gözlemiş olduğu bireylerin görüşlerini çarpıcı bir biçimde yansıtabilmek amacıyla doğrudan alıntılara sık sık yer verebilmektedir. Bu analiz türünde temel amaç elde edilmiş olan bulguların okuyucuya özetlenmiş ve yorumlanmış bir biçimde sunulmasıdır (Özdemir, 2010).

Verilerin analizinden önce katılımcıların görüşlerinin daha iyi analiz edilebilmesi için katılımcı öğretmenler kodlanmıştır. Veriler alt problemlerin temalarına göre sırasıyla kendi içinde analize tabi tutulmuştur. Sonrasında ise aynı veya farklı olan görüşler kendi içinde raporlaştırılmıştır. Araştırmamızda erkekler E, kadınlar K harfleriyle kodlanmak üzere katılımcıların isimleri E1, K1, E5, K6 gibi kodlarla belirtilmiştir. Bu kodların yanına katılımcıların yaşları da yazılmıştır. Örnek: (E6, 45).

BÖLÜM IV

BULGULAR VE YORUM

Araştırmanın bu bölümünde, değerler eğitimi ve uygulamalarına ilişkin ilkokullarda görev yapan sınıf öğretmenlerinin görüşleri ile ilgili bulgulara ve yorumlara yer verilmiştir.

4.1. Okullarda Öğrenciler Açısından Düşünüldüğünde Öncelikli Olarak Yer Alması Beklenen Değerlerin Neler Olması Gerektiğine Dair Bulgular

Katılımcı öğretmen (E1, 32), okullarda öğrenciler açısından düşünüldüğünde öncelikli olarak öğrencilerin saygı değerini kazanması gerektiğini düşünmektedir. “İnsanların herkesi sevmek zorunda olmadığını ama herkese karşı saygı duymak zorunda olduğunu” söylemiştir. Aynı zamanda öğrencilerimizin bunun bilincinde olması ve karşısındakine saygı göstermeyi öğrenmesi gerektiğini dile getirmiştir. Çünkü arkadaşlık ilişkilerini de olumsuz yönde etkilediğini belirtmiştir. (E11, 32) ise, “saygı değerine ek olarak öğrencilerde hoşgörü değerinin de olması gerektiğini” söylemiştir. Çünkü saygı ve hoşgörü değerlerinin diğer değerlerin temelini oluşturduğunu düşünmektedir.

(E1, 32), saygı değerinin yanında sevgi değerinin de bulunması gerektiğini düşünmektedir. Çünkü “sevgi ve saygı değerlerini birbirini besleyen iki değer olarak görmektedir. “Her şeyin başının sevgi ile başladığını ve çocukların öğretmenlerini genelde sevdiklerini” düşünmektedir. (K5, 35) çocuklara sevgi değerinin kazandırılmasının önemli olduğunu düşünmektedir. “Sevgisini diğer yerlere de yayabilirsek; hayvanları, bitkileri, insanları hem diğer canlıları sever. Yaşadığı doğayı ve insanı korur” diye ifade etmiştir. Bu nedenle sevgi değerinin “hayatının bütün alanını etkileyecek bir değer” olduğu görüşündedir.

Katılımcı öğretmen (E10, 45) ise, diğer katılımcılardan farklı olarak, “değer olarak bir öğrenci empati duygusunu kazanmalı. Çünkü empati duygusunu kazanmamış ise en basitinden okullarda gördüğümüz küçük yaş grubu çocuklarında başkasına zarar

verebiliyor. Sonrasında başkasına verdiği zararın farkında olmuyor. Bunun farkında olması için empati duygusunu içinde hissetmesi gerektiğini” söylemiştir. Çünkü empati değerini kazanan öğrencinin karşısındakini nasıl hissedeceğini bildiği zaman, kendisine yapılmasını istemediği bir şeyi karşısındakine de yapmayacağını düşünmektedir. Aynı zamanda empati değerini kazanan çocukların vicdanî duygularının gelişeceğini düşünmektedir.

Katılımcı öğretmen (K7, 26) ise, (E11, 32) ve (E10, 45) kodlu öğretmenlere ek olarak “insanlar hep bir arada yaşadıkları için sorumluluk ve duyarlılık değerini en başa koyduğunu” söylemiştir. Çünkü duyarlılık ve sorumluluk sahibi bir öğrencinin “verilen görevi ya da sözü yerine getirdiğini, davranışlarının bilincinde olduğunu” dile getirmiştir. “Örneğin bir öğrenci yanında biri düştüğü zaman onu kaldırılmalı ve bunun bilincinde olmalıdır” diye durumu örneklendirmiştir.

(K1, 52) kodlu öğretmen, “öğrencilerimizin en temel kazanması gerektiği değerlerin dürüstlük, sabır, empati kurma ve hoşgörü değerleri olduğunu” demiştir. Çünkü bu saydığı değerlerin“ diğer değerleri de kapsamı içine aldığı” düşünmektedir. “Diğer değerleri yardımseverliği, iyilikseverliği ve aklımıza gelebilecek başka değerleri yani bütünü kapsayan dört değer olduğunu” ifade etmiştir.

Katılımcı öğretmenlerin de ifade ettiği gibi okullarda öğrenciler açısından düşünüldüğünde öncelikli olarak yer alması beklenen değerlerin; sevgi, saygı, hoşgörü, sorumluluk, sabır ve empati değerlerinin olması gerektiği düşünülmektedir.

(E7, 46) kodlu öğretmen de diğer katılımcıların da ifade ettiği gibi benzer değerlerin çocuklara kazandırılması gerektiği görüşündedir. “Sevgi, saygı, hoşgörü, sorumluluk değerleri öğrencilerimizin öncelikli olarak alması beklenen değerler olduğunu ama en başta öğrencilerimiz sorumluluk değerini kazanması gerektiğini” düşünmektedir. “Çünkü günümüzde bencillik artık çok ön planda olduğu için herkes hakkını biliyor. Ama yapacağı görevleri ve sorumlulukları bilmiyor.” Bu nedenle öğrencilere “öncelikle sorumluluk bilincini” kazandırmak gerektiğini dile getirmiştir. (K3, 43) kodlu öğretmen de “şu anda çocuklarda gördüğümüz aşırı derecede bencillik var” diye ifade etmiştir. Bu konuda daha detaylı bilgi veren (E8, 30) kodlu öğretmen ise şunları söylemiştir:

“Zaten özellikle ilkokullarda çocuklar benmerkezci oluyorlar. Bizim burada yaşadığımız sıkıntılardan birincisi çocuk yaptığı bir davranışta

karşısındakinin bu davranıştan nasıl etkilenebileceğini anlayamıyor olmasıdır. Birinci önceliğimiz empâti, sevgi, saygı, hoşgörü, karşısındakini anlama gibi değerler üzerinde durmalıyız. Mesela temizlik gibi değerler baştan aileden zaman içerisinde öğrendiği değerlerdir. Bizim amacımız ilkökul aşamasında çocuğun daha çok karşısındakinin de insan olduğunun farkına varmasını sağlamaktır.”

Katılımcı öğretmenlerden farklı görüş belirten diğer (E5, 36) kodlu öğretmen ise, ilkökulda ahlaki değerler tam olarak oturmadığı için öğrenciler açısından öncelikli olarak “vicdan değerine” yer verilmesi gerektiğini düşünmektedir. Bu doğrultuda “ilkökulda ahlaki değerler tam olarak tutulmuyor. Yani vicdan duygusu çocuklarda biraz daha azalmaktadır. İlkokullarda öğrenciler arasında zayıf gördükleri çocuklara yüklenme olayı biraz fazlaca var. İlerleyen yaşlarda vicdani yönden ve vicdanla birlikte saygı değeri de gelişim gösterir” şeklinde görüşünü ifade etmiştir.

(K9, 41) kodlu öğretmen, “öncelikle doğruluk, yardımlaşma ve sabır değerleri bu dönemde çok önemlidir.” Bu değerlerin içinde ise “çocukların gerçekten çok sabırsız olmalarından dolayı en fazla sabır değerinin ön plana çıktığı” görüşündedir. (E4, 31) kodlu öğretmen ek olarak, konuyla ilgili şunları söylemiştir:

“Öncelikli olarak bir öğrenci hata yapsa dahi dürüst olmalıdır. Yanlış yapsa bile bunu dürüst bir şekilde öğretmenine itiraf edebilmelidir. Bence bu değer bir öğrencinin kazanması gereken en temel değerdir. Bir öğrencinin kazanması gereken ikinci temel değer ise sorumluluk değeridir. Sorumluluk değerini bir öğrenciye aşıladığımız veya kazandırdığımız zaman zaten birçok noktada başarıya ulaşacağız demektir. Yani sorumluluk değerini kazanmış bir öğrenci akademik anlamda da sosyal hayatta da birçok şeyin üstesinden gelecektir. Bunların haricinde eklemek istediğim değerler ise milli ve manevi değerlerimize sahip çıkmak, atasını töresini bilmesini ve bunlara saygı göstermesini sağlamaktır. Ayrıca hoşgörü ve yardımlaşma değerlerini de bunlara ekleyebiliriz.”

Görüşmeye katılan diğer öğretmenler ise farklı olarak; (E10, 45) kodlu öğretmen, “merhamet”; (E3, 38) kodlu öğretmen “vefa”; (E6, 45) kodlu öğretmen “vatanseverlik”; (K6, 32) kodlu öğretmen ise “bağımsız ve özgür düşünebilme” değerlerinin öğrencilere öncelikle kazandırılması gereken değerler olduğunu ifade etmişlerdir. Görüşmelerin sonrasında çıkan sonuca göre katılımcı öğretmenlerin çoğu, okullarda öğrenciler açısından düşünüldüğünde öncelikli olarak yer alması beklenen değerlerin; sevgi, saygı, hoşgörü, sorumluluk, sabır, empati, doğruluk, dürüstlük, yardımseverlik, dayanışma, hoşgörülü olma gibi değerlerin olması gerektiğini düşünmektedirler.

4.2. Değerler Eğitime Yönelik Gerçekleştirilen Uygulamaların Nasıl Olması Gerektiğine Dair Bulgular

Değerler eğitime yönelik yapılan uygulamaların nasıl olması gerektiğine dair (K1, 52) kodlu öğretmen, “oyun ve fiziki etkinlikler dersi aynı zamanda çocuğun serbest alanı olan teneffüsleri de işin içine aldığı için öğretmen öğrenciyi sürekli kontrol edemediğinden dışarda kazandığı güzel davranışları ve değerleri teneffüslerde arkadaşları ile oyun oynarken yani serbest iken de sergilemesi gerektiğini” düşünmektedir. Bu konu hakkındaki görüşlerini daha detaylı bir şekilde verecek olursak;

“Değerleri kazanan bir öğrenci günlük hayatta kontrolü olmayan mekânlarda, bir öğretmen ya da anne baba kontrolünün olmadığı ortamlarda, bir çocuk parkında oynarken bile bu davranışları gerçekleştireceği için genele de yayılmış oluyor. Bu sayede çocuğun tüm bu serbest alanını da kontrol etmiş oluyoruz. Oyun ve fiziki etkinlikler dersinde değerleri yerleştirdiğimiz takdirde bu çok daha kolay oluyor. Çocuk oyun sırasında bu davranışları gördüğü için çok güzel içselleştirebiliyor. Sürekli pekiştirilmesi ve en sevdiği derste de bunları görmesi çocukta değerlerin kalıcı hale gelmesini sağlıyor. Yoksa öğrenci bizim yanımızda iken zaten kontrollü olmuş oluyor. En büyük sıkıntımız ise çevresindekiler uygun bir şekilde davranmayınca çocukların değerleri pekiştirmeleri zorlaşıyor. Bence sonrasında yaş grubu büyüdükçe değerler uygulamalı olarak verilmelidir.”

Öğretmenleri en fazla bunaltan durumun öğrenci kontrol dışında kaldığı zaman kendini kontrol edip edememesi olduğunu düşünmektedir. Eğer öğrenci kendi başına “öz disiplinini” de geliştirmiş olursa değerleri uygulama sürecinde sıkıntı yaşanmayacağını düşünmektedir. (E7, 47) kodlu öğretmen de (E1, 32) kodlu öğretmenin düşüncelerini şu şekilde desteklemektedir.

“Benim en çok yaptığım şey öğrencilerimi çok sık gözlemlerim. Çünkü bazı davranışlarını kendini öğretmenine karşı sevdirebilmek veya beğendirebilmek için olumlu yönde sergileyebiliyorlar. Teneffüste oynarlarken ya da sınıfta serbest bir etkinlik yaparken arkadaşlarına nasıl davranıyor, diğer arkadaşlarına nasıl davranıyor şeklinde süreklilik arz edip etmediğine dikkat ediyor. Bir kulaktan girip öteki kulaktan çıkıp çıkmadığını takip ederim. Kurallara ben varken uyuyor olabilir. Ama önemli olan ben yokken de aynı kurallara uyması gerekir. Kendi özel hayatındaki kategorisine yansıtabiliyor ya da uygulayabiliyorsa verilen değerleri içselleştirmiştir. Kısaca üzerinde bir güç veya baskı olmadan değerleri uygulayabiliyorsa verilen değeri kazanmış demektir.”

(K1, 52.) kodlu öğretmenin görüşleri (E7, 47) ve (E1, 32) kodlu öğretmenlerin görüşleri ile benzerlik göstermektedir. “Öğrenci beni beklerken herkes yerinde, onlara kimse otur demiyor, onlara kimse bir şey demiyor, öz disiplinini geliştirip; ben varken nasıl davranıyorsa, yokken de aynı davranması verilen dürüstlük değerini içselleştirdiğini gösterir” demiştir. Yani öğrencilerinin okul bahçesinde herhangi bir problem yaşadıklarında bu problemi öğretmenine kolay kolay taşımadıklarını düşünmektedir. Çünkü öğrencilerinin “sorun çözme becerileri” de geliştiği için bir problemi öğretmenine gelip söylediklerinde bunu hissedebildiğini düşünmektedir. “Öğretmenim ben işte o an şöyle bir empati kurdum. Ama arkadaşım kurmadı. Aslında öyle bir empati kursa şöyle olacaktı.” şeklinde yani hayatlarının hep içinde yaşadıkları görüşündedir.

(K2, 33) kodlu öğretmen ise, “oyun ve fiziki etkinlikler ve teneffüsler haricinde müzik, görsel sanatlar ve serbest etkinlikler gibi daha çok beceri yani yetenek isteyen derslerde çocuklar birbirini eleştirebildiği ve çok fazla etkileşimde buldukları için değerlerle ilgili izlenimlerin bu tür derslerde çok çabuk çıkabildiğini” söylemiştir. Çünkü öğrencilerin pasif öğrenen konumda olmayıp, aktif öğrenen konumda yani işin içinde kendilerinin de olmasının etkili olduğunu düşünmektedir. Böylece o anki hal ve hareketlerine de yansımış olduğunu dile getirmiştir. Bu tür durumlarda sorun yaşandığında “krize müdahale şeklinde” onlara hissettirerek, “Sen olsaydın ne yapardın? Veya şimdi ne yapalım? Sen ne yapsan arkadaşın daha mutlu olurdu? Kendini ne yaparsan daha iyi hissedersin” gibi ifadeler kullanarak daha etkili hale gelebileceğini düşünmektedir.

Öğrencilerin değerleri nasıl içselleştirdiği konusuna gelecek olursak; bu konuda (E2, 50) kodlu öğretmen, “bilgi davranışa dönüştüğü müddetçe verilen değerler de içselleşmiş oluyor. Değerler eğitiminde en güzel ölçüm davranış şeklidir” diye görüşünü ifade etmiştir. (K2, 33) kodlu öğretmen de meslektaşının görüşlerini desteklemektedir. Bir değeri öğrencinin içselleştirdiğini “sadece sınıfta ve okulda değil okul dışına çıktığında da uygulayıp uygulamadığına bakarak yani gözlemleyerek karar verdiğini” belirtmiştir. Örneğin “ailesiyle, yetişkin bir insanla ya da yaşlı bir insanla iletişim kurarken saygılı davranıyorsa; tamam bu öğrenci saygı değerini içselleştirmiştir ya da kazanmıştır” diye bu konudaki görüşüne örnek vermiştir. Katılımcı öğretmenler, öğrenciler bunu sadece okul ortamında yapıyorsa

verilen değeri içselleştirdiğini düşünmediklerini ancak değerleri hayatının tamamına yaydığı zaman içselleştirebildiklerini ifade etmişlerdir.

Katılımcı öğretmenlerin neredeyse tamamı bir öğrencinin davranışlarını içselleştirip içselleştirmedini daha çok hal, hareket ve davranışlarından gözlemlediklerini ifade etmişlerdir. Bu doğrultuda bazı katılımcıların görüşlerine yer verilmiştir. Örneğin (E3, 38) kodlu öğretmen, “Mesela bir öğrencim öğretmenim ben yirmi lira getirdim. İşte ben bunu Kızılay’a bağışlayacağım” diyor. Ya da “öğretmenim bir arkadaşım eşyasını kaybetmişti. Ben o eşyayı buldum ve getirdim. Bu da onun güzel bir değer kazandığının göstergesidir. Bu benim başıma geldi” şeklinde ifade etmiştir. Ayrıca “bir hikâyeyi tamamlama şeklinde olabilir. Kötü bir olayla başlayıp bunu öğrenci nasıl bitiriyor buna bakılabilir” diye ifade etmiştir. Yani “örnek olaylar” üzerinden hareket edilebileceğini düşünmektedir. (E4, 31) kodlu öğretmen bir değer içselleştirilmesine şöyle bir örnek vermiştir:

“Bir öğrencinin verilen değeri içselleştirdiğine şöyle bir örnek verebilirim. Okulun birisinde Türk bayrağının yere düştüğünü gören bir öğrenci sabah öpüp başına koyup öyle geçiyordu. Bu olaya güvenlik kamerasından görüntüler izlenirken tesadüfen şahit olunmuştur. Bu çocuğun bayrağa saygı olayını içselleştirdiğini söyleyebiliriz. Bu durumu bundan daha güzel ifade eden görüntü yok diye düşünüyorum. Ama bizim okulumuzda İstiklal Marşı törenimizde öğrencinin doğru düzgün durması noktasında bile eksikiz. Bırakın bayrağı öpüp başına koymasını hazır ol şeklinde iki dakika bekletemiyoruz. Değerlerimize gerçekten önem vermemiz gerektiğini düşünüyorum”

(K4, 41) kodlu öğretmen de önceki katılımcıları destekler bir şekilde “bir öğrenci bir davranışı içselleştirdiği zaman davranışına yansıdığını ve çocukların davranışlarında değişimler meydana geldiğini” söylemiştir. Aynı zamanda değerlerin içselleştirilebilmesinde ailelerin de büyük bir etken olduğuna vurgu yapmıştır. (K5, 35) kodlu öğretmen de “çocuğun okuldan sonraki hayatında da evdeki davranışlarında da ya da dışarıda oynarken arkadaşlarıyla olan davranışlarında bunu kendine bir alışkanlık haline getirdiyse verilen değeri içselleştirdiğini” ifade etmiştir. Bu görüşe paralel örnek veren diğer katılımcı öğretmenlerden (E9, 41), “yalan söyleyen bir çocuk dürüstlük kavramını, doğruluk kavramını içselleştirdiyse; yalan söylemeyi bırakır. Bunu öğretmene göstermek için değil de gerçekten benimseyerek, isteyerek, öğrenerek yapıyordur” diye ifade etmiştir.

Diğer katılımcı (K7, 26) de ‘‘çocuğun derste arkadaşlarına veya dışarıda çevresine karşı olan davranışlarına bakarak, değerleri benimsediğini anlayabiliriz. Örneğin sorumluluk değerinde eşyalarını eksiksiz getiriyor, ödevlerini tam olarak yapıyor ya da ailesine karşı sorumluluklarını yerine getiriyorsa çocuk bu değeri benimsemiş oluyor’’ demiştir. (E10, 45) ise, ‘‘özellikle teneffüslerde dışarıdan ona hissettirmeden çocuğu izleyerek verilen davranışı kazanıp kazanmadığını öğrenebiliriz’’ diye ifade etmiştir.

Katılımcı öğretmenler genel olarak öğrencilerin değerleri içselleştirdiğini, özellikle teneffüslerde, oyun ve fiziki etkinlikler dersinde, serbest zamanlarda yapılan etkinlikler ve oynadıkları oyunlar esnasında hal ve hareketlerinde yani davranışlarında gözlemlenebilir değişiklikler varsa ancak bir değeri içselleştirdiğinin o zaman anlaşılabilceğini belirtmişlerdir. Ayrıca öğrencinin hayatının tamamına değerleri yayması gerektiği de ifade edilmiştir.

(K3, 43) kodlu öğretmen diğer katılımcı öğretmenlerin görüşlerine katılmakla birlikte ‘‘aslında verilen değeri içselleştirip içselleştirmedine net anlamda karar verebilmenin mümkün olmadığını’’ demiştir. (K9, 41) ise, ‘‘günlük yaşantısından örnekler vererek, evde yaptığı değerlerle ilgili ya da dışarıda yaptığı değerlerle ilgili dönüt almamız gerekir. Ama bunun çok gerçekleştirildiğini düşünmüyorum’’ şeklinde düşüncelerini ifade etmiştir.

Değerler eğitiminin kalıcılığı konusuna gelecek olursak; (E8, 30) ‘‘okulda çocuğa ne kadar sevgiyi, saygıyı anlatsam da çocuk beni gördüğünde ne kadar sevgi gösterse de eve gittiği zaman sevgi görmediğinde dışarıda davranışları daha farklı olduğunu’’ ifade etmiştir. Katılımcı öğretmen ailenin de işin içine katılması ile değerlerin daha kalıcı hale gelebileceğini belirtmiştir. (K2, 33) kodlu öğretmen ise, diğer katılımcıya ek olarak değerlerin daha da kalıcı hale gelebilmesi için ‘‘okullarda değerler eğitimi ile ilgili en az dört yıl boyunca boylamsal araştırmanın yapılarak öğrencilerin takip edilmesi gerektiğini düşünüyorum. Çünkü ilkokul birinci sınıfta verilen bir değer ikide, üçte ve dördüncü sınıfta da desteklenmesi gerekir’’ diye söylemiştir. Zaten ‘‘süreklilik arz etmeyen bir şeyden verimlilik adına bir şey beklemenin de anlamsız olduğunu’’ düşünmektedir. Örneğin ‘‘vatan sevgisi değeri için çocuk bayrağı boyadı diye vatan sevgisi değerini kazanmış şeklinde yorum

yapmamız çok yanlış olur” diye konu hakkında örnek vermiştir. Bunlarla sınırlı kalınmaması gerektiğini belirtmiştir.

Katılımcı öğretmen (E2, 50), okullarda değerler eğitiminin daha kalıcı hale gelebilmesi için değerlerle ilgili bir dersin olması gerekli olduğunu düşünmektedir. Bu yöndeki görüşünü ‘okullarda değerler eğitimine yönelik olarak ayrı bir zaman ayrılmalı ve sene başında güzel bir program yapılarak planlı bir şekilde hareket etmeliyiz. MEB tarafından da ciddi bir şekilde takip edilmeli diye düşünüyorum. Çünkü bazı okullarda idareciler müsaade etmeyebiliyor” şeklinde ifade etmiştir. Bu şekilde olursa değerler eğitiminin daha da verimli olacağını düşünmektedir. (E8, 30) kodlu öğretmen de değerler eğitimi ile ilgili bir ders konulması gerektiğini düşünmektedir. Bu düşüncesine ek olarak şunları dile getirmiştir:

“Önemli olan çalışılan okulda herkesin bu işi bir amaç haline getirmesi ve taşın altına elini koymasındır. Burada idarecilerin, öğretmenlerin, velilerin ve çalışanlarımızın hepsinin bu konuda etkisi var. Mesela ben çocuğa okulda sorumluluk değerini anlattığımda bu çocuk eve gittiğinde odasını dağıttığı zaman odasını annesi topluyorsa ve bu konuda çocuğuna sorumluluk vermiyorsa benim okulda yaptığım çalışmalar havada kalır. Çocuklara yönelik doğru davranışları ödüllendirerek, pekiştirerek bu davranışın kalıcılığını sağlayabiliriz. Çocuk yaptığı davranışın doğru bir davranış olduğunu öğrendiğinde ve bundan kazanç elde ettiğinde bu davranışı devamlı hale getirecektir. Burada bahsettiğim kazanç çocuğa illaki fiziki bir ödül vermek değildir. Çikolata, gofret, şeker vermek değil. Bazen çocuğun başını okşamak, ona bir aferin demek bile kalıcılığı sağlamak için yeterlidir. Gerekirse MEB tarafından değer eğitimi ile ilgili ders konulmalı diye düşünüyorum.”

Araştırmaya katılan öğretmenlerden bazıları, görev yaptıkları eğitim kademesinde değerler eğitimine yönelik yapılan uygulamaların birbiri ile tutarlı olması gerektiğini düşünmektedirler. Bu doğrultuda (K1, 52) kodlu öğretmen, “benim sınıfımdaki çocuklarda ekip ruhu var. Bu da velilerden kaynaklanıyor tabii. Çünkü veliler de bir bütünüz” diye ifade etmiştir. Değerli eğitimi ile ilgili tutarlı olunmasına dair daha detaylı olarak şöyle anlatmıştır:

“Daha doğrusu birinci sınıfta yaptığım toplantıda bir dört yıllık planım yani dört yılın sonunda nereye varacağız. Bir de yıllık planım var. Birinci sınıftan itibaren oynayacağımız tiyatro, piyeslere varana kadar yapacağım her türlü çalışmayı net olarak veliye belirtiyorum. Dolayısıyla veli her sene karşısına çıkan cevabın nereden çıktığının tespitini yapabiliyor. Çünkü biz bunun kararını aldık. Yapmamız gereken biz bir bütün olursak çocuklarımız da sınıf içerisinde bir bütün olur. Anne babanın ekip ruhu bu sayede çocuğa da yansıyor. Yani temeller güzel

atıldı. Değerler de yerine oturdu. Değerlerimizi yaşamaya ve yaşatmaya bu şekilde devam ediyoruz.”

Ayrıca “birinci sınıftan dördüncü sınıfa gelene kadar çocukları değerler konusunda eksik bırakmamak gerektiğini” de dile getirmiştir. (E7, 46) kodlu öğretmen ise meslektaşını destekleyici bir şekilde çocuğa öncelikle şunun verilmesi gerektiğini ifade etmiştir: “Yavrum sen çocuk olabilirsin ama nihayetinde bir insansın. İnsan olduğun için büyümüş, küçükmüş önemli değil. İnsani değerler küçükte de lazım, büyükte de lazım. Küçük yalan söyleyebilir, büyük yalan söyleyemez diye bir şey yok” demiştir. Çünkü “değerlerin insan olan, aklı başında, konuşmasını, yaşamasını, yemesini içmesini bilen, okula gelen okumasını yazmasını öğrenen bir çocuk için de geçerli olduğunu” düşünmektedir.

(E1, 32) kodlu öğretmen değerler eğitiminde tutarlı olunması gerektiği ile ilgili “her şeyden önce bir denge kurulması lâzım. Bir öğrencime hangi hakları sunuyorsam, diğer öğrencime de aynısını sunmaya çalışırım. Yine birine farklı diğerine farklı tepki vermem. Hepsine aynı durum karşısında aynı göstermiş olduğum tepkiyi gösteririm ki öğrencim de bocalamamış olur” demiştir. Çünkü bir şey doğruysa doğrudur, yanlışsa yanlıştır mantığından hareket etmektedir. (K6, 32) kodlu öğretmen ise “çocuğa evde farklı, okulda farklı tepki gösterildiği zaman çocuk neyin doğru neyin yanlış olduğunu ayırt edemiyor. İlkokuldan ortaokula geçen öğrencilerimizin dağılmalarının en büyük sebebi, farklı farklı derslere giren öğretmenlerin öğrencilerin sergilemiş olduğu davranışlar karşısında tepkilerinin de farklı olmasıdır” diye söylemiştir. Çünkü arada iletişim açısından da tutarsızlık oluştuğu için öğrencinin buna alışma sürecinin zaman alabildiğini düşünmektedir.

Değerlerle ilgili tutarlı olunması gerektiği ile ilgili (K8, 32) kodlu öğretmen ise ailenin önemli bir faktör olduğunu düşünmektedir. Bu yönde şunları söylemiştir: “Bu sadece bizim öğretmen olarak okulda yapabileceğimiz bir şey değildir. Evden de devamının gelmesi gerekiyor. Mesela en basit örneği çocuğunun önünde küfürlü konuşan ailelerin çocuklarının okulda gelip de küfretmenin ne kadar yanlış bir şey olduğunu anlatsak da boş geliyor” demiştir. Bu konu ile ilgili (E8, 30) kodlu öğretmen ise, biraz daha dikkat çekici şeyler söylemiştir:

“Çocuklar herhangi bir sorun olduğu zaman direkt şikâyet etme yönünde hareket ediyor. Çocuk bu davranışı hoş görmüyor. Yapmış olabilir demiyor ve hemen bize şikâyete geliyor. Ben merkezli oldukları için

genelde öğrenciler benciller. Mesela arkadaşı yanlışlıkla bir eşyasını düşürdü diyelim. Böyle şeyler yanlışlıkla olabilir. Ama çocuk bunu o şekilde karşılamıyor. İlk başta okulda görev alan tüm personelin bu değerler eğitimi almış olması gerekiyor. 365 kişilik 13 sınıflık bir okulda sadece bir sınıfın değerler eğitimi çalışması diğer 12 sınıfın bunu çalışmaması eğitimi sekteye uğrattırıyor. Okuldaki herkes dört bir koldan sarılmalı ki bu iş dört dörtlük olabilsin. Birisi bu işin üzerine çok düşüyor ve özen gösteriyor. Sınıfın içinde bu işte çok önem veriyor. Ama diğeri bunun üzerinde çok durmuyor. Çocuk teneffüste diğer öğrencilerle birlikte etkileşimde olduğu için birisinin dikkatli davrandığı bu noktada diğeri dikkatsiz davranabiliyor. Böylece kendisinin kazançlı olmadığı, sonucun olumsuz olduğu ve çocuğun yapmak istemediği bir hale dönüşüyor.”

Katılımcı öğretmenlerin değerler eğitimi uygulamaları ile ilgili ortak görüş bildirdikleri fikirler şunlardır: Okul, aile ve öğrenci üçgeninin uygun iklimini destekleyecek birlikteliğin sağlanması gerektiği ifade etmişlerdir. Günlük yaşamlarından öğrencilere bol bol örnekler verilmesi gerektiğini ve uygulamalı etkinliklerle değerlerin davranışa dönüştürülmesi gerektiğini düşünmektedirler. Ayrıca ailelerin değerlerle ilgili eğitime tabi tutulması gerektiğini ve değerler eğitimi çocukların yaparak yaşayarak öğrenmeleri gerektiği dile getirilmiştir. İlkokul birinci sınıftan dördüncü sınıfa kadar değerler konusunun eksik bırakılmaması gerektiği ve bir devamlılığın olmasının önem arz ettiği bu konu ile ilgili diğer bir görüştür. Bu noktada ortaokula geçen öğrencilerde, farklı farklı derslere giren öğretmenlerin, öğrencilerin sergilemiş olduğu davranışlar karşısında tepkilerinin de farklı olmasının tutarsızlıklara sebebiyet verdiğini söylemişlerdir.

Okullarda değerler eğitimi uygulamalarının verimliliği ile ilgili (E7, 46), (K1, 52), (E6, 45), (K6, 32) ve (K7, 26) kodlu öğretmenler, okullarda değerler eğitiminin verimliliğinin sağlanabilmesi için örtük (gizil) öğrenme yönteminin kullanılması gerektiği düşünülmektedir. Durum ya da olaylara daha çok krize müdahale şeklinde hissettirerek yaklaşılması gerektiğini ve öğretmenlerin ise çok iyi bir rol model olması gerektiği belirtmişlerdir. Değerlerin ilkökul öğrencilerine soyut geldiği için somutlaştırılarak verilmesi gerektiği ve aynı zamanda değerler ile ilgili örneklerin çocukların içselleştirebileceği uygulanabilir örnekler olması gerektiği vurgulanmıştır. Ayrıca değerlerin yıl içerisinde bütün derslerin içerisine yayılması gerektiği ve ayrı ders olarak değil dersle birlikte iç içe bağdaşık bir şekilde olması gerektiğini düşünmektedirler. Bu öğretmenlerin düşüncelerine ek olarak (K3, 43), “sınıf içinde ve okulda verilecek olan değerlere yönelik ortam hazırlanmalı diye düşünüyorum. Bu

nedenle yardımlaşma, iş birliği, milli kültüre sahip çıkma, vatan birliğine sahip çıkma değerlerine yönelik tiyatrolar yapıyoruz. Oyunlar oynuyoruz. Velilerimi çağırıp yapılan etkinliklerle ilgili bilgilendirmeler yapıyorum” demiştir.

(K1, 52.) kodlu öğretmen ise, “değerlerin öğrencilerin davranışlarına yani hal ve hareketlerine daha çok yansıdığı için oyun ve fiziki etkinlikler dersinde değerlerin daha etkili bir şekilde uygulanabileceğini” düşünüyor. Ayrıca ailelerin de işin içine katılarak verilmesi gerektiğini düşünmektedir. Görüşlerine ek olarak şu ifadelerde bulunmuştur:

“Değerlerin her an tekrarlanarak pekiştirilmesi sağlanmalıdır. Bunun alt başlıklarını da şöyle sıralayabilirim. Özellikle ilkokullarda en fazla ihmal edilen dersin oyun ve fiziki etkinlikler dersi olduğunu düşünüyorum. Değerlerin de en güzel oyun ve fiziki etkinlikler dersinde kazandırıldığını bizzat yaşayarak öğrendim. Çünkü örnek verecek olursam, oyun ve fiziki etkinlikler dersinde çocuk her an yanındaki arkadaşına dokunabiliyor. Sonrasında yanındaki arkadaşının diğer arkadaşına karşı hoşgörülü olması gerekebiliyor. Sıraya geçerken arkadaşının sırasını almaması bu da adaleti gerektiriyor. Oyun oynarken yandıysa kimse görmese dahi dürüstçe ‘öğretmenim bana top değdi ya da ben oyunun kuralını ihlal ettim.’ şeklinde yaptığı takdirde oyun ve fiziki etkinlikler dersi işin en güzel kavrandığı ortam oluyor. O da diğer derslere çok güzel yansıyor zaten.”

(K1, 52) kodlu öğretmen, değerler eğitiminin sağlam bir şekilde temellerini atabilmek için değerlere “okul öncesi eğitime” daha fazla ağırlık verilmesi gerektiğini düşünmektedir. “Günümüz dünyası dijitalle, yapay zekâyla boğulurken değerler bir kalkan görevini görüyor. Onlarsız asla olmadığını” söylemiştir. Bu noktada okul öncesi ve ilkokul öğretmenlerine büyük görevler düştüğünü ifade etmiştir. Değerlerin verimli bir şekilde uygulanması ile ilgili dikkat çekici ifadelerde bulunmuştur:

“Kötü örnek hiçbir zaman için iyi örnek değildir.” noktasından bakıyorum. Kötü örnek hiçbir zaman için çocuğa verilmemesi gereken bir örnektir. Çünkü çocuklara bir yandan sevgili çocuklar yalan söylemeyin demek yerine, doğruyu söyleyelim gibi ifadelerle dilimizi düzeltebiliriz. Ama bunun yaşananları nedir? İşte o medyadaki, sosyal medyadaki ağır durumlar, çocukların görmemesi gereken, olmaması gereken durumların ya da anne babanın, çevrenin gerçekten kötü örnekleri çok tatlandırarak verilmesi çocuklarda gerçekten çok kötü etki yapıyor. Bu olumsuz etkilerin tabi ki de önüne geçilemiyor. İşte bunun için de bu değerler savunma yerini alacak. Bu değerlerle çocuklar iyiyi kötüyü tartmayı çok güzel öğrenecekler. Ben bu kötü örnek ve durumlardan korkmuyorum. Bu kötü örnekler illaki var olacak. Çünkü

engellemek mümkün değil. Bu değerler onların güzel birer terazisi olacak.”

(E10, 45) kodlu öğretmen, “her şeyden önce çocukların vicdanına dokunmak gerekir. Vicdanlı insanlardan değerler de oluşur, insanlıkta oluşur, kendini de sever, çevresini de sever, mutlu da olmak ister. Aynı zamanda doğayı da sever. Kısacası her şeyi sever” demiştir. (E6, 45) kodlu öğretmen değerlerin etkili bir şekilde sürdürülebilir hale gelmesi için şu dikkat çekici ifadelerde bulunmuştur:

“Bir diş hekimi bana demiştin ki: ‘Dişinizi kürdanla kurcalarsanız dişinize çok büyük zarar verirsiniz. Kocaman bir kapıya günde üç kere balyozla hafif hafif vursanız orada bir yıpranma görürsünüz.’ diye söylemişti. Bunu da günlük hayatta ele alalım. Bir şeyi pekiştirmek için güzeli alacaksın ve karşınızdakine sürekli olarak vereceksin. İllaki iz bırakacaktır. Kötüyü verersen kötü iz bırakır. Yani zamanla hasar oluşur. İyiyi verersen iyi bir iz bırakır. Tabii orada değer olarak ortaya çıkar. Dolayısıyla bu noktada iyi örneklerle sürekli pekiştirmek gerekir. Hele ki ilkokullardaki öğrenciler çok hızlı gelişen ve değişen bünyeye sahip olduğu için ondan hiç vazgeçmemeliyiz.”

Katılımcı öğretmenlerin birçoğu değerler eğitiminin ayrı bir ders olarak verilmemesi gerektiğini düşünmektedir. Bu doğrultuda (E4, 31) kodlu öğretmen, “değerler eğitiminin işte bu hafta saygı haftası, bu hafta sevgi haftası şeklinde yapılmaması gerektiğini düşünüyorum. Bu şekilde amacına tam olarak ulaşamıyor. Yani bu hafta saygı haftası da diğer hafta saygı haftası değil mi?” diye söylemiştir. Aksine bunun yıl içerisinde “bütün derslerin içerisine yayılması” gerektiğini düşünmektedir. Hatta çocuk oyun oynarken, teneffüsteyken, arkadaşı ile sohbet ederken, koridordayken dahi bu değerlerin gizil olarak verilmesi gerektiğini ifade etmiştir. (K2, 33) kodlu öğretmen de meslektaşının görüşlerini desteklemektedir. Bu doğrultuda “ben hiçbir zaman sınıfımda çocuklara bu hafta şu değeri işliyoruz. Ya da işte şu değerimiz de var demedim. Değerlerimiz daha çok bir ders kapsamında değil de örtük öğrenme şeklinde öğretmenler de örnek yani rol model olurlarsa öğrencilerde o zaman daha da kalıcı hale geleceğini” düşünmektedir. (E3, 38) kodlu öğretmen ise bu yöndeki görüşlerini şöyle ifade etmiştir:

“Bir kere değerler eğitimi verilirken bir ders adı altında verilmemeli. Çünkü çocuklar için sıradan bir hale gelir. Değerler eğitimi çocuk yaşamalı. Mesela değer konumuz vatanseverlik ise bir hafta boyunca örneklerini tüm derslere yansıtarak, hissettirerek vermeliyiz. Örneğin matematik dersinde problemimizde bir vatanseverden bahsedebiliriz. Seyit Onbaşı'nın problemin içerisinde geçmesi ile örneğin kahramanı haline gelebilir. Ya da kesirler konusundaysak ülkemizin bölünmez

olduğunu ve bir bütün olduğunu vurgulayabiliriz. Bir vatanseverin dikkat çekmesini yapabiliriz. Zaten bu konular hayat bilgisi gibi derslerin içerisinde de var. İşlediğimiz değer hangisi ise mesela yardımseverlik değeri ise yine bir matematik konusu içerisinde bahsedebiliriz. Nasıl bahsedebiliriz diye soracak olursanız. Örneğin Ayşe'nin on lirası var. Beş lirasını Kızılay'a vererek, yardım edebilir. Ya da bir arkadaşının aç olduğunu görür problemde ve arkadaşına parasının iki lirasını borç olarak verebilir. Problemde kaç lirası kaldı gibi söylersek öğrencilerin bilinçaltına tam anlamda oturmuş olur.”

(E6, 45) kodlu öğretmen katılımcıların birçoğunun aksine yönde fikir belirtmiştir. Bu doğrultuda “açıkçası gerçekçi konuşmak gerekirse okullarımızda değerler eğitimi ile ilgili uygulamaları çok da istenildiği gibi yapamamaktayız. Ancak sadece konunun içerisinde yüzeysel bir şekilde geçiyoruz” şeklinde bir öz eleştiride bulunmuştur. Ayrıca değerlerle ilgili materyal bulma ile ilgili sıkıntılarının olduğunu dile getirmiştir.

Değerler eğitiminin verimli bir şekilde uygulanması ile ilgili farklı görüş bildiren katılımcılardan (E9, 41) kodlu öğretmen “değerler eğitimi konusu pratiğinde yapılmaya çalışılması lazım. Diyelim ki bu tamamız dürüstlük olsun. Farklı bir kamu kuruluşuna gidilip dürüstlük ile ilgili sohbet edilebilir. Bu değerleri sadece verilen bir bilgi olarak değil bizim de kişiliğimiz ile alışkanlık haline getirmemiz gerektiğine” değinmiştir. (E11, 32) kodlu öğretmen ise “Günümüzün teknolojisinden de faydalanarak, sosyal deney yaparak çocuklarda değerlerle ilgili kalıcılığın olup olmadığının görülebileceğini ve verdiğimiz eğitimin sonunda çocukların haberi olmadan ses kaydına alırsak doğru ve yanlış davranışları daha iyi fark edebileceğimizi” ifade etmiştir. Çünkü sadece sınıf ortamında özel bir şekilde anlatılırsa bu davranışların yüzeysel olarak kalacağını düşünmektedir.

Değerler eğitiminin düz anlatımdan ziyade daha çok uygulamaya dayalı olması gerektiğini düşünen (K2, 33) kodlu öğretmen, değerlerin “somutlaştırılarak” verilmesi gerektiğini düşünmektedir. Bu doğrultuda, “örneğin Hayat Bilgisi dersinde verecek olduğumuz değerle ilgili bir haber bulup, bu haberi sınıfta okuyabiliriz. Mümkünse haberi akıllı tahta veya projeksiyonda gösterip yansıtabiliriz. O haberin içerisinden sonuçlar çıkartarak değerlerin daha kolay hissettirilebileceğini” söylemiştir. (E5, 36) kodlu öğretmen ise bu konuda şu ifadelerde bulunmuştur:

”Anlatım şeklinde olmamalıdır. Mesela örnek veriyorum; yere çöp atan çocuk varsa herkesin onu gözlemlemesi gerekir. Onu uyarılara ve çöp

atmayanlara ödül verilmesi gibi daha işlevsel şekilde olmalıdır. Yoksa çocuğa sorumluluk al dediğin zaman çocuk onu yapmayacaktır. Bizim okulda rehber öğretmenimiz her ay bir değer belirliyor. Öğretmenler odasında diğer öğretmenlerle bu konuda çalışmalar düzenliyoruz. Ve çocuklara bunu sunuyoruz. Okul duvarları ve panolarına gerekli değerler eğitimi çalışmaları yapılıyor. Faydalı da oluyor. Güzel orijinal şeyler ortaya çıkıyor. Karikatürler, komik çalışmalar, çocukların dikkatini çekecek şekilde çalışmalar ortaya çıkıyor. Şekil ve resimlerle dolu çalışmalar olunca çocuklarında dikkatini çekiyor. Düz yazı şeklinde olsaydı çocuklar o panolarla ilgilenmezdi.”

Katılımcı öğretmenler değerler eğitiminin uygulanması aşaması ile ilgili genel olarak şunları ifade etmişlerdir: Gerçekleştirilmesi beklenen uygulamaların, etkinliklerin ve eğitimin örtük öğrenme ile model olma yoluyla olması gerektiğini, özellikle öğretmenlerin çok iyi bir rol model olması gerektiğini ifade etmişlerdir. Değerler eğitiminin direkt bir ders kapsamında olmaması gerektiğini, okul, aile ve öğrenci üçgeni etrafında değerleri destekleyici birlikteliğin sağlanması gerektiğini düşünmektedirler. Ayrıca değerlerin öğrencilere örnek olaylar üzerinden, drama ile canlandırma, içerisinde değerlerin olduğu hikâyeler okuma, örnek haberler okuma, okul panosu hazırlama, karikatür hazırlama, değerleri içeren filmler ve tiyatro izleme gibi etkinliklerle daha verimli hale gelebileceğini belirtmişlerdir. Farklı kamu kurum ve kuruluşları ile birlikte iş birliği içerisinde girilebileceği, çocuklara yönelik doğru davranışların kalıcılığını sağlamak için doğru davranışların ödüllendirilmesi gerektiği de katılımcılar tarafından belirtilen düşüncelerdendir. Ayrıca uygun okul kültürü ve ikliminin bütün çalışanlarla birlikte ortak hareket ederek yaratılması gerektiği ifade edilmiştir.

4.3. Eğitim Etkinliklerinde Değerler Eğitime Yönelik Neler Yapıldığına Dair Bulgular

Değerler eğitime yönelik okul dışında (E1, 32) kodlu öğretmen, veliler ile birebir diyaloga girmeye çalıştığını ifade etmiştir. “Doğru neyse doğrudur, yanlış neyse yanlıştır yani veli ile ortak paydada buluşmaya çalışıyorum” diyerek çocuğun okul ve aile ortamında ikilemde kalmasının önüne geçerek tutarlı davranışlar sergilemesini sağlayabileceğini ifade etmiştir. (K2, 33) kodlu öğretmen ise “okul dışında da velilerin işbirliği içerisinde bizlere destek olmasını bekliyorum. O konuda ben değerlerin sadece okulda verilmesi taraftarı değilim. Kesinlikle bunun en önemli

ayağının aile olduğunu düşünüyorum” demiştir. Bu doğrultuda ise şunları söylemiştir:

“Zaten çocuk bana geldiğinde yaklaşık yedi yıl kadar bir aile geçmiş oluyor. Her tarz bir aileden çıkıp sınıf ortamına gelmiş oluyor. Temel olarak kazanılmış olan değerler oluyor. Bunu değiştirmek, sürekli hale yani davranış değişikliği haline getirmek çok zor oluyor. Mesela empati kuramayan ya da zorbalık yapan bir çocuğa ben ne yaparsam yapayım çokta bir şey değişmiyor. Zaten eve gittiğinde yine zorbalık görüyorsa; kardeşiyle, ailesiyle sürekli böyle bir iletişim söz konusu ise bu asla davranış değişikliği haline gelmeyecektir.”

(E2, 50) kodlu öğretmen ise, okul dışında “ailelerle çok ciddi anlamda irtibat halinde olduğunu ve her aile ile mutlaka birebir iletişime geçtiğini” ifade etmiştir. “Bazı ev ziyaretlerimiz yaptığını ve bu ev ziyaretlerinde çocukların ortamlarını gördüğünü” söylemiştir. Bu konu hakkında çok çarpıcı bir örneğe şahit olduğunu şöyle anlatmıştır:

“Mesela önceki görev yaptığım okulda öğrencimin bir tanesine yaklaştığım zaman çocukta bir çekingenlik oluyordu. Çekingenliğinin neden kaynaklandığını öğrenmek için öğrencimin evine gittim. Yaşlı bir baba ve üvey bir annesi vardı. Babanın çocuğa darp uyguladığını, sopa kullanarak aşırı derecede dövdüğünü fark ettik. Tabi baba orda bana ilk anda benle çatışmaya girmemek için bir şey söylemedi. Sonra kaymakamlığa gittik ve o adamı şikâyet ettik. Kaymakamlığın ciddi araştırması sonucunda çocuk aileden alındı. Ondan sonra başka bir yerde eğitimine vesile olduk. Şu anda çocuk çok iyi bir yerde okuluna devam ediyor. Kısacası okul dışında aile ziyaretleri ile aile içindeki ortamı çok iyi takip edebilmek gerekiyor. Bu noktada ailelerle işbirliğinin çok önemli ve gerekli olduğunu düşünüyorum.”

(E4, 31) kodlu öğretmen ise, değerler eğitimiye yönelik okul dışında yapılan etkinliklerin öğretmenler için sorun teşkil ettiğini belirtmiştir. Müdahale etme şansının pek olmadığını şöyle ifade etmiştir; “örneğin baba evde küfür ediyor. Adam sahtekârın hırsızın birisi diyelim. Bu çocuğun ne kadar dürüst ve doğru olmasını sağlayabiliriz ki! Bu çocuk küfrün kötü bir şey olduğunu okulda biliyor. Ama eve gittiği zaman babası annesine küfür ediyor” demiştir. Öncelikli olarak bu konuda ailelerin eğitiminin çok çok önemli olduğunu ve çünkü yaşanan durum karşısında çocuğun hangisinin doğru olduğunu, hangisine inanacağını bilemediğini belirtmiştir.

Okul dışında etkinlik olarak milli ve manevi değerlerin kazanılması farkındalık sağlanması adına (E6, 45), “şehitler gezilebilir, huzurevi ziyaretleri yapılabilir. Mesela vatanseverlikle ilgili çocuklarımızı alıp bir Çanakkale gezisine götürsek

değerimiz için dört dörtlük bir çalışma olur. Bir saygı değeri için çocukları huzurevine götürebilsek saygı değerini çok güzel öğrenebileceğini” söylemiştir. (E7, 46) kodlu öğretmen ise, “ailelerle herhangi bir yerde toplanıp; birlik beraberlik içerisinde çocukların daha iyi kaynaşması, velilerin birbirleriyle istişare kurması ve görüş alışverişi yapmasını sağlıyoruz. Sadece öğrencilerin birbirlerini tanınması değil velilerin de birbirlerini tanınması ve böylece çocuklarının kimle arkadaşlık yaptığını bilmesi gerekir” diyerek okul dışı etkinliğe farklı bir bakış açısı getirmiştir.

Katılımcı öğretmenler (K5, 35), (K3, 43) ve (E1, 32) okul dışında çokta fazla bir etkinlik yapmadıklarını ifade etmişlerdir. Bu doğrultuda (E1, 32) kodlu öğretmen, “açıkçası okul dışında çokta fazla bir şey yaptığımız söylenemez. Örneğin bir gezi için aşmamız gereken çok fazla prosedür oluyor. Bunları da günümüzde aşmak çok zor oluyor” demiştir. (K5, 35) kodlu öğretmen ise, “maalesef yapılamıyor; ama eğer yapacak olsaydık, örneğin bir temizlik değeri ile ilgili çocuklara okul dışındaki alanlarda temiz tutulması ile ilgili bir çalışma yaptırılabilirdi. Gerçi bu tarz etkinlik yapıldığı zamanda veliler bizim çocuğumuza temizlik yaptırılmazsınız diye yapılan etkinliği fotoğraflayıp çeşitli yerlere şikâyetlerde bulunuyorlar” demiştir. Bu tarz bir durumun bir köy okulunda yaşandığını ifade etmiştir.

Bazı katılımcı öğretmenler veliyi işin içine çekme noktasında muzdarîp olduklarını ifade etmişlerdir. Değerlerin etkili bir şekilde verilmesi noktasında özellikle aileden sonra okul dışı çevrenin de önemli olduğunu düşünmektedirler. Bunun için de toplumumuzun temelden bilinçlendirilmesi gerektiğini ve bu doğrultuda (E4, 31) kodlu öğretmen, görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir:

“Adam kahveye gidiyor. Üç dört saat okey ya da kâğıt oynuyor. Ama akşam çocuğu yarım saat kitap okurken yanına bile oturmuyor. Hadi yavrum sen şurayı sesli oku da ben dinleyeyim olayı yok. Yani zaten veliyi okulun içerisine bile çekemiyoruz. Veliyi okulun içine çekemediğimiz zaman sıkıntı oluyor. Çünkü velinin çocuğunla ilgili işbirliğine giremiyoruz. Sanki veli okula geldiği zaman velinin kafasında ondan para isteyecekmişiz gibi bir algı var. Toplumda kendini ispatlamış, yer edinmiş saygın, bilindik, sözü geçen kişilerin aracılığıyla konferanslar veya seminerler vererek velileri okula çekmeye çalışmalıyız. Gerekirse bizler veli ziyaretleri yaparak evlerine veya buldukları ortamlara gitmeliyiz. Tabii bu noktada bazen veliler bizlere karşı ilgisiz davranarak, alay konusu bile olmamıza neden oluyor. Bütün bunlar bir yana okulumuzda okul aile birliği toplantısı yapıyoruz. Buna bile katılım noktasında çok büyük problemler yaşıyoruz.”

Katılımcı öğretmen (K1, 52) velilere anketler gönderdiğini ve zaman zaman velilerden geri dönüş aldığını ifade etmiştir. “Bu hafta hoşgörü değeri ile yaptığımız güzel örneklerden “oldu mu, yaşadınız mı, neler gibi...” sorulardan oluşan birtakım anketler hazırladım ve velilere gönderdim” demiştir. Sonra “çocuklardan da ne kadar anlaşıldı” şeklinde bir de bunu yazıya dökmelerini istediğini söylemiştir. Değerler eğitimiye yönelik uygulamasını şu şekilde ifade etmiştir:

“Değerler eğitiminin verimli hale gelebilmesi için benim yaptığım bir uygulama var. Yine işe değerleri öğrencilere birinci sınıftan itibaren sezdirerek başladım. Ele aldığım dört değeri renkli A4 kağıdına çıkarttım. Her çocuğa birer tane dağıttım. Aileleri de işin içine katarak ailelerle toplantı yaptım. Ayda dört değer dönüşümlü olarak birer hafta birer hafta şeklinde yaşıyoruz. Örneğin sınıfımızın kapısına sabır değerini asıyorum. Çocuklar da evin görülebilecek bir yerine o değerini yazılı olduğu yazıyı asıyorlar. Bir hafta boyunca o sabır değeri sürekli tekrar ediyor. İşte sabırsız davrandı ya da yanlış yaptı diyelim. Evde anne, baba, kardeş, abla ya da abisi hemen değerimize bakıyor. O değerlerle ilgili otuz kırk maddelik fotokopiler çekip ailelere gönderdim. Veliler de bu konuda bilgilendi. Çünkü değerlerin kalıcı hale gelebilmesi için veli ayağını da işin içine almamız gerekiyor. Dolayısıyla veli toplantıları yaptığımızda çocukların bu işi çok güzel uyguladıklarını gördüm.”

(K2, 33) kodlu öğretmen ise değerler eğitimiye yönelik etkinlik olarak “işitme engelli çocuklara sınıf olarak sesli kitap yaptıklarını ve bunu hem iki tane işitme engelli okula yolladıklarını” söylemiştir. Hem de EBA’ya bu sesi kazandırdıklarını ifade etmiştir. “Bu aşamada hep onları anlamaya yönelik yani hayatlarının zorluklarını görmeye yönelik daha çok ne yapabiliriz diye empati kurmalarını sağladığını” söylemiştir.

Değerlerle ilgili yapılan okul dışı etkinliklere katılımcı öğretmenler genelde farklı farklı cevaplar vermişlerdir. (K2, 33) kodlu öğretmen, “yaşlılarla röportaj yapmak için huzur evine götürüyoruz. Ya da hayvanları sevmesi ile ilgili hayvanları besliyoruz. Hayvanları koruma gününde okul dışı çeşitli etkinlikler yapıyoruz ” demiştir. (K3, 43) kodlu öğretmen ise, “anneler ve çocuklar bir araya geldik. Kitap okuma günü düzenledik. Öğrencilerime annelerle oyun oynattık. Annelerden çocuklarının davranışlarını görmelerini, yanlışlarını fark etmelerini, toplum içinde birbirlerine karşı tutumlarını görmelerini istediğini ” söylemiştir. (E5, 36) kodlu öğretmen ise, “okul dışında da yardımseverlik değeri ile ilgili ekonomik durumu zayıf olan öğrencilere yardımda bulunuyoruz. Hatta çocukların bazen biriken paralarını getirdiğini” söylemiştir.(E3, 38) kodlu öğretmen ise, “mesela

yardımlaşma değeri ile ilgili diyorum ki, tanımadığımız bir insanı ailenizle birlikte bulup ve ona ihtiyacı olan bir şeyi hediye şeklinde vereceksiniz. Çocuk gerçekten yaparak ve yaşayarak o değeri içselleştirdiği zaman gerçekten öğreniyor. Ve bunu yapınca neler hissettiklerini soruyorum” demiştir. (E3, 38) kodlu öğretmen bu konu ile başından geçen bir olayı şöyle anlatmıştır:

“Bir öğrencim yarıyıl tatilinde hasta ziyareti için annesi ile birlikte yaşlı bir kadının evine hasta ziyaretine gidiyorlar. Uzaktan akrabalarıymış zaten. Kapıyı çalıyorlar. Sesleniyorlar, sesleniyorlar kapıya çıkan yok. En sonunda kapı aralığından içeriye giriyorlar. Yaşlı kadın odasında buz gibi havada yatağının içinde uzanıyor. İki gündür kadın hiçbir şey yememiş. Üzerinde üç tanede yorgan varmış. O yüzden de yaşlı kadının sesini duymuyorlarmış. Yaşlı kadın onları duymuş ama onlar yaşlı kadını duymamışlar. Çocuğun annesi hemen sobayı yakmış. Üç kap yemek pişirmiş koymuş. ‘Öğretmenim ben çok etkiledim. Ama annem de hüngür hüngür ağladı.’ demiştin. Aslında değerlerin çok büyük önemi var. Bizler yardımlaşma ve vefa değerini günümüzde çok hızlı kaybediyoruz.”

Katılımcı öğretmenler, genel olarak değerler eğitimine yönelik okul dışında velilere öğrencilerin değerleri kazanıp kazanmama durumunu içeren anketler gönderme, özel eğitim kurumlarına yönelik empâti değerini içeren etkinlikler düzenleme, huzurevi yaşlıları ile röportaj, sokak hayvanlarını besleme, okul dışında aileler ve çocukların katılımı ile birlikte kitap okuma etkinliği, hasta ziyareti, ihtiyaç sahiplerine yardım etme, kermes düzenleme, gezi faaliyetleri gibi etkinlikler düzenlediklerini ifade etmişlerdir. Aynı zamanda belli başlı değerlerin içselleştirilip alışkanlık haline gelebilmesi için velilerle ortak noktada hareket edilmesi gerektiği düşünülmektedir.

Okullarda değerler eğitimine yönelik yapılan sınıf içi etkinliklerle ilgili (K1, 52) kodlu öğretmen, daha çok drama ve örnek olay yöntemini kullandığını ifade etmiştir. Şu ifadesi ise dikkat çekmektedir: “Benim sınıfımda birinci sınıftan itibaren başkan yok. Çocuklarımızda dördüncü ve beşinci sınıfa kadar adalet duygusu gelişmediği için sınıf başkanının olması tehlikeli olabilir. Bunun için birinci sınıftan itibaren bizim sınıfta öz disiplin oluşturuldu ve geliştirildi” demiştir. Yani sınıfında kimsenin kimseden üstün olmadığını ve kimsenin kimseyi kontrol etmediğini ifade etmiştir. (E1, 32) kodlu öğretmen ise, “öğrencilerin ders esnasında merak ettiği bir şey ya da o anda olmuş olan örnek olay üzerinden değeri algılamalarını sağladığını” söylemiştir. Bu noktada görüşleri (K1, 52) kodlu öğretmen ile uyusmaktadır. “Örneğin vermiş olduğum bir araştırma ödevini büyüklerinize sorun diyerek

sorumluluk bilincini, çalışkanlık ve büyüklerine karşı saygılı davranmayı da idrak etmiş olduklarını” söylemiştir. Ayrıca derste “seviyelerine uygun filmler “izlettiğini de ifade etmiştir.

(K2, 33) kodlu öğretmen de “bir olay olduğunda, bir değerle ilgili sıkıntı yaşandığında ya da bir zorbalık olduğunda krize müdahale ederek çocuklarla konuşarak yani çocukları da işin içine katarak sorunları çözmeye çalışıyorum” demiştir. “Sen olsaydın ne yapardın veya ne hissettin?” diyerekten onlara cevabı buldurmaya çalıştığını belirtmiştir. “Sen böyle yapmalıydın şeklinde emredici cümleler kurmamaya dikkat ettiğini” söylemiştir. (E2, 50) kodlu öğretmen, (K2, 33) kodlu öğretmenden farklı olarak “çocuklara beğendiğim çok hoşuma giden şiirleri ezberletiyorum. Geçmişte yaşamış kıymetli büyüklerimizin hayat hikâyelerini araştırıyorum. Onların güzel sözlerini ezberleterek sınıfta mutlaka diyalog içerisine geçiriyorum” demiştir. Ayrıca vermiş olduğu değerle ilgili müzik dersinde uygun şarkılar söylediğini ifade etmiştir. “Türkçe dersinde paylaşma ya da yardımlaşma ile ilgili drama metni verip canlandırmalarını istiyorum. Atasözlerinden en az elli tane atasözünü ezberleterek içeriklerini konuşturmaya çalışıyorum” demiştir. Bütün bu yapılanların olumlu katkılarını gördüğünü ifade etmiştir.

Katılımcı (K3, 43), (E2, 50), (E4, 31), (E8, 30), (K4, 41) ve (K8, 32) kodlu öğretmenler, değerlerle ilgili sınıf içi etkinlik olarak öncelikle uygun ortam yarattıklarını, sonrasında ise bu hazırlanan ortama göre daha çok drama, örnek olay canlandırması, hikâye tamamlama gibi etkinlikler yaptıkları ifade etmişlerdir. Bu doğrultuda (K3, 43) kodlu öğretmen, “özellikle oyun ve fiziki etkinlikler dersinde yardımlaşabilecekleri, paylaşabilecekleri, birbirlerine saygı göstermeleri gereken durumlar yaratıyorum. Küçük tiyatrolar yapıyoruz. Dramalar yapıyoruz. Esas olarak ben onları doğal ortamlarında gözlemleyerek denediğini” söylemiştir. (E4, 31) kodlu öğretmen ise, sınıf içerisinde “drama yoluyla, örnek olayla, hikâye tamamlamayla” ilgili değerlere yönelik uygulamalar yaptığını belirtmiştir. “Örneğin bir hikâyeyi yarıya kadar veya tamamını okuyarak sonunda sorular sorabiliriz. Ya da olumsuzunu gösterip olumlusunu bulmalarını sağlayabiliriz. İki farklı canlandırma yaparak olayın zıt yönlerini gösterebiliriz” demiştir.

(K5, 35) kodlu öğretmen biraz da kendini eleştirerek, “ayın öğrencisi seçiliyor ve her ayın öğrencisi oluyor. Ayın değeri ile ilgili onların isimleri asılıyor. Panolara

resimleri asılıyor. Bunun dışında o değerle ilgili sınıf içinde değişik materyallerle etkinlikler yapılıyor. Ama bu konuda çok fazla bir şey yaptığımızı söyleyemem ” demiştir. (E6, 45) kodlu öğretmen ise, “iyi ilişkiler kurabilme adına hasta bir çocuğu canlandırırınız diğer çocuklar ona ziyarete gittiğinde nasıl davranması gerektiğini öğrenir. Böylece hangi durumlarda nasıl davranması gerektiğini bildiğini” söylemiştir. “Önceki çalıştığım kurumlarda; mesela sınıfta çocuklara konuyla ilgili kısa bir video izletirdim. Videoda bir çocuk oyunun dışında kalmış. Siz bu durumda olsaydınız ne hissederdiniz? Bu çocuk ne hissediyor olabilir gibi cümlelerle empati kurdururdum” diye örnek olay üzerinden değerlerin aktarımını gerçekleştirdiğini belirtmiştir.

(K6, 32) kodlu öğretmen ise, örnek olaya ek olarak; “Öncelikle kendi söylediklerimle davranışlarımın tutarlı olmasına dikkat ediyorum. Çocuklara söz verdiğim mutlaka bu sözü yerine getirmeye çalışıyorum. Verdiğim değerle ilgili değerler eğitimini kendimde bizzat uygulamaya çalışıyorum” demiştir. Ayrıca “beyin fırtınası” yaptıklarını, “medyadaki olaylar üzerinden konuştuklarını, sosyal deneyler izlediklerini ve bu sosyal deneyler üzerinden doğruları ve yanlışları buldukları” ifade etmiştir.

(E8, 30) kodlu öğretmen, “bir pankart hazırlama ya da değerler eğitimi ile ilgili bir bulmaca çözme, resim yapma gibi çalışmalarını daha çok kullandığını” söylemiştir. Ayrıca “çocukların sürekli gözünün önünde olması için okul panolarını hazırlıyoruz. Her aya bir de yer ayırdık. Mesela eylül ayına hoşgörü, sevgi, saygı, temizlik, gibi değerlerden birini koyuyoruz. Ve panoları bu değerlerle ilgili çalışmalarla donatıyoruz. Sürekli gördüğünde çocukta farkındalık oluşturduğunu” demiştir.

Katılımcı sınıf öğretmenlerinin görüşleri incelendiğinde değerler eğitimine yönelik sınıf içi yapılan etkinliklerin; drama yöntemi ile canlandırma, örnek olay incelemesi, değerleri içeren kısa video ve filmler izleme, tiyatro düzenleme, işlenen konu üzerinden beyin fırtınası yapma, hoş giden şiirleri ve sözleri ezberletme, hayatımızda yer edinmiş büyüklerin hayat hikâyelerini araştırma, atasözlerinin anlamlarından çıkarımlarda bulunma, hikâye tamamlama, ayın veya haftanın örnek öğrencilerini seçerek panolara fotoğraflarını asma, değerleri içeren hikâyeler okuma, medyadaki olaylar üzerinden yorumlarda bulunma, sosyal deneyleri inceleme, değerleri içeren resimler yapma, bulmaca çözme, pankart ve sloganlar hazırlama,

pano hazırlama, betimsel incelemeler yapma, animasyon filmleri izleme gibi etkinlikler yaptıklarını ifade etmişlerdir.

Katılımcı öğretmen (E3, 38) ise, diğer katılımcılardan çok daha uç bir noktada düşünceye sahiptir. “Okulda değerler eğitimine yönelik olarak sınıf içinde çok fazla etkinlik yapmadığımı” ifade etmiştir. Bu yöndeki görüşünü şu şekilde dile getirmiştir: “sınıf içinde değerler eğitimine yönelik çokta özel bir şey yapmıyorum. Daha önceleri yapıyordum. Panosunu da hazırladım. Bunların çokta etkili olmadığına inanıyorum” demiştir. “Asıl etkili olan şey çocuğun ders esnasında bizzat her an dersin başında, ortasında ya da sonrasında da olabilir. Hatta okuldan çıkınca da basit bir şekilde görev verilerek ama asla çocuğun omuzuna yük olacak veya gözüne sokacak şekilde değil, tam tersi çocuğun onu benimsemesini sağlayacak şekilde olmalıdır ” diye ifade etmiştir.

4.4. Değerler Eğitimi İle İlgili Eğitim Etkinliklerinde Karşılaşılan Sorunlara Dair Bulgular

Katılımcı öğretmenlerin değerler eğitimi ile ilgili eğitim etkinliklerinde öğrenciden kaynaklı yaşadıkları sorunlara ilişkin (K1, 52) kodlu öğretmen, “çocuklar her an hata yapmaya çok hazırlar. Çünkü duyguları çok değişken ve sabırsızlar. Dolayısıyla önceliğin hep kendisinde olmasını istiyor. Daha doğrusu günümüz çocukları birer prens ve prenses olduğu için her yerde ön planda olmak istiyorlar” demiştir. En büyük sıkıntının ailelerin çocukları yetiştirirken çok “bencil” yani hep ben diyen çocuklar yetiştirdiği için bunu kırmak noktasında çok büyük sıkıntılar yaşadığını ifade etmiştir. Bu konu ile ilgili (E1, 32) kodlu öğretmen, “öğrencilerin aslında eğitime müsait olduğunu fakat öğrencinin özel hayatında yaşadığı sorunlardan kaynaklı hırçınlığının olabildiğini ya da her şeye karşı ilgisiz olduğunu” söylemiştir. Ayrıca (E1, 32) kodlu öğretmen görüşlerine ek olarak; “Öğrencilere örnek olmamız gerekiyor. Örneğin sigara sağlığa zararlıdır deyip teneffüslerde biz içerken öğrenci görürse yaptığımızın fazla da bir önemi kalmamış oluyor” diye ifadesini örneklendirmiştir. Yani kendisinin yapmadı bir şeyi öğrencilerinden istemediğini belirtmiştir.

(K2, 33) kodlu öğretmen ise değerler eğitiminde “en büyük problemin öğrenciden kaynaklı sorunlarda yaşandığını” düşünmektedir. Çünkü davranış değişikliği haline gelebilmesi için ailenin de işin içine katılması gerekir. Yoksa öğrencilerin bu konuda ikilem yaşadıklarını düşünmektedir. “Öğrencilerin hem ekonomik hem de sosyokültürel açıdan sıkıntılı ailelerden geldiğini” söylemiştir. Sınıfında yedi tane parçalanmış aile çocuğu olduğunu belirtmiştir. (E2, 50) kodlu öğretmen ise, değerler eğitiminin istendik davranışları çocuklara kazandıramadığını bu konu ile ilgili şu şekilde açıklamada bulunmuştur:

“Saygı, sevgi, paylaşma, yardımlaşma bunlar değerlerin olduğunu gösterir. Ama ne yazık ki öğrenci davranışlarında bunlar pekte görülmez oldu. Cimrilik aşırı derecede arttı. Çocuklar arasında saygı yerine nefret gittikçe çoğalmaya başladı. Bu yüzden kavgalar, çatışmalar ve geçimsizlikler başladı. Demek ki değerler eğitiminden beklenen davranışları çocuklara kazandıramadığımız için çocuklarda uygunsuz davranışlar görülmeye başladı. Bunlar için acilen okullarda önlemler alınması lazım.”

(E5, 36) ve (E4, 31) kodlu öğretmenler, öğrencilerin ilkokul çağında somut işlemler döneminde olması itibari ile bazı soyut değerleri kazandırmanın oldukça güç olduğunu ifade etmişlerdir. Bu doğrultuda (E4, 31) kodlu öğretmen, “değerlerin öğrencilerimize aktarımı noktasında en büyük sıkıntımız okutmuş olduğumuz yaş grubu itibariyle değerlerimizin öğrencilerimize soyut gelmesi. Yani somut işlemler döneminde olan öğrencilerimize vermiş olduğumuz değerler çok havada kaldığını” demiştir. Ayrıca “olumsuz bir durumdan ortaya çıkan olayla ilgili sınıfımızı bir laboratuvar ortamı gibi kullanabileceğimizi ama biz öğretmenlerin genel olarak düşüğü en büyük hatanın, olan bir olay sonrasında sadece söyleyip geçerek durumu geçiştirmemiz” diye örnek vermiştir. (E5, 36) kodlu öğretmen ise, bu konu ile ilgili “her yaşın belli bir düzeyi, belli bir kapasitesi var. Değerler eğitiminin daha iyi anlaşılması için çocuğun somut işlemler döneminden çıkıp soyut işlemler dönemine girmesi gerektiğini” söylemiştir. Örnek olarak ise, “Piaget’ye göre açıklayayım. Çocuğun gelişimsel seviyesi zorluk çıkarıyor. Yani şöyle ne kadar biz vicdanı gelişimi, ahlak gelişimi anlatsak da bizi dinliyor. Ama birbirinin aşağılamak şeklinde davranışlar ilkokulda daha çok oluyor.”

Katılımcı öğretmenlerin bazıları ise, çocukların okula başlamadan aileden ve okul dışı çevreden kazanmış oldukları doğrular ile geldiğini ve bu doğruları yıkmanın oldukça zaman aldığını ifade etmişlerdir. Bu doğrultuda (K6, 32) kodlu öğretmen,

“Ailesinden veya çevresinden oluşturduğu değerlerle geliyorlar. Bunlar bazen yanlış oluyor bazen de doğru oluyor. Yanlışları düzeltmek çok zor oluyor. Çocuk bunu içselleştirmiş vaziyette geliyor” şeklinde düşüncesini ifade etmiştir. (E7, 46) kodlu öğretmen ise, “öğrencinin değerleri alacağı en temel yer ailedir. Çocuk ailenin aynasıdır. Çocuktaki eksikliği çocuktan ziyade ailede aramak gerekir. Çocuk yetiştirirken ailenin bazı kuralları ön planda tutmaması çoğu zaman sorun oluşturuyor” demiştir. Ayrıca aileler çocukların her istediğini elde ettiğini ve bunun sonucunda da çocuğun doyumsuz olmasına sebep olduğunu düşünmektedir. (E6, 45) kodlu öğretmen ise, okul dışı çevrenin olumsuz etkisi ile ilgili şunları ifade etmiştir:

”İl merkezindeki okullarda ve köydeki okullarda farklılık oluşacaktır. Bulduğunuz yer her kesimden göç alan bir yere ortak değerlerde sıkıntı oluşuyor. Oyun kültüründe, davranışlarda, uygulamalarda, terbiye usullerinde farklılıklar var. Dolayısıyla bunları ortak bir noktada eritmek daha çok zaman alıyor. Mesela birisine lütfen dediğinde ya da bir bakışla doğruyu anlatabilirken, başka bir öğrenciye farklı teknikler kullanmak gerekebiliyor.”

Katılımcıların birçoğu başarı odaklı eğitimden ziyade değerlerle bütünleşik bir eğitimin var olması gerektiğini düşünmektedir. Değerler eğitimi ile ilgili bu önemli açıklamayı ise (E11, 32) kodlu öğretmen şu şekilde dile getirmiştir: ”Genellikle değerler eğitimi konusunu işlediğimiz zaman çocuklar için zaman kaybı olarak görülebiliyor. Çünkü şu anki eğitim sistemimize baktığımız zaman akademik başarı odaklı haldeyiz. Değerler eğitimi yüzeysel olarak kalıyor” şeklinde durum hakkındaki görüşünü ifade etmiştir.

Katılımcı sınıf öğretmenlerinin çoğunluğunun ortak görüşü şu şekildedir: Değerler eğitimi ile ilgili öğrenciden kaynaklı sorunların, ilkökul öğrencilerinin buldukları yaş itibari ile somut işlemler döneminde olması ile soyut olan değerleri algılamakta zorlanmaları, öğrencilerin duygularının çok değişken olması, sabırsız ve bencil olmaları, empati kurmakta zorlanmaları, hırçın olmaları, ev ile okulda değerlere ilişkin farklılıkların yani tutarsızlıkların olması, çocuğun değerlere ihtiyaç duymaması, en ufak bir şeyde kavgacı ve geçimsiz olmaları, uygunsuz davranışlar sergileme durumlarındaki artışlar, aileden belli doğrularla gelmeleri, vicdan duygusunun gelişmemesi, farklı kültürlerden gelen öğrencilerden etkilenmeleri, ailelerin çocukların her ihtiyaçlarını karşılaması sebebi ile öğrencilerin doyumsuz

oluşları, dış çevreden çabuk etkilenmeleri, akademik odaklı yetiştirilmeleri, şımarık olmaları gibi sorunları görüşleri doğrultusunda ifade ettikleri görülmüştür.

Katılımcı öğretmenlerin birkaçı değerler eğitimi ile ilgili eğitim araç gerecinden kaynaklı bazı sorunların olduğunu ifade etmişlerdir. Bu yönde (E2, 50) kodlu öğretmen, okullarda değerler eğitimi uygulamalarına yönelik eğitim araç gereçleri ile ilgili çalışma yapılması gerektiğini, uygun salonlar ve zaman ayrılması gerektiğini ifade etmiştir. “Mesela okula tiyatro getiriliyor. Sergilenen tiyatrodaki değerler eğitimine yönelik hiçbir davranış yok. Ahlaki bir değer verilmiyor. Bunlar da bu şekilde olunca hiçbir katkısı olmuyor” diyerek görüşünü ifade etmiştir. (E4, 31) kodlu öğretmen ise, öğretmenin gerekli materyali hazırlanması ve derse hazırlıklı gelmesi gerektiğini fakat bunlar zaman aldığını düşünmektedir. Zaman konusunda da öğretmenlerimiz hangi derse nasıl zaman ayıracağı noktasında öğretmenlerimizin çokta zaman ayırdıklarını düşünmediğini ifade etmiştir. Bu görüşüne ek olarak “örneğin öğrencilerimize bir öğrencinin bayrağı öpme sahnesinin olduğu videoyu okulumuzda varsa bir projeksiyon veya akıllı tahta yoluyla izletebiliriz. Sonuçta o videoyu bulup getirmek ve öğrencilerimize izletmek öğretmen açısından bir hazırlıktır ” demiştir. (E8, 30) kodlu öğretmen ise eğitim araçlarından kaynaklı bazen sıkıntı yaşadıklarını ifade etmiştir. Bu konuyla ilgili olarak şu şekilde konuşmuştur:

“Mesela gezi düzenleyeceğimiz zaman sıkıntılar olabiliyor. Geçen yıllarda Yalvaç'ta gezi sırasında kaza oldu. Bizim çalıştığımız çocuklar küçük yaş grubu olduğu için sorunlar, takıntılar olabiliyor. Bir iki öğretmenle idare edemiyoruz. Sorumluluk çok fazla oluyor. Ama aileyi de işin içine katarak gezi düzenlemek daha sağlıklı olur.”

(E11, 32) kodlu öğretmen ise eğitim araç gereçlerinin biraz daha fazla genişletilebileceğini düşünmektedir. Bu konuda “MEB değerlerle ilgili özel materyaller hazırlayabilir. Ya da hangi değerın nasıl verilmesi gerektiği ile ilgili bilgilendirme tarzında seminerler yapıp, broşürler dağıtabileceğini” demiştir.

Katılımcı öğretmenler, eğitim araç gereçlerinden kaynaklı sorunların; okulların fiziki koşulları iyileştirilmeli, uygun salonlar yapılmalı, projeksiyon ve akıllı tahtanın çoğu okulda bulunmaması, öğretmen açısından materyal hazırlamanın zaman alması, MEB'in okullar için yeterli ödeneği sağlamaması, bazı okullarda materyallerin eksik

olması gibi sorunların olduğu katılımcı öğretmenlerin görüşleri doğrultusunda ortaya çıkmıştır.

Katılımcı öğretmenlerin birçoğu ise, değerler eğitiminde çokta eğitim araç gerecine ihtiyaç duyulmadığını düşünmektedir. (K1, 52) kodlu öğretmenin bu yöndeki görüşü: “En güzel malzeme oyun ve fiziki etkinlikler dersinde voleybol diye düşünüyorum. Rakip oyuncu ile hiçbir zaman temas halinde olunmuyor. Dönülerek oynanan bir oyun olduğu için her oyuncunun diğer oyuncunun yerine geçeceğinden dolayı empati kurma olayı gerçekleşiyor.” (K2, 33), (K3, 43), (E7, 46) ve (K8, 32) kodlu öğretmenler de eğitim araç gerecinden kaynaklı sorun yaşamadıklarını ifade etmişlerdir. Bu konu ile ilgili (K2, 33) kodlu öğretmen, “okul öncesi eğitimde olsa belki o zaman öğrencilerin paylaşma düzeyi düşük olduğu için problem olabilir. Ama ilkokul düzeyinde eğitim araç gerecinden kaynaklı bir sorun olmadığını” söylemiştir. (K3, 43) kodlu öğretmen ise, davranış olarak arkadaşının ve okulun eşyalarını nasıl kullanacağını öğretmeye çalıştığını ifade etmiştir. “Çünkü öğrencilerimiz ben demesin. Benim eşyam dememeli. Yani benim eşyamsa korurum ama başkasının eşyası ise korumam dememeliler. Böyle yaparak yardımlaşma, dayanışma ve paylaşımcı olma değerlerini vermeye çalışıyorum ” demiştir. (E7, 46) kodlu öğretmen ise, “eğitim araç gerecinden ziyade Gençlik ve Spor Müdürlükleri'nin bu işte görev alması gerektiğini” düşünmektedir. (K8,32) kodlu öğretmen ise bu doğrultuda şu ifadelerde bulunmuştur:

“Eğitim araç gereçlerinden, idareden ve meslektaşlardan kaynaklanan bir sorun yok. Öğretmen olarak aileleri daha çok işin içine katalım. Bir PDR öğretmenin, bir psikolojik danışmanın veya bir psikoloğun bu işin içine girerek düzenli olarak ailelere seminerler vermesinin, eğitimler düzenlemesinin gerekli olduğunu düşünüyorum. Ailelerin bunun farkında olması gerekir. Çocuktur yapar deyip gülüp geçmemesini, önemsemelerini ve çocukların yarının büyükleri olacağını bilmeleri gerekir.”

Katılımcı öğretmenler, değerler eğitiminin temelinde aslında çokta eğitim araç gerecine ihtiyaç duyulmadığını belirtmişlerdir. Değerlerin eğitimi aşamasında sadece yan etki olarak gerekli olduğu yönünde görüşlerini ifade etmişlerdir. Okul öncesi eğitimde eğitim araç gereçlerinden kaynaklı sorunlar oluşabileceği fakat ilkokul kademesinde bu tür sorunların daha da az olduğunu düşünmektedirler. Değerleri daha çok örtük(gizil) öğrenme yolu ile öğrencilerin içselleştirmesini sağladıklarını ve

özellikle oyun ve fiziki etkinlikler gibi derslerde bunun eğitiminin daha etkili olduğu yönünde görüşlerini beyan etmişlerdir.

Katılımcı ilkökul sınıf öğretmenlerinden bazıları değerler eğitimi ile ilgili idare ve meslektaştan kaynaklı sorunların yaşandığını düşünmektedirler. (E2, 50) kodlu öğretmen bazı okul müdürlerinin resmi yazı ellerinde olmasına rağmen değerler eğitimi uygulama noktasında engel olduklarını ifade etmiştir. Bu durumun zihniyetten kaynaklı olabileceğini düşünmektedir. “Ben birkaç öğretmen arkadaşla birlikte ilçe MEB’de değerler eğitimine yönelik koordinatörlük yaptığım için çok daha iyi biliyorum. Ne yazık ki biz eğitime siyaseti karıştırdığımız sürece bu güzelim değerleri kazandırma noktasında da sıkıntılar yaşamaya devam edeceğimizi” söylemiştir. Bu doğrultuda (E1, 32) kodlu öğretmen ise,

“Hani bilirsiniz biz çocukluğumuzda yedi taş oyununu oynardık. Taşları atıcı takım ebe takıma vurulmadan üst üste çizmeye çalışırdı. Bir arkadaşımız dikkat etmeden gelir ayağı tosar ya da başka bir şey olur hepsi yıkılırdı. Yeniden dizmek zorunda kalırdık. Değerler eğitimi konusunda hem idare hem de öğretmen arkadaşlarımız çok dikkatli olmak zorundalar. Örneğin bir öğrenci izin istemek için idareye gittiğinde idare bir neden ileri sürüyor. Aynı nedeni farklı bir öğrenci öne sürüp idareye izin istemeye gittiğinde o öğrencide kabul görmüyor. İdarenin bu konularda tutarlı olması gerekiyor.”

İdareden meslektaştan kaynaklı sorunlar olduğuna dair (E6, 45) kodlu öğretmen, “idarecilerin temel hedefi başarı yani öğrencinin akademik başarısıdır. Davranışsal boyutta her ne kadar yapalım deseler de ölçülebilir mutlak bir ölçüt olmadığı için ikinci plana atılıyor. Şu anda Milli Eğitim Bakanlığı'nın birinci amacı öğretmek, eğitim ikinci planda kalıyor” demiştir. Bu görüşüne örnek olarak ise şu ifadelerde bulunmuştur: “Hiçbir veli gelip de benim çocuğum empati kurmayı öğrensin demez. Manevi değerlerin de sıkıntı var deyip öğretmene şikayet için gelmez. Aksine hocam matematiği anlıyor mu gibi akademik başarı yönünde cümlelerle bize geliyorlar. Bunun da tabii ki idareyi de ister istemez etkilediğini” ifade etmiştir.

(E4, 31) kodlu öğretmen ise bu konu hakkında “benim için değerli olan bir şey bir başkası için değerli olmayabiliyor. Mesela toplum için Atatürk bir değerdir. Ama maalesef çalıştığımız kurumda öyle arkadaşlarımız var ki bizim kadar değerli görmeyebiliyor.” demiştir. Bu ve benzeri durumların toplumun ayrışmasına da sebep olduğunu ve burada bizlerin ayrışmayı değil bütünleşmeyi ifade edici söylemlerde,

hal ve hareketlerde bulmamız gerektiğini ifade etmiştir. Kısacası bazı siyasi görüş ve düşünce farklılıklarından dolayı ikilemelerin olabildiğini düşünmektedir.

İdare ile öğretmenlerin öğrencilere karşı tutarlı olmaması, uygun okul ikliminin oluşturulamaması, eğitime siyasetin karıştırılması, bazı idarecilerin zihniyet ve düşünce yapısından kaynaklı değerler eğitimine zaman ayırmak istememeleri, okul çalışanlarından bazılarının değerler eğitimine gerek duymaması, okul olarak topyekûn rol model olunmaması, görüş ve düşünce farklılıklarından kaynaklı çalışanlar arasında ayrışmaların yaşanması, idarenin ve öğretmenlerin daha çok akademik başarı odaklı olması nedeniyle değerler eğitiminin ikinci plana itilmesi, sistemin başında olan kişilerden kaynaklı denetimlerin yetersiz kalması gibi sorunların idareden ve meslektaştan kaynaklı sorunlar olduğu katılımcı öğretmenler tarafından ifade edilmiştir.

Katılımcıların bazıları ise değerler eğitiminde idareden ve meslektaşlarından kaynaklı sorun yaşamadıklarını düşünmektedirler. Bu yöndeki bazı katılımcı görüşleri şöyledir: (E5, 36) kodlu öğretmen, öğrencilerin öğretmen ve idare de ne görüyorsa onu rol model aldığını düşünmektedir. “Ama okulumuzda meslektaşlarından kaynaklı herhangi bir sorun yok. Dediğimi değil yaptığımı yap sözünü uygulamalıyız” şeklinde görüşünü ifade etmiştir. (K5, 35) kodlu öğretmen ise, “idareden veya meslektaşlardan kaynaklı bir sorun yaşanmıyor aksine bizleri destekliyorlar” demiştir. Bunların dışında sorun olarak yaşanan durum temelinde öğrencinin önemsememesi ve aile faktörünün yer aldığını belirtmiştir. (E10, 45), (K2, 33) ve (E1, 32) kodlu öğretmen de meslektaşının görüşlerini desteklemektedir.

Katılımcı öğretmenler, idare ve meslektaşların değerler eğitimi konusunda birbirine yardımcı olduğunu ve rol model olma konusunda daha dikkatli olduklarını ifade etmişlerdir. Ayrıca birbirlerini desteklediklerini belirtmişlerdir. Asıl odaklanması gereken konunun veli ve öğrenci olduğunu dile getirmişlerdir.

Katılımcı sınıf öğretmenlerinin bazılarının değerler eğitimi etkinliklerinde karşılaşılan farklı sorunlara ilişkin görüşleri şu şekildedir: (E3, 38) kodlu öğretmen, değerler eğitimine yönelik etkinliklerde en büyük sorunun sınıfının kalabalık olması olduğunu ifade etmiştir. “Sınıfım kırk kişiden oluşuyor. Bu sebepten dolayı her öğrencime değerler anlamında ulaşamıyor veya ulaştıramıyorum” diyerek düşüncesini dile getirmiştir. (E6, 45) kodlu öğretmen ise, öğretmenlere de değerler

eğitimi ile ilgili seminerler verilmesi gerektiğini dűşünmektedir. Bu doğrultuda'' Őu davranıŐ Őu Őekilde kazandırılır, Őu Őekilde içşelleŐtirilir, olumsuz davranıŐı bu Őekilde giderilir gibi çözümlerle öğretmen yetiŐtiren kurumların bunları eğitimine alması gerektiğini'' söylemiŐtir. (E8, 30) kodlu öğretmen ise, öğrencilerin tertemiz bir sayfa olduğunu ve ne verirsek öğrencinin onu aldığını dűşünmektedir. ''Öđrenciden kaynaklı değil de daha çok öğrencinin olduğu ortamdan kaynaklı sorunlar yaŐadıđını'' söylemiŐtir. ''Ben çocuğa yardımlaŐmayı anlatıyorum. Sokakta giderken babası kazara bir hayvana çarptığında durmuyor. O hayvanı veterinerine götürmüyor ve ölüme terk ediyor. Çocukta demek ki bu Őekilde oluyor diye dűşünüyor.'' Böyle olunca da anlattığı her Őeyin havada kaldığını ifade etmiŐtir.

(E9, 41) kodlu öğretmen ise, değerler eğitimi kapsamında çocukların maalesef dıŐ ortamda iletiŐimi ve etkileŐiminin bizim eğitim-öğretim amaçlarımızın tam tersi yönünde olduğunu dűşünmektedir. ''Artık sosyal medya dediğimiz bir olay var. Örneđin kavgalı, dövüŐlü, cinayetli programlar kanallarımızda sürekli yayınlanmakta olduğunu'' demiŐtir. Bunlar bizim verdiğimiz değerler eğitimini neredeyse tamamen etkisiz hale getirdiğini ifade etmiŐtir. (E9, 41) kodlu öğretmen değerler eğitiminde yaŐanan sorunlara diğer katılımcılardan farklı bir bakıŐ açısı ile yaklaŐmıŐtır. Bu yöndeki görüŐü aŐađıdaki gibidir:

''Deđerler eğitiminin bir ders konusu gibi verilmesinden ziyade toplum içerisinde pratiği ile kazanılır diye dűşünüyorum. Çünkü bizim temelimizdir. Çocuk iyi bir meslek sahibi olsa da olmasa da dürüŐlük, sevgi, saygı gibi değerlerin hepsini çocuğa kazandırmalıyız. Çok büyük bir kesimin hammadde olarak okula gelmesine gerek yokken biz zorla herkesi okulda topluyoruz. Okul çocukların kendini gerçekleŐtirebileceđi bir ortam değildir. Deđerler eğitimine konu olabilecek her Őey aslında kuŐaktan kuŐađa aktarılan Őeylerdir. Maalesef okul buna engel oluyoruz. Okul dediğimiz Őey insanları yaŐlarına göre kategorize edip herkesi bir kutuda topluyor. Okul bir bakıma çocukları sosyal hayattan uzaklaŐtırıyor. Herkes kendi yaŐ grubu ile muhatap oluyor. Böyle olunca toplum parçalanıyor, bir üst neslin duygusunu bir alt nesil anlayamıyor. Böylece alt üst iliŐkisi kurulamıyor.''

Deđerlerimiz nesilden nesle aktarılan değerler olduğunu ama bizim bunu ''CD'ye yazar'' gibi yüklemeye çalıŐtıđımızı dűşünmektedir. Ayrıca bu Őekilde verim alınamadığını ve sadece bilgi olarak kaldığını dűşünmektedir. ''Okuldaki müfredat bellidir. Ama bu müfredattaki bu kadar çok bilgi çok da gerekli değildir. Mesela ben

lisede gördüğüm müfredattan hiçbir bilgiyi şu an hatırlamıyorum’’ diyerek görüşünü ifade etmiştir. Bu görüşlerine ek olarak ise şunları söylemiştir:

‘‘Uyuşturucu satıcıları hep okulların önlerindedir. Bunun sebebi tüm potansiyelin okulda olmasından dolayıdır. Yığınla birçok öğrenci okula zorla geliyor. Cendere gibi kendini gerçekleştiremediği bir ortam olunca bir boşluğa gitme düşünüyor. Ve kolay bir av haline geliyorlar. Zorunlu eğitim olmazsa toplum içerisinde bireyler değerlere daha çok sahip olarak yetişir. Biz doğal olan bir şeyi okulda suni bir şeye dönüştürüp yaptırmaya çalışıyoruz.’’

Öğrenciden kaynaklı fazla sorun olmadığını söyleyen (E10, 45) kodlu öğretmen, karşılaştığı en büyük sorunun değerler eğitimi ile ilgili bilgilendirmenin yapılmasına rağmen ailenin o bilgilendirmeyi almaması ve onu önemsememesinden kaynaklı olduğunu düşünmektedir. ‘‘Fakat aile değerlerin hedefini bilirse ve onunla ilgili ailede de aynı eğitim verilirse o çocukta olumlu gelişmeler olur’’ demiştir. Ama bunun uygulanabilir hale gelmesi için okul, aile ve öğretmen arasında işbirliğinin olmamasının şart olduğunu düşünmektedir.

Katılımcı sınıf öğretmenleri genel olarak; aileden kaynaklı, sınıfların kalabalık olması, öğretmenlere değerler eğitimi alanında yeterli seminer verilmemesi, öğrencinin yaşadığı ortamdaki kaynaklı, teknolojik araç-gereç ve sosyal medyadan kaynaklı, zorunlu eğitimin devam etmesi, müfredatın bilgi yüklü olması, aile ile okulun tutarlı ve uyumlu bir şekilde çocuğa yönelik paralel bir şekilde takibin yapılamaması, öğretmen değişikliği gibi sorunların değerler eğitimi olumsuz yönde etkilediğini düşünmektedirler. Bu sorunların en başında ise aileden kaynaklı sorunların geldiği görüşündedirler. Aileden kaynaklı sorunları önlemeye yönelik ise aile ile iletişimin artırılması gerektiği ve ailelere yönelik okul PDR öğretmenleri tarafından veya Halk Eğitim Merkezleri aracılığı ile değerler eğitimine yönelik bilgilendirici seminerlerin verilmesi gerektiğini düşünmektedirler.

4.5. Öğrencilerin Ahlak Gelişimine, Kimlik ve Kişilik İnşasına Yardımcı Olmak Amacıyla Değerler Eğitimi Kapsamında Neler Yapılabileceğine Dair Bulgular

Araştırmaya katılan öğretmenlerden (K1, 52) kodlu öğretmen, okullarda öğrencilerin ahlak gelişimine ve kişilik inşasına yönelik olarak neler yaptıkları ve nelerin yapılabileceğine ilişkin; ‘‘biz genel olarak bir kişiyi kınadığımız zaman bu yaptığın

ahlaki bir davranış değil yani ahlaki değerlere uygun değil diye uyarıyoruz.” Bu şekilde uyarılmak aslında çok genel bir ifade olduğunu düşünmektedir. “Dolayısıyla dürüstlük, hoşgörü, sabır ve empâti gibi değerlerle boş olan ahlakın içi doldurulabilir” demiştir. (K1, 52.) kodlu öğretmen ise bu konuyla ilgili ahlak kelimesinin çocuklar için çok soyut kaldığını ve değerlerin içeriğini de açarak, çocukların seviyesine inerek bu kelimenin boşluğunu doldurmaya çalıştığını ifade etmiştir. Daha doğrusu hayatın içine aldığını düşünmektedir. Bu konu ile ilgili şu örneği vermiştir: “Bugün mesela Hacivat ile Karagöz okuma metni vardı. Onların kişilik özellikleri sorulduğunda yani en yakın arkadaşlarımızdan birinin kişilik özelliklerini yazınız dediğimizde üç tane olumlu kişilik özelliğini kolaylıkla yazabildiler. Fakat olumsuz kişilik özelliğinde ise tıkanıp kaldılar.”

(E3, 38) kodlu öğretmen (K1,52) kodlu meslektaşının düşüncelerine katılmaktadır. Özellikle ilköğretimde somut işlemler döneminde olan öğrencilere dokunduğu, gördüğü veya duyu organlarına hitap ettiği şeyleri vermeye çalışmamız gerektiğini düşünmektedir. Bu yüzden çocuğun yaşayabileceği durumları vererek çocukta ahlaki anlamda da kalıcı davranış değişikliğinin gerçekleşmesinin sağlanabileceğini düşünmektedir. “Örneğin öğrencilerime apartmanınızda tanıdığınız insanlara her gün günaydın diyeceksiniz derim. Her gün karşılaştığınız zaman iyi akşamlar diyeceksiniz. Yani karşılaştığınız zaman selamlaşacaksınız diyorum.”

“Öğrenciye davranışlarımızla örnek olmamız gerektiğini ifade eden (E1, 32) kodlu öğretmen, yapıp ettiklerimizin tutarlı olması gerektiğini düşünmektedir. Tutarsızlıklar öğrencilerin bir işi dahi yerine getirirken layıkıyla yerine getirmemelerine sebep oluyor. Bu düşüncesini şöyle açıklamıştır: “İlerleyen yıllarda meslek sahibi olduklarında iş ahlakında düşüşlerin temeli de böylelikle atılmış oluyor. Öğrencilerimiz yaşları itibari ile somut işlemler döneminde olduğu için hep bir şeylerle özdeşim kurduğunu” söylemiştir. Çocukların televizyon, telefon gibi iletişim araçları etkisinde sürekli bir bombardıman halinde olduğuna vurgu yapmıştır. (K3, 43) kodlu öğretmen ise, “aslında herkes değerler eğitiminin ahlaki boyutu ile ilgili olan kısmını içselleştirerek kazanmış olsa, toplumun huzuru bozulmamış olur. Örneğin trafikteki kurallara herkes uysa trafik kendiliğinden akar gider. Ne trafik kazaları olur ne de cezaları uygulamaya gerek kalır” demiştir. Öğretmen rehberliğinde adalet, eşitlik gibi değerler öğrencilere akıl yürütme

becerilerini geliştirecek şekilde verilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Aynı zamanda ahlaki boyutu olan örnek olayların öğrencilere farklı yönleriyle de sezdirebilmesinin önemine dikkat çekmiştir. Böylece öğrencinin kişiliğinin de oluşumuna katkı sağlayacağını düşünmektedir. Bu doğrultuda “zaten toplumumuzdaki tahammülsüzlüklerin ve birbiri ile çatışmaların en büyük sebebi adalet, empati ve demokrasi gibi değerlerin öğrencilere tam olarak kazandırılmamasıdır.”

(K4, 41) kodlu öğretmen, meslektaşının düşünceleri ile örtüşen ifadelerde bulunmuştur. “Tek başına sınıf öğretmeni ile olacak bir şey değildir. Bunun yanında rehberlik öğretmenin idarenin de katkısının olması gerekir. Milli Eğitim Bakanlığımız da gerekli desteği sağladığı zaman biz öğretmenler de elimizden geleni yaparak olumlu sonuçlara ulaşabileceğimizi” söylemiştir. Aynı zamanda yapılan etkinliklerin sözde kalmaması gerektiğini ve uygulamada da olmasının gerektiğini ifade etmiştir. (K9, 41) kodlu öğretmen “Örneğin doğruluk, dürüstlük gibi değerleri kazandıktan sonra çocuğun kişiliği daha da oturmuş olacağını” söylemiştir. Milli Eğitim Bakanlığı tarafından her sınıfın seviyesine uygun, çocukların dikkatini çekecek animasyon filmlerinin hazırlanabileceğini ifade etmiştir.

Diğer katılımcı öğretmenlerin görüşlerinden farklı olarak; (E5, 36) kodlu öğretmen, “anlatarak değil de sosyal deneyler yoluyla sürpriz ödüllendirmelerle ya da projeler uygulayarak arkadaşına yardım etmesini sağlayarak, hoşgörülü davranmasını sağlayacak projeler oluşturulabilir. Ya da öncesinde söylediğim gibi kermes düzenleyerek maddi durumu kötü öğrencilere yardım etmelerini sağlamak yaşayarak yaparak öğrenmelerini sağlayacağını” demiştir. Ayrıca değerler eğitiminin hepsinin aslında kişilikle alakalı olduğunu düşünmektedir. “Doğruluk, dürüstlük gibi değerlerin hepsi kişilikle alakalı olduğunu söylemiştir.” (E6, 45) kodlu öğretmen çocukların ahlaki gelişimlerinin takibi noktasında şöyle konuşmuştur:

“Çocukların davranışlarını gözlemleyerek bunları belli periyotlarda raporlamak kaydıyla aileye gönderebiliriz. Örnek verecek olursak çocukların sorumluluk bilinci, ödev yapma alışkanlığı, araç gereçlerini eksiksiz getirme alışkanlığı, arkadaşları ile olan ilişkilerinde nezaket kurallarına uyup uymadığı, yardımseverliği gibi değerleri kapsayacak şekilde olabilir. Olumlu davranışları ayrı kategoride, olumsuz davranışları ayrı bir kategoride olacak bir şekilde istatistiksel olarak tutulmalıdır. Her ay kontrol ederek azalıp azalmadığını veya arttığını, azaldıysa sınıf olarak ne yapılabilir. Sonrasında ailelere toplantılarda bunlar sunulmalıdır. Örneğin empati kurma veya saygı gösterme

konusunda sınıfta bir sıkıntı vardır. Bu konuda aileyi de bilinçlendirerek aile ile işbirliği içerisinde çocuğa da yansıtarak istenilen davranış kazandırılabilir.”

(E11, 32) kodlu öğretmen ise, ”ahlak ve kişilik gelişimine geldiğinizde saygı, sevgi, hoşgörü, başkalarının haklarına saygı duymak, kendimize saygı duymak gibi değerlerimizi çocuklarımıza mutlaka vermek gerektiğini” söylemiştir. Karşımızdaki kişiyle iletişim kurabilmek için öncelikle ona saygı duymamız ve düşüncelerine önem vermemiz gerektiğini ifade etmiştir. Böylece çocuğun kişilik gelişimi daha sağlam olacağını düşünmektedir. Etkinliklerdeyse “bir konu hakkında konuşmayıp, öncelikle karşımızdaki insanı dinleyerek fikirlerini öğrenebiliriz. Bunun dışında özellikle kişilik haklarına saygı duymak için çocukların da birbirlerini dinlemelerini sağlayarak, saygı ve hoşgörü konularını özellikle işlediğini ” belirtmiştir.

Araştırmaya katılan öğretmenler okullarda öğrencilerin ahlak gelişimine ve kişilik inşasına yönelik olarak sevgi, saygı, doğruluk, dürüstlük, hoşgörü sabır, empati gibi belli başlı temel değerlerin kazandırılması gerektiğini ifade etmişlerdir. İlkokulda somut işlemler döneminde olan öğrencilerin birden fazla duyu organına hitap ederek, hayatın içinden örnekler vererek, olumlu ve olumsuz davranışların karşılaştırmasını yaparak, özdeşim kurarak, örnek olaylarla sezdirerek, davranışlarımızla örnek olarak, uygun ortamlar yaratıp davranışlarını gözlemleyerek, sosyal deneyler yoluyla sürpriz ödüllendirmeler yaparak, uygulamalı proje etkinlikleri yaparak, öğrencilerin ahlaki yöndeki olumlu ve olumsuz davranışlarını belli periyotlarla raporlayarak, olumlu davranış sergileyen öğrencilerin fotoğraflarını panoya asıp ödüllendirerek, öğrencilerin duyu ve düşüncelerine saygı duyarak, değerleri seviyelerine uygun bir şekilde içselleştirmelerini sağlayarak, tutarlı davranışlar sergileyerek öğrencilerin ahlaki gelişimlerine yardımcı olabiliriz. Böylece sağlıklı, tutarlı ve dengeli bir kişiliğe sahip bireyler yetiştirilebileceği katılımcılar tarafından düşünülmektedir.

Ayrıca (K9, 41) kodlu öğretmen, MEB tarafından ahlaki değerlere yönelik, öğrencilerin seviyesine uygun animasyon filmlerinin hazırlanabileceğini belirtmiştir. (E4,41) kodlu öğretmen ise, öğrencilerin ahlaki gelişimlerine yönelik drama, örnek olay, video izleme gibi etkinlikler yaptığını dile getirmiştir.

Katılımcı öğretmenlerden (E2, 50), (K3, 43) ve (E7, 46) kodlu öğretmenler günümüzde öğrencilerde görülen en büyük ahlaki sorunun yalan söylemek olduğunu ifade etmişlerdir. Bu doğrultuda (E2, 50), “yani şu anda öğrencilerde görülen en

önemli sorun yalan söylemenin bir alışkanlık haline gelmesidir. Bunun ortadan kaldırılması ancak değerler eğitimindeki o doğruluğun öğrencilere hissettirilmesi ile olacak” demiştir. Öğrencinin en ufak şeyde yalana sığınması ve çıkış yolu olarak görmesi onun ahlaki yönden sıkıntılı olduğunu göstereceğini düşünmektedir. (K3, 43) ise, yalan söylemeye ek olarak en büyük ahlaki sorunun öğrencilerin birbirine karşı saygısız davranmaları, bencil davranmaları olduğunu ifade etmiştir. (E7, 46) kodlu öğretmen ise, çocuğun ahlaki gelişimine yönelik okullarda en önemli yapılacak şeylerden ilki yalan söylememesi gerektiğini öğretmek olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca toplumda çocukların her sıkıştığında yalana başvurduğu görüşündedir. “Mesela çocuğa yalanın çok kötü bir şey olduğunu, çocuğun kendisi de yalandan zarar gördüğünü anladığı zaman daha net bir şekilde anlatabiliriz. Çocuk yalandan zarar görmedikçe yalanın kötü bir şey olduğunu anlamaz.” Karakter çok küçük yaşlarda oluştuğu için küçük yaşta verilen değerler eğitimi ile ileriki yaşlarda olumlu etkilerinin ortaya çıkacağını düşünmektedir.

Katılımcı sınıf öğretmenleri (E2, 50), (K3, 43) ve (E7, 46) günümüzde küçük yaş grubu öğrencileri için yalan söyleme alışkanlığında fark edilir derecede bir artış olduğunu düşünmektedir. Öğrenciler yalana sığınmayı tercih etmekte ve yalanı bir çıkış yolu olarak görmeye başlamıştır. (K3, 43) kodlu öğretmen, öğrenciler arasında saygısız davranışlarda bulunmanın ve bencilliğin de arttığını ifade etmiştir. Bütün bunlardan kurtulmak için doğruyu söyleyen öğrencilerin ödüllendirilmesi ve olumlu davranışlarının takdir edilmesi gerektiğini düşünmektedir. (E7, 46) kodlu öğretmen ise, değerlerin çocukların ahlaki gelişimi ve karakteri için küçük yaştan itibaren verilmesi gerektiğini belirtmiştir. Ayrıca çocukların yalan yalan söylemekten zarar görmedikçe yalanın kötü bir şey olduğunu anlamayacağını düşünmektedir.

Katılımcı öğretmenlerden bazıları ise, değerler eğitimi tutarlı bir şekilde verilirse öğrencilerin de kişiliğinin inşasını olumlu yönde etkileyeceğini ve kişilik karmaşasının önlenmesine katkıda bulunacağını ifade etmişlerdir. Bu doğrultuda (K2, 33) kodlu öğretmen, “zaten değerlerin birçoğu ahlaki gelişimi destekleyen değerlerdir. Kişinin sosyolojik, psikolojik açıdan kendisini yargılama süreci yani olumlu yönde bir doğruyu bulma süreci olduğu için ahlaki gelişimine de katkısı pozitif yönde olacaktır” demiştir. Bu düşüncesine ek olarak bir eğitimcinin, öğretmenin ya da o ortamda bulunan bir personelin bir çocuğu dışlaması ya da

hoşgörülü davranmaması öğrencinin ahlaki gelişimini ve kişiliğini olumsuz yönde etkileyeceğini düşünmektedir. Öğrencilere karşı onur kırıcı sözler söylemememiz gerektiğini, yoksa öğrenciyi ahlaki anlamda da kaybedeceğimizi de ifade etmiştir. (K2, 33) kodlu öğretmen ise “değerler eğitimi tutarlı olduğu ve uygulandığı sürece öğrencilerin mutlaka olumlu yönde ahlaki gelişimini sağlar ve başarıya doğru yol alır” diyerek görüşünü ifade etmiştir.

(E8, 30) kodlu öğretmen de, (K2, 33) kodlu meslektaşının düşüncelerini desteklemektedir. Bu yöndeki görüşleri şu şekildedir: “Mesela adalet kavramında öğretmen ailesini tanıdığı bir öğrenciye daha samimi daha içten davranıp da, ailesiyle iletişimi olmayan çocuğa daha soğuk davranıyorsa ya da işte çocuk daha bakımlı temiz diye biraz fazla ilgileniyorsa diğer çocukları biraz daha öteliyorsa, çocuk bunu çok güzel bir şekilde fark edeceğini” söylemiştir. Okulda rol model öğretmen olduğu için öğretmenlerin davranışlarında tutarlı davranarak öğrencilerin ahlaki gelişimlerine katkıda bulunabileceğini düşünmektedir. (E1, 32) kodlu öğretmen de “Öğrenciye davranışlarımızla örnek olmalıyız. Tutarsızlıklar öğrencilerin bir işi dahi yerine getirirken layıkıyla yerine getirmemelerine sebep oluyor. İlerleyen yıllarda meslek sahibi olduklarında iş ahlakında düşüşlerin temeli de böylelikle atılmış oluyor” demiştir.

Kısacası görüş bildiren bu öğretmenler, değerlerin öğrencilerin ahlaki gelişimini pozitif yönde desteklediğini ancak tutarlı bir şekilde verilmesinin çok önemli olduğunu ifade etmişlerdir. Böylece öğrencilerin kişilik karmaşası yaşamasının da önüne geçilebileceğini düşünmektedirler. Öğretmenlerin rol model olmasının önem arz ettiğini belirtmişlerdir. Okul çalışanları olarak tüm personelin hoşgörülü bir şekilde örnek davranışlar sergilemesi, kırıncı ifadelerden kaçınması öğrencilerin ahlaki gelişimlerinde etkilidir. Katılımcımız olan eğitimciler, değerler eğitiminin toplumsal hayatın devamı için öğrencilere doğrudan ya da dolaylı yollardan öğretilmesi ve alışkanlık haline getirilmesi gerektiğini düşünmektedirler.

Katılımcı ilkökul sınıf öğretmenleri, çocukların ahlaki gelişimlerinin ve kişiliklerinin temelini ailede atıldığını ifade etmişlerdir. Bu doğrultuda (K3, 43) kodlu öğretmen, “değerleri kazandırdığımız zaman kişiliği de doğru yönde oluşmuş oluyor. Yalan söyleme, arkadaşlarıyla iş birliği yap, paylaş, dürüst ol, küçüklerini sev, büyüklerine karşı saygılı ol, yardım et gibi bu tarz ifadeleri birebir her fırsatta, her alanda

göstermeye, anlatmaya ve düzeltmeye çalışıyorum” demiştir. Bunun da kişiliklerinin oluşumuna katkı sağlayacağını düşünmektedir. Çünkü “sabah sekizden akşam üç buçuğa kadar zamanlarını okulda geçirdiklerini” söylemiştir. Bu nedenle en başta aileyi eğitmek gerektiğini ifade etmiştir. (E4, 31) kodlu öğretmen, “eğitim ailede başladığı için çocuklar ahlaki gelişim ile ilgili temel kazanımları anne ve babalarından öğreneceklerdir. Okullarımızda öğrencilerin biz öğretmenlerle geçirdikleri vakit bellidir” demiştir. Ahlakın belli bir kesmi ilgilendirdiğini düşünmektedir. Bize göre ahlaklı olan bir durumun başka bir kesime göre ahlâksız bir durum olabileceğini ifade etmiştir. “Burada ahlak olarak belli bir standardı yakalamak adına etik anlamda değerler eğitiminin ön plana çıkacağını” belirtmiştir.

(E6, 45) kodlu öğretmen ise, “babanın çocuğunun yanında küfür etmemesi, annesiyle olan saygısını koruması, sözlü diyaloglarında kullandıkları kelimelere daha çok dikkat etmesi, öfkelenildiğinde öfke kontrolünü sağlanması gerçekleşirse çocuğa da son derece olumlu yönde rol model olacağını” söylemiştir. (E9, 41) kodlu öğretmen de meslektaşları ile aynı fikirdedir. Bu doğrultuda, “değerler eğitiminde rol model olma ve kişilik gelişimi konusunda anne babalara ciddi bir eğitim almaları sağlanmalıdır. Mümkün olduğunca çocuğun ailesiyle daha çok vakit geçirmesi gerektiğini” söylemiştir. Okulun bu konuda yetersiz kaldığını belirtmiştir. (E8, 30) kodlu öğretmen ise, ailenin çocuğunun kimlik ve kişiliğinin gelişiminde baş aktör olduğunu düşünmektedir. Bu düşüncesini şu sözlerle ifade etmiştir:

“Özellikle kimlik gelişimi noktasında 0-6 yaş ve ergenlik dönemi çok önemlidir. Eğer bu süreçte çocuklar doğru kişilerle özdeşim kurabilirse, doğru kişileri kendilerine örnek alırlarsa, bu noktada çocuk daha sağlıklı karaktere sahip bir birey olur. Çocuk dışarıda yalan söyleyerek bazı sıkıntılardan kurtulan birini görürse ve çocuk o kişiyle herhangi bir bağlantı kurduğunda, o zaman kendisi de yalana yönelecektir. Böylece ortada dürüstlük diye bir şey kalmayacaktır.”

Katılımcı öğretmenler, çocukların ahlaki gelişimi ve kişilik inşası için 0-6 yaşın kritik dönem olduğunu bu yüzden değerlerin temelini ailede atıldığını ifade etmişlerdir. Ailelerin eğitiminin bu noktada çok daha önem arz ettiğini düşünmektedirler. Çünkü çocuklar vakitlerinin çoğunu ailelerinin yanında geçirdikleri için ahlaki gelişimlerinin ve kişiliklerinin temeli de aileler sayesinde atılmış oluyor. Ahlakî değerler aile kontrolünde temelde iyi bir şekilde verilebilirse, çocuğun kişiliği ve kimliği de oluşacaktır. Bu da okullara gelen öğrencilerimizin

karakterine yansımış vaziyette ortaya çıkmış olacaktır. Ailede gelişen ahlaki değerlerin ve kişiliğin inşasının üzerine okul aile işbirliği de eklenirse bu noktada verimlilikte sağlanmış olur. Bu konuda anne ve babanın davranışlarıyla çocuğuna karşı örnek rol model olması ve çocuğun olumlu ve olumsuz davranışlarının takibini yapabilmesi gerekmektedir.

Katılımcımız olan (E8, 30) kodlu öğretmen ise, çocukların ahlaki gelişimine ve kişilik inşasına yönelik olarak görüşlerini şu şekilde dile getirmiştir: "Özellikle ilkokula geldiğinizde çocukların ahlak gelişiminde saygı, sevgi gibi değerlerin mutlaka olması gerekiyor. Mesela bir insanın ahlaklı olabilmesi için küçüklerine sevgi duyması, büyüklerine saygı duyması, hayvanları sevmesi lazım." Bunların hepsinin ahlaklı bir birey olmanın temel şartlarından olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca doğruluk, dürüstlük, sevgi, saygı, hoşgörü gibi belli başlı temel değerlerin çocuğun kişilik gelişimi için en başta kazandırılması gerektiğini düşünmektedir. Katılımcı (K6, 32) kodlu öğretmen ise, "Mesela çocukta yalan söylemek bir alışkanlık haline geldiyse, bunun temeline inmeye çalışıyoruz. Temele indikten sonra bunun sebeplerini araştırırız. Sorunun sebebini bulduktan sonra artık sorunu çözmeye başlarız. Bu şekilde çocuğun ahlak gelişimine yönelik etkinlikler yapmış oluruz." Öncelikle çocuklara saygı duyulması ve çocukların fikirlerine önem vermemiz gerektiğini ifade etmiştir. Ayrıca çocukla ilgili yaşanan sorunların temeline inerek sebeplerini bulup, sorunlara somut çözüm yolları üretebilmemiz gerektiğini belirtmiştir.

(E3, 38) kodlu öğretmen ise, değerlerin aileden sonra anaokulunda pekiştirilerek verilmesi gerektiğini, ilkokulda ise derslerin tabanına yayılarak devam etmesi gerektiğini ifade etmiştir. Günlük hayatta ve ileriki yaşamında ahlaki yönden bocalamaması için değerlerin pekiştirilerek verilmesinin, bunun sonucunda verilen değerleri kişiselleştirmesinin daha uygun olacağını düşünmektedir. Bu yöndeki görüşlerine yer verilmiştir: "Değerler eğitimini anaokulundan ve sonrasında ilkokuldan itibaren öğrencilerimize yoğura yoğura vermeliyiz. Bunu yaparken de gerekirse çocuğun önüne örneğin adaletli davranmasını gerektiren durumu vermeliyiz. Çocuğa bunu yaptırmamız lazım. O çocuğa bunu hissettirerek o yükü yüklememiz gerekiyor." (E8, 30) kodlu öğretmen ise, milli ve ahlaki değerlerimizin ayrı bir ders olarak verilmesi gerektiğini düşünmektedir. Bu yöndeki görüşlerine

ilişkin açıklamasına şu şekildedir: “Değerlerimizi çocuklarımıza aşılayabilirsek vatana millete hayırlı bireyler yetiştirmiş oluruz. Önemli olan değerler eğitiminin herkes tarafından benimsenmesidir. Milli değerlerimiz doğrultusunda eğitim verebilmektir. Milli Eğitim noktasında, bakanlık noktasında değerler eğitimine ait ayrıca bir ders olsa başarı bir tık daha artabilir.”

Bazı katılımcılar değerleri kapsayıcı, öğrencilerin ahlak gelişimine yönelik olarak müfredat ve belirli günler haricinde etkinlik yapılmadığını belirtmiştir. Bu doğrultuda (E4, 31), (E5, 36), (K8, 32) ve (E10, 45) kodlu öğretmenlerin ortak düşüncesi şu şekildedir: ”Okullarda müfredat haricinde veya belirli günler dışında herhangi bir etkinlik yapıldığını, yapıyorsa da öyle çok fazla olmadığını” söylemişlerdir.

4.6. Değerler Eğitiminin Öğrencilerin Ahlaki Davranışlarında Etkili Olup Olmadığına Dair Bulgular

Katılımcı sınıf öğretmenlerinin çoğunluğu, değerler eğitiminin öğrencilerin ahlaki davranışlarında etkili olduğunu ve olumlu yönde katkı sağladığını ifade etmişlerdir. Bu doğrultuda (K1, 52) kodlu öğretmen,

“Değerlerini tam olarak alan öğrencilerimiz itişip kakışıp kavga etmiyorlar. Bir de İnsan Hakları ve Demokrasi dersimizde şunu öğrendiler. Benim bedenim sadece bana aittir. Kimse bana dokunamaz. Özellikle erkek öğrencilerimden ittirmek, tekmelemek ya da sert bir şekilde vurmak gibi bir durumla karşılaşmadım desem yeridir. Benim haklarım var, bana bu şekilde de dokunamazsın dediği zaman karşıdaki özür dilerim diyor zaten.”

Değerleri içselleştirdikleri için kötü davranışlarının kendiliğinden yok olup gittiğini ifade etmiştir. (K2, 33) kodlu öğretmen ise bu konu ile ilgili “değerler eğitimi çocukların ahlaki davranışlarına mutlaka katkı sağlar. Çünkü çocuk kendi öz benliğini oluşturuyor. Değerleri içselleştirerek sosyal hayatta yani toplumsal hayatta kendisine bir yer ediniyor. Olumlu davranışlarda bulunduğu kendisine olumlu yönde dönütler aldığını” söylemiştir. Böylece ahlaki yönden daha iyi bir düzeyde, daha kendinin farkında olarak doğru bir insan olma yolunda ilerlediğini ifade etmiştir.

Değerler eğitiminin öğrencilerin ahlaki davranışlarında etkili olacağını düşünen bir diğer öğretmen (E2, 50) ise, şöyle bir örnek vermiştir: “Bugün öğrencimin bir tanesi bardağımı kırdı. Öğrencime sen mi kırdın dedim. Evet, öğretmenim ben kırdım dedi. Hiç önemli değil dedim ve öğrencime sarıldım. Öğrencime tam tersi niye kırdın bardağımı diye bağırıyordum. O çocuk benden korkacak ve yalan söylemeye başlayacaktır.” Dürüst olmanın şart olduğunu ve çocuğun bütün bunları hayatında yaşaması gerektiğini düşünmektedir. (E3, 38) kodlu öğretmen de meslektaşının görüşlerine katılmaktadır. Değerler eğitiminin öğrencilerin ahlaki davranışlarına çok büyük etkisi var olduğunu belirtmiştir.

(E5, 36) kodlu öğretmen de konu ile ilgili olumlu yönde fikir belirtmiştir. Bu doğrultuda şu ifadeleri kullanmıştır: “Ben etkili olduğunu düşünüyorum. Sadece akademik eğitim verirse çocuk matematik yapabilir, fen yapabilir, sosyal yapabilir ama eğer o çocuk belli düzeyde ahlaki gelişime sahip değilse o çocuktan çokta bir şey beklemek sağlıklı olmaz” demiştir. (K5, 35) kodlu öğretmen de değerler eğitimi sayesinde öğrencilerin ahlaki gelişimlerinde adaleti öğreneceğini ifade etmiştir. Adil olmayı öğreneceğini düşünmektedir. Açıklamasını şu şekilde detaylandırmıştır:

“Şiddetten uzak durmasını aile içinde ya da arkadaşlar arasında okulda yaşadığı bir probleme çözümler üretebilmesini sağlar. Bunların hepsinin temelinde de bizim çok önem verdiğimiz saygı, sevgi, hoşgörü, merhamet değerleri vardır. Eğer bu saydığım değerler kazanılırsa ahlaki değerler üzerinde olumlu etkisi olacağını düşünüyorum.”

Katılımcılar, değerler eğitiminin öğrencilerin ahlaki davranışlarına olumlu yönde katkı sağladığı konusunda ortak görüşlerini dile getirmişlerdir. Öğrenciler değerler eğitiminde verilen değerleri içselleştirdiklerinde ve hayatın içinde birebir yaşadıklarında öğrencilerin olumsuz davranışlarda kendiliğinden azalma meydana gelmektedir. Değerler eğitimi insani duyguların gelişimine de katkı sağladığı için ahlaki yönden olumlu davranış sergileyen ve çevresine karşı duyarlı bireylerin yetişmesinde de etkili olduğu düşünülmektedir.

(K6, 32) kodlu sınıf öğretmeni ise, değerler eğitiminin ahlaki davranışlarda etkili olup olmadığının sonucunun zamanla görülebileceğini düşünmektedir. Bu doğrultudaki düşüncesini şöyle belirtmiştir: “Belki gözlemleyemiyoruz. Ama tabii ki etkili oluyor. Bazı çocuklarda verdiğimiz eğitimin sonucunu hemen görebiliyoruz.

Ama bazı çocuklarda da bunu daha sonraki zamanlarda gördüğümüz de oluyor. Biz çocuğun içine bir tohum ekmiş oluyoruz” diye ifade etmiştir.

Katılımcı öğretmenlerin değerler eğitiminin öğrencilerin kazanmış olduğu olumsuz bir davranışın dönüşümünü sağlama noktasındaki düşünce ve görüşlerini şöyle açıklamışlardır: (E1, 32) kodlu öğretmen, değerler eğitiminin asıl amacının öğrencilerin olumlu yönde ahlaki gelişimlerine katkıda bulunmak olduğunu ifade etmiştir. Öğrenciler açısından düşündüğümüzde hiç kazanılmamış bir davranışı kazandırmanın daha kolay olduğunu düşünmektedir. Ama kazanılmış bir davranışı olumlu yönde düzeltmenin daha zor olduğunu ve zaman aldığını belirtmiştir. Özellikle çalıştığı yaş grubuna göre yanlış olan davranışı düzeltmek biraz daha kolay olabilirken, yaş ilerledikçe olumluya dönüştürme noktasında sıkıntılarının daha fazla olabildiğini düşünmektedir. Sert bir otoriter yapıyla öğrencilerdeki olumsuz davranışların düzeltilemeyeceği görüşündedir. Bu durumu şöyle ifade etmiştir:

“Mesela öğrenci ilk başta öğretmeninden çok korkabiliyor. Öğretmenin aşırı tepki vereceğini düşünmekten kaynaklı olabiliyor. Ama öğretmen öğrenciyi karşısına çekip oğlum veya kızım neden bunu yapma gereği duydun diyerek sebebini araştırmalı. Bazen çok kızılacak bir durumun çok mantıklı, geçerli bir açıklaması olabiliyor. Öğrenciyi dinleyerek, onla birebir iletişime geçerek olumsuz davranışlar önlenir.”

(E2, 50) kodlu öğretmen de bir çocuğun olumsuz bir davranışı kazanmasının sebebinin çocuğun yapmış olduğu olumsuz davranışın sonuçlarını göremediği için olumlu davranışlara yönelemediğini düşünmektedir. Eğer iki davranışın sonucunu da görerek aradaki farkı kıyaslayabilse o zaman yanlış terkinin kolay olacağını ifade etmiştir. Bu doğrultuda şu örneği vermiştir: “Mevlana'nın güzel davranışını o öğrenciye aktarıyorsunuz. Değerler eğitimde o güzel insanların rol model olarak anlatılması gerekiyor. Yoksa çizgi filmlerde, dizilerde o yanlış insanları ve karakterleri görüyor. Kendisine onları örnek alıyor.” (K5, 35) ise bu konuda diğer meslektaşlarından farklı yönde görüş belirtmiştir: “Ahlaki boyutunu düşünecek olursak, konuya yeni yasaklardan girebiliriz. Bunun dinimiz için İslamiyet için ne kadar yanlış olduğunu, kötü olduğunu anlatsak çocuğu korkutmadan tabii dinden de soğutmadan yapabiliriz.” Her zaman dini yasakların insanlarda caydırıcı özelliğinin olduğunu düşünmektedir. Bu açıdan bakarak çocuğun olumsuz davranışını olumlu davranışa dönüştürebileceğimizi ifade etmiştir. Olumsuz davranışın olumluya dönüşümü noktasında (E8, 30) kodlu öğretmen,

“Öğrencilerimizin saldırganlık gibi olumsuz davranışları var. Çocukları çevresindeki arkadaşlarına karşı saldırgan bir tutum içerisinde ve arkadaşlarına zarar veriyor. Çocuklar arasında mutlaka küçük çatışmalar olur. Ama çocuğun hem çevresindeki insanları hem de kendini olumsuz derecede etkileyecek saldırgan davranışları varsa, burada çocuğumuza empati kurma yeteneği kazandırabilmemiz gerekiyor.”

Çocuğun yaptığı davranıştan dolayı karşısındakinin ne kadar üzüldüğünü anlayabilmesinin şart olduğunu ifade etmiştir. (E9, 41) kodlu öğretmen ise, “Çocuklar çevreyi genel olarak çok kötü kullanıyorlar. Yerde bir kağıt gördüğü zaman üstüne basıp geçiyorlar. Ama aslında onu almak zorundadır. Veya tuvalet temizliğini kendisi yapmak zorundadır. Temizlik görevlisi tabii ki üstüne düşen görevi yapıp temizliği yapıyor.” Öğrencilerin kendi pislettiği yeri öğrencilerin kendisinin temizlemesi gerektiğini, yaptığı olumsuz davranışın farkında olması gerektiğini ifade etmiştir. Ayrıca çocuklara bu konuda farkındalık kazandırarak olumsuz davranışı olumlu davranışlara dönüştürebileceğimizi düşünmektedir.

Katılımcı sınıf öğretmenleri, öğrenci tarafından kazanılmış olumsuz bir davranışın olumluya dönüşümünü sağlamanın yeni bir değer kazandırmaktan daha zor olduğunu düşünmektedirler. İlkokul çağındaki öğrencilerin kazanmış olduğu olumsuz bir davranışı olumluya dönüştürmek biraz daha kolay olurken, öğrencinin yaşı ilerledikçe yanlış düzeltmek iyice zorlaşmaktadır. Öğrencinin sergilemiş olduğu davranışın sonucunu görmesini sağlayarak; çıkarımda bulunmasını ve aradaki farkı görmesini isteyebiliriz. (E2, 50) kodlu öğretmen ise, olumsuz davranışların olumluya dönüşümü noktasında toplumda yer edinmiş Mevlana gibi tanınan, bilinen, sevilen, sayılan örnek insanların olumlu rol model örneği olarak verilebileceğini düşünmektedir.

(K2, 33), (K3, 43), (E8, 30) ve (K9, 41) kodlu öğretmenler, öğrencideki olumsuz bir davranışın olumluya dönüşümü noktasında tutarlı bir okul aile iş birliğinin gerekli olduğu görüşündedirler. Bu yöndeki düşünceleri şu şekildedir: (K2, 33) kodlu öğretmen, okul, aile ve çocuğun tüm çevresi tutarlı bir şekilde aynı şeyi hissettirirsek çocuğa, olumsuz davranışın olumluya dönüşümünün sağlanacağını düşünmektedir. “Örneğin Avrupa’da bu durum bize göre daha sistemli ilerlemektedir.” (K3, 43) kodlu öğretmen ise, “öğrencilerimizin olumsuz bir davranışının olumluya dönüşümü noktasında kesinlikle tek ayaklı olmuyor. Benim en çok yakındığım konu sınıfta yaptığım çalışmalarında, uğraşlarımda benim tek başına davranış kazandırabildiğim

öğrenci sayısı yirmi kişide iki ya da üç kişidir” demiştir. Ama aileyi bu konuda bilinçlendirip, yönlendirebilirsek ve ailenin tutumunu da ona göre değiştirebilirsek ancak o zaman değerlere yönelik olumlu davranışlar kazandırabileceğimizi düşünmektedir.

(E8, 30) kodlu öğretmen ise, meslektaşlarının görüşlerine katıldığını şu örnekle ifade etmiştir: “Örneğin çocuk diyecek ben evde yanlış bir şey yaptığımda babam beni dövüyor. Ama okula gittiğimde arkadaşım bana yanlış bir şey yaptı. Evde yanlış yaptığımda babam beni dövmüştü. O zaman ben de arkadaşımı döveceğim diyor. Çocuk çözüm olarak onu görüyor.” Çünkü evde gördüğü çözüm yönteminin dayak olması sebebi ile çocuk da sorunun çözümü noktasında rol model aldığı kişiye göre hareket etmekte olduğunu ifade etmiştir. (K9, 41) kodlu öğretmen de diğerleri ile aynı düşünceleri paylaşmaktadır. (E4, 31) kodlu öğretmen ise konuya farklı bir açıdan yaklaşmıştır:

“Genelde bizler davranışçı yaklaşıma göre olumsuz bir davranışın dönüşümü noktasında ödül ceza yöntemini kullanırız. ‘Beni Ödülle Cezalandırma’ diye bir kitap var. Onu okumuştum. Olumsuz bir davranışın ödül ile ortadan kaldırılması o davranışı daha çok pekiştirdiği ile ilgili. Aslında gerçekten biz bu olumsuz davranışı kaldırmak istiyorsak ters mantık yaparak kaldırabiliriz. Okumuş olduğum hikâye şu şekildeydi. Sanırım okuldan çıkan çocuklar her gün trabzanlara yani demirlere bir evin önünden geçiyorlar. Tabii oradaki kişi bu olumsuz durumu kaldırmak için oradan geçen çocuklara bağırıp çağırmak yerine, bak yapmazsanız para vereceğim gibisinden değil. Ne güzel çalışıyorsunuz, benim çok hoşuma gidiyor, bunu her gün yapın diyerek çocuklara para veriyor. Bu durumu bir müddet devam ettiriyor. Sonra para vermeyi azaltıyor. Daha sonra da para vermeyi kesiyor. Tabii çocuklar kendilerine para verilmediği için diyorlar ki: ‘Madem bu adama iyi bir şey yapıyoruz, artık bu işi yapmayalım.’ diyerek yapmaktan vazgeçiyorlar.”

Bu sayede olumsuz bir davranışın ortadan kaldırıldığına dikkat çekmiştir. Yani biz öğretmenlerin aslında bu olumsuz davranışın dönüşümü noktasında öğrencilerimize bol bol nasihat ettiğini fakat bu şekilde soruna çözüm bulmamızın daha etkili olacağını düşünmektedir. Vermiş olduğu örneğe ek olarak; “hani bir musibet bin nasihattan iyidir” sözü ile durumun özetini yapmıştır. Ayrıca öğrencilerin olumsuz bir davranışını ödül ile ortadan kaldırmanın o davranışı daha çok pekiştireceğini düşünmektedir. “Bir musibet bin nasihattan iyidir” diyerek olumsuz bir davranışı

olumluya dönüştürebilmek için öğrencilerimizin yaparak yaşayarak öğrenmelerini sağlamamız gerektiğini ifade etmiştir.

Katılımcı sınıf öğretmenlerinin çoğunluğu, değerler eğitiminin öğrencilerin yeni bir değer kazanmadaki etkisi hakkında olumlu yönde görüş ve düşüncelerini ifade etmişlerdir. Bazı katılımcıların ifadeleri şu şekildedir: (K2, 33) kodlu öğretmen, “örneğin bir çocuk hayvanlarla hiç haşır neşir olmamış ama insanlarla çok iyi pozitif bir iletişimi var. Bu çocuğa ailesi yeni bir hayvan aldığı zaman veya bir bitkinin bakımı sorumluluk olarak yüklediğinde başarılı olacağını düşünüyorum.” Olumlu davranışları kazanmış bir öğrencinin yeni bir değeri kazanma noktasında çokta sorun yaşamayacağını düşünmektedir. Yani geçmişteki kazandığı değerleri yeni değerleri ile pekiştireceğini ifade etmiştir. (E4, 31) kodlu öğretmen ise, konu hakkında şu ifadelerde bulunmuştur: “Hani inşallah öğrenciler karşımıza boş levha şeklinde gelir de olumsuz bir değeri olumluya döndürme noktasında da uğraşmamış oluruz. Ama öyle bir şeyin de mümkünatı yok.” Öğrencilere yeni bir değer kazandırmanın var olan yanlış bir değer, davranışın ya da edinilmiş olumsuz bir durumun değiştirilmesinden daha kolay olduğunu düşünmektedir. Çünkü yanlış düzeltmek daha zor olduğu görüşündedir. (E5, 36) kodlu öğretmen ise, “yeniden kazanma değildir de aslında bildiğimiz değerlerdir. Ama genelde es geçtiğimiz için bunlar söylenince yeni değermiş gibi geliyor” demiştir.

Değerlerin hepsinin birbiriyle bağlantılı olduğunu ifade eden (E8, 30) kodlu öğretmen, Eğer bir çocuk bir değeri tam olarak kazanırsa diğer değerler arkasından içselleşmeye hazır olduğunu düşünmektedir. Yani kendiliğinden geldiğini ifade etmiştir. Bu yöndeki görüşünü şu cümlelerle ifade etmiştir: “Çocukta çalışkanlığı içselleştirdiysek, çalışkan bir bireyin vatanına milletine hayırlı olacağını kavratsaydık, vatanseverlik de arkadan geliyor. Örneğin doğruluğu tam olarak anlattığımda çocuk çevresine kendiliğinden dürüst oluyor. Yani doğruluk dürüstlüğü arkasından getiriyor.”

Katılımcı öğretmenler, ilkokul öğrencilerinin yeni bir değeri önceden kazanmış olduğu değerlerle pekiştirip sahiplenebildiğini düşünmektedirler. Bundan dolayı değerler eğitiminin yeni bir değer kazanmada etkili olduğu ifade edilmiştir. Yeni bir değer kazandırılırken acele etmeden işbirliği içinde zamana yayarak etkili ve bütüncül bir şekilde verilmesi gerektiği düşünülmektedir. Eğitimciler değerlerin

hepsinin birbiri ile iç içe olduğunu, bir değeri içselleştiren öğrencinin diğer değeri kavramasının daha kolay olduğunu düşünmektedirler. Katılımcılar ayrıca yeni bir değeri sıfırdan kazandırmanın var olan yanlış kazanılmış değeri düzeltmekten daha kolay olduğunu dile getirmişlerdir. Çünkü yanlış kazanılmış bir davranışı düzeltmek daha zordur.

(E3, 38), (E7, 46) ve (K3, 43) kodlu öğretmenler, öğrenciler olumlu ve olumsuz davranışlar arasındaki farkı kazandıkları zaman ahlaki yönden daha iyi geliştiğini ifade etmişlerdir. Öğrencinin doğru ya da yanlış davranışın doğruysa neden doğru? Yanlış ise neden yanlış? Olduğunu olayın ya da durumun sonucuna bakarak çıkarımda bulunabileceğini düşünmektedirler: Bu doğrultudaki (E3, 38) kodlu öğretmenin örneği şu şekildedir:

“Nöbetçiyken öğrencinin bir tanesi arkadaşının gözüne vurmuş. Doğru söyle dürüst ol dedik. Tabi ki bizi dinlemedi ve doğru yolu seçmedi. Bak istersen dürüstlüğü seçebilirsin. Çünkü biz öğretmenler biliriz. Kameralardan bakarız dedik. Söz dinlemedi ve yukarıya idare odasına çıktık. Sonra kendi gözleri ile kameradan izledi. ‘Bak dedim bunu dürüst bir şekilde söyleseydin ben sana kızmayacaktım’ dedim. Dürüstlüğü seçmediğin için anneni ve babanı çağıracağız. Bu konuda uyarılacaksınız ve onlarda bu konuda gereken ne ise sana onu uygulayacak dedik. Öğrenci dürüst olmayınca hatasının bedelini ödemesi gerekiyordu. Diğer arkadaşı da tam tersi öğretmenim ben yaptım, hatalıyım, özür dilerim dedi. Biz o öğrenciyi diğer öğrencinin yanında iken sen gidebilirsin deyip gönderdik. Göndermeden önce gel bak izle dedik ve sen dürüst olduğun için sana kızmıyoruz bu seferlik dedik.”

Çocuk ahlaki bir davranış sonucunda yapmış olduğu kötü bir davranışta, o davranışın kötü olduğunu bilmiyorsa ve değerler eğitimini yaparak yaşayarak öğrenmezse ahlaki yönden etkili olmasının beklenemeyeceğini düşünmektedir. Eğer kendisi daha çok zarar gördüğü zaman veya çok istediği zaman daha iyi kavrayabileceğini ifade etmiştir. (K7, 26) kodlu öğretmen ise, “Değerler eğitiminde tüm değerler birbiriyle bağlantılıdır. En temelinde ahlak vardır. Bunun sonrasında sevgi, saygı, hoşgörü de tamamen bunun üzerine inşa edilir. Daha sonrasında sorumluluk inşa edilir. Sonrasında haklarını arama inşa edilir. Bu hep bir bütün içerisinde gelişir” demiştir. Yapmış olduğu davranışın zararlı bir şey olduğunu anlayarak artık hayatında o davranışı tekrarlamayacağını düşünmektedirler.

(E5, 36) ve (K9, 41) kodlu öğretmen ise, okullarda ders odaklı eğitim üzerinde daha çok durduğumuz için ahlaki davranışların ihmal edildiğini düşünmektedirler. Bu doğrultuda (E5, 36) kodlu öğretmen, düşüncesini şöyle örneklendirmiştir:

“Bir örnek vereyim. Mesela bizim burada sorunlu bir öğrencimiz vardı. Dört yıl boyunca buradaydı. Çocuğun birinin kolunu kırmış. İnanılmaz hareketli ve kimse zapt edemezdi. Okuldan gitse de hepimiz rahatlasak diye düşünüyorduk. Babasına diyoruz: ‘İstersen başka okula götür.’ diye ama başka okula götürmesi de çözüm değildi. Sonra bir öğretmenimiz geldi. Bu öğretmenimiz çocuğa çok farklı yaklaştı. Nasıl yaptı diye soracak olursanız, her işi çocuğa yaptırdı. Çocuğu sınıf başkanı yaptı. Çocuğun adı da bu arada Mücahit’ti. Mücahit’e bakıyorum süper başkanlık yapıyor. Arada sorunlar çıkıyordu. İllaki kökten halledilmiyor. Dışarıda bazen eski öğrencileri görüyorum o akademik başarısı çok yüksek olan öğrenciler bizi görmezden geliyor. Kafasını çeviriyor çoğu zaman ama o herkesin bir gitse de kurtulsak dediği Mücahit beni her görüşünde yanıma gelir. Hocam hocam nasılsın? İyi misin diye hatırlımı sorar uzun uzun konuşmadan yanımdan gitmez.”

Böyle olduğunda hayatın her zaman matematik fenden ibaret olmadığına vurgu yapmıştır. Daha çok ahlaki değerler önemli olduğunu ve asıl önemli olanın sevgi, saygı, hoşgörü, merhamet, vicdan gibi değerler olduğunu düşünmektedir. (E8, 30) kodlu öğretmen ise, öğrenciler bir kere dahi olsa doğru davranışta bulunduğu, onun o davranışının devamlılığını sağlayıcı ikinci olumlu pekiştiricilerle ödüllendirilmesi gerektiğini düşünmektedir. Ayrıca öğrencilerin değerleri içselleştirerek kazanması için yapmış oldukları hataları eleştirmek ve cezalandırmak yerine doğrusunu göstermemiz gerekir diyerek düşüncelerini ifade etmiştir. (K9, 41) kodlu öğretmen ise, temel ahlaki davranışların kazandırılabilmesi için öğrencilerle empati kurup, birebir diyaloglarla olumsuz davranışların olumluya dönüşmesinin sağlanabileceğini belirtmiştir. Bu yöndeki düşünceleri şu şekildedir:

“Temizlikle ilgili dağınık sürekli çöplerini yere atan, üstüne başına dikkat etmeyen bir öğrencimiz var diyelim. Bir gün bir sefer bile olsa çocuk çöpünü gidip çöpe attığı zaman çocuğun yanına gidip, aferin benim aslan çocuğuma gibi pekiştiricilerle onu takdir ettiğimiz zaman o çocuk zaten takdir kazanmak için sürekli bu davranışı tekrar edecektir. Çöpleri gidip çöpe atacaktır.”

Katılımcı öğretmen, çocuklar ne kadar değerlerimize uymasa da bu çocuğun mutlaka bir yerde bir şeyi doğru yapıyor olduğunu düşünmektedir. Yapılan bir hatada doğrusunu göstermeden hata yaptığında sürekli biz çocuğu eleştirirsek, cezalandırırsak ve doğruyu göstermezsek bu çocuğun hiçbir zaman doğruyu

öğrenemeyeceğini ifade etmiştir. Sonuç olarak toplumumuzda değerlerimizin tam olarak yetiştirilebilmesi için her yerde bunun uygulanmasının ve içselleştirilmesinin gerektiğine dikkat çekmiştir.

(K9, 41) kodlu öğretmen, olumsuz bir davranışı empati kurarak, hikayeleştirerek, öğrencinin çevresinden örnekler vererek olumluya dönüştürülebileceğini düşünmektedir. Bu doğrultu şu ifadeleri kullanmıştır: “Değerler eğitiminde empatiyi işlediğimizde çocuk empati ile birlikte sevgiyi, saygıyı ve hoşgörüyü de öğrenecektir. Tabi ki bunlar birbiri ile ilgilidir ve bağdaşık bir şekildedir. Bundan dolayı değerler eğitiminin birbiri ile bağlantısı vardır. Mesela empatiyi verirken çocuk sevgi ve saygıyı öğrenir” demiştir. (E10, 45) kodlu öğretmen ise, şu şekilde ifade etmiştir: “Sürekli yalan söylediği zaman başına neler gelebileceğini hikâyeleştirerek veya örnekler vererek anlattığımız zaman bunu olumluya çevirebiliriz. Empati kurdurarak davranışlarını olumlu yönde değiştirebileceğimizi” söylemiştir. Olumsuz bir davranışı olumlu bir davranışa dönüştürmek için değerler eğitiminden mutlaka faydalanılması gerektiği yönünde diğer katılımcılarla ortak fikirdelerdir.

4.7. Sınıf Öğretmenlerine Göre Değerler Eğitiminde Ailenin Rolüne Dair Bulgular

Görüşmeye katılan (E1, 32), (K2, 33), (E2, 50), (K5, 35), (E9, 41), (E5, 36), (E8, 30) ve (K7, 26) kodlu sınıf öğretmenleri, ailenin değerler eğitimi konusunda baş aktör olduğunu ve mutlaka okul aile işbirliğinin sağlanması gerektiğini düşünmektedirler. Katılımcılardan (E1, 32) kodlu öğretmen bu doğrultuda, ailelerin değerler eğitiminde çok büyük etkisinin olduğunu ve çocukların okuldan sonra zamanının çok büyük bir kısmını ailede geçirdiğini ifade etmiştir. Konuyla ilgili olarak şu ifadeleri kullanmıştır: “Eğitim öğretimde yaşadığımız en büyük sıkıntı aileden gelen özelliklerin yani profilin öğrencilerimize yansarak gelmesidir. Değerler eğitimi kazanamamış bir aileden gelen çocukla uğraşmasının daha zor olduğunu” söylemiştir. Ayrıca bir öğrencinin ahlaki davranışlarından ailesi hakkında kestirimde yani tahminde bulunabileceğimizi düşünmektedir. Bu yönde “aile bireylerinin birbirine karşı saygı duymadığı ve şiddetin yaşandığı ortamlarda yetişen çocuklar çok daha hırçın olabiliyorlar. Her şey biri birini tetikleyerek yayılıyor. Aileden

çocuğa, çocuktan arkadaşlarına ve arkadaşlarından çevresine doğru silsile şeklinde yayılıp gittiğini” söyleyerek konuya açıklık getirmiştir. Bu konuda aklına geldikçe söylediği “dünyada kötüler çok olabilir ama biz hiç sıkılmadan iyilik yapa yapa insanları etkileyeceğiz” sözüyle hareket ettiğini dile getirmiştir. (E8, 30) kodlu öğretmen ise, çocukların 0-6 yaşta değerleri ailede kazanacağını düşündüğünü ve okulda sonradan kazanılamayacağı düşüncesindedir. Bu doğrultuda şu ifadeleri kullanmıştır:

“Okulda bir eğitimle ya da örtük öğrenme ile öğrendiği şeyler kalıcı olmazsa yine evine döndüğünde hayatına çokta entegre edemeyecektir. Ailede bu değerleri beslenerek desteklenmesi lâzım. Fakat ailede değerler eğitimi almış çocukların okulda da değerler konusunda desteklenmesi ahlaki gelişimini, kişilik gelişimini ve değerler eğitimi başarıya doğru götürür. Ama benim için değerler eğitiminde en değerli ve en etkili faktör aile faktörüdür.”

(K5, 35) kodlu öğretmen ailenin evdeki davranışlarına çok dikkat etmesi gerektiğini düşünmektedir. Örneğin “evde kararlar alınırken hepinizin fikri alınıyor mu?” diye bir soru sorduğunda “hayır” diye cevap aldığını ifade etti. Gelen cevapların çoğunluğunun ise, “bizim evde bütün kararları babam veriyor. Annem hiç konuşmuyor” şeklinde olduğunu söyledi. Böyle bir ailede yetişen çocuğun etrafındaki insanlara da çok saygısı olmayacağını düşünmektedir. Ya da sevgi değerini işlerken “evde sürekli bir kavga ortamında olan çocuğun kimi sevmesi gerektiğini ya da hangi durumlarda şiddet uygulamaması gerektiğini ve şiddetin kötü bir şey olduğunu” öğrenemediğini ifade etmiştir. (K2, 33) kodlu öğretmen ise, bu konuya farklı bir bakış açısı getirmiştir. Bu yöndeki ifadeleri şu şekildedir.

“Bizim eğitim sistemimiz sanki 6-7 yaşında erken çocukluk eğitimi ile başlayan bir algı var. Aslında çocuklarımızın altı yaşında okula başladığı zaman altı yıllık bir hayat geçmişi var. Bu çocuklar trâvma geçirmiş, cinsel istismara uğramış, ailede zorbalık geçirmiş, zorla çalıştırılan, güven kazanamadan gelmiş çocuklar var. Ya da tamamen saygı ve sevgisini yitirmiş olarak okula başlayabiliyor. Tam tersi aşırı derece şişirilmiş, şımartılmış, bir dediği iki edilmemiş çocuklar var.”

(E2, 50) kodlu öğretmen, çocukta en büyük rol modelin anne olduğunu düşünmektedir. Çünkü çocuk ahlaki davranışları ve değerleri daha çok anneden kazanıp geldiğini ve en ufak yapılan bir yanlışın çocuğa da yansıdığını düşünmektedir. Ayrıca günümüzde aileler parçalandığı için ahlaki çöküntülerin de

beraberinde başladığını ifade etmiştir. Annenin çocuğuna karşı rol model olması yönündeki örneğini şu şekilde vermiştir:

“Bu yıl birinci sınıf okutuyorum. Saat üç, üç buçuk gibi okul çıkışı dışarı çıkıp baktım. Öğrencinin biri kapının yanında oturuyor. ‘Yavrum niye gitmiyorsun?’ diye sorduğumda: ‘Öğretmenim annem tembih etti. Saat dört buçukta gelecekmiş. O zamana kadar beklemem gerektiğini’ söyledi. ‘Annen nerde?’ dedim. ‘Annem güne gitti.’ dedi. Ben de saat dört buçuğa kadar bekledim ve kadın geldi. ‘Neredesiniz hanımefendi’ diye sordum. ‘Yaa işte günüm vardı da bitene kadar beklemesini söyledim’ dedi. Bu çocuk bu yalnızlık içinde nasıl özgüvenini kazanabilir ki?”

Çocuğun dördüncü sınıfa geldiğinde sınıfın en serkeş çocuğu ve en fazla davranış bozuklukları olan çocuğu olduğunu ifade etmiştir. “Eğer anne çocuğuna güzel davranışlar kazandırıp, örnek olamıyor ve zaman da ayıramıyorsa bizim okulda göstermiş olduğumuz çabaların hiçbir karşılığının olmadığını” söylemiştir. (E9, 41) kodlu öğretmen ise, değerlerimizden dürüstlük, temizlik, sorumluluk gibi değerler ailede verildiyse, bu çocuğu değerlerimiz açısından yetiştirmenin daha kolay olduğunu düşünmektedir. Çocukları bazen yaramaz, sorumsuz, saygısız diye damgaladığımızı ifade etmiştir. Fakat ailede bu değerler yoksa biz bu çocuğa ne kadar uğraşırsak uğraşalım olumlu sonuç alamadığımız görüşündedir. Çünkü “çocuk okulda 5-6 saat kalıyorsa geri kalan saatleri ailesiyle geçiriyor. Doğal yaşamını ailesiyle geçiriyor. Okulda verilmeye çalışılan değerlere aile de paralel şekilde davranırsa, olumlu sonuç almanın daha kolay olacağını” düşünmektedir. Ayrıca değerlerle ilgili rehber öğretmenlerin de velilere seminerler düzenlemesi gerektiğini dile getirmiştir.

Katılımcı öğretmenler, öğrenciler okula başlayana kadar ve okula başladıktan sonra vakitlerinin çoğunu ailelerinin yanında geçirdikleri için değerler eğitiminde en önemli faktörün aile olduğunu düşünmektedirler. Öğrencilerin aileden gelen özelliklere bağlı olarak değerleri kazanmış vaziyette okula başladıklarını ifade etmişlerdir. Bu nedenle belli başlı temel değerlerin aileden sonra okulda kazandırılmasının zor olduğunu ifade etmişlerdir. Ailede alınan değerlerin okulla birlikte veli-öğretmen işbirliği içerisinde olumlu yönde kazandırılmaya devam edilmesi gerektiği düşmektedirler. Aynı zamanda okulda uygulanan programdan aileler haberdar edilmelidir. Çünkü aile değerler eğitiminde çocuğun en önemli rol model kaynağıdır. Çocuklar küçük yaşlardan itibaren anne babadan ne görürlerse onu taklit ederek büyümektedirler.

(K6, 32) kodlu öğretmen ise, kadınların iş hayatına girmesi ile çocukların başıboş bırakılmaya başlandığını ve anne baba ilgisinden yoksun bireylerin çoğaldığı görüşündedir. Bu doğrultudaki düşüncesi şu şekildedir: “Kadınların iş hayatına atılması ile beraber anneler çocuklarını daha çok başıboş bırakmaya başladılar. Çocuğu bakıcı büyütüyor ya da anneanne, babaanne büyütüyor. Karakter %90 oranında 0-6 yaşta oluştuğu için çocuk okula gelmeden zaten karakterini oluşturmuş olduğunu söylemiştir.” Bu katılımcımız da ailenin önemine bir kez daha dikkat çekmiştir.

(K2, 33), (E4, 31), (K4, 41), (E7, 46) ve (K1, 52) kodlu öğretmenler, toplumdaki aile yapısında bozulmaların başladığını, parçalanmış aile çocuklarının sayısının arttığını ve buna bağlı olarak aile içi sıkıntıların çocuğu olumsuz yönde etkilediğini düşünmektedirler. Bu yönde bazı katılımcı görüşlerine yer verilmiştir. (K2, 33) kodlu öğretmen, değerler eğitimi ile ilgili aile ile iş birliğine daha çok yeni bir değer kazandırılırken ya da öğrenci ile ilgili o değerden dolayı sıkıntı yaşandığı zaman giriyorum. Fakat parçalanmış aile çocuklarında değerler eğitimi ile ilgili daha çok sıkıntılar olduğunu ifade etmiştir. Bu yöndeki düşüncesini destekleyen şu ifadeleri kullanmıştır:

“Özellikle parçalanmış aile çocuklarında çok büyük sıkıntılar görüyorum. Mesela şöyle bir örnek vereyim. Yedi tane öğrencim babasından nefret ediyor. Çünkü anne baba ayrılmış. Baba başka yerde, anne sosyal hizmetlerin yardımıyla çocuklarıyla birlikte yaşıyor ya da anne ailesinin yanına sığınmış yaşıyor. Yani ben sınıfta baba ile ilgili ya da bir büyükle ilgili bir şey söyleyemiyorum bile. Bu sınıfa bunu söylemem uygun olmaz deyip geçiyorum çoğu zaman. Bazen karşımıza öyle bir metin geldiği zaman o metni atlıyorum. Çünkü o öğrencide o zamana kadar zaten baba nefreti var. Ben okuma metni ile ilgili babaya saygı gösterin, sevin ya da şöyle yapın dediğim zaman o öğrenci için anlamsız kalacaktır.”

Hele bir de başka öğrenciler babaları ile ilgili olumlu katkı sağladığı zaman parçalanmış aile çocukları için çok büyük çöküntü yaratabileceğini düşünmektedir. Çünkü bu öğrenciler daha çok küçük oldukları için nasıl etkileneceklerini bilmiyoruz. (E4, 31) kodlu öğretmen ise, parçalanmış ailelerden gelen çocukların sayısında artış olduğu konusunda meslektaşına katılmaktadır. Bu nedenle günümüzde toplumumuzun aile yapısında bozulmalarında arttığını düşünmektedir. Toplum olarak o çocuklarla karşılaşıldığında çok büyük problemlerin yaşanacağını düşünmektedir. Bu konuda “ciddi anlamda aile, aile sosyal politikalar, kitle iletişim

araçları, medya, sosyal medya, TV, RTÜRK ile ilgili çalışmaların yapılması gerekiyor. Bence eğitimin bu ayakları ihmal edilmemeli. Çünkü aileden biz eğitimcilere gelirken çocuklar boş bir levha olarak gelmiyor” diyerek görüşünü dile getirmiştir.

(K4, 41) kodlu öğretmen ise, öğrenciler okul yaşamında karşılaştığı davranışlarla günlük yaşamında aynı şekilde karşılaşmadığı zaman bir zıtlık, karmaşa yaşadığını ve bir şeylerin zihninde oturmadığını düşünmektedir. Bu nedenle ailelerin okulda öğretilenleri mutlaka desteklemesi gerektiğini ifade etmiştir. Aynı zamanda ailelerin evde çocuklarıyla birlikte vakit geçirmek için zaman ayırması gerektiğini ve onlarla birlikte oyunlar oynaması gerektiğini dile getirmiştir. Toplumumuzun çekirdeğini oluşturan aile yapımızın bozulmaya başladığı ile ilgili şu ifadeleri kullanmıştır:

“Çocuklarımız parklarda arkadaşları ile oyun oynamaktan ve akranları ile arkadaşlık yapmaktan uzakta kaldılar. Kafes gibi evlerde büyütülmeye başladılar. Annelerin birçoğu evlilik programlarına veya dizilere ilgi gösterdikleri kadar çocuklarına, çocuklarının gelişim ve eğitimine ilgi göstermez oldular. Çocukların dede ve ninelerinin sevgi ve tecrübelerini paylaşacağı ortamlar yok olmuş vaziyette. Günümüzde anne ve babalar çocuklarına karşı sorumluluklarını yerine getiremez hale geldiler.”

(K1, 52) kodlu öğretmen de, “sadece elimize gelen hamura şekil veriyoruz. Çocuğu esas yoğuran ailedir. Topluma sunan şekil veren biziz. İlkokul bitince ortaokula geçince çocuk tekrar aileye ve bizden sonraki öğretmenlerine kalıyor” demiştir. Bu süreçte sadece sınıf öğretmenlerinin değil ortaokul öğretmenlerinin de üzerine düşeni yapması gerektiğini ifade etmiştir. Bununla ilgili ise şu ifadeleri dile getirmiştir: “Böylece çocukların eğitim süreci ilkokuldan sonra da devam edebilsin. Çocuk ailede mutlu değilse çocuğun ruh sağlığı bozuluyor. Bizim de o çocuğa sevgi, saygıyı, hoşgörüyü benimsetmemizin zorlaştığını” söylemiştir.

Katılımcılar, parçalanmış aile çocuklarında büyük sıkıntıların gözüktüğünü düşünmektedirler. (K2, 33) kodlu öğretmen, anne baba sevgisinden yoksun bir öğrenciye büyüklere saygının veya sevginin öğretilmesinin daha zor olduğunu ifade etmiştir. Katılımcılar toplumumuzun aile yapısında çöküşlerin başlaması ile birlikte ailelerin çocuklarına karşı olan sorumluluklarını yerine getirmeme eğilimlerinin de arttığını düşünmektedirler. Aile içi yaşanan sıkıntıların çocukları olumsuz yönde etkilememesi için ailelerin çocukları önünde sergilemiş oldukları hâl, hareket, davranış ve söylemleri konusunda daha dikkatli olmaları gerektiğini belirtmişlerdir.

(E5, 36), (K5, 35), (E6, 45), (E8, 30) ve (E11, 32) kodlu öğretmenlerin değerler eğitimi ile ilgili okul aile işbirliği hakkında görüşleri şu şekildedir: (E5, 36) kodlu öğretmen ailenin okulda çocukla ilgili yaşanan sorunlardan haberdar edilmesi gerektiğini düşünmektedir. Bu noktada şu örneği vermiştir: “Örneğin çocuk okulda herhangi bir eşyayı alıyor. Bu eşya kendisine ait olmayan eşya olsun. Şimdi o konuda veli okula gelmeli ki veli ile işbirliği içerisinde bu konuya bir çözüm bulabilelim” demiştir. Böylece velinin de evde bu sorun hakkında çocuğu ile ilgili ilgilenebileceğini düşünmektedir. Ayrıca ailelerin yanında çocukların övülüp çocuklara motivasyon sağlanabileceğini de dile getirmiştir. (K5, 35) kodlu öğretmen ise, okul aile iş birliği konusunda iletişimin şart olduğunu özellikle bu konu ile ilgili rehber öğretmenlerimize büyük yükler düştüğünü ifade etmiştir. Rehber öğretmenlerin aileleri bilgilendirmek, bilinçlendirmek için sürekli toplantılar yapması gerektiğini düşünmektedir. Bu konu ile ilgili şunları söylemiştir: “Sınıf içinde birkaç çocukla veya tek bir çocukla bizim yaşadığımız çok büyük bir problem varsa özellikle o çocukların aileleri ile görüşmeler yapılıyor. Yine rehber öğretmenimizin yardımıyla aileyi yönlendiriyoruz. Kendimiz görüşüp çözümler bulmaya çalışıyoruz” demiştir.

(E6, 45) kodlu öğretmen ise, belli periyotlarda aileleri toplayıp olumlu davranışların geliştirilmesi veya sorunlu davranışların çözümü konusunda velilere ne yapması gerektiği, hangi durumlarda nasıl davranması gerektiği, hangi kelimeleri kullanması gerektiğinin anlatılmasının daha sağlıklı olacağını düşünmektedir. Bu konu ile ilgili şu örneği vermiştir: “Özellikle okul öncesinde ve 1. sınıfta çocukları rol model aldıkları bir oyuncakla konuşturup iç dünyasını öğrenebiliriz. Yapması gerekenleri oyuncak vasıtasıyla oyuncuğun ağzından anlatıp daha çok içselleştirmesini sağlayabileceğimizi” ifade etmiştir. (E8, 30) kodlu öğretmen ise, okul-aile işbirliğinde yaptığımız çalışmaların havada kalmaması için aileye yönelik okulda seminerler, konferanslar düzenleyip velilerimizin bu noktada bilgilendirilmesinin sağlayabileceğini düşünmektedir. Ayrıca diğer katılımcı öğretmenlerden farklı olarak ailelere her ay okulda işlenen değerle ilgili mektup gönderilebileceğini ifade etmiştir. Örneğin “ekim ayı değerimiz bu ve çocuklarımıza bu değerimizle ilgili örnek davranışlar yapılması konusunda bilgi verilebileceğini” söylemiştir. Bunu şu şekilde detaylandırmıştır: “Mesela sorumluluk konusunda çocuğa bir tane yumurta veririz.

Bu yumurtayı kırmadan 5 gün boyunca koruması ve yumurtanın sorumluluğunu 5 gün boyunca alması gibi çalışmalar çocuğa farkındalık kazandırır.”

(E11, 32) kodlu öğretmen ise, okul idaresinin bu konuda okul-aile işbirliğinde ön ayak olması gerektiği görüşündedir. Bunu da “velilerimizle yakın ilişki kurarak onları bu eğitime katarak” gerçekleştirebileceğimizi düşünmektedir. Bu duruma şunu da örnek göstermiştir: “Mesela ailelere hoşgörü eğitimi verilebilir. Örnek verecek olursak bir ailede ilk olarak kumanda kavgası akla gelir. Çocuk çizgi film izlemek isterken, yaşlı amca haberleri izlemek ister gibi. Bu durumu değerler eğitimi ile aşabileceğimizi” düşünmektedir. Aileyi veya yaşlı amcaı da işin içine katarak, drama ve tiyatro yöntemi ile bu eğitimlerin çok kolay yapılabileceğini savunmaktadır. Örneğin “aileyi ve çocukları işin içine katarak beraber bir tiyatro hazırlayabiliriz.”

Katılımcı eğitimciler, değerler eğitiminde aileyi işin içine katınca öğrencinin davranışlarında gözle görülür derecede artışlar meydana geldiğini düşünmektedirler. Öğretmen açısından aile ile işbirliği konusunda idarenin de önemli bir faktör olduğu belirtilmiştir. Aileler öğrenci ile ilgili yaşanan sorunlarda haberdar edilmelidir. Aynı zamanda rehber öğretmenler velileri okullara belli periyotlarla çağırarak değerlerle ilgili bilgilendirici toplantılar yapıp seminerler düzenleyebilirler. Bu sayede aileler çocuğuna nasıl davranması gerektiği konusunda daha bilinçli hale gelerek yönlendirilebilir. Ayrıca (E8, 30) kodlu öğretmen, ailelere her ay okulda verilen değerlerle ilgili mektup gönderilebileceğini ifade etmiştir.

(K2, 33) kodlu öğretmen, bir problem veya olay olduğu zaman hemen anne, baba ya da diğer aile büyüklerini hemen çağırdığını ifade etmiştir. Çünkü “sıkıntı büyümeden birlikte hemen çözülsün” demiştir. Bizim toplumumuzun tahammül düzeyinin ve öfke kontrolünün de çok düşük seviye olduğu görüşündedir. Avrupa’da ise çocuklar küçük yaştan itibaren kurallarla büyütüldükleri için değerler eğitiminin daha da oturtulduğunu düşünmektedir. Bu yöndeki düşüncesini şöyle açıklamıştır:

“Mesela Avrupa’da kurallar ne kadar böyle iyi oturmuş diyoruz. Çünkü oradaki çocuklar o kurallarla doğmuş. Etrafında o kuralları kolay kolay ihlal eden birisi olmamış. Bizim toplumumuz ise bu konuda çok bocalıyor. Örneğin Avrupa’ya gidince emniyet kemerini takıyorlar. Türkiye’ye geldiklerinde ise emniyet kemerini takmıyorlar.”

(K2, 33) kodlu öğretmen, bizim toplumumuzdaki ailelerin çocuklarına karşı tahammül düzeylerinin, öfke kontrollerinin düşük olduğunu düşünmektedir. Böylece en temel değerlerin kaybedilmeye başladığını dile getirmiştir. Katılımcı öğretmenler (E2, 50), (E3, 38), (E4, 31), (E10, 45), (K3, 43) ve (K9, 41) ise, öğrencideki herhangi bir davranış bozukluğunun aileye söylendiği zaman öğretmen suçluymuş gibi tepki aldıkları için arada öğrencilerin mağdur olduğunu düşünmektedir. Bu doğrultudaki bazı katılımcı ifadeleri şöyledir: (E2, 50) kodlu öğretmen, okulla ailenin bir bütün olması gerektiğini, öğrencide yanlış gördükleri davranışları birbirlerine aktarabilmeleri ve hoşgörü ile karşılanması gerektiğini düşünmektedir. Bu sözlerine şu şekilde açıklık getirmiştir:

‘‘Ne yazık ki biz bunları da kaybetmeye başladık. Öğretmen öğrencinin yanlış bir hareketini veliye söyleyemez hale geldi. Çünkü söylediğimiz zaman aile kendisini korumaya alıyor ve öğretmeni suçluymuş gibi göstermeye kalkıyor. Öğretmen de ne yapıyor, veli ile hiç görüşmemeye gayret ediyor. Görmezden gelerek aslında arada çocuk gidiyor ve harcıyor.’’

Bu yüzden veli ile öğretmenin çok ciddi iş birliği içerisinde olması gerektiğini ifade etmiştir. Böylece çocukta gördüğü olumlu ya da olumsuz davranışın kazandırılmasına veya ortadan kaldırılmasına katkı sağlanabileceğini düşünmektedir. (E3, 38) kodlu öğretmen ise, aile olmadan bir değer çocukta oturma ihtimali çok zor olduğu düşüncesindedir. Çünkü aile yoksa o değer tam anlamıyla çocuğa nüfuzu zorlaşmaktadır. Bu konu ile ilgili şu örneği vermiştir:

‘‘Biz bazen anne ya da babayla konuşuyoruz. Sizin çocuğunuzda şöyle bir davranış bozukluğu var. Veya sınıfta bir arkadaşını dövdüğünü söylüyoruz. Bu durumun ne kadar yanlış olduğunu ifade ediyoruz. Anne-baba bazen bıyık altından gülüyor. Ben bunu fark ediyorum. ‘Neden öyle gülüyorsunuz?’ diye soruyorum. Eee hocam işte yanlış mı yapmış falan diyor. Senin çocuğun başka bir çocuğu dövdü diye bunu iyi bir şey zannetme. Bir gün karşısına yanlış bir insan gelir ve onla da kavga etmeyi seçerse başına daha kötü bir şey gelebilir. ‘O zaman ne olacak?’ dedim. Cevap bile vermediler. Aslında bu davranışın yanlış olduğunu ailenin de yüzüne vurarak anlatmaya çalışıyorum.’’

(E4, 31) kodlu öğretmen ise, okulda öğretilenleri ailelerin desteklemesi gerektiğini düşünmektedir. Çünkü çocuk üzerinde ailenin rolünün herkesten daha önemli olduğunu düşünmektedir. Youtube’de öğretmen ile velinin karşı karşıya bir çatışması üzerine konuşulan ifadeleri şu şekilde aktarmıştır:

“Öğretmen aynen şu cümleyi söylüyor. Diyor ki ‘çocuğunuzun ağzından çıkan kelimeleri, cümleleri yapmış olduğu hareketi duysaydınız veya görseydiniz gerçekten çok sıkıntılıydı. Ben de müdahale etmek zorunda kaldım.’ Velinin üslubu aynen şu şekilde: ‘Sen ne öğretmenisin diyor?’ O da matematik öğretmeniyim diyor. Veli öğretmene sen dersinde matematiğini anlat çık diyor. ‘Benim çocuğumun ahlâkı sana kalmadı ve bu durum seni ilgilendirmes.’ diyor. Bu şekilde yaptığımız zaman Bakan Bey: ‘İşin tohumunu bozduk.’ diyor. Veli bozuk olduğu zaman çocuğun bozuk olması çok normaldir.”

Katılımcı öğretmenler (E2, 50), (E3, 38) ve (E4, 31) bazı velilere çocukları ile ilgili ahlaki yönden uyarılarda buldukları zaman velilerin savunmacı davranışları ile karşılaştıklarını ifade etmişlerdir. Bu durumun çocukların değerler anlamında gelişimini de olumsuz yönde etkileyeceği düşünülmektedir. Çünkü ailelerin çocukları üzerindeki rolü ve önemi öğretmenlere göre çok daha büyüktür.

Ayrıca katılımcı öğretmen (E10, 45) okul aile işbirliği noktasında iletişimin fazlasının sıkıntı doğuracağını, hiç olmamasının da sorunlara neden olacağını düşünmektedir. Bu doğrultudaki düşüncesini şu sözlerle ifade etmiştir: “Tabii ki merkezi okullarda bu durum öğretmen arkadaşlarımızın özel hayatını da aksatacak hale geldi. Öğretmen ve veli ile ilgili iletişimin fazlası da sıkıntı, hiç olmaması da sıkıntı yaratıyor. Yani aile okul işbirliği noktasında dengenin kurulması gerektiği düşüncesindeyim.” Velilerin tamamının öğrencilerin değerleri benimsemeleri ve durumları ile ilgili katılımlarının sağlanması gerektiğini de dile getirmiştir. (E4, 31) kodlu öğretmen ise, bu konuyla ilgili şu örneği vermiştir: “Öğrenci okula gelmediği zaman veliyi arıyorum. Diyorum ki bugün çocuğun okula gelmedi. ‘Haa biliyorum ki gelmediğini’ diyor. Veliye çocuğun sigara içiyor diyorsun. Pişkin pişkin ‘ben alıyorum’ diyor.” (E11, 32) kodlu öğretmen ise şu örneği vermiştir: “Örneğin okulda içki kötü bir şey diye anlatıyorum. Öğrenci de ‘öğretmenim geçen akşam bana babam bir yudum içtirdi’ diyor.” (E7, 46) kodlu öğretmen ise, okul aile işbirliği noktasında sıkıntılar çözülsün değerler eğitiminin daha etkili hale geleceğini düşünmektedir. “Yani bu tür velilerin zaten okula gelip gitmediğini” demiştir. Ama çocuğu ile ilgili en ufak bir olumsuzluk yaşansın, hemen bizlerden hesap sormaya kalkar. Merkezî yerlerde okul aile işbirliği daha iyidir. Bizim gibi köy yerlerinde çalışan arkadaşlarımızla bazen değerlendiriyoruz. Çocuk sadece doğrulmuş ve sokağa bırakılmış olduğunu” söylemiştir. Sadece okula gelip gittiği ve fiziksel

ihtiyaçlarının karşılandığı görüşündedir. Duygusal anlamda ve akademik anlamda gelip ilgilenen olmadığını ifade etmiştir.

Katılımcı öğretmenlerin ortak görüşlerinden çıkan yorumlar ise şöyledir: Velilerin öğrenciler üzerinde aşırı beklenti oluşmasına bağlı gereksiz iletişim fazlalığının öğretmenlerin özel hayatını da aksatacak dereceye gelmesinden şikâyetçi olduğunu ifade etmişlerdir. Ailelerin çocukların davranışları ile ilgili çok ilgisiz kaldıklarını ve başarılarını arttırıcı iletişim yolunu tercih etmeyi ön plana tutulmasından öğretmenlerin bu durumdan rahatsız olduğunu düşünmektedirler. Ayrıca öğretmen ve aile işbirliği ile ilgili aradaki iletişim dengesinin kurulması gerektiğini dile getirmişlerdir.

Katılımcı sınıf öğretmenleri (E6, 45) ve (K8, 32) değerler eğitiminin temelini ailede atıldığını ve ailelerin çocuklarına bilinçli bir şekilde rol model olması gerektiğini düşünmektedirler. Bu doğrultudaki düşünceleri şu şekildedir: (E6, 45) kodlu öğretmen, rol model olma anlamında ailenin bilinçli olması ve iki yetişkinin kendi arasındaki diyalogun çocuk varken biraz farklılaşması gerektiğini düşünmektedir. “Örneğin evde bir çocuk varsa haber, maç izlerken tepkisini daha sakin tonda göstermelidir.” (K8, 32) kodlu öğretmen ise, anne babanın her davranışın çocukların önünde yapılmaması gerektiğini bilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Bu yönde şöyle bir örnek vermiştir:

“Mesela diyoruz ki ‘Küfür kötü bir şeydir, insanlara küfür etmeyelim.’ Bizim uğraştığımız sorunlardan bir tanesi diyeyim. Öğrenci diyor ki ‘Öğretmenim maç izlerken babam da küfür ediyor.’ Ne diyebiliriz ki bu durumda. Çocuk ‘Babama da söyle küfretmesin, babama da kız o zaman durmadan küfrediyor.’ diyor.”

Bu konuda görüş bildiren katılımcı öğretmenler, değerler eğitiminin ailede başladığını ve öğrencilerin ahlaki değerleri de aileden kazanarak okula geldiklerini ifade etmişlerdir. Ailelerin çocuklarına karşı olumlu rol model olarak değerleri kapsayıcı davranış geliştirmelerine yardımcı olunabilir. Ayrıca okul olarak ailelerin katılımını sağlayıcı etkinlikler düzenlenebileceği düşünülmektedir.

4.8. Okul Dışı Çevrenin Özellikle Kitle İletişim Araçlarının Değerler Eğitiminin Amacına Ulaşımı Noktasındaki Bulgular

Katılımcı sınıf öğretmenlerinin çoğunluğu, okul dışı çevrenin özellikle de kitle iletişim araçlarının değerler eğitiminin amacına ulaşmasındaki olumlu etkilerinden daha çok olumsuz etkilerinin olduğu düşüncesindedirler. Bu doğrultuda (K2, 33), (E4, 31), (K5, 35), (K6, 32), (E7, 46), (E11, 32), (K1, 52), (E2, 50) gibi katılımcılar bu konu ile ilgili ortak görüş belirtmişlerdir. Konu ile ilgili (K2, 33) kodlu öğretmen şu örneği vermiştir: ‘‘Yine çok bilindik bir dizi ‘Çukur’ dizisi çocuklar bileğine yazıyor, duvara kazıyor. Ben sadece iki bölümünü izledim. Sadece öğrencilerim izliyor, ne var diye merak ettim. Ben o iki bölümden oturdum ve yaklaşık otuz kadar anormallik çıkardım’’ demiştir. Dizideki karakterlerin birbirine çok bağlı ve can ciğer dost olduklarını düşünmektedir. Fakat hepsinin ailesini terk edipte birbirine yaklaşmasının manidar olduğunu düşünmektedir. Yani buradan dizi hakkında şu sonucu çıkarmıştır: ‘‘Dostluk arkadaşlık çok güzel ama sen daha ailenle çok iyi ilişki kuramamışsın ki dostunla ne kadar iyi ilişki kurabilirsin. Ya da uyuşturucu ile mücadele ediyor ama hepsinin eli silahlı. Hep yaptıkları işlerin yasalara aykırı’’ olduğunu söylemiştir.

(E4, 31) kodlu katılımcı ise, ‘‘dizilere bakıyoruz, herkes zengin. Çalışan yok herkes patron. Alavere ve dalavere ile ahlak dışı olaylar cereyan ediyor. Güvenli olmayan, genel ahlaka aykırı, şiddet içeren, müstehcen, zararlı düşünce içeren siteler, çocukların kişiliğini ve ahlakını olumsuz yönde etkilediğini’’ dile getirmiştir. Bu tür sitelerin sanal âlemde çocukların yanlış insanlarla arkadaşlık kurmasına, çocuğun evini terk etmesine, kötü arkadaşlar edinmesine ve cinsel istismara zemin hazırladığını düşünmektedir. Ayrıca ‘‘toplumumuzda bu tür durumları normalmiş gibi kitle iletişim araçlarında gösterirsek, çocuklarımız bütün bunları kendi hayatlarında da normalmiş gibi algılayıp uygulayacağını’’ ifade etmiştir. Bu durumun kitle iletişim araçlarının silahlı gibi kullanılmasına sebebiyet verdiğini düşünmektedir.

(K5, 35) kodlu öğretmen de konu ile ilgili şu örneği vermiştir: ‘‘Dünkü yaşanan olay mesela öğrencinin öğretmenimize bıçak çekmesi ve öğretmenimizin vefât etmesi. Bunların hep çocukların izlediği dizilerin, internette oynadıkları dövüşlü kavgalı oyunların bir sonucu olduğunu düşünüyorum.’’ Bunun da çocuklardaki iyi niyetli

güzel alışkanlıkları köreltip, kötü davranışlara davetiye çıkardığını düşünmektedir. Çünkü oradaki karaktere bürünerek onun gibi olmaya çalıştıklarını düşünmektedir. Bu yüzden de kitle iletişim araçlarının olumsuz yönde çocuklarımızı etkilediği görüşü ağır basmaktadır. (K6, 32) kodlu öğretmen de meslektaşını şu sözlerle desteklemektedir: “Şu an televizyonda yayınlanan sayısız dizi var hiçbirinin ben faydalı olduğunu düşünmüyorum. Çocukların şu an hepsi dizi izliyor. Bu dizilerin hiçbirinin değerleri kazandırdığını düşünmediğini” söylemiştir. Günümüzde ailelerin bu konuda bilinçsiz olmalarından ve çocuklarını takip etmemelerinden yakınmaktadır. Milli değerlerimize örf ve adetlerimize, geleneklerimize uygun dizilerin çekilmesi gerektiğini savunmaktadır. Ayrıca toplum olarak seçici izlemeyi öğretmemiz gerektiği de belirtmiştir. (E7, 46) kodlu öğretmenin yakındığı durum ise “kitle iletişim araçları özellikle telefon ve tabletin çocukların elinden artık düşmüyor” olmasıdır. Çocukları bu konuda ailesi yönlendirmiyorsa, çocuklar için bu sürecin çok zararlı olacağını düşünmektedir. Çünkü “çocuğu tamamen boş hayallere kaptırıyor” diyerek konuyu özetlemiştir.

(E11, 32) kodlu öğretmen ise, özellikle kitle iletişim araçlarında çok fazla şiddet, insanları kandırma, yalan söyleme gibi hareketlerden çocukların olumsuz yönde etkilendiğini düşünmektedir. Çünkü “çocuklar artık eskisi gibi rol model olarak öğretmeni değil televizyonda gördüğü, kendince kahramanları örnek alıyorlar” demiştir. Milli değerlerimize, örf ve adetlerimize, geleneklerimize uygun diziler çekilmesi gerektiği konusunda (K6, 32) kodlu katılımcı ile aynı görüştedir.

Katılımcı öğretmenler, kitle iletişim araçlarının çocuklara anne-babanın kontrolü altında bilinçli bir şekilde kullanılmasının önemli olduğunu ifade etmişlerdir. Çocukların özellikle TV dizilerindeki ve bilgisayar oyunlarındaki karakterleri kendilerine örnek almaları sonucunda onlar gibi hareket etmeye başladıklarını dile getirmişlerdir. Bu durumun çocukların günlük hayatla uyuşmayan davranışlarda bulunarak değerlerimizden uzak kalmalarını tetiklediği düşünülmektedir. Ayrıca kitle iletişim araçlarının bazı şeyleri normalmiş gibi algılamamızı sağlayarak olumsuzlukları bizlere empoze ettiği düşünülmektedir. Televizyon, bilgisayar, telefon gibi kitle iletişim araçlarında izlenen şeylerin çokta değerlerimize uygun içerikte olmadığı düşünülmektedir. Ayrıca katılımcılar, kitle iletişim araçlarının zamanımızı boşa harcadığını düşünmektedirler. Değerlerin bizim için kalkan görevini görmesini

istiyorsak, kitle iletişim araçlarının kullanımı konusunda ailelere çok büyük görev düşmektedir. Çocukların boş hayaller peşinde koşmasının önüne geçilmesi gerektiği düşünülmektedir.

(E2, 50) kodlu öğretmen ise, kitle iletişim araçlarının olumlu yönde etkisinin olabilmesi için çocukların seviyesine uygun programların yapılması gerektiğini düşünmektedir. Bu doğrultuda şunu söylemiştir: “Çünkü çocuk görüntüyü zihnine alıyor. O görüntü çocuğun zihninde karakterine dönüşüyor. Yalan bir karakteri gözlemlemişse o yalancı karakterde olan vasıfları olduğu gibi kendi üzerine alıyor” demiştir.

Katılımcı öğretmenler (E1, 32) ve (K7, 26) son dönemlerde internet üzerinden oynanan “Mavi Balina” oyununun çocukları olumsuz yönde etkileyerek etkisi altına aldığı ifade etmişlerdir. (E1, 32) kodlu öğretmen konu ile ilgili “haberlerde de çok sık duyduğumuz internet üzerinden oynanan ‘Mavi Balina Oyunu’ vardı. Çocukları intahara kadar sürükleyen zararlı bir oyun olduğu halde gerekli tedbirlerin bir türlü alınmadığını” ifade etmiştir. Öğrencilerimiz bizim geleceğimiz olduğu için onları kesinlikle başıboş bırakmamamız gerektiğini düşünmektedir. Ancak bütün bunları yaparken de öğrencinin özgürlüğünü kısıtlamadan ve baskı kurmadan yapmamız gerektiği görüşündedir. (K7, 26) kodlu öğretmen ise, konu hakkında şu sözleri sarf etmiştir: “Çocuklar şiddet içeren film izlediği zaman arkadaşlarına da bunu uyguluyor. “Mavi Balina” isimli oyun vardı. Birçok çocuğumuz bu oyun yüzünden hayatını kaybetti” demiştir. Ailelerin bu konuda çocuğuna sınır koyması gerektiğini ve çocuğunu birebir takip etmesinin önem arz ettiğini dile getirmiştir.

Katılımcılar, çocukların özgürlüğünü kısıtlamadan, üzerlerinde fazla baskı kurmadan, çokta başıboş bırakmayarak ailelerin çocuklarının birebir takibini yapmaları gerektiğini düşünmektedirler. Katılımcı öğretmen (E1, 32) son dönemlerde internet üzerinden oynanan “Mavi Balina” oyununun çocukları olumsuz yönde etkileyerek etkisi altına aldığı hatta çocukları intahara kadar sürüklediğini ifade etmiştir. Çocukların kişilik ve karakter gelişimini de olumsuz yönde etkileyen bu tür bilgisayar oyunları için gerekli tedbirlerin alınması gerektiğini düşünmektedir. Katılımcı öğretmen (K7, 26) ise, şiddet içeren olumsuz konuları işleyen programların ve bilgisayar oyunlarının çok fazla olmasından dolayı ailelerin

özellikle televizyon ve bilgisayar kullanımı konusunda çocuklara sınır getirmesi gerektiğini düşünmektedir.

Katılımcı öğretmenler (K3, 43), (K4, 41), (E5, 36) ve (E8, 30) kitle iletişim araçlarının aşırı kullanımının çocukları asosyal hâle getirdiğini ve değerlerden yoksun yetişmelerine sebep olduğunu düşünmektedirler. Bu doğrultuda (K3, 43) kodlu öğretmen, “bilgisayar oyunlarında çocuk hep vurdulu, kırdılı, asmalı, kesmeli, biçmeli oyunlar oynuyor. Geliyor okulda aynı şeyleri uygulamaya çalıştığını” söylemiştir. Ayrıca “bilgisayarın ve tabletin başında çok fazla vakit geçirdikleri için sosyallikten uzak oyun oynamayı bilmeyen çocuklar ortaya çıktığını” da ifade etmiştir. Bu yüzden gruplaşmayı, oyun oynamayı bilemedikleri için birçok sorunun da ortaya çıkabildiğini düşünmektedir. Çocukların artık evde annesi, babası ve kardeşleri ile de konuşmayan, aşırı bencil davranan ve yaptıkları işlerden zevk almayan bir neslin yetiştiğini düşünmektedir. “Asosyaller yani elinden gelse yemek bile yemeyecekler” demiştir.

(K4, 41) kodlu öğretmen ise, “bilgisayarın kontrolsüz kullanıldığında çocuklarda nasıl bağımlılık yaptığını, internette olumsuz davranışlar ve arkadaşlar edinilmesine sebep olduğunu, zararlı sitelerin olduğunu unutmamak gerekiyor” demiştir. Bu nedenle çocuklarımızın beden ve zihin gelişimini de olumsuz yönde etkisi altına aldığını düşünmektedir. Olumsuz etkilerinden birisinin de “oyunlarda kazanamama duygusu ve duruma tahammül edememe” olduğunu ifade etmiştir. (E5, 36) kodlu öğretmen de, “yüz yüze görüştüğümüz insanların yüzüne kötü bir şey söyleyemezken; sosyal medyada çocuklar tanımadığı insanlara kötü sözler kullanmaktan çekinmiyorlar. Uygunsuz sözler söylüyorlar. Hatta küfür bile edebiliyorlar” demiştir. Sanal ortamda açıkçası “klavye delikanlılığı” yaptıklarını düşünmektedir. Ayrıca hangi konuda dizi çekiliyorsa sokakta çocuklarda o dizilerin yansımalarını gördüğümüzü ifade etmiştir.

(E8, 30) kodlu öğretmen ise, olumlu olduğu kadar olumsuz etkilerinin de var olduğunu düşünmektedir. “Mesela internette, bilgisayarda sürekli adam öldürmenin ön planda olduğu oyunlar yer almakta. Şiddet, saldırganlık, bencillik bu oyunlarda hat safhadadır. Bu oyunlarda tek başına oyundan çıkma ön planda olmakta ve bencillik çocuklara aşılıyor” demiştir. Okulda öğretmenler ne kadar yardımseverlik, sevgi, saygı, hoşgörü, empâtiyi anlatsa da bu tarz programlarla

çocukların sürekli içli dışlı olduktan sonra öğretmenlerin o çocuğa bir şey veremeyeceğini düşünmektedir. Ailelerin bu noktada teknoloji kullanımında, internet kullanımında çocuğunu sürekli takip etmesi gerektiğini ifade etmiştir.

Katılımcı öğretmenler, kitle iletişim araçlarının değerler eğitiminin amacına ulaşmasını engellediği görüşündedirler. Sosyallikten uzak, şiddete meyilli, saldırgan, oyun oynamayı bilmeyen, arkadaşları ile geçinemeyen, yaptıkları işten zevk almayan, aşırı bencil davranan çocukların sayısında gün geçtikçe bir artışın olduğu düşünülmektedir. Ayrıca bilgisayar gibi kitle iletişim araçlarının kontrolsüz kullanıldığında çocuklarda bağımlılık yaparak çocukların beden ve zihin gelişimini olumsuz yönde etkilediği ifade edilmiştir. Sürekli anne baba ile çatışan, tahammülsüz şiddete meyilli çocukların sayısında artışın olduğu düşünülmektedir. Bu konuda ailelerin çocuklarını teknolojinin doğru kullanımı ile ilgili sürekli olarak takip etmesi gerektiği düşünülmektedir. Öğretmenler okullarda istediği kadar sevgi, saygı, hoşgörü, empati, yardımseverlik gibi değerleri aktarmaya çalışsa da kitle iletişim araçlarından olumsuz etkilenen öğrencileri değiştirmenin zor hâle geldiğini düşünmektedirler.

Katılımcı öğretmen (E10, 45) ise, dizilerin ve gereksiz yarışma programlarının yerine çocukların değerler eğitimini pekiştirici programların sayısının artırılması gerektiğini düşünmektedir. Bu doğrultuda, “görsel iletişim araçlarında bazı çocuk programları değerler eğitiminde olumlu etkiler yapıyor. Özellikle değerler eğitiminin gelişmesi için çocuk programlarının daha çok artırılması gerektiğini düşünüyorum” ifadelerini kullanmıştır. Birkaç programla sınırlı tutulmaması gerektiğini düşünmektedir. Önemli olan dizilerin ve yarışmaların değil, özellikle çocukların değerlerini arttıracak eğitici programların artırılması gerektiğini ifade etmiştir.

Katılımcı sınıf öğretmenler (E5, 36), (E6, 45) ve (K8, 32) Youtube da Youtuberların çekmiş olduğu videolardaki üslûbun, kullanılan kelimelerin çocukların seviyesine uygun olmadığını ve çocukları değerler eğitimi anlamında da olumsuz yönde etkilediği düşünülmektedir. Bu konu ile ilgili (E5, 36) kodlu öğretmen, “en başta korkuyu öğreniyor. Mesela Youtube'dan videoları izlerken korkabileceği, hoşuna gitmeyeceği videolar izleyebiliyor. Sürekli başında duramıyoruz. Televizyonda veya telefonda şiddeti korkuyu öğreniyorlar” demiştir. Aynı zamanda çocuğun okul dışında arkadaş çevresinin aileler tarafından araştırılması gerektiğini de ifade

etmiştir. (E6, 45) kodlu öğretmen ise, ‘‘youtube'daki youtuberların çektiği videolar veya ailelerin çektiği videolarda, ne kullanılan kelimelere dikkat ediliyor, ne üsluba dikkat ediliyor. Ne de çocuğun seviyesine uygunluğuna dikkat ediliyor’’ demiştir. Görsel iletişim araçlarında olayların çok hızlı aktığını ve dolayısıyla çocukta günlük hayatta her şeyden çok çabuk sıkılma görülebildiğini belirtmiştir.

(K8, 32) kodlu öğretmen ise, ‘‘youtuberler var, bunlardan bir tanesi de Enes BATUR’dur. Ben de bunu geçen dönem duydum. Hiç duyduğum bir şey değildi. O zaman 1. sınıfları okutuyordum. Çocuklar Enes BATUR şöyle böyle diye konuşuyordu. Bu çocuklar ne izliyor diye merak ettim ve açıp izledim.’’ Bu kişinin cümlelerinin çoğunun küfürle başlayıp, küfürle bittiğini ifade etmiştir.

Katılımcı öğretmenler, Yotube da faydalı videolar olmasına rağmen Youtuberların çekmiş olduğu ve çocuklar açısından içeriği uygun olmayan videoların daha fazla ilgi görerek çocukları etkisi altına aldığı düşünölmektedir. Çocuklar bu tür videoları açar açmaz korkuyla, şiddet içeren sahnelerle karşı karşıya kalmaktadırlar. Kitle iletişim araçları ile baş başa bırakılan çocukların sürekli başında durulamadığından ne tür videoları izledikleri de bilinmemektedir. Bütün bunlara bağlı olarak var olan değerlerimizin adeta baltalandığı düşünölmektedir. Dolayısıyla çocukların günlük hayattan da çok çabuk sıkılabileceği düşüncesi katılımcı öğretmen (E6, 45) tarafından ifade edilmiştir. Katılımcı öğretmenler, internetin kontrolsüz şekilde kullanımının önüne geçmek için gerekli filtrelemelerin ve kısıtlamaların yapılması gerektiği düşünmektedirler.

Katılımcı öğretmen (K3, 43) ise, okul dışı çevrenin ve kitle iletişim araçlarının değerler eğitiminin amacına ulaşmasına hiçbir olumlu etkisinin olmadığını düşünmektedir. Öğrencilerin aileden sonra değerleri kazanıp kazanamaması yönündeki ikinci büyük etkenin kitle iletişim araçları olduğunu ifade etmiştir. Bu konuyla ilgili ‘‘televizyonlardaki şiddet içeren programlar, bencillik içeren diziler çok çok olumsuz yönde etkiliyor. Çünkü çocukların bütün bunları izlediğini’’ söylemiştir. Katılımcı öğretmen televizyondaki dizilerin izletilmemesi gerektiğini ve tablet, telefon, bilgisayar gibi kitle iletişim araçları üzerinden oynanan oyunların yasaklanması gerektiğini düşünmektedir. ‘‘Çocuklar izledikleri dizilerdeki ve oynadıkları oyunlardaki karakterlere bürünerek davranış geliőtiriyorlar. Tek doğrunun bunlardan ibaret olduğunu düşünerek, kendi kişilik ve karakterlerini de

oluşturamıyorlar” demiştir. Bütün bunlardan dolayı katılımcı öğretmen, okul dışı çevrenin ve kitle iletişim araçlarının değerler eğitimini olumsuz etkilediğini düşünmektedir.

Katılımcı öğretmen (E9, 41) ise, televizyondaki bazı programların değerlerle uzaktan yakından alakası olmadığını ifade etmiştir. Ayrıca toplumumuzun aile yapısına zarar verdiğini düşünmektedir. Bu doğrultuda şu örneği vermiştir: “Örneğin bahçede sohbet eden iki kişi mi, daha çok izlenir; yoksa iki kişi kavgaya etti. O mu daha çok izlenir? Sohbet edenler dikkatimizi bile çekmez. Entrika, şiddet bunlar insan olarak zaafımızdır. Bu konularda televizyon programlarında işlenince insanların ilgisini çektiğini” söylemiştir. Pozitif yayın yapan kitle iletişim araçlarının var olduğunu fakat bu programların reytinginin çok düşük olması sebebiyle aileler tarafından izlenmediğini düşünmektedir. “Bizim aile yapımızı, toplum düzenimizi dejenere eden şeyler” olduğunu ifade etmiştir. Bu durumdan çocuklar da ister istemez etkilenecek çocukların değerlerden yoksun büyümelerine sebep olabilmektedir.

Katılımcı öğretmen (K8, 32) ise, sosyal medya ve TV’den izlenenlerin günlük hayatla bağdaşmadığı için çocukların zamanla psikolojilerini de olumsuz yönde etkilediğini düşünmektedir. Bu doğrultuda şu ifadeleri kullanmıştır: “Televizyonda da diziler var. Adamlar birbirleri ile çatışıyorlar. Hiçbir çatışmaya polis gelmiyor. Hep haksızlıklar var ve böyle olunca da günlük hayatı da bu şekilde zannediyorlar. Durum böyle olunca tenefüslerde silah yapmaya başlıyorlar. Silahçılık oynuyorlar” demiştir. Ayrıca katılımcı öğretmen, ailelerin de bilinçlendirilmesi ile bizim örf, adet ve geleneklerimize uygun programların çocuklarımıza izlettirilebileceğini düşünmektedir. Aksi tâktirde “öğrencilerimiz kitle iletişim araçlarından izlemiş oldukları olumsuz örnekleri kendilerine rol model alarak okulda tenefüslerde kâğıttan silah yaparak silahçılık gibi oyunlar oynamaya devam edeceklerini” söylemiştir.

Bazı katılımcı sınıf öğretmenleri ise, okul dışı çevrenin özellikle kitle iletişim araçlarının değerler eğitiminin amacına ulaşmasını sağlamada olumlu etkilerinin de olduğunu düşünmektedirler. Bu doğrultuda görüş ve düşünceleri ifade eden katılımcı öğretmenlerden (K1, 52), “kötü örnek hiçbir zaman için örnek değildir. Kötü örnekler olumsuz davranışları pekiştiriyor. Kitle iletişim araçlarını zaten çocuğun hayatından çıkartamayız. Dolayısıyla hem olumlu hem olumsuz yanlarının

olduğunu” söylemiştir. Ailenin kontrolü ile kullanılırsa kitle iletişim araçlarının zararlarından çok rahat kurtulabileceğimizi düşünmektedir. Olumlu yani ise “TRT’nin ya da onun seviyesinde olan çizgi filmlerle, animasyonlarla çocuklar çok daha güzel değerlerine sahip çıkabiliyor. Ya da değerler çok daha rahatça yaşatılabiliyor” demiştir.

(K4, 41) kodlu öğretmen ise, konu ile ilgili olarak “sınıfımızda tablet bağımlısı, telefon ve bilgisayar bağımlısı olan öğrencilerimiz var. Ailelerle bu konuları konuşuyoruz. İşbirliği sağlayabilirsek başarılı oluyoruz” demiştir. Belirli saatlerde öğrenme amaçlı olmak kaydıyla ve aile kontrolü altında olursa izin verilebileceğini düşünmektedir. Yani iletişim araçlarının yerinde ve zamanında kullanıldığı zaman faydalı olacağını vurgulamıştır. (E8, 30) kodlu öğretmen ise, “internetin içine girdikten sonra ne kadar sağlıklı gelişimi, ne kadar olumlu yönde etkileyecek bilgi varsa bir o kadar da olumsuz yönde etkileyecek video, oyun vs. bulunduğunu” söylemiştir. Olumlu etki olarak ise, “eğitici videoların” olduğunu belirtmiştir. Burada özellikle ailelerin bilinçli teknoloji kullanımı konusunda bilgilendirilmesi ve çocukların bu yönde internette izledikleri videolar konusunda takip etmeleri gerektiğini düşünmektedir. (K7, 26) kodlu öğretmen ise, olumlu etkileri hakkında “kitle iletişim araçları hem görsel hem ritim hem de sözlü olduğu için çocukta daha kalıcı oluyor. Çizgi film ve belgesellerle donatılmış güzel programlar var” olduğunu söylemiştir. Çocuklara bunlar aracılığıyla değerlerimizi aktarabileceğimizi düşünmektedir.

Katılımcı öğretmenler, kitle iletişim araçlarının ailelerin kontrolü ve takibi altında kullanıldığı takdirde değerler eğitiminin amacına ulaşmasında olumlu etkilerinin olabileceğini düşünmektedirler. Tabi ki bu kitle iletişim araçlarının kullanımı konusunda öncesinde ailelerin bilgilendirilerek bilinçli teknoloji kullanımını öğrenmeleri gerektiği düşünülmektedir. Özellikle TRT de yayınlanan çocukların seviyesine uygun çizgi filmlerin, animasyonların, belgesellerin, eğitici programların değerler eğitiminin amacına ulaşmasına ön ayak olduğu ifade edilmiştir. Ayrıca internette hem göze hem de kulağa hitap eden eğitici ve öğretici videoların, oyunların da bulunduğu belirtilmiştir. Tablet, telefon ve bilgisayar bağımlısı öğrencilerin kontrolünü sağlamak için ailelerle işbirliği yapılabileceği belirtilmiştir. Kitle iletişim araçlarının yerinde ve zamanında kullanılmasının değerler açısından da olumlu

sonuçlar doğuracağı dūřunılmektedir. Bu nedenle derslerde verilen ödevleri araştırmak için kaynak olarak kullanılırsa öğrencilere katkısı olacaktır.

Katılımcı đretmen (E1, 32), teknolojik aletlerin hayatımızda çok büyük yer kapladığını ve olumlu yönde kullanabilirsek değerler eğitiminin amacına ulaşmasına da katkı sağlayabileceğini dūřunmaktadır. Bu yöndeki görüşüne yönelik olarak řu rneęi vermiştir: ‘‘Albert Einstein atomu bulup parçalamıştır. Yapılan icatlar ve buluşlar insanları yaşattığı gibi, tam tersi bir o kadar insanın ölümüne de sebep olabileceğini’’ söylemiştir. Çocuklar açısından ise çocuklarımızın geleneksel halk oyunlarına yönlendirilmesinin faydalı olabileceğini’’ dūřunmaktadır. Bununla ilgili açıklama ise řu şekildedir:

‘‘ğrencilerimizi kitle iletişim araçlarından uzaklaştırarak sokağa ekebilmeliyiz. Bu yıl ilçemiz genelinde bir okulumuzun organizasyonu ile dokuztaş, okçuluk, kaleli yakan top, bilye oynama, mendil kapmaca, kese atma, kevgirle su taşıma, şişe devirme gibi geleneksel oyunlar oynandı. Etkinlik festival havasında iki tam gün boyunca sürdü. Her ne kadar organize edilifinde sıkıntılar yaşansa da çocuklar yarışmalar sayesinde çok mutlu oldular ve eğlenceli vakit geçirdiler.’’

Katılımcı đretmen (E1, 32), icat ve buluşların insanlar tarafından olumlu yönde kullanılabileceği gibi tam tersi olarak olumsuz bir şekilde de kullanılabileceğini ifade etmiştir. Deęerler eğitimine uygun filmler, oyunlar, slaytlar öğrencilere izletildiğinde kitle iletişim araçlarının amacına uygun kullanıldığı belirtilmiştir. Kitle iletişim araçlarının olumsuz etkilerinden öğrencileri uzaklaştırabilmek için geleneksel sokak oyunlarının yaygın bir şekilde çocuklara oynatılması gerektiğini dūřunmaktadır. Bu sayede evden dışarıya çıkmayan sürekli tablet, bilgisayar ve telefonun başında vakit geçiren içine kapanık çocukların değerlerimizle taņřmalarının sağlanacağı dūřunılmektedir.

Katılımcı đretmen (K2, 33) ve (K5, 35) kitle iletişim araçlarının değerler eğitiminin amacına ulaşması noktasında pekte bir etkisinin olmadığını dūřunmaktadırlar. Ancak belli başlı programlar izletildiği zaman olumlu etkisinin olabileceğini dūřunmaktadır. Bu yöndeki görüşlerine (K2, 33) kodlu öğretmenin açıklaması řu şekildedir: ‘‘Biz kendi ocuęumun büyüme aşamasında belirli çizgi filimler, animasyonlar izlettik. Her řeyi izletmedik. Kendim bilerek ve bularak takip ettim. Mesela ekolojik çizgi fimler izleterek ocuk üzerinde hayvan sevgisi ve acayip bir şekilde çevreye karşı

duyarlılığın oluşturduğunu gördüm.” Bu konu ile ilgili diğer bir açıklaması ise şu şekildedir:

“Örtük öğrenme ile filmlerimizde, dizilerimizde, yarışmalarda biz şunu veriyoruz. Paran varsa değerlisin yani kıymetlisin. O da olmadı, cebinde silahın varsa insanlar sana saygı gösterir. Hadi o da olmadı diyelim. Çete şeklinde grup kurmuşsan senden iyisi yok. Ya da kadın erkek ilişkilerinin çok küçük yaşlarda da normal olduğunu, normalleştiğini yansıtıyor. Veya öğretmen öğrenci ilişkisinde öğrencinin öğretmenine saldırayabileceği ya da öğretmenin öğrencisine şiddet gösterebileceği veriliyor. Yine buna keza bir kolluk kuvveti polis, asker kaba kuvvet gösterebilir. Ya da halk kural ihlali yapar gibi bütün bunlar kitle iletişim araçlarında örtük öğrenme ile çok güzel verilebiliyor.”

Katılımcı öğretmen (K2, 33), çocuğunun büyüme aşamasında belli başlı animasyon filmlerini ve ekolojik çizgi filmleri izleterek çocuğuna hayvan sevgisini ve çevreye karşı nasıl duyarlı olması gerektiğini değer anlamında kazandırdığını ifade etmiştir. Bu tür amaçlar için yapılmış filmleri de sınıfında sinema saati etkinliği kapsamında öğrencilerine izlettiğini belirtmiştir. Ama kitle iletişim araçları tam tersi yönde bilinçsiz bir şekilde kullanılırsa örtük öğrenme ile filmlerde, dizilerde, yarışmalarda değerleri hiçe sayan durumları normalmiş gibi algılamaya devam edeceğimizi düşünmektedir.

Katılımcı öğretmen (E3, 38) ise, kamu spotu dediğimiz kısa tanıtıcı ve eğitici videoların çocukların duygularına dokunarak farkındalık kazanmasını sağladığını ve üzerlerinde güzel etkilerinin olduğunu düşünmektedir. Kitle iletişim araçları doğru kullanıldığı taktirde düşmanımız değil tam tersi yönde çocukların verilen değerleri içselleştirmelerinde etkili olduğu görüşündedir. Bu doğrultudaki görüş ve düşüncesine yönelik şu örneği vermiştir: “Japonya’da insanların tramvaya binerken nasıl yol açtığını gösteren bir video vardı. Sonra bunun aynısı ülkemizde Eskişehir’de metroda yaşandı. Bizzat birebir aynısıydı. Ve şu anda bakıyorum insanlar asansöre inerken binerken bunu yapmaya başladılar” demiştir. Kamu spotu dediğimiz şeylerin değerler eğitimine büyük katkısının olduğunu düşünmektedir. Bu konu ile ilgili ayrıca şu örneği de vermiştir:

“Örneğin bir dizide Kızılay ile ilgili bir kesit verilebilir. Mesela ‘Çocuklar Duymasın’da’ Çanakkale ile ilgili bir sahne vardı. Zaten biz onu kullanıyoruz. Çocuklar normalde Çanakkale Şehitleri ile ilgili doğru düzgün bir şey dinlemezken bu izledikleri videolarla verilen değeri içselleştirmeleri çok daha kolay oluyor. Çünkü o dizideki usta oyuncu o değeri o kadar güzel veriyor ki yerine göre çocuğu ağılatıyor. Aslında

kitle iletişim araçları düşman değil. Ama doğru kullanılması şartı ile tabiki.”

Kitle iletişim araçlarının hele ki şu zamanda ve dönemde çocukları çok olumsuz yönde etkilediği düşünülmektedir. Bu doğrultuda katılımcı (K2, 33) şu ifadeleri kullanmıştır: “Aslında çocuklara izlenen filmler çok masum gibi gelebiliyor. Mesela filmlerde evlilik dışı ilişkiye özendirme, yalan söyleme, durumu kurtarmaya çalışma gibi birçok değeri yok eden şeyler veriliyor” demiştir. Bu değerleri yok eden şeylerin farkında olmadan alttan alttan verildiğini düşünmektedir.

4.9. Öğrencilerin Medyadan ve Sosyal Medyadan İzlediği Filmlerin, Oynadığı Oyunların vb. Durumların Değerler Eğitimi Üzerindeki Etkilerine Dair Bulgular

Katılımcı öğretmenlerin bazıları, öğrencilerin medya ve sosyal medyadan izlediği filmlerin, oynadığı oyunların vb. durumların değerler eğitimini olumlu yönde etkilediğini düşünmektedirler. Buna dair (K2, 33), (K5, 35), (E4, 31) ve (E5, 36) kodlu katılımcı öğretmenler görüşlerini şu şekilde ifade etmişlerdir: (K2, 33) kodlu öğretmen, “ben mesela sosyal medyadan hesap açtım. Sadece öğrencilerimin yapmış olduğu etkinlikleri sergiliyorum. ‘Aaa öğretmenim instagrama koyacak mısınız?’ deyip verilen bir görevi çok kolay yapıyorlar. Ama bu yine tamamen kendisini göstermekten ibaret bir çaba” olduğunu söylemiştir. Kendi çalışmasını orada görmek istediği için pozitif katkısının olduğunu; yoksa çokta davranış değişikliği yaptığını düşünmediğini ifade etmiştir.

(K5, 35) kodlu öğretmen, “internetin olumlu yönde kullanılıp derslere entegre edildiği zaman pozitif katkılarının olduğunu görüyorum. Çünkü ben kendi sınıfımda dijital araçlarla eğitim yapıyorum. Çoğu dersimi etkileşimli tahtada işliyorum. Amaca uygun kullanıldığında temel sunum becerilerini, özgüvenlerini geliştiriyor” demiştir. Öğrencilerimiz çağımızın dijital çocukları olduğu için EBA’dan falan destekleyerek ödevlendirmeler yaptığını ifade etmiştir. “Fakat işin sosyal medya boyutu ile kalırsak çokta olumlu yönünün olduğunu düşünmediğini” söylemiştir. (E4, 31) kodlu öğretmen ise, medya ve sosyal medya olumlu bir durumu gösteriyorsa illaki olumlu etkilerinin de olacağını düşünmektedir. Örneğin “telefonu yararlı bir şekilde kullanırsak olumlu etkisini kullanmış olacağımızı” ifade etmiştir. Eğitici

içeriklerin olduğu uygulamaların ve videoların bulunması gerektiğini düşünmektedir. Bu konu ile ilgili şu örneği vermiştir: “Mesela 3-4 yaşındaki bir çocuk kendi anadilinde bile konuşamaz iken çok faydalı olan uygulamalar ile İngilizce öğrenebilir. Ben ilk görev yerinde çocuk Türkçe konuşmayı bilmez iken şimdiki çocuklara bakıyorum. Öğrencilerin İngilizce ve Çince gibi dilleri öğrenmeye başladığını” söylemiştir. Sonuç olarak, olumlu uygulamaların kullanılması ile olumlu davranışlar ve değerlerin kazandırılabilceğini düşünmektedir.

(E5, 36) kodlu öğretmen ise, konu ile ilgili medya ve sosyal medyanın değerler eğitimini hem olumlu hem de olumsuz yönde etkilediği fikrindedir. Olumlu yanına şu örneği vermiştir: “Mesela bazen güzel çizgi filmler olabiliyor. Çocuklara yardımseverliği, merhameti, iyiliği anlatan çizgi filmler. Benim kızımın da izlediği bir çizgi film var. Ben de izledim. Orada bir karakter var. Çok iyi karakter sürekli iyilik yapıyor ve sürekli o karakter kazanıyor.” Böylece iyilik kazandığı için kızının da bundan etkilendiğini ve buna bağlı olarak iyilik yapmaya başladığını düşünmektedir. Ama ne yazık ki bunun tam tersi konuların da olabildiğini düşünmektedir. “Örneğin mafya dizileri var. Kanların göl olduğu şiddet dizileri de var. Çocuk bunları görünce tabii ki psikolojisi bozuluyor. Biz büyüklerin bile psikolojisi bozuluyor Çocukların nasıl bozulmasını” demiştir. Televizyonda filmler başlarken istediği kadar artı yedi desin, artı sekiz desin çocukların mutlaka bunun bir yolunu bulup izlediğini ifade etmiştir.

Katılımcı öğretmenler, çocuklar ebeveynler kontrolünde seviyelerine uygun videolar izleyip, seçici davranarak eğitici içerikli videolardan faydalanırlarsa medya ve sosyal medya ve sosyal medyanın olumlu katkısının olabileceğini düşünmektedirler. Yoksa çocuklarda bilgi kirliliği ile birlikte davranış bozukluklarının da başlayacağını düşünmektedirler. Bu doğrultuda (K2, 33) kodlu öğretmen, öğrencilerin sergilemiş oldukları etkinlikleri sosyal medyada paylaştığında, verilen görevi çok daha hevesle yaptıklarını gözlediğini belirtmiştir. Ayrıca web araçlarını yani internet üzerinden EBA gibi etkinlik siteleri derslere entegre edildiği zaman olumlu yönde faydalarının olduğunu düşünmektedir. Örneğin FATİH projesi kapsamındaki akıllı tahta sayesinde öğrencilerin etkileşimli sunum becerileri, robotik kodlama ve özgüvenleri gelişmektedir. Katılımcı (E5, 36) ise, yardımseverlik, merhamet, iyilik gibi değerleri anlatan çizgi filmlerdeki karakterlerin çocukları olumlu yönde etkilediğini hatta

izledikleri çizgi filmlerdeki konuşmalar sayesinde çocukların kelime hazinelerinin de geliştiğini düşünmektedir.

Katılımcı öğretmenler (K1, 52), (E1, 32), (K4, 41) ve (E11, 32) kodlu öğretmenler, sosyal medya, medya kullanımının ve bilgisayar oyunlarının belli yaş grubuna kadar kısıtlanması hatta yasaklanmasının gerektiğini düşünmektedir. Çünkü sonrasında çocukların dış çevre ile olan bağları kopararak arkadaş çevresinin de azalmasına sebebiyet veriyor. Böylece asosyal bir şekilde yetişen çocukların değerler eğitimindeki gelişimini de olumsuz yönde tamamladığı düşünülmektedir. Bu doğrultuda (K1, 52) kodlu öğretmen, özellikle günümüzde bilgisayar oyunları gibi oyunların çocukları asosyal hale getirdiğini düşünmektedir. Değerleri alan çocukların ise daha sonra kendi kendisini oluşturduğunu ifade etmiştir. Böylece çocuğun kendi kendini disiplin edebildiğini düşünmektedir. “Ben kitap okuyabilirim, işte oyun oynayabilirim, zaten yapacak çok işim var gibisinden kendini sorgulayarak kendi kararını kendisinin verdiğini” söylemiştir. (E1, 32) kodlu öğretmen ise, sosyal medyaya belli yaş sınırına kadar hiç girilmemesi gerektiğini düşünmektedir. Ancak “öğrenci ancak bazı şeyleri içselleştirdi ise belirli düzeyde sınır olması gerekebileceğini” söylemiştir.

(E6, 45) kodlu öğretmen de konu ile ilgili olarak “biz eskiden hep dışarda sokakta oynardık. Bizler daha paylaşımcı bir nesilde büyüdük. Ama şu anki nesil paylaşımcı olmadığı gibi çok aşırı benciller. Kısacası neslimiz çok tehlikeli geliyor. Çünkü vicdan duyguları yok. Toplum içine öğrencilerimiz çok fazla girmiyor” demiştir. Öğrencilerin küçük yaştan itibaren ellerinde telefonları, tabletleri olduğu için bir köşeye çekilip sadece onunla iletişim kurduğunu ve çevresi ile etkileşimlerinin olmadığını düşünmektedir. “Zaten bu durum aile fertlerinin hepsini etkisi altına almış vaziyette. Herkes bir köşeye çekilmiş etkileşimden uzak, iletişimleri kopuk, birbirini anlamıyorlar.” Bütün bu sebeplerden dolayı sonrasında çok daha büyük problemler bizleri beklediğini ifade etmiştir. En ufak bir şeyde tahammülsüz davranışlar sergilenerek aile huzurunun kaçmasına da sebep olabildiğini belirtmiştir. (K4, 41) kodlu öğretmen ise, “kitle iletişim araçlarını olumlu yönde kullanırsak olumlu etkisinin olacağını düşünmektedir. Bu konu ile ilgili şu örneği vermiştir: “Sınıfımızda tablet bağımlısı, telefon ve bilgisayar bağımlısı olan öğrencilerimiz var. Ailelerle bu konuları konuşuyoruz. İşbirliği sağlayabilirsek başarılı oluyoruz.

Ailelere tavsiyeler veriyoruz” demiştir. Belirli saatlerde kontrol altında oynamalarına izin verilebileceğini fakat öğrenme amaçlı olmak kaydıyla izin verilirse olumlu etkilerinin olabileceğine inanmaktadır.

(E11, 32) kodlu öğretmen ise, olumsuz etkilerini önlemeye yönelik çocuklara, hayatın sadece oyunlardan ibaret olmadığını göstererek arkadaşlarıyla daha çok vakit geçirmelerini ve böylece iletişim kurmalarını sağlayabileceğimizi düşünmektedir. Oyunların daha çok arkadaşlarıyla gerçek hayatta oynamalarını sağlayabilecekleri etkinliklerden olması gerektiğini ifade etmiştir. Mesela “bilgisayarda silahlı oyun oynayacağına sokakta arkadaşlarıyla saklambaç oynamalarını sağlayabiliriz” demiştir. Bu şekilde çocukların birbirleriyle olan iletişimlerinin de artacağını düşünmektedir. Çünkü “değerler eğitimi ne kadar çok yaygınlaştırırsak çocuklarımızı da o kadar çok kazanırız.”

Katılımcı öğretmen (K1, 52), değerlerimizi kazandırmak için öğrencilerimizi başıboş bırakmayarak hemen olumlu şeylerle doldurursak olumsuz şeylere yönelmelerini de engelleyebileceğimizi düşünmektedir. Katılımcı öğretmen (E1, 32) ise, bir öğrenci ancak bazı şeyleri içselleştirdiğinde kitle iletişim araçlarını sınırlı bir şekilde kullanabileceğini düşünmektedir. Bundan dolayı şimdiki nesillerde paylaşma ve vicdan duygularının olmadığını hatta çevresi ile etkileşimlerinin de azaldığını düşünmektedir. Ayrıca en ufak bir olumsuzluk karşısında tahammülsüz davranışlar sergileyebilmektedirler. Katılımcı öğretmen (K4, 41) ise, öğrencilerde tablet, bilgisayar ve telefon bağımlılığının önüne geçebilmek için ailelerle toplantı yaparak iş birliği içerisinde belirli saatlerde aile kontrolü altında kullanmalarını sağlamak gerektiğini düşünmektedir.

Katılımcı öğretmen (E1, 32) ise, sosyal medyada kimsenin mutsuz bir anını paylaşmayıp hep mutlu anını paylaştığı için diğer insanların psikolojilerini de olumsuz yönde etkilediğini düşünmektedir. Bu doğrultudaki görüşünü şu şekilde ifade etmiştir: “Çünkü kimse mutsuz bir anını paylaşmıyor. Hep yiyip içtiğini, gezip tozduğunu kısacası gösterişli olmayı paylaşıyor. Bütün bunları takip eden kişilerde onlar çok mutlu ben neden onlar kadar mutlu değilim şeklinde bir algı yaratıyor” demiştir. Ya da “öğrenci kendini her şeye algısal olarak kapatıp, kendine başka bir dünya” yaratıyor. Bu nedenle sosyal medyanın hem yetişkinler için hem de öğrenciler için uygun olmadığını düşünmektedir. Hatta “insanlarda sosyal medyanın

aşırı bağımlılık yaptığına dairdir birçok makale var.” Sosyal medyanın güvenli bir ortam olmadığını öğrencilerimize sürekli olarak söylememiz gerektiğini ifade etmiştir. Kesinlikle “internette tanımadığınız kişilerle sohbet etmeyiniz” diye telkinlerde bulunuyoruz. Ayrıca sosyal medyanın öğrencilerin algı dünyasını kapatarak güvenli olmayan başka bir algı dünyası yarattığını düşünmektedir.

Katılımcı öğretmen (K2, 33) ise, sosyal medyanın aslında bireysel bir mecra olduğunu ve tamamen benmerkezcilik üzerine kurulu olması sebebiyle değerlerimizi de yok ettiğini düşünmektedir. Bu doğrultudaki görüşleri şu şekildedir: “Aslında sosyal medya bireysel bir mecrâ. Bireyin tamamen ben varım, ben yaşıyorum, ben geziyorum, ben yiyorum, içiyorum, ben oynuyorum yani tamamen ben üzerine kurulu bir medya olduğunu düşünüyorum. Bu da ben olarak düşünüldüğü için değerleri yok etmiş oluyor” demiştir. Çünkü toplum varsa değerlerin var olduğunu düşünmektedir. Bir birey toplumun bir parçası ise o değerlerin meydana geldiğini ama tam tersi bencillik varsa değer ihlali yani değerlere kolay kolay uymamamın yaşanacağını düşünmektedir.

Katılımcı öğretmenler, medya ve sosyal medyadan izlenen filmlerin, oynanan oyunları vb. durumların değerler eğitimi üzerindeki olumsuz etkilerini önlemek için öncelikli olarak ailelere kitle iletişim araçlarının ve teknolojinin sağlıklı bir şekilde kullanımı ile ilgili alanında uzman kişiler tarafından seminer ve konferanslar düzenlenebilir. Ayrıca çocukların hangi programları izleyip izlememeleri konusunda öğretmenler, öğrenciler ve veliler bilgilendirilerek bilinçlendirilmelidir. Katılımcılardan bazılarının bu doğrultudaki görüş ve düşünceleri şu şekildedir: (E1, 32) kodlu öğretmen, okullarda medyanın olsun sosyal medyanın olsun olumsuz etkilerini önlemeye yönelik öğrencilerin bilinçlendirilmesi gerektiğini düşünmektedir. Bunun da konferanslarla, seminerlerle yapılabileceği fikrindedir. Bu durum hakkında şunları ifade etmiştir: “Alanında uzman kişilerin okullara getirilerek öğrencilerin seviyesine inerekten ilgi ve dikkatlerini çekerek bilgilendirmeleri ile olabilir. Ama şu anki verilen çoğu konferanslar, seminerler çok monoton ve sıkıcı. Öğrencileri odaklamadığı gibi bizim bile izlerken veya dinlerken sıkılmamıza neden oluyor” demiştir.

(E4, 31) kodlu öğretmen ise, konuyla ilgili olarak duruma şöyle dikkat çekmek istemiştir: “Her televizyon kanalını açtığımızda çoğunun elinde bir silah var. Silah

hayatımızın her alanındaymiş gibi bir algı oluşuyor. Teneffüslerde, oyun ve fiziki etkinlikler dersinde, okul çıkışında ve boş zamanlarında silahlı oyunlar oynamaya başladıklarını” söylemiştir. Yani bu durumların alttan alttan çocuğun kafasında yer edinmeye başladığını ifade etmiştir. Bu durum da çocuğun davranışlarına çok büyük olumsuzluklar katmaktadır. (K5, 35) kodlu öğretmen, öncelikle dizilerden ve bilgisayar oyunlarından çocuklar uzak tutulursa daha iyi olacağını düşünüyorum. Ayrıca bu konu hakkında şu ifadeleri kullanmıştır:

“Bazen bir çocuğun elindeki semboller bir dövmeden işaretten onun neyi izlediğini neyi takip ettiğini anlayabiliyoruz. Tehlikeli bir durum varsa o gün hemen o dersi bırakıp, o çocukla ilgileniyoruz. Derste bunu anlatıyoruz. Bunun ne kadar yanlış olduğunu, iyi bir şey olmadığını anlatıyoruz. Krize odaklı çalışmalar yapıyoruz.”

(K5, 35) kodlu öğretmen, (E4, 31) kodlu meslektaşının görüşlerine katılmaktadır. Çocukların ellerine verilen teknolojik aletlerin hiçbir şekilde kontrollünün yapılmadığını düşünmektedir. Konu ilgili şu şekilde bir açıklamada bulunmuştur: “Bunu nereden anlıyoruz. Sınıf içinde çocuğun oynadığı oyunlardan anlıyorum. Her zaman elinde silahlı bıçaklı oyunlar oynuyorlar. Ya da birbirlerine hiç tahammülleri yok. Küçük bir şeyden kavga ediyorlar. Sabırsızlar maalesef hoşgöründen anlamıyorlar” demiştir. Bunların hepsinin medyadan takip ettikleri paylaşımların olumsuz etkilerinden ibaret olduğu kanısındadır. (E7, 46) kodlu öğretmen ise konuya şu açıdan açıklık getirmiştir: “Güvenliği polisin anlatması gibi, sağlığı gelip bir doktorun anlatması gibi,” değerler eğitimi ile ilgili bilgilendirmeleri de rehberlik öğretmenlerinin anlatmasını uygun bulmaktadır. Çocuklara değerlerle ilgili konuları sınıf öğretmenleri dışında rehberlik öğretmenlerinin gelip anlatmasının çok daha etkili olacağını savunmaktadır. (E8, 30) kodlu öğretmen de sosyal medyada, özellikle televizyonda yayınlanan dizilerin olumlu bir etkisi olduğunu düşünmemektedir. Özellikle olumsuzların ısıtılıp ısıtılıp çocuklarımızın önüne konulduğunu ifade etmiştir. İnternette de aynı şekilde olumlu şeylerin var olduğunu fakat çocuklarımızın çevresinden olsun, arkadaş çevresinden olsun sürekli olumsuz şeylerin gelip eline düştüğü görüşündedir. Bu konu ile ilgili ayrıca şu ifadeleri eklemek istemiştir:

“Zaten internette çocuk olumsuz bir şeyi arayıp kendisi bulamaz. Olumsuz şeyler daha çok çocuk okula geldiğinde bir iki arkadaşı yeni bir televizyon dizisi, yeni bir çizgi film yeni bir oyun hakkında konuşuyordur. Sırf o ortama girmek için çocuk merak eder araştırır.

Akşam eve gittiğinde o sohbetin içinde olmak için iyice araştırır. Böylece bu merakla ilk başta iyice izler ve zamanla bunun bağımlısı haline gelir. Teknoloji bağımlılığı bu şekilde başlar. Burada iş sadece bir ailede bitmiyor. Her ailenin takip etmesi gerekiyor”

Aileyi okula çağırıp okulda bilgilendirmenin yapılması, konferansın yapılması, gerekli seminerin verilmesi gerektiğini savunan bir diğer katılımcı (E10, 45), ailenin bu işi önemsemesi gerektiğini düşünmektedir. Aynı zamanda bu noktada ailelere çok büyük görevlerin düştüğünü ve çocuklarına yeteri kadar zaman ayırmaları gerektiğini dile getirmiştir. İfadelerine ek olarak, “çocuklar eve geldiğinde eğer birisi cep telefonuna, diğeri bilgisayara bakarsa, çocukların izlemeyeceği dizileri izlerse veya çocukların izlemesine izin verirse tabii ki çocuklar değerler konusunda yanlış ve olumsuz yönde etkilenecektir” demiştir.

Katılımcı öğretmenler, alanında uzman kişiler tarafından öğrencilerin ilgi, ihtiyaç ve dikkat seviyesine uygun bir şekilde medya ve sosyal medya hakkında bilgilendirme amaçlı konferansların, seminerlerin verilebileceğini düşünmektedirler. Tabii ki bu işin diğer iki ayağı olan öğretmenler ve veliler de unutulmamalıdır. Katılımcılar kitle iletişim araçlarını açtığımızda olumsuzlukların hayatımızın içine de yansımaya yol açtığını düşünmektedirler. Çocuklara içeriği uygun programlar haricinde bir şey izletilmemesi gerektiği düşünülmektedir. İzletilecekse bile aile kontrolü ve denetimi altında amacına uygun programlar izletilmesi gerektiği dile getirilmiştir. Çocukların verimli zaman kullanımını içselleştirmeleri sağlanmalıdır.

Ayrıca katılımcı öğretmen (E4, 31), ailelerin televizyondaki programları izlerken ve izletirken yaş sınırı işaretlerine dikkat ederek olumsuz içerikli dizi ve filmlerden uzak tutulması gerektiğini düşünmektedir. Katılımcı öğretmen (K5, 35) ise, değerler eğitiminin krize odaklı ve öğrencilerle daha çok sohbet şeklinde konuşarak etkili olduğunu düşünmektedir. Katılımcı öğretmen (E7, 46), öğrencilerin çevresinden ve arkadaşlarından etkilenmesi sonucu sosyal ortamlara dâhil olabilmek için teknoloji bağımlılığının içerisine düştüklerini ifade etmiştir. Böylece internet ortamında yaşanan olumsuzluklardan da etkilenmiş oluyor.

Katılımcı öğretmen (E1, 32) ise, öğrencilerimizi medya ve sosyal medyadan uzak tutabilmek için birbirleri ile daha yakından etkileşime geçebilecekleri sokaklarda oynanan geleneksel oyunları oynamaya yönlendirmemiz gerektiğini düşünmektedir. Ayrıca çocuklara hayatın sadece sosyal medyadan ibaret olmadığını öğretmemiz

gerektiğini düşünmektedir. Bu doğrultuda şu sözleri söylemiştir: ‘‘Hayatın sadece sosyal medyadan ibaret olmadığını öğrencilerimize göstermeliyiz. Eskiden Hacivat ile Karagöz gibi oyunlarımız vardı. Çocukları birbiri ile daha yakından etkileşime geçebileceği geleneksel oyunlarımıza yönlendirmeliyiz. Bilgisayar oyunlarının öğrencilerimizi dış dünyadan uzaklaştırdığını’’ söylemiştir. Köy çocuklarının bu yönden biraz daha şanslı olduğunu çünkü köy ortamında doğa ile aktif gelişen yaşamları sayesinde çocukların duygusal zekalarının da geliştiğini düşünmektedir. Duygusal zekası gelişmiş bir öğrencinin değerleri çok daha çabuk kapıp algıladığını ve uyguladığını ifade etmiştir.

Katılımcı öğretmen (K8, 32) de meslektaşının doğa ile iç içe büyüyen bu çocukların duygusal zekâlarının çok daha iyi gelişmesi sebebi ile değerleri algılama düzeylerinin de arttığı düşüncesine katılmaktadır. Katılımcı öğretmenler (E8, 30) ve (K8, 32) çocukların sosyal medya mecralarından aşırı etkilenmesi sonucu hazır kazanç kazanmaya yönlendiren Youtuberlığın bir meslek gibi kendilerine hedef edinmelerine neden olduğunu düşünmektedir. Katılımcılardan (E8, 30) şunları söylemiştir: ‘‘Bu noktada RTÜK’ün yeterince çalışmadığını düşünüyorum. Özellikle televizyon programlarında çalışmıyor. Çünkü ilkokulda bile olsa çocuk evde annesinin izlediği diziyi annesiyle beraber oturup izliyor.’’

(E6, 45) kodlu öğretmen ise, şu anki televizyon dizilerinde artık eski dizilerden ‘‘Bizimkiler’’ dizisi gibi yardımlaşma, birlik beraberlik, hoşgörü değerlerimizi yansıtan konuların olmamasından şikâyetçidir. Yeni dizilerde ahlaksızlığın hat safhada olduğunu düşünmektedir. Bu konu ile ilgili şu ifadeleri kullanmıştır: ‘‘Artık dizilerde nasıl kestirme yoldan zengin koca bulunur, youtuberlık ya da nasıl çalışmadan meşhur olunur gibi konular var. Çocuklarımız da bunun peşinde yol almaktalar’’ demiştir. Kısacası herkesi ‘‘hazırcılığa’’ yönlendirdiğini düşünmektedir. (K8, 32) kodlu öğretmen de sosyal medyanın çok yaygın bir şekilde kullanıldığını ifade etmiştir. Örneğin ‘‘1. sınıf çocuğu gördüğü videolardan yüzüne gözüne makyaj yaparak, tırnaklarını boyayarak ya da erkek çocukları çok daha farklı şekilde konuşarak okula gelebildiklerini’’ söylemiştir. Gerçek hayatta böyle bir şey olmamasına rağmen sosyal medya fenomenlerinin davranışlarından etkilenmeleri sebebiyle bu tür durumlarla karşılaşabildiklerini ifade etmiştir. Çocukların olumsuz yönde etkilenmelerine kısaca değinmiştir: ‘‘Youtubede bir çocuk var. Daha 6-7

yaşında kendi kanalı var ve birçok üyesi var. Çocuğa soruyorum. Diyorum ki ‘Büyüyünce ne olacaksın?’ Çocuk da diyor ki ‘Ben okumayacağım ki youtuber olacağım.’ diyor. Okul bittiği anda çocuk telefonu aldığı sürece bu önlenemez.” Çocuk iki dakika dursun diye hemen eline telefon vererek bu sorunun çözülemeyeceğini belirtmiştir. Kısacası “işin ailede bittiğini” söylemiştir.

Katılımcı öğretmenler, değerlerimizi yansıtan programların yaygınlaştırılması gerektiğini ifade etmişlerdir. Ayrıca sosyal medyadan izlenen bazı videoların çocukların kişilik gelişimini olumsuz yönde etkilediği düşünülmektedir. Katılımcı öğretmen (E8, 30), RTÜK’ün yeterli çalışmadığını düşünerek; gerekli tedbirlerin alınması gerektiğini ifade etmiştir.

Katılımcı öğretmenler (K2,33), (E2, 50), (E3, 38), K4, 41), (E6, 45), (E7,46) ve (E4, 31) okullarda medya okuryazarlığı dersinin verilmesi gerektiği görüşündedirler. Bu yöndeki düşüncelerini (K2, 33), kodlu öğretmen şöyle ifade etmiştir: “Sosyal medyanın okullarda olumsuz etkilerini önlemeye yönelik ‘Yapmayın, etmeyin, izlemeyin, bakın ona üye olmayın, bakın şunun belli yaşı var, on iki yaşına kadar hesap açmayın’ gibi söylemleri kullanmanın etkili bir yol olmadığını” belirtmiştir. Sosyal medyanın yol açabileceği sıkıntıların öğrencilere mutlaka hissettirilmesi gerektiğini düşünmektedir. Mesela “sosyal medyada kişisel kimliğinin yaygınlaşmasının kendisine yönelik sorunlara yol açabileceği ve örnek olaylar üzerinden ne gibi sorunlar yaşayacağı gösterilebilir” demiştir. Bu durumu şu şekilde açıklamamıştır.

“Çünkü sosyal medyanın bir delil tutucu olduğunu, bütün delillerin asla kaybolmayacağını, kendisi silse bile orda sürekli kaldığını, birilerinin onu kaydetmiş olabileceğini ve oradaki paylaşımların suç olduğunu, her söylediği sözden, paylaştığı fotoğraftan sorumlu olduğunu ve bunların hayatında ne gibi sorunlar açabileceğini öğrenmesi gerekir. Değerler konusunda da ne gibi değer kayıplarına yol açabileceği mutlaka çok açık bir şekilde verilmelidir.”

Bu nedenle katılımcımız medya okuryazarlığının ders şeklinde okullarda verilmesi gerektiğini düşünmektedir. Çünkü “sosyal medya çok yeni bir mecra çocuklar şöyle bir yana dursun yetişkinler bile hâlâ bu olayın farkında ve ciddiyetinde değil” demiştir. Öğrencilerin bir fotoğraf paylaştığında ya da dans edip videoya alıp internet ortamına yüklediğinde, bunun otuz kırk yaşlarına geldiği zaman nasıl etki yaratacağını bilmesi gerektiğini belirtmiştir. Ayrıca katılımcı öğretmenlerimiz sosyal

medyanın öğrenciler üzerindeki olumsuz etkilerini önlemek için hesap açmayın, sosyal medyayı kullanmayın demek yerine, yol açabileceği sıkıntıları örnek olaylar üzerinden çocuklara hissettirmemiz gerektiğini düşünmektedirler. Yani sosyal medyayı amacına uygun kullanmamız gerektiğini ifade etmişlerdir.

Katılımcı öğretmenler, medya ve sosyal medyadan izlenen filmlerin, oynanan oyunların vb. durumların değerler eğitimi üzerindeki olumsuz etkilerini önleyebilmek için öncelikle millet olarak topyekün işbirliği içerisine gidilmesini ve değerlerle ilgili olumlu toplum ikliminin oluşturulması gerektiğini düşünmektedirler. Bu doğrultuda katılımcı öğretmen (E2, 50), medyanın ve sosyal medyanın çok fazla zararı olduğunu; çünkü bu tür mecralarda bizim değerlerimize uygun şeyler görülmediğini ya da gösterilmediğini belirtmiştir. Bu ifadesine ek olarak şunları söylemiştir: “Sosyal medyadan izlediği bir filmdeki değerle gerçek hayattaki değer anlayışı çok farklı olduğu için kuşaklar arası çatışma başlıyor. Çocuklar izledikleri video ya da filmdeki örnekleri kendine karakter olarak alınca anne ve babanın karakteri ile de uyum sağlamayınca da kuşaklar arası çok ciddi anlamda çatışma başlamış oluyor” demiştir. Sosyal medya ve TV gibi şeylerin en büyük yaptığı tahribin ayrışmalara da sebep olması olduğunu ifade etmiştir.

(E7, 46) kodlu öğretmen ise, “keşke medyada ve sosyal medyada geleneklerimize göreneklerimize uygun şeyler gösterilse çok daha verimli olur. Bir ara Yunus Emre’nin bir dizisi oynadı. Bazı öğrencilerim bunları takip etmişler. Şu anda milli ve manevi değerimizi yansıtan Diriliş Erturul’u takip eden öğrencilerim var.” Kahramanlarını tanıyarak onları rol model almalarını yani benimsemelerini olumlu yönde etkilerine örnek olarak vermiştir. (K3, 43) kodlu öğretmen ise, medyanın ve sosyal medyanın olumsuz etkilerini önlemeye yönelik benim yaptığım şudur diyerek görüşlerini ifade etmiştir:

“Veli toplantılarında tabletin, bilgisayarın, televizyonun yasak olmasını kesinlikle belirtiyorum. En azından birlik olursak daha başarılı oluruz diyorum. Yirmi iki kişilik sınıfımda tableti ve telefonu olanları tatil dönemine kadar ellerinden aldık. Aileler zorluk çektiği zaman çocuklar vermek istemediği için öğretmenine verdim. Öğretmenin bize yasak olduğunu söyledi diyerekten açıkçası el koyduk. Sınıf olarak onları oynatmıyoruz. En azından şu oluyor: ‘O bakmış, izlemiş, ben de izleyeceğim. O oynuyor, ben de oynayacağım.’ diyemediler. Hepsi bir olunca bayağı etkili oldu. Ama bu yaptığımı yan sınıf, diğer sınıf ve öteki

sınıflar da yapsa yani bütün bir okul yapsa büyük bir kitleye hitap edeceğimiz için çok daha etkili olur diye düşünüyorum.”

Zaten bu çocukların çoğu aynı çevrede oturduklarından dolayı teknolojik araç ve gereçlere erişemedikleri böylece mecburen hepsinin topluşup mahallede oyun oynayacaklarını düşünmektedir. Zamanla mahalledeki ve okuldaki grupsal davranışların da düzeleceğine inanmaktadır. (E3, 38) kodlu öğretmen de herkesin güzel şeyler istediğini ama maalesef kötü şeylerin reklamının daha çabuk yayıldığını düşünmektedir. Bu nedenle toplum olarak bilinçli hale gelmemiz gerektiğini belirtmiştir. Nasıl bilinçli hale geleceğiz sorusunu “kamu spotları gibi ya da facebook gibi sosyal mecralarda olumluyu öne çıkararak, olumlu örnekleri bol bol vererek yapabiliriz” diye cevaplamıştır. Merak ve gereksiz şeyleri izleme noktasında çok yanlış yaptığımızı ve herkesin elini taşın altına koymasının gerektiğini belirtmiştir.

Bu konu ile ilgili (K6, 32) kodlu öğretmen ise, medyanın toplumumuzu değerler eğitiminde yozlaştırdığını artık televizyonlarda dizilerden başka bir şeyin olmadığını ifade etmiştir. Önceden değerlerimizle ilgili filmlerin daha çok olduğunu ve bizlere bir şeyler öğrettiğini de dile getirmiştir. Olumsuz etkilerini önlemeye yönelik olarak da “öncelikle bizim bilinçli olarak bunu propaganda etmemiz gerekiyor. Örneğin herkes bir gün protesto etmek amacıyla televizyonu kapatabilir. Anketler düzenlenebilir” demiştir. Olumsuz etkilerini kaldırmak için öncelikle ülkenin genelinde bir bilinç oluşması gerektiğini; yoksa sadece öğretmenin anlatmasıyla bir sonuç elde edemeyeceğimizi düşünmektedir.

Katılımcı öğretmenler, değerlerimizle ilgili millet olarak topyekün bilinç oluşturursak, olumlu toplum iklimini de oluşturabileceğimizi düşünmektedirler. Böylece medya ve sosyal medyanın değerler eğitimi üzerindeki olumsuz etkilerinden de korunmuş oluruz. Değerlerin çocuklar için yaşantı haline getirilmesi de medya ve sosyal medyanın olumsuz etkilerinden korunmak için bir yol olduğu ifade edilmiştir. Kitle iletişim araçlarında uygun programlar yayımlanması için doğru analizler yapılarak seçici bir şekilde hareket edilmesi gerektiği düşünülmektedir. Çok ciddi filtreleme sistemi kurulması gerektiği dile getirilmiştir.

Katılımcılar öğretmenler (K1, 52) ve (K2, 33) zeka oyunları rekabete dayalı olduğu için öğrencilerin değerlere uyup uymadığının çok daha kolay gözlenebildiğini düşünmektedirler. Ayrıca öğrencilerin derslere daha çok ilgisini çekebilmek için

zeka geliştirici geçişli oyunların oynatılmasının daha uygun olduğunu düşünmektedirler. Bu yöndeki (K1, 52) kodlu öğretmenin görüşü şu şekildedir: “Bizim sınıfımızda sıraların üzerine zeka oyunlarını monte ettirdim. Mangala, santraç, dokuztaş gibi geçmişte oynanan oyunlardan oynuyoruz. Biliyorsunuz zaten Isparta’da kış mevsimi uzun sürüyor. Hele bir de hava uygun olmadığında bahçeye çıkılmadığında çocuklar bir araya gelip bu strateji oyunlarını oynuyorlar.” Dolayısıyla çocuklarla ve derslerle bağlantılı olarak geçişli olan oyunları da işin içine katarak ilerlediğini ifade etmiştir. (K2, 33) kodlu öğretmen ise, zekâ oyunları rekabete dayalı olduğu için öğrencilerin bu tarz etkinlik oyunlarında aldığı değerlere uyup uymadığını ortaya çıkma noktasında önemli olduğunu belirtmiştir. Öğrenciyi birebir gözlemleyerek değerlerin uygulanabilirliğinin sorgulanabileceğini düşünmektedir.

Katılımcı sınıf öğretmenlerinin bazıları ise, öğrencilerin medya ve sosyal medyanın güvenli ve kontrollü kullanımı konusunda kısıtlamaların yapılarak gerekli önlemlerin alınması gerektiğini düşünmektedirler. Bu doğrultuda (K1, 52) kodlu öğretmen, “velilerle iş birliği içerisinde olduğum için çocukların yatma saati ile televizyondaki uyarı saatinle uyumlu bir şekilde gerçekleşiyor” demiştir. (E1, 32) kodlu öğretmen ise, sosyal medyanın güvenli bir ortam olmadığını öğrencilerine sık sık söylediğini ve kesinlikle internette tanımadıkları kişilerle sohbet etmemeleri konusunda telkinlerde bulunduğunu ifade etmiştir. Ancak bizlerin kontrolünde faydalı olan yanlarının kullanılmasını sağlamamız gerektiğini belirtmiştir.

(E4, 31) kodlu öğretmen de “sosyal medya dediğimiz mecra gerçekten başlı başına çok büyük bir problem. Twitter, Facebook, Instagram derken aldı başını gitti” demiştir. Bunların haricinde çocukları ölüme Mavi Balina ve Momo gibi oyunların çocukları etkisi altına aldığını belirtmiştir. Bu konuda güvenli internetin kullanılması gerektiğini düşünmektedir. Özellikle bazı operatörlerin erişim hakları olduğunu, buralara mesaj atıldığı zaman çocuklar için sakıncalı olan sitelerin engellenmesinin sağlanabildiğini ifade etmiştir. “Bu tür önlemler alınmadığı takdirde çok kötü sonuçların doğurabileceğini” söylemiştir.

(E4, 31) kodlu öğretmen ise, çocuklara yaşına ve gelişimine uygun, gelişimine olumlu katkı sağlayacak programların izletilmesi gerektiğini belirtmiştir. “Anne ve baba kontrolünde günlük bir saati geçmemek kaydıyla izletilmesi gerektiğini

düşünüyorum. Çocuklara televizyon ve bilgisayarı yasaklamak yerine alternatifler sunulmalı diye düşünüyorum” demiştir. Neden bazı programları izlememesi veya bilgisayarda bazı programları kullanmaması gerektiği uygun bir dille anlatılmalı diye düşünmektedir. Okullarımızda öğrencilerimize başkalarına özenme, onları rol model olarak alma yerine kendi özgüvenlerinin ve kişiliklerinin gelişmesi için rehberlik etmemiz gerektiğini belirtmiştir. “Tabii bunun için de okullarımızda öğrencilerimize uygun ortamlar yaratmalıyız” demiştir.

(E5, 36) kodlu öğretmen de (E4, 31) kodlu meslektaşının görüşlerine katılmaktadır. Sosyal medyanın daha da kötü olduğunu, özellikle Twitter'da çocukların görmemesi gerektiği inanılmaz kötü görüntülerin var olduğunu ifade etmiştir. Bunları önleyebilmek için öncelikle internet sisteminde okullarda olduğu gibi bir kilitleme sistemi olması gerektiğini düşünmektedir. Anne babaların çocuklarını televizyonun, bilgisayarın başına koyup sınırsızca izlemesine izin vermemesi gerektiğini çünkü illaki bir video izlediğini belirtmiştir. Sürekli çocuğun başında beklemenin mümkün olmadığını fakat “bizler doğruları öğretirsek, yanlışları söylersek, çocuğumuzda otokontrol sağladığımız zaman işimizin daha kolay olacağını” düşünmektedir. “Değerler eğitimi zayıf olan bir çocuğun arkadaşları arasında da sürekli dışlandığını” söylemiştir. Herhangi bir arkadaşını dışladığı zaman o çocuğa empati duygusunu öğretmemiz gerektiğini vurgulamıştır.

“Olumsuz yönde etkilediğini düşünen bir diğer katılımcı öğretmen (E10, 45), özellikle son zamanlardaki dizilerin, yarışma programlarının öğrencilerimizi olumsuz yönde etkilediğini belirtmiştir. Bu konu ile ilgili şu cümleleri sarf etmiştir: “Bunun acilen düzeltilmesi gerektiğini düşünüyorum. Eğitimde televizyon gibi görsel iletişim araçlarının sınırlandırılması gerektiğini ve bunda ailenin büyük bir görevinin olduğunu düşünüyorum. Çünkü okul dışındaki davranışlarını ailenin denetleyeceğini” söylemiştir. Ailenin çocukların hangi programı izleyeceğini, hangi amaçla kullanması gerektiğini, televizyonu hangi amaçla izlemesi gerektiği konusunda bilgilendirmesinin çocuk için faydalı olacağını düşünmektedir.

Katılımcı öğretmenlerin görüşlerinden hareketle, TV’den izlediği filmlerin olumsuz etkilerini önlemek için çocukların uyuması gereken uyarı saatlerine dikkat edilmesi gerektiğini düşünmektedirler. Medya ve sosyal medyada çocuklara yaşlarına ve gelişimlerine uygun programlar izletilmesi gerektiği belirtilmiştir. Sosyal medyanın

kontrollü kullanımını sağlayarak öğrencilerin tanımadığı kişi ve kişilerle sohbet etmesini önlememiz gerektiği dile getirilmiştir. Ayrıca öğrencilerimize uygun ortamlar yaratarak özgüvenlerini ve kişiliklerinin gelişmesine rehberlik etmemiz gerektiği dile getirilmiştir. Katılımcı öğretmen (E4, 31), ise çocuklar için sakıncalı olan siteler engellenerek güvenli internet kullanımının yaygınlaştırılması gerektiğini düşünmektedir. Katılımcı öğretmen (E5, 36), ailelerin çocukların kitle iletişim araçlarını sınırsızca kullanımına izin vermemesi gerektiğini ifade etmiştir. Ayrıca öğretmenler çocuklara doğrular ile yanlışlar arasındaki zıtlık farkını öğreterek değerleri aktarırsa öğrencilerde otokontrolün de sağlanabileceğini düşünmektedir. Katılımcı öğretmen (E10, 45) ise, çocukların sosyal medya ve medyadan izlediği filmlerin, oynadığı oyunların vb. durumların amacına uygun kullanımı konusunda bilinçlendirilmesi gerektiğini düşünmektedir.

Katılımcı öğretmenler (E3, 38) ve (E9, 41), medya ve sosyal medyada izlenen ya da takip edilen içeriklerin geleneklerimize, göreneklerimize uygun olan toplumca örnek tanınmış kişilerin dâhilinde verilmesinin değerleri olumlu yönde etkilediği görüşünü savunmaktadırlar. Bu doğrultudaki katılımcı öğretmen (E3, 38), doğru davranışlı insanların popüler olması ile medya ve sosyal medyanın olumsuz yanlarının etkisiz hale getirilebileceğini düşünmektedir. Konu ile ilgili şu örneği vermiştir: “Bir arkadaşınız bu ay Mehmetçik Vakfı’na bir bağışta bulunmuş. Sonrasında o vakfın yöneticisi, okul müdürü ve öğretmeni gerekli yerlere o çocuğun resmini asabiliriz. En yardımsever öğrencimiz buydu gibi onur verici bir köşeye resminin asılması olabilir” demiştir. Ama bu işin rutine dönmemesi gerektiğini yani “bu ayda adaletli davranmış devamını getirmiş diyebilmeliyiz.” Vatanseverlik değeri ile ilgili İstiklâl Marşı’nı ezberleyen bir öğrenciyi vatansever diye nitelendirmelerde bulunabileceğimizi ifade etmiştir. (E9, 41) kodlu öğretmen, tablet, bilgisayar oyunları ile ilgili olumlu şeyler söyleyen bir uzman görmediğini belirtmiştir. Televizyon programları ve dizilerin çocuklarda büyük ölçüde özentiyi yarattığını düşünmektedir. “Hiçbir zaman olmadığı, olamayacağı rolleri çocuklara rol model olarak ve kahraman olarak sunuyorlar” demiştir. Değerler eğitimi ile ilgili elle tutulur gözle görülür bir örneğin olmasının önemli olduğunu düşünmektedir.

Katılımcı öğretmen (E3, 38), önemli yardım kuruluşları ile iş birliği yaparak öğrencileri iş birliğine kattığımızda değerlerin daha kolay işler hale getirilebileceğini

düşünmektedir. Katılımcı öğretmen (E9, 41) ise, televizyon programları ve dizilerdeki olumsuz karakterdeki kahramanların çocuklarda daha çok özentî yarattığını düşünmektedir. Katılımcı öğretmenler (K3, 43) ve (E5, 36) ise, medya ve sosyal medyadan izlediği filmler ve oyunlardaki hayatı gerçek hayat zanneden çocukların sonrasında değerlerle ilgili hüsrana uğradığını ifade etmişlerdir. Bu doğrultuda (K3, 43) kodlu öğretmen, “medyadan ve sosyal medyadan izlediği filmler ve oyunlardaki hayatı gerçek hayat zannedip hayatlarında, okullarında, evlerinde aynı şeyleri yapmaya çalıştıklarında hüsrana uğradıklarını” söylemiştir. Böylece bencil, asosyal, kavgacı, sadece kendini düşünen, sorumluluklarını alamayan, görevlerini yerine getiremeyen bireylerin ortaya çıktığını ifade etmiştir. (E5, 36) kodlu öğretmen ise, “tam tersi konularda olabiliyor ne yazık ki. Örneğin mafya dizileri var. Kanların göl olduğu şiddet dizileri de var. Çocuk bunları görünce tabii ki psikolojisi bozuluyor. Biz büyüklerin bile psikolojisi bozuluyor Çocukların nasıl bozulmasın.” Televizyonda filmler başlarken istediği kadar artı yedi desin, artı sekiz desin çocukların mutlaka bunun bir yolunu bulup izlediğini düşünmektedir.

Katılımcı öğretmen (E3, 38) ise, bütün öğretmenlerin değerleri çocuklara nasıl vermesi gerektiği ile ilgili müfredatta netlik sağlanmasının yol gösterici olacağını düşünmektedir. Bu yöndeki ifadeleri şu şekildedir: “Müfredatlarda şöyle yapın, böyle yapın deniyor. Ama elimizde net bir tablo yok. Bütün öğretmenler kendi kafasına göre yapmaya çalışıyor. Mesela adalet değerini nasıl vermem gerektiği ile ilgili çok yer yok. Adil olmak değerini vermemiz lazım.” Çünkü bu çocukların hepsinin ileride anne-baba olacağını ve çocuklarını hiç birbirinden ayırmayacağını düşünmektedir. Çocukların her şeyi bilmesine gerek olmadığını fakat bazı temel değerleri çocuklarımızın belli seviyeye kadar mutlaka bilmesi gerektiğini ifade etmiştir.

Katılımcı öğretmen (E4, 31) ise, medya ve sosyal medyanın olumsuz etkilerini önlemeye yönelik okullarda eğitici ve öğretici etkinliklerin düzenlenmesinin daha yararlı olacağını düşünmektedir. Bu doğrultuda “yapma yavrum, etme yavrum diye bol bol nasihat ediyoruz. Ama nasihatten ziyade bizlerin çok daha güzel etkinlikler yapması gerektiğini” söylemiştir. Katılımcı öğretmen (E9, 41) ise, toplumun yapısına zarar veren televizyon programlarına çok ciddi yaptırımların uygulanmasını ve gerekirse bu tür yayın yapan kanalların kapatılması gerektiğini düşünmektedir.

Ayrıca ‘‘çocuklara zorunlu eğitim adı altında kendini gerçekleştirmeyecekleri ortam olunca toplumumuzun hiç kabul etmeyeceği değerler çocuklarda örnek oluşturuyor. Sosyal medyanın ve medyanın neredeyse tamamının (küçük bir payının hariç) çocukları olumsuz etkilediğini düşünüyorum’’ demiştir. Olumsuz etkilerini önlemeye yönelik ise zorunlu eğitimin kaldırılması, ceza olayının uygulanması, toplum yapısına zarar veren televizyon kanallarının kısıtlanması gerektiğini düşünmektedir. ‘‘Bizim özgürlük kıblesi olarak gördüğümüz Batı’da kesinlikle televizyon kanalları bizdeki gibi serbest yayın yapamıyor. Olumsuz bir durumda ciddi cezalar alıyorlar. Batı’daki toplum kültürü, aile kültürü bizdekinden farklıdır. Ama Batı’da insanların her istediğini istediği gibi yapamadığını söylemiştir.’’ Batı’da insanların devletten çok korktuğunu ve kuralları da harfiyen uyguladığını belirtmiştir. Bizim ülkemizde de kuralların var olduğunu ama çoğu zaman uygulanmadığında yaptırım da olmayacağı için serbestliğin kol gezmekte olduğuna vurgu yapmıştır. ‘‘Bir televizyon kanalının özgürlüğünün bizim çocuklarımızın hayatından daha önemli olmadığını ve çocuklarımızın hayatı zehir olacağına televizyon kanalları özgür olmasın’’ demiştir.

Katılımcı öğretmen (K7, 26) ise, çocukların sosyal medyadaki bazı şeylerin doğruluğunu ya da yanlışlığını sorgulamadan beğeni sayısına göre hareket ettiğini düşünmektedir. Bunu şöyle ifade etmiştir: ‘‘Çocuklar kendilerini tamamen sosyal medyadaki beğenilere göre uyarlıyor. Çocuk davranışın doğruluğunu ya da yanlışlığını düşünmeden tamamen beğenilip beğenilmediğine baktığını’’ söylemiştir. Sosyal medyanın çocukların farkında olmadan özel bilgilerini herkesin gözü önüne serdiğini bu nedenle de erken yaşlarda kullanılmaması gerektiği görüşünü savunmaktadır. Medya insanları bazen olumlu etkilese de sosyal medyanın olumlu etkilediğini düşünmemektedir.

BÖLÜM V

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Bu bölümde araştırmanın sonuçlarına ve bu sonuçlar doğrultusunda önerilere yer verilmiştir.

5.1. Sonuç ve Tartışma

Araştırmada; sınıf öğretmenlerinin değerler eğitimi ve uygulamalarına ilişkin görüşleri, yarı yapılandırılmış görüşme tekniğiyle nitel araştırma ve betimsel analiz yönetimi ile incelenmiştir. Araştırma sonucunda sınıf öğretmenlerinin değerler eğitimi ve uygulamalarına ilişkin görüşleri ile ilgili olarak detaylı bilgiler elde edilmiştir. Nitel araştırma tekniği kullanıldığından bu araştırmanın gereği olarak genelleme yapılmamıştır. Araştırmada sınırlıklara rağmen sınıf öğretmenlerinin sorulara verdiği cevaplara göre bazı sonuçlara ulaşılmıştır.

Değerler eğitiminin okullarda sadece belirli günler ve haftalarda değil; derslerin tümünde tabana yayarak verilmesi gerektiği, etkinlik ve oyun temelli eğitimlere ağırlık verilmesi gerektiği, uygun okul kültürü ve ikliminin bütün çalışanlarla birlikte ortak hareket ederek oluşturulması gerektiği katılımcılarımızın çoğunluğu tarafından ifade edilen görüşlerin başında gelmektedir. Ayrıca değerler ilkökul öğrencilerine soyut geldiği için sınıf öğretmenleri tarafından değerlerin somutlaştırarak verilmesi gerektiği ifade edilmiştir.

Öğretmenler sevgi, saygı, hoşgörü, sabır, empati gibi değerlerin eğitimini verirken öncelikle kendisi rol model olmalı ve bu değerleri öğrenciye kazandırmalıdır. Ailelerin televizyondaki programları izlerken ve izletirken yaş sınırı işaretlerine dikkat etmesi gerekmektedir. Öğretmenler, başarı odaklı eğitimden ziyade değerlerle bütünleşik bir eğitimin verilmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Bilgisayar üzerinden oynanan şiddet içeren oyunlar yerine; sokaklarda oynanan geleneksel çocuk oyunlarının yaygınlaştırılması gerektiği düşünülmektedir. Şimdiki nesillerde

paylaşma, vicdan duyguları fazla gelişmediği için çevresi ile etkileşimlerinin artırılması gerektiği belirtilmiştir.

Öğrencilerin değerleri içselleştirdiğini özellikle teneffüslerde oyun ve fiziki etkinlikler dersinde, görsel sanatlar dersinde, müzik dersinde, serbest zamanlarda yapılan etkinliklerde, oynadıkları oyunlar esnasında hal ve hareketlerinde yani davranışlarında gözlemlemek gerekir. İlkokul 1. sınıftan 4. sınıfa kadar değerler eğitiminin eksik bırakılmaması ve en az 4 yıllık boylamsal bir devamlılığın olması gerekir. Görüşmeci öğretmenlerin görüşleri neticesinde okullarda öğrencilerin kitle iletişim araçlarının bilinçli ve kontrollü kullanımı öğrenebilmeleri için medya okuryazarlığı dersinin yaygınlaştırılarak okutulması gerektiği ortaya çıkmıştır.

Kitle iletişim araçlarının ailelerin kontrolü ve takibi altında kullanılması sağlanmalıdır. Çocukların teknolojinin doğru kullanımı ile ilgili sürekli olarak takip edilmesi, internetin kontrolsüz şekilde kullanımının önüne geçmek için filtrelemelerin ve kısıtlamaların yapılması gerekiyor. Kamu Spotu dediğimiz kısa tanıtıcı eğitici videoların çocukların duygularına dokunarak farkındalık kazanmasını sağladığı için yaygınlaştırılması gerektiği ifade edilmiştir.

Araştırmaya katılan sınıf öğretmenleri ailenin değerler eğitimindeki sorumluluklarına ilişkin, bilinçli bir şekilde ailenin değerler eğitiminde rol model olması gerektiğini ve değerler eğitiminin temelini ailede atıldığını ifade etmişlerdir. Çocukların ahlaki gelişimi ve kişilik inşası için 0-6 yaş aralığının kritik dönem olması ve çocukların bu dönemi ailesinin yanında geçirmesinden dolayı ailelerin çok dikkatli davranması gerektiği ifade edilmiştir. Ayrıca ailenin çocuğuna temel değerleri kazandırması, çocuk okula başlayınca okul ve öğretmenlerle işbirliği içinde olması, aile ortamında değerlerin yaşatılması ve değerler eğitimi konusunda bilinçlenme çalışmaları yapması sınıf öğretmenleri tarafından ifade edilen diğer sorumluluklardır. Buna bağlı olarak okul, aile ve öğrenci üçgeninin uygun iklimini destekleyecek birlikteliği sağlayıcı çalışmalar yapılabileceği belirtilmiştir

Öğretmen görüşleri incelendiğinde değerler eğitiminde aileye çok büyük sorumluluklar düştüğü görülmektedir. Alanyazını incelendiğinde benzer sonuçlara sahip birçok araştırmaya rastlanmaktadır. Kurtulmuş, Tösten ve Gündaş (2014), yaptıkları araştırmada öğretmenler, ailenin sorumluluklarını yerine getirmemesini değerler eğitim için büyük bir sorun teşkil ettiğini ifade etmişleridir. Gür (2015),

yaptıkları araştırmada öğretmenlerin üçte ikisi değerler eğitimi sürecinde aileden kaynaklanan güçlükler yaşadıklarını belirtmişlerdir. Akpınar ve Özdaş (2013), yaptıkları araştırmada değerler eğitiminde ailenin desteğinin şart olduğunu ve değerler eğitiminde okuldan sonra en etkili kurumun aile olduğunu belirlemişlerdir.

Araştırmada sınıf öğretmenleri, öğretmenlerin değerler eğitimi sürecinde örnek rol model davranışlarıyla değerleri sergilemesi gerektiğini, öğretmenin çocuğun gözünde en önemli rol model ve değerler eğitiminde önemli bir faktör olduğunu belirtmişlerdir. Ayrıca öğretmenlerin çocukların aileden kazandıkları değerleri pekiştirme, değerler eğitimi sürecinde sosyal faaliyetlere yoğunluk vermesi gerektiği elde edilen sonuçlardandır. Çocukların oyun oynarken eğlenerek değerleri daha kalıcı hâle getirebilecekleri etkinlik ve oyun temelli eğitimlere ağırlık verilmesi gerektiği de ifade edilmiştir.

Öğretmen görüşleri incelendiğinde öğretmenlerin değerler eğitiminde en önemli rolünün değerleri yaparak ve yaşayarak öğrencilere karşı örnek davranışlar sergilemesidir. Çünkü öğrenciler ilkokul döneminde gözlem ve taklit yoluyla öğrendiklerinden söylemden ziyade davranışlar onlar üzerinde daha etkili olabilmektedir. Bu sebeple öğretmen öğrencinin gözünde önemli bir rol model olduğunun bilinciyle hareket ederek örnek davranışlar sergilemelidir. Bu bağlamda değerler eğitiminde öğretmenin görevi çocuğun aileden öğrendiği değerleri pekiştirmek ve ona yeni değerleri aktarmaktır.

Çelikkaya ve Filoğlu (2014), sosyal bilgiler öğretmenleriyle gerçekleştirdikleri araştırmada, değerler eğitiminde öğretmenlerin etkili bir faktör olduğunu belirlemişlerdir. Bu sonuçlar araştırmanın sonuçlarını destekler niteliktedir. Kurtulmuş, Tösten ve Gündaş (2014), yaptıkları araştırmada öğretmenlerin rol model olarak değerleri yaşamsal kılmaları gerektiğine dikkat çekmekte ve değerler eğitimi sürecinde “Okulda bulunan diğer öğretmenlerin öğrencilere yeterince model olmamasını” değerler eğitiminde karşılaşılan önemli bir problem olarak ifade etmişlerdir. Albayrak (2015), sosyal bilgiler öğretmenleriyle yaptığı araştırmada öğretmenlerin %44,50’si değerler eğitiminde öğretmenin yaptıkları ve söyledikleriyle iyi bir model olması gerektiğini belirtmişlerdir. Benzer şekilde Meydan ve Bahçe (2010), hayat bilgisi dersi öğretim programında yer alan değerlerin kazandırılmasıyla ilgili yaptıkları araştırmada, değer öğretiminde öğretmenin etkili

olduğunu ve öğretmenin model olmasının etkili bir yöntem olduğu sonucunu elde etmişlerdir. Bu bağlamda araştırma sonuçlarının alanyazınıyla örtüştüğü görülmektedir.

Araştırmada sınıf öğretmenlerinin çoğunluğu kitle iletişim araçlarının değerler eğitimi olumsuz etkilediğini belirtmişlerdir. Bununla birlikte kitle iletişim araçları değerler eğitimi hem olumlu hem olumsuz etkilediğini ve kitle iletişim araçlarının değerler eğitimine olumlu katkılarda bulunduğunu düşünen öğretmenlerde bulunmaktadır. Sınıf öğretmenleri tarafından ifade edilen diğer bir görüş kitle iletişim araçlarının doğru ve güvenli kullanımı konusunda öğrencilerin bilinçlendirilmesidir. Ayrıca kitle iletişim araçlarının ailelerin kontrolü ve takibi altında kullanılmasının çocukların gelişimi açısından olumlu olacağını da ifade etmişlerdir.

Bu sonuçlardan hareketle öğretmenlerin çoğu kitle iletişim araçlarının değerler eğitimi sürecini olumsuz etkilediğini düşünmektedirler. Bununla birlikte bazı öğretmenler ise kitle iletişim araçlarının değerler eğitimi hem olumlu hem olumsuz etkilediğini düşünmektedirler. Bazı öğretmenlerin de kitle iletişim araçlarının değerler eğitimi üzerindeki olumlu etkileri olduğuna değindiği görülmektedir. Hayatımızın vazgeçilmez bir parçası olarak hayatımıza giren kitle iletişim araçlarının doğru kullanımı da çok büyük önem arz etmektedir. Çünkü öğretmenler bu araçların olumlu ve olumsuz etkilerinin olduğunu görüşlerinde dile getirmişlerdir. Bu araçların değerler eğitimi açısından olumsuz etkilere sahip olduğu düşüncesinin nedeni kitle iletişim araçlarında özellikle şiddet, saldırganlık ve cinsel içerikli yayınların sorumsuzca ve çokça yayınlanmasından kaynaklanabilir. RTÜK (2013), tarafından yapılan “Televizyon İzleme Eğilimleri Araştırması- 2012” adlı araştırmada katılımcılar televizyon yayınlarındaki müstehcen içerikli görüntülerden (%49,3) ve şiddet içerikli sahnelerden (%39,5) rahatsız olduklarını dile getirmişlerdir. Olumlu etkilerini düşünen öğretmenlerin ise değerler eğitimi sürecinde kitle iletişim araçlarından yararlandıkları için bu görüşte oldukları düşünülebilir. Bu bağlamda araştırmada ortaya çıktığı gibi yeni yetişen nesillere kitle iletişim araçlarının doğru ve güvenli kullanımı konusunda eğitimler verilmelidir.

Ayrıca kitle iletişim araçlarının olumsuz etkilerinden öğrencileri uzaklaştırabilmek için dokuztaş, okçuluk, kaleli yakan top, bilye oynama, mendil kapmaca, kese atma,

kevgir ile su taşıma, şişe çevirmece gibi geleneksel oyunları oynatarak çocuklar sokağa çekilebilir. Böylece evden dışarı çıkmayan sürekli tablet, bilgisayar ve telefonun başında vakit geçiren içine kapanık çocukların değerlerimizle tanışmaları sağlanabilir. Tabiki burada en büyük görev ailelere ve biz öğretmenlere düşmektedir. Bu amaçla kitle iletişim araçlarının kullanımı konusunda öncesinde aileler bilgilendirilerek teknoloji kullanımı ile ilgili bilinçlendirilebilir. Öğrencilerde tablet, bilgisayar, telefon bağımlılığının önüne geçebilmek için toplantılar yaparak işbirliği içerisinde belirli saatlerde aile kontrolü altında kullanmaları sağlanabilir. Bazı katılımcı öğretmenler ise, çocuğun büyüme aşamasında belli başlı animasyon ve ekolojik çizgi filmleri izleterek çocuğa hayvan sevgisini ve çevreye karşı nasıl duyarlı olması gerektiğinin kazandırılabilceğini ifade etmişlerdir. TRT’de yayınlanan çocukların seviyesine uygun çizgi filmlerin, animasyonların, belgesellerin, eğitici programların değerler eğitiminin amacına uygun bu şekilde izletilebileceği diğer katılımcı öğretmenler tarafından ifade edilmiştir.

Alanyazını incelendiğinde, Kurtulmuş, Tösten ve Gündaş (2014), öğretmenlerin değerler eğitimi sürecinde karşılaştıkları önemli sorunlardan biri olarak; televizyon programlarında şiddet ve cinsellik gibi öğelerin olması ve öğrencilerin kitle iletişim araçlarını bilinçsizce kullanımı olduğunu tespit etmişlerdir. Benzer şekilde Yazar (2010), yaptığı araştırmada kitle iletişim araçlarının şiddet ve saldırganlık içeren bazı yayınlardan dolayı değerler eğitimi olumsuz etkilediğini belirlemiştir. Erkuş (2012), okul öncesinde değerler eğitimi hakkında öğretmen görüşlerini incelediği araştırmasında medya organlarının okul öncesinde verilen değerler eğitimi olumsuz etkilediğini tespit etmiştir. Albayrak (2015), yaptığı araştırmada kitle iletişim araçlarının değerler eğitimi olumsuz etkilediğini ve öğrencilerin bu araçlardaki kahramanların yanlışlarını doğru kabul ettikleri sonucuna ulaşmıştır.

Araştırmada sınıf öğretmenlerinin, değerler eğitimi sürecinde örtük program kapsamında örnek olay üzerinden, drama ile canlandırma, içerisinde değerlerin olduğu hikâyeleri okuma, örnek haberler okuma, okul panosu hazırlama, karikatür hazırlama, değerleri içeren filmler ve tiyatro izleme hayatımızda yer edinmiş büyüklerin hayat hikâyelerini araştırma, atasözlerinin anlamlarından çıkarımlarda bulunma, hikâye tamamlama, ayın veya haftanın örnek öğrencilerini seçerek fotoğraflarını panoya asma, medyadaki olaylar üzerinden yorumlarda bulunma,

sosyal deneyleri inceleme, pankart ve sloganlar hazırlama, betimsel incelemeler yapma gibi etkinlikleri yaptığı belirlenmiştir. Araştırmaya katılan bazı öğretmenler ise, belirli gün ve haftalar haricinde pekte değerlerle ilgili çalışmalar düzenlemediklerini ifade etmişlerdir.

Bu sonuçlardan hareketle öğretmenlerin değerler eğitimi sürecinde resmi programın yanı sıra örtük programı da önemsedikleri ve bu kapsamda çeşitli etkinlikler yapmaya çalıştıkları söylenebilir. Alanyazını incelendiğinde kuramsal olarak örtük programın değerler eğitiminde resmi program kadar hatta daha fazla etkili olduğu belirtilmektedir (Demirel, 2013). Başçı (2012), yaptığı araştırmada öğretmenlerin örtük programı, değerler eğitimi sürecini etkileyen önemli bir unsur olarak gördüklerini belirlemiştir. Yangın ve Dindar (2010), tarafından yapılan ilköğretim okullarında örtük programın varlığına ilişkin araştırmada örtük programın okullarda etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Çubukçu (2012), üç ilköğretim okulunda örtük programı destekleyici etkinliklerin uygulanması ve bu etkinliklere katılan öğrencilerle görüşülmesi çerçevesinde yürüttüğü araştırma sonucunda örtük programın, değerlerin edinilmesi ve içselleştirilmesi sürecinde önemli bir yer tuttuğunu belirlemiştir.

Araştırmada sınıf öğretmenlerinin, okul dışı çevrenin okuldaki değerler eğitimi nasıl etkilediğine ilişkin görüşleri; okul dışı çevrenin değerler eğitimi etkileyen önemli bir faktör olduğu, sosyal çevredeki olumsuz rol modellerin değerler eğitimi olumsuz etkilediği, sosyal çevrenin değerler eğitimi üzerinde hem olumlu hem de olumsuz etkilerinin olduğu ve okulda yürütülen değerler eğitimi uygulamalarının kalıcı olması için sosyal çevrede pekiştirilmesi gerektiği şeklinde ortaya çıkmıştır.

Ayrıca bazı öğretmenler, öğrencilerin değerler eğitiminde verilen değerleri içselleştirdiklerinde ve hayatın içinde birebir yaşadıklarında olumsuz davranışlarında kendiliğinden azalma meydana gelip gelmediğini gözlemlemek açısından okul dışı sosyal çevrenin önemli bir yerinin olduğunu ifade etmişlerdir.

Bu sonuçlardan hareketle öğretmenlerin okulun bulunduğu sosyal çevreyi değerler eğitimi için önemli bir faktör olarak gördükleri söylenebilir. Bireylerin davranış ve tutumlarının şekillenmesinde okul dışı çevrenin azımsanmayacak derecede etkili olduğu yapılan birçok araştırmada belirtilmiştir. Çelikkaya ve Filoğlu (2014), sosyal bilgiler öğretmenleriyle gerçekleştirdikleri araştırmada, öğretmenler değerler

eğitiminde etkili olan faktörlerle ilgili görüşlerinde aile ve öğretmen faktöründen sonra sosyal çevre faktörünün etkili olduğunu belirtmişlerdir. Benzer şekilde Akpınar ve Özdaş (2013), yaptıkları araştırmada değerler eğitiminde sorumlu olan kurumları; aile, okul, çevre ve medya olarak sıralamışlardır. Bahçe (2010), hayat bilgisi dersi öğretim programında yer alan değerlerin kazandırılma düzeyine ilişkin öğretmen görüşlerini değerlendirdiği araştırmada, öğretmenler, sosyal çevrenin değer kazandırmada çok önemli olduğunu belirtmişlerdir. Ayrıca öğrencilerin çevrelerinde gördüklerini taklit ettiklerini ve değerlerin çevrede pekiştirilmesi gerektiğini belirtmişlerdir.

Araştırmada sınıf öğretmenlerinin okulda daha nitelikli bir değerler eğitimi için önerilerine ilişkin görüşleri şu şekilde ortaya çıkmıştır;

1. Okul, aile ve öğretmen işbirliğinin sağlanması beklenmektedir.
2. Değerler eğitiminde etkinlik ve oyun temelli faaliyetlere ağırlık verilmelidir.
3. Okul çalışanlarının değerler eğitimi konusunda rol model olması ve öğrencilere karşı tutarlı davranmaları gerekmektedir.
4. Velilere ve öğretmenlere yönelik eğitici etkinlikler (konferans, seminer vb.) yapılması düşünülmektedir.
5. Olumsuz davranışların olumluya dönüşümü noktasında toplumda yer edinmiş Mevlana, Yunus Emre gibi tanınan, bilinen, sevilen ve sayılan insanların rol model örneği olarak verilmesi düşünülmektedir.
6. Öğretmenler değerler ile ilgili örnekler verilirken çocukların içselleştirebileceği uygulayabileceği örnekler verilmesini istemektedir.
7. Değerler ilkokul öğrencilerine soyut geldiği için somutlaştırarak verilmesi düşünülmektedir.
8. Öğrencilerin olumlu ve olumsuz davranışlar arasındaki farkı görmeleri sağlanmalıdır.
9. Değerler eğitimi konusunda öğretmen ve idarecilere yönelik hizmet içi eğitim verilmesine ihtiyaç vardır.
10. Öğretmenler, durum ya da olaylara daha çok krize müdahale şeklinde hissettirerek yaklaşılması gerektiğini düşünmektedirler.

11. Öğretmenler, okul dışında velilere yönelik öğrencilerin değerleri kazanıp kazanmama durumunu içeren anketler gönderilmesini istemektedirler.
12. Okullarda öncelikli olarak sevgi, saygı, hoşgörü, sorumluluk, sabır ve empati değerleri üzerinde durulması düşünülmektedir.
13. İlkokul 1. sınıftan 4. sınıfa kadar değerler eğitimi kapsamında en az 4 yıllık boylamsal bir devamlılık gerektiren araştırmaların yapılması gerekmektedir.

Bu sonuçlardan hareketle öğretmenlerin okullarda nitelikli değerler eğitimi sürecinin gerçekleşmesi için önerileri; okul ile ailenin işbirliği yapması, değerler eğitiminde oyun ve etkinlik temelli faaliyetlerin yapılması, velilere yönelik eğitici etkinlikler düzenlenmesi, okul personelinin rol model aynı zamanda tutarlı, durum ve olaylara krize müdahale şeklinde yaklaşılması, değerlerin somutlaştırılarak verilmesi, olması, değerler eğitimi konusunda yönetici ve öğretmenlerin hizmet içi eğitim almaları ve yetkililerin öğretmenlerden dönüt almalarıdır.

Yapılan birçok araştırmada Yalar ve Yanpar Yelken (2011), Akpınar ve Özdaş (2013), Albayrak (2015), Berkant ve Sürmeli (2013), Başçı (2012), değerler eğitimi sürecinde okul aile işbirliğinin şart olduğunu ve sürecin sağlıklı ilerlemesi için okul ile ailenin iletişim halinde olması gerektiği belirtilmiştir. Değerler eğitimi duyuşsal davranışlara yönelik olduğu için özellikle ilkokul düzeyinde öğretmenlerin ve diğer okul personelinin değerler konusunda rol model olması önem arz etmektedir. Çünkü öğretmen değerlerle ilgili davranışları sergilerse öğrencilerin değerleri benimsemesi kolaylaşacaktır (Kurtulmuş, Tösten ve Gündaş, 2014).

Öğretmenler, okullarda öğrenciler açısından düşünüldüğünde öncelikli olarak yer alması beklenen değerlerin; sevgi, saygı, hoşgörü, sorumluluk, sabır, empati, doğruluk, dürüstlük gibi değerlerin olması gerektiğini düşünmektedirler. Aynı zamanda öğretmenlerin bu değerleri çocuklara kazandırılırken örnek rol model olması gerektiği katılımcı öğretmenler tarafından ifade edilmiştir. Gündüz (2015), araştırmasında kendisi dürüst olmayan bir kişinin karşı tarafa dürüst olmayı öğretmesinin zor olduğunu ifade etmiştir. Çocuğa saygı duyarak yaklaşırsak ona o değeri güzel bir şekilde verebileceğimizi belirtmiştir.

Değerler eğitiminde ailelere yönelik eğitici seminer, konferans vb. yapılması araştırmada ulaşılan diğer bir sonuçtur. Değerler eğitiminde istenilen düzeyde verim

elde edebilmek için ailelerin bilinçli ve planlı bir şekilde süreçte yer alması gerekmektedir. Alanyazını incelendiğinde Yazar (2010), Albayrak (2015), Akbaş (2004), Kurtulmuş, Tösten ve Gündaş (2014), Erkuş (2013), Balcı ve Yanpar Yelken (2013), Çengelci (2010), gibi araştırmacılar değerler eğitiminde karşılaşılan güçlüklerin başında aile kaynaklı güçlüklerin olduğunu birçok araştırmada belirtilmişlerdir.

5.2. Öneriler

Araştırmanın bu bölümünde, öğretmenlerin değerler eğitimine yönelik görüşlerinden elde edilen bulgular ışığında şu önerilerde bulunulabilir:

5.2.1. Milli Eğitim Bakanlığı'na yönelik öneriler.

- Bilgisayar üzerinden oynanan şiddet içeren oyunlar yerine sokaklarda oynanan geleneksel çocuk oyunlarının yaygınlaştırılması önerilebilir.
- TRT'de yayınlanan çocukların seviyesine uygun çizgi filmler, animasyonlar, belgeseller, eğitici programlar değerler eğitiminin amacına uygun bir şekilde çocuklara izletilebilir.
- Web araçları yani internet üzerinden EBA gibi etkinlik siteleri derslere entegre edilebilir.
- Sosyal medya kullanımının ve bilgisayar oyunlarının belli yaş grubuna kadar kısıtlanması sağlanabilir.
- Alanında uzman kişiler tarafından öğrencilerin ilgi, ihtiyaç ve dikkat seviyesine uygun bir şekilde medya ve sosyal medya hakkında öğrencilere bilgilendirme amaçlı konferanslar, seminerler verilebilir.
- Okullarda öğrencilerin kitle iletişim araçlarının bilinçli ve kontrollü kullanımını öğrenebilmeleri için medya okuryazarlığı dersi yaygınlaştırılarak okutulabilir.
- Kamu Spotu dediğimiz kısa tanıtıcı ve eğitici videolar yaygınlaştırılabilir.

- Bütün öğretmenlerin değerleri çocuklara nasıl vermesi gerektiği ile ilgili müfredatta netlik sağlanabilir.
- Çocukların kişilik ve karakter gelişimini de olumsuz yönde etkileyen bilgisayar oyunları için gerekli tedbirler alınabilir.
- Okul, aile ve öğrenci üçgeninin uygun iklimini destekleyecek birlikteliği sağlayıcı çalışmalar yapılabilir.
- İlkokul 1. sınıftan 4. sınıfa kadar değerler eğitimi kapsamında en az 4 yıllık boylamsal bir devamlılık gerektiren araştırmalar yapılabilir.
- Okullarda değerler eğitiminin verimliliğinin sağlanabilmesi için örtük(gizil) öğrenme yöntemi kullanılabilir.
- Değerler yıl içerisinde bütün derslerin içeriğine yayılarak verilebilir.
- Değerlerin aileden sonra sağlam bir şekilde temelini atılabilmesi için anaokulunda pekiştirilerek değerlere daha fazla ağırlık verilmesi, ilkokulda ise derslerin içeriğiyle bütünleştirilerek devam edilmesi sağlanabilir. Değerler eğitimi özellikle sadece belirli günler ve haftalarla kısıtlanmadan verilebilir.
- Önemli yardım kuruluşları veya farklı kamu kurum ve kuruluşları ile birlikte işbirliği yapılabilir.
- Değerler eğitimine yönelik okul dışında prosedürden kaynaklı veli izinleri ile ilgili sıkıntıların çözüme kavuşturulması sağlanabilir.
- Öğrenciler akademik odaklı yetiştirilmek yerine değerler eğitimi odaklı yetiştirilebilir. Başarı odaklı eğitimden ziyade değerlerle bütünleşik başarı temelli eğitim verilmesi sağlanabilir.
- Okullarda verilecek olan değerler eğitiminde kullanılacak materyaller için yeterli ödenek sağlanabilir.
- Öğretmenlere ve okul yöneticilerine hizmet içi eğitim kapsamında değerler eğitimi alanındaki yeterliliklerini geliştirmek için seminerler düzenlenebilir.
- Öğretmenler, sürekli öğretmen değişikliğinin değer eğitimine olumsuz etki ettiğini ifade ettiğinden, öğrencilerin ahlaki gelişiminin önemli bir parçası

olan değer bütünlüğü açısından ilkokul döneminde sürekli öğretmen değişikliğine gidilmemesi için önlemler alınabilir.

- Değerler eğitiminin önemli bir paydaşı olan aile, çocuğun ahlaki gelişiminde doğru yaklaşım, tutum ve davranışlar konusunda bilgilendirilebilir. Bu kapsamda ailelere yönelik okul rehberlik öğretmenleri tarafından veya halk eğitim merkezleri aracılığı ile değerler eğitimine yönelik bilgilendirici seminerler verilebilir.

5.2.2. Öğretmenlere yönelik öneriler.

- Öğrencilerin değerleri yaparak yaşayarak öğrenmeleri sağlanabilir.
- Yeni bir değer kazandırırken acele etmeden, işbirliği içinde, zamana yayarak etkili ve bütüncül bir şekilde değerler verilebilir.
- Öğrencilerin olumlu ve olumsuz davranışlar arasındaki farkı görmeleri sağlanabilir.
- Öğrenciler bir kere dahi olsa doğru davranışta bulunduğu anda onun o davranışının devamlılığını sağlayacak ikinci olumlu pekiştiricilerle ödüllendirilmesi sağlanabilir.
- Kitle iletişim araçlarının derslerde verilen ödevleri araştırmak için yerinde ve zamanında kullanıldığında olumlu katkısı olabilir.
- Çocukların oyun oynarken eğlenerek değerleri daha kalıcı hale getirmeleri sağlanabilir. Etkinlik ve oyun temelli eğitimlere ağırlık verilebilir.
- Öğretmenler sevgi, saygı, hoşgörü, sabır, empati gibi değerlerin eğitimini verirken öncelikle kendisi rol model olabilir.
- Günlük yaşamlardan öğrencilere bol bol örnekler verilerek, uygulamalı etkinliklerle değerler davranışa dönüştürülebilir.
- Değerler ilkokul öğrencilerine soyut geldiği için somutlaştırarak verilebilir.
- Değerler ile ilgili verilen örnekler çocukların içselleştirebileceği uygulayabileceği örneklerden seçilebilir.

- Değerler; öğrencilere örnek olay üzerinden, drama ile canlandırma, içerisinde değerlerin olduğu hikâyeleri okuma, örnek haberler okuma, okul panosu hazırlama, karikatür hazırlama, değerleri içeren filmler ve tiyatro izleme hayatımızda yer edinmiş büyüklerin hayat hikâyelerini araştırma, atasözlerinin anlamlarından çıkarımlarda bulunma, hikaye tamamlama, ayın veya haftanın örnek öğrencilerini seçerek fotoğraflarını panoya asma, medyadaki olaylar üzerinden yorumlarda bulunma, sosyal deneyleri inceleme, pankart ve sloganlar hazırlama, betimsel incelemeler yapma gibi etkinliklerle verilebilir.
- Çocuklara yönelik doğru davranışların kalıcılığını sağlamak için doğru davranışlar ödüllendirilebilir.
- Öğrencilerin değerleri içselleştirdiği özellikle teneffüslerde oyun ve fiziki etkinlikler dersinde, görsel sanatlar dersinde, müzik dersinde, serbest zamanlarda yapılan etkinliklerde, oynadıkları oyunlar esnasında hal ve hareketlerinde yani davranışlarında gözlemlenebilir.
- Öğrencinin değerleri içselleştirmesini sağlayarak akademik başarısı arttırılabilir.
- Değerler eğitiminin toplumsal hayatın devamı için öğrencilere dolaylı yollardan öğretilmesi ve alışkanlık haline getirilmesi sağlanabilir.
- Çocuklarla ilgili yaşanan sorunların temeline inerek sebepleri bulunabilir. Böylece sorunlara çözüm yolları da üretilebilir.
- Öğrenciler değerler eğitiminde verilen değerleri içselleştirdiklerinde ve hayatın içinde birebir yaşadıklarında öğrencilerin olumsuz davranışlarında kendiliğinden azalma meydana gelip gelmediğini gözlemlemek mümkün olabilir.
- Öğrencinin sergilemiş olduğu davranışın sonucunu görmesi, çıkarımda bulunması ve aradaki farkı anlaması sağlanabilir.
- Olumsuz davranışların olumluya dönüşümü noktasında toplumda yer edinmiş Mevlana, Yunus Emre gibi tanınan, bilinen, sevilen ve sayılan insanlar rol model örneği olarak verilebilir.

5.2.3. Ailelere yönelik öneriler.

- Öğretmenler öğrencideki herhangi bir davranış bozukluğu aileye söylendiği zaman öğretmen suçluymuş gibi tepki aldıkları için arada öğretmenlerin mağdur olmaması adına ailelerin savunmacı davranıştan vazgeçmeleri sağlanmalıdır.
- Değerler eğitiminin temeli ailede atıldığı için aileler çocuklarına davranışlarıyla bilinçli bir şekilde örnek rol model olabilirler. Ayrıca aileler değerler eğitimine tabi tutulabilir.
- Pozitif yönde yayın yapan kitle iletişim araçları aileler tarafından daha fazla tercih edilebilir.
- Çocukların arkadaşlık ilişkilerini içeren değerlerle bağdaşık oyunlar oynamalarına öncülük edilebilir. Böylece çocukların boş hayaller peşinde koşmasının önüne geçilebilir.
- Çocukların teknolojinin doğru kullanımı ile ilgili sürekli olarak takip edilmesi, internetin kontrolsüz şekilde kullanımının önüne geçmek için filtrelemeler ve kısıtlamalar yapılabilir.
- Aileler çocuklarına karşı olan sorumluluklarını yerine getirebilir.
- Kitle iletişim araçları çocuklara anne ve babanın kontrolü altında bilinçli bir şekilde kullanılabilir.
- Çocukların özgürlüğünü kısıtlamadan, üzerinde fazla baskı kurmadan, çok da başıboş bırakmayarak aileler çocuklarının birebir takibine yapabilirler.
- Çocuğun büyüme aşamasında çocuğa belli başlı animasyon ve ekolojik çizgi filmleri izleterek hayvan sevgisini ve çevreye karşı nasıl duyarlı olması gerektiği kazandırılabilir.
- Aileler çocuklarına yeteri kadar zaman ayırabilirler.
- Aileler televizyondaki programları izlerken ve izletirken yaş sınırı işaretlerine dikkat edebilirler.
- Çocukların ellerine çok erken yaşlarda telefon verilmesi engellenebilir.

- Yardımseverlik, merhamet, iyilik gibi değerleri anlatan çizgi filmlerdeki karakterler çocukları olumlu yönde etkilediği için izledikleri çizgi filmlerdeki konuşmalar sayesinde çocukların kelime hazinelerini geliştirmelerine fırsat verilebilir.
- Çocukların ahlaki gelişimi ve kişilik inşası için 0-6 yaş aralığının kritik dönem olması ve çocukların bu dönemi değerler eğitiminin temelini atıldığı ailede geçirmesinden dolayı aileler çocuklarına karşı çok dikkatli davranabilirler.
- Çocuğunun olumlu ya da olumsuz davranışlarının takibini düzenli bir şekilde takip edebilirler.

5.2.4. Okul idarecilerine yönelik öneriler.

- Okullarda öncelikli olarak sevgi, saygı, hoşgörü, sorumluluk, sabır ve empati değerleri üzerinde durulabilir.
- Okullarda değerler eğitime yönelik yapılan uygulamalar birbiriyle tutarlı olabilir.
- Durum ya da olaylara daha çok krize müdahale şeklinde hissettirerek yaklaşılabilir.
- Uygun okul kültürü ve iklimi bütün çalışanlarla birlikte ortak hareket ederek oluşturulabilir.
- Okul dışında değerler eğitime yönelik huzurevi ziyaretleri, rehber öğretmen eşliğinde ailelere seminer düzenleme, hasta ziyaretleri, yoksul birine yardımda bulunma, kermes düzenleme, şehitliklerin gezilmesi, kütüphanede kitap okuma, hayvan barınaklarındaki hayvanları beslemeye yönelik çeşitli etkinlikler yapılabilir.
- Okul dışında velilere öğrencilerin değerleri kazanıp kazanmama durumunu içeren anketler gönderilebilir.
- Okul çalışanlarının, idarenin ve öğretmenlerin akademik başarı yerine değerler eğitimi odaklı olması konusunda çalışmalar yapılabilir.

- İdare ve meslektaşların değerler eğitimi konusunda birbirine yardımcı olması, rol model olma konusunda daha dikkatli olması gerekebilir.
- Öğrencideki olumsuz bir davranışın olumluya dönüşümü noktasında tutarlı bir okul aile işbirliğine sağlanabilir.
- Okul olarak ailelerin katılımını sağlayıcı etkinlikler düzenlenebilir.
- Kitle iletişim araçlarının kullanımı konusunda öncesinde aileler bilgilendirilerek teknoloji kullanımı ile ilgili bilinçlendirilebilir.
- Değerlerimizi kazandırmak için öğrencileri başıboş bırakmayarak hemen olumlu davranışlarla doldurulabilir. Böylece öğrencilerin olumsuz davranışlara yönelmeleri engellenebilir.
- Öğrencilerde tablet, bilgisayar, telefon bağımlılığının önüne geçebilmek için toplantılar yaparak işbirliği içerisinde belirli saatlerde aile kontrolü altında kullanmaları sağlanabilir.
- Aileler öğrenci ile ilgili yaşanan sorunlardan haberdar edilebilir. Ayrıca ailelere okulda verilen değerlerle ilgili her ay mektup gönderilebilir.
- Rehber öğretmenler velileri okullara belli periyotlarla çağırarak değerlerle ilgili bilgilendirici toplantılar yapabilir ve seminerler düzenleyebilir.
- Kitle iletişim araçlarının olumsuz etkilerinden öğrencileri uzaklaştırabilmek için dokuztaş, okçuluk, kaleli yakan top, bilye oynama, mendil kapmaca, kese atma, kevgir ile su taşıma, şişe çevirmece gibi geleneksel oyunları oynatarak çocuklar sokağa çekilebilir. Böylece evden dışarı çıkmayan sürekli tablet, bilgisayar ve telefonun başında vakit geçiren içine kapanık çocukların değerlerimizle tanışmaları sağlanabilir.

5.2.5. Öğretmen yetiştiren kurumlara yönelik öneriler.

- Öğretmen yetiştiren kurumlara öğretmen adayları seçilirken üniversiteye giriş sınavlarının yanında mülakat yapılması ve mülakatta öğretmen adayının davranış ve kişilik analizini yapacak jüride uzman psikolog, kim kimdir

çalışmasını yapacak iletişim ustası veya eğitmeni ve bakanlığın belirlediği tecrübeli bir öğretmen bulundurulabilir.

- Öğretmen yetiştiren kurumlar değerler eğitime ve pedagojik alanlara daha fazla ağırlık verebilir.
- Öğretmenlikte tecrübenin daha önemli olduğunu varsayarsak; teorik derslerin saati azaltılarak staj döneminin daha uzun süreye yayılması sağlanabilir.
- Stajer öğretmen adaylarının staj gördüğü okullarda krize müdahale anında ve çocukların olumlu ya da olumsuz davranışları üzerine nasıl tepkiler vereceğini bilmesi adına pedegogların bulundurulması sağlanabilir.
- Çocukların duygu ve düşüncelerini en iyi yansıttığı araçlardan biri resim olduğu için öğretmen adaylarına üniversite eğitimleri süresince belirlenen dönemlerde resim okuma ve anlama dersi verilebilir.

5.2.6. Araştırmacılara yönelik öneriler.

- Bu çalışmada Isparta ilindeki ilkokullarda görev yapan sınıf öğretmenlerinin değerler eğitime yönelik görüşlerine bağlı olarak betimsel analizle değerlendirme ve yorumlarda bulunduk. Bu şekilde okul idarecilerine, ailelere ve öğrencilere yönelik farklı nitel ve nicel araştırmalar yapılabilir.
- Okullarda değerler eğitiminin uygulanması ve verimliliği ile ilgili okul yöneticilerine ve öğretmenlere yönelik etkili değer öğretimini kapsayan anket tarzı analizler yapılarak kısa süreli kesitsel değil uzun süreli boylamsal takiplerini içeren çalışmalar yapılabilir.

KAYNAKLAR

- Akbaş, O. (2007). *Türk milli eğitim sisteminin duyuşsal amaçlarının ilköğretim II. Kademedeki gerçekteleşme derecesinin değeriendirilmesi*. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Akpınar, B. ve Özdaş, F. (2013). İlköğretimde değeri eğitime ilişkin öğretmen görüşleri. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 23(2), 105-113.
- Albayrak, F. (2015). *İlkokul sosyal bilgiler dersinde kazandırılan değeri ile ilgili öğretmen görüşleri*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Aydın, B. (2003). Bilgi toplumu oluşumunda bireylerin yetiştirilmesi ve matematik öğretimi. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (14), 183-190.
- Aydın, M. Zeki ve Akyol Gürler, Ş. (2012). *Okulda değeri eğitimi yöntemleri etkinlikleri-kaynakları*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Aydın, M. Zeki ve Akyol Gürler, Ş. (2018). *Okulda değeri eğitimi yöntemleri etkinlikleri ve kaynakları*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Bahçe, A. (2010). *Hayat bilgisi öğretiminde değeri lerin kazandırılma düzeylerinin öğretmen görüşlerine göre değeri lenilmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Balcı, F. A. ve Yelken, T. Y. (2010). İlköğretim öğretmenlerinin “değeri” kavramına yükledikleri anlamlar. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 39(39), 81-90.
- Balcı, F. A. ve Yanpar Yelken, T. (2013). İlköğretim sosyal bilgiler programında yer alan değeri ler ve değeri ler uygulamaları konusunda öğretmen görüşleri. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14(1), 195-213.
- Başçı, Z. (2012). *Beşinci sınıf sosyal bilgiler dersinde değeri eğitiminin öğretmen görüşlerine göre incelenmesi*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

- Başpınar, Z., Büyükkarcı, A. ve Gündüz, M. (2017). 2000-2015 yılları arasında değer eğitimi üzerine yapılan doktora tezlerinin içerik analizi. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 31, 705-718.
- Baydar, P. (2009). İlköğretim Beşinci Sınıf Sosyal Bilgiler Programında Belirlenen Değerlerin Kazanım Düzeyleri ve Bu Süreçte Yaşanılan Sorunların Değerlendirilmesi, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Berkant, H. B. ve Sürmeli, Z. (2013). Sosyal bilgiler dersindeki değerleri kazandırmada öğretmenlerin güçlük yaşama durumlarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 9(1), 334-348.
- Büyüköztürk Ş., Çakmak, E.K., Akgün, Ö.Y. Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2010). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi.
- Cihan, N. (2014). *Okullarda değerler eğitimi ve Türkiye'deki uygulamaya bir bakış*, Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, 2(9), 429-436.
- Creswell, J. W., Hanson, W. E., Clark Plano, V. L., & Morales, A. (2007). Qualitative research designs: Selection and implementation. *The counseling psychologist*, 35(2), 236-264.
- Çelikkaya, T. ve Filoğlu, S. (2014). *Sosyal bilgiler öğretmenlerinin değere ve değer eğitimine ilişkin görüşleri*. Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri, 14(4), 1541-1556.
- Çengelci, T. (2010). *İlköğretim beşinci sınıf sosyal bilgiler dersinde değerler eğitiminin gerçekleşmesine ilişkin bir durumçalışması*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Çengelci, T., Hancı, B., ve Karaduman, H. (2013). Okul ortamında değerler eğitimi konusunda öğretmen ve öğrenci görüşleri. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 11(25), 33-56.
- Çubukçu, Z. (2012). *İlköğretim öğrencilerinin karakter eğitimi sürecinde örtük programın etkisi*. Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri, 2(12), 1513-1534.

- Demircioğlu, . (1997). *Eğitime bilimsel yaklaşım*. L. Kckahalet (Ed.), Eğitim Bilimine Giriş, Ankara: Gazi Kitapevi Yayıncılık.
- Demircioğlu, İ. ve Tokdemir M. (2008). Değerlerin oluşturulma sürecinde tarih eğitimi. *Amaç, İşlev ve İçerik, Değerler Eğitimi Dergisi*, (6), 15.
- Demirel, . (2013). *Eğitimde Program Geliştirme*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Doğanay, A. Ve ztrk, C. (2006). *Değerler eğitimi*. Hayat Bilgisi Ve Sosyal Bilgiler ğretimi İçinde, Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Doğan, İ. (2004). *Sosyoloji kavramlar ve sorunlar*. Ankara: Pegem A Yayınları.
- Ekinci, H. (2018). *Okulda ve ailede değerler eğitimi*. İstanbul: Kayıhan Yayınları.
- Ekşi, H. ve Katılmış, A. (2011). *Karakter eğitimi el kitabı*. İstanbul: Nobel Yayıncılık.
- Ekşi, H. (2003). Temel insani değerlerin kazandırılmasında bir yaklaşım. Karakter eğitimi programları. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1(1), 79-95.
- Erkuş, S. (2012). *Okul ncesi ğretmenlerinin okul öncesi eğitim programındaki değerler eğitimine ilişkin görüşlerinin değerlendirilmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dicle Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Ersoy, F. ve şahin, T. (2012). *Sosyal bilgiler ders kitaplarının değerler eğitimi yaklaşımları açısından incelenmesi*. Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri, 12(2), 1535-1558.
- Fidan, N. K. (2009). Öğretmen adaylarının değer öğretimine ilişkin görüşleri. *Kuramsal Eğitimbilim Dergisi*, 2(20), 1-18.
- Genç, S. Z. ve Sağlam, E. (2015). İlkokul 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Programındaki Değerlerin Kazandırılması Sürecinde Karşılaşılan Gclklerin Değerlendirilmesi. *Eğitim ve ğretim Araştırmaları Dergisi*, 2 (4), 106-118.
- Gündüz, M. (2015). Sınıf ğretmenlerinin değerlerin nasıl ğretilbileceğine dair görüşleri. *International Online Journal of Educational Sciences*, 7(3), 201-214.
- Güngör, E. (2000). *Değerler psikolojisi üzerine araştırmalar*. İstanbul: Ötüken Yayınları.

- Gür, Ç., Koçak, N., Şirin, N., Şafak, M. ve Demircan, A. (2015). İlköğretim öğretmenlerinin değerler eğitimine ilişkin görüşleri ve karşılaştıkları güçlüklerin incelenmesi. *Asya Öğretim Dergisi*, 3(1), 78-91.
- Hökelekli, H. (2013). *Psikoloji, din ve eğitim yönüyle insanî değerler*. İstanbul: Ensar Neşriyat Yayıncılık.
- Hökelekli, H. (2013). Ailede, okulda, toplumda değerler psikolojisi ve eğitimi. İstanbul: Timaş Yayınları.
- İşcan, C. (2007). *İlköğretim düzeyinde değerler eğitimi programının etkinliği*. Doktora Tezi, Hacettepe Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Karataş, Z. (2015). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. *Manevi Temelli Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 62-80.
- Kaymakcan, R. (2010). Değer kavramı ve gençlerin dini değerleri. *Eğitime Bakış Eğitim-Öğretim ve Bilim Araştırma Dergisi*, 6(18), 10-15.
- Kazıcı, Z. (2016). *Osmanlıda eğitim öğretim*. İstanbul: Kayıhan Yayınları.
- Kılıoğlu, İ. (1990). *Sosyal bilimler ansiklopedisi*. İstanbul: Risale Yayınları.
- Köse, M. Ve Demir, E. (2014). Öğretmenlerin rol modelliği hakkında öğrenci görüşleri. *Uluslararası Sosyal ve Ekonomik Bilimler Dergisi*, 4 (1), 8-18.
- Köylü, M. (2016). Ailede Değerler Eğitimi. Mustafa Köylü (Ed.), *Teoriden Uygulamaya Değerler Eğitimi*, (s.105-128). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Kurtdede Fidan, N. (2013). Sosyal Bilgiler Dersinde Değerler Eğitimi, Nitel Bir Araştırma. *The Journal of Academic Social Science Study*, 6(3), 361-388.
- Kurtulmuş, M., Tösten, R. ve Gündaş, A. (2014). İlköğretim 1. kademe öğretmenlerinin değerler eğitimi sürecinde karşılaştıkları sorunlar. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 12(27), 281-305.
- Lickone, T. (1991). *Education for character: how school teach respect and responsibility*. Newyork: Bantam Books.
- MEB, (2009). *İlköğretim (1, 2, 3. sınıflar) hayat bilgisi programı ve kılavuzu*. İstanbul: Devlet Kitapları Basımevi.

- MEB, (2010a). Talim Terbiye Kurulu başkanlığı (2010/53). 08.09.2010 tarih ve 6312 sayılı genelge.
- Mehmedoğlu, Y. ve A..U. (2006). *Küreselleşme ahlak ve değerler*. İstanbul: Litera Yayıncılık.
- Meydan, A. ve Bahçe, A. (2010). Hayat bilgisi öğretiminde değerlerin kazandırılma düzeylerinin öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi. *Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(1), 20-37.
- Mızıkacı, F. (2015). *Değerler eğitimi ve eğitim programları*.
- Miles, M. B., Huberman, A. M., & Saldana, J. (2014). *Qualitative data analysis: A methods sourcebook*. Third edition. Sage. USA.
- Narin, D. (2007). *İlköğretim Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı'nın Vatandaşlık Bilgi, Beceri ve Değerlerini Kazandırmasına İlişkin Öğretmen Görüşleri*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Oğuz, E. (2012). Öğretmen adaylarının değerler ve değerler eğitimine ilişkin görüşleri. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 12(2), 1309-1325.
- Oruç, C. (2010). Okul öncesi dönem çocuğunda ahlaki değerler eğitimi. *Eğitim ve İnsani Bilimler Dergisi*, 1(2), 37-61.
- Radyo Televizyon Üst Kurulu (Mart 2013). *Televizyon izleme eğilimleri araştırması*. Kamuoyu, Yayın Araştırmaları ve Ölçme Dairesi Başkanlığı, Ankara.
- Sarı, E. (2005). Öğretmen adaylarının değer tercihleri. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 3(10), 73-87.
- Sarı, M. (2007). *Demokratik değerlerin kazanımı sürecinde örtük program: Düşük ve yüksek 'okul yaşam kalitesi'ne sahip ikili öğretim okulunda nitel bir çalışma*. Doktora Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Selçuk, Z. (2001). Etkili öğrenme ortamlarının oluşturulmasını etkileyen etmenler. *Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim Dergisi*, 21, 16-19.
- Sönmez, V. (2003). *Sevgi eğitimi*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Stake, R. E. (2013). *Multiple case study analysis*. Guilford Press.

- Temel, Z. ve Aksoy, F. (2001). *Ergen ve gelişimi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Tezcan, M. (1997). *Eğitim sosyolojisi*. Ankara: Bilim Yayıncılık.
- Türk Dil Kurumu. (2005). *Türkçe sözlük* (8. bs). Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Türkdoğan, O. (1996). *Sosyal şiddet ve Türkiye gerçeği*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Ulusoy, K. ve Arslan, A. (2014). *Değerli bir kavram olarak değer ve değerler eğitimi*. K. Ulusoy, A. Arslan (Ed.), Farklı Yönleriyle Değerler Eğitimi İçinde, (s.3-15). Ankara: Pegem Akademi.
- Ulusoy, K. ve Dilmaç, B. (2014). *Değerler eğitimi*. Ankara: Pegem Akademi.
- Ulusoy, K. ve Tay, B. (2011). Sosyal Bilgiler Öğretiminde Yeni Yaklaşımlar II İçinde. R. Turan, A. M. Sünbül ve H. Akdağ (Ed.), *Sosyal Bilgilerde Değer Eğitimi*, (s.59-73). Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Uysal, E. (2003). Değerler üzerine bazı düşünceler ve bir erdem tasnifi denemesi: İnsanî Erdemler–İslâmî Erdemler. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 12(1), 51-69.
- Yaman, E. (2014). *Değerler eğitiminde yeni ufuklar*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Yangın, S. ve Dindar, H. (2010). İlköğretim okullarında örtük programın varlığına ilişkin bir araştırma. Siirt İli Örneği, *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 30(3), 1017-1038.
- Yazar, T. (2010). *İlköğretim Sosyal Bilgiler Programında Değerler Eğitiminin Mevcut Durumunun Belirlenmesi ve Öğretmenlere Yönelik Bir Program Modülü Geliştirme*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yazıcı, K. (2006). *Değerler eğitimine genel bir bakış*. Türklük Bilimi Araştırmaları, 19, 499-522.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2008). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, Ankara: Seçkin Yayınları.
- Yıldırım, K. (2009). *Values education experiences of Turkish class teachers: A Phenomonological Approach*. Eurasian Journal of Educational Research (EJER), (35). 165-184.

- Yılmaz, E. (2009). Öğretmenlerin değer tercihlerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 7(17), 109-128.
- Yılmaz, M. (2010). *Ergenlerde şiddetin önlenmesinde din eğitiminin rolü*. Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yin, R. K. (2014). *Case study research design and methods*. (5th Ed.), Sage Publications. California.
- Yörükoğlu, A.(1998). *Çocuk ruh sağlığı*. İstanbul: Özgür Yayınları.

EKLER

EK-1:Değer ve Değerler Eğitime Yönelik Öğretmen Görüşleri İle İlgili Görüşme Formu

Giriş

Merhaba, adım Mustafa AYDIN. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Temel Eğitim Anabilim Dalı, Sınıf Öğretmenliği Tezli Yüksek Lisans Programı öğrencisiyim. Bu görüşme Prof. Dr. Osman YILMAZ danışmanlığında yürüttüğüm tez için yapılmaktadır. Çalışmanın amacı, ilkokullarda görev yapan sınıf öğretmenlerin Değer ve Değerler Eğitime Yönelik Görüşlerini belirlemektir. Bu konuda siz değerli öğretmenlerimizin görüşlerinin oldukça önemli olduğunu düşünüyorum. Vereceğiniz bilgiler araştırmanın amacı dışında hiçbir amaç için kullanılmayacaktır. Bu sebeple, sorulan soruların tümünü, gerçek duruma uygun olarak cevaplamanız yeterli olacaktır. Zaman ayırıp bu araştırmaya katkı sağladığınız için şimdiden teşekkür ederim.

Görüşmemize geçmeden önce;

⇒ Görüşmenin gizli olduğunu, görüşmede **asla isminiz, kimliğinizle ilgili bilgilerin geçmeyeceğini**, görüşme verilerinin sizden toplandığını hiç kimsenin bilmeyeceğini kesinlikle belirtmek isterim.

⇒ Görüşmede beyan ettiğiniz bütün bilgiler, **sizin isminiz yerine konan kodlar ve şifreler ile belirtilecek kesinlikle isminiz ve kimliğiniz belirtilmeyecektir.**

⇒ Görüşme esnasında veya sonrasında, tez yazımı esnasına kadar, istediğiniz takdirde size ait evraklar ve kayıtlar size teslim edilecektir. Araştırmada kullanılmayacaktır.

⇒ İzin verirseniz, görüşmeyi kaydetmek istiyorum. Bu şekilde hem zamanı daha iyi kullanma imkânımız oluyor, hem de sorulara vereceğimiz yanıtların kaydını daha ayrıntılı tutma fırsatını elde etmiş oluyoruz.

Mustafa AYDIN

Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi

Eğitim Bilimleri Enstitüsü

Yüksek Lisans Öğrencisi

ISINDIRMA SORULARI (Warm-up Questions)

- ° **Adınız ve soyadınız** nedir?
- ° Kaç **yaşındasınız**?
- ° **Medeni durumunuz** nedir?
- ° Kaç **çocuğunuz** var?
- ° **Meslekte kaçınıcı yılınızı** çalışıyorsunuz?
- ° **Öğrenim durumunuz** nedir?

ANA SORULAR(Main Questions)

- 1) Görev yaptığınız okullarda öğrenciler açısından düşündüğümüzde, **öncelikli olarak ver almasını beklediğiniz değerler** nelerdir?
- 2) Görev yaptığınız eğitim kademesinde, değerler eğitime yönelik gerçekleştirilen uygulamaların nasıl olması gerektiğini düşünüyorsunuz?

Sonda:

- a) Okullarda değerler eğitiminin **verimliliği** nasıl sağlanabilir?
- b) Öğrencilerin **değerleri içselleştirdiğinden** nasıl emin olunabilir?

- 3) Eğitim etkinliklerinizde değerler eğitime yönelik neler yapmaktasınız?

Sonda:

- a) Değerler eğitime yönelik yaptığınız **sınıf içi etkinlikler** nelerdir?
- b) Değerler eğitime yönelik yaptığınız **okul dışı etkinlikler** nelerdir?

- 4) Değerler eğitimiyle ilgili eğitim etkinliklerinizde **ne gibi sorunlarla** karşılaşmaktasınız?

Sonda:

- a) **Öğrenciden kaynaklı** sorunlar nelerdir?
- b) **Eğitim araç gereçlerinden** kaynaklı sorunlar nelerdir?
- c) **İdareden ve meslektaştan** kaynaklı sorunlar nelerdir?
- d) **Diğer** belirtmek istediğiniz **sorunlar** nelerdir?

5) Öğrencilerin **ahlaki gelişimine, kimlik ve kişilik inşasına** yardımcı olabilmek amacıyla değerler eğitimi kapsamında neler yapılabilir?

Sonda:

- a) Okullarda öğrencilerin **ahlak gelişimine** yönelik ne gibi etkinlikler yapıyorsunuz?
- b) Okullarda çocukların **kişilik inşasına** yönelik ne gibi etkinlikler yapıyorsunuz?

6) Değerler eğitiminin çocukların **ahlaki davranışlarında** etkili olup olmadığı konusunda neler söyleyebilirsiniz?

Sonda:

- a) Öğrencinizin olumsuz bir **davranışının dönüşümünü** sağlamadaki etkisi hakkında neler söyleyebilirsiniz?
- b) Öğrencinizin **yeni bir değer kazanımındaki** etkisi hakkında neler söyleyebilirsiniz?

7) **Ailenin değerler eğitimindeki rolü ve önemi** hakkında neler söyleyebilirsiniz?

(Değerler eğitimi konusunda yapılacak çalışmalarda **okul-aile işbirliği** hakkında neler yapıyorsunuz? Ya da neler yapılabilir?) (Follow-up) Alternatif

8) Okul dışı çevrenin özellikle **kitle iletişim araçlarının** değerler eğitiminin amacına ulaşmasındaki etkileri nelerdir?

Sonda:

- a) **Olumlu** etkileri nelerdir? Örnek vererek açıklayınız?
- b) **Olumsuz** etkileri nelerdir? Örnek vererek açıklayınız?

9) **Son olarak**, özellikle öğrencilerinizin **medyadan ve sosyal medyadan** izlediği filmlerin, oynadığı oyunların vb. durumların değerler eğitimi nasıl etkilediğini düşünüyorsunuz/gözlemliyorsunuz?

Sonda:

- a) **Olumlu etkileri** hakkında neler gözlemliyorsunuz?
- b) **Olumsuz etkilerine** yönelik neler söyleyebilirsiniz?
- c) **Olumsuz etkilerini önlemeye yönelik** okulda değerler eğitiminde neler yapılabilir?

BİLGİLENDİRİLMİŞ ONAM FORMU

Sevgili Öğretmenim,

Bu çalışma sınıf eğitimi alanında tezli yüksek lisans yapan sınıf öğretmeni Mustafa AYDIN tarafından yürütülen bir çalışmadır. Bu çalışmanın amacı, ilkokullarda görev yapan sınıf öğretmenlerinin Değer ve Değerler Eğitimine Yönelik Görüşlerini belirlemektir.

Görüşmemiz bizde gizli kalmak kaydıyla ses kaydına alınacaktır. Görüşmemizden elde edilen veriler veri toplama süreci sonunda sizlere teyit ettirilecektir. Bu noktada araştırmada elde edilen ses kayıtlarının gizli kalacağını taahhüt ediyorum ve istediğiniz takdirde ilgili ses kayıtlarını inceleyebilmeniz için sizlere verebilirim.

Dolayısıyla araştırmaya öğretmen olarak gönüllü katılımınızı rica ediyorum. Şimdiden teşekkürlerimi sunuyorum.

Mustafa AYDIN

Sınıf Öğretmeni

Tel: 0544 489 63 94

Mail: mstf8407@gmail.com

**Bu çalışmaya gönüllü olarak
katılmayı kabul ediyorum.**

Ad-Soyad:

İmza:

**Bu çalışmaya gönüllü olarak
katılmayı kabul etmiyorum.**

Ad-Soyad:

İmza:

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı : Mustafa AYDIN

Doğum Yeri ve Tarihi : Bucak 1986

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi : Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sınıf Öğretmenliği

Yüksek Lisans Öğrenimi : Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Temel Eğitim Ana Bilim Dalı, Sınıf Eğitimi Tezli Yüksek Lisans Programı

Bildiği Yabancı Diller : İngilizce

Bilimsel Faaliyetleri :

İş Deneyimi

Stajlar : -

Projeler : -

Çalıştığı Kurumlar : MEB

İletişim

E-Posta Adresi : mstf8407@gmail.com

Tarih :